

BÖRTÖNÜGYI TANULMÁNYOK 2.

"
TÖRVÉNY

**KORSZAKVÁLTÁS
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN
ÚTMUTATÓ A BV. TÖRVÉNY MEGISMERÉSÉHEZ**

**KORSZAKVÁLTÁS
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN**

**ÚTMUTATÓ
A 2013. ÉVI CCXL. (BV.) TÖRVÉNY
MEGISMERÉSÉHEZ**

Börtönügyi tanulmányok 2.

A Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa kiadványai

**KORSZAKVÁLTÁS
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN**

**ÚTMUTATÓ
A 2013. ÉVI CCXL. (BV.) TÖRVÉNY
MEGISMERÉSÉHEZ**

Budapest, 2015

Szerkesztette:

Schmehl János bv. dandártábornok
Dr. Pallo József bv. ezredes

Szerzők:

Dr. Bencze Béla bv. alezredes

V.27. fejezet, IX. rész
21. fejezet

Dr. Illés Melinda bv. alezredes

III.1–4.2, III.5–7., V.1–4., 18–19.,

Dr. Bogotyán Róbert bv. ezredes

III.4. 3., V.6., 8–11., 20., 24–26. fejezet,
VI. rész

Dr. Lekics Tamás bv. őrnagy

IV. rész, V.7., 12., 15.9 fejezet,
VII. rész

Dr. Csoma László bv. alezredes

V.13–14.,15.8.,16., 22–23. fejezet

Dr. Nádasi Béla bv. ezredes

V.17. fejezet

Dr. Csordás Dóra bv. őrnagy

V.28–29. fejezet

Dr. Pallo József bv. ezredes

I–II. rész, V.15–15.7., fejezet,
VIII., X. rész

Dr. Huszár László bv. dandártábornok

V.5. fejezet

Dr. Ragó Ferenc bv. őrnagy

V.30. fejezet

Szöveggondozás:

Deák Ferenc ny. bv. alezredes

A könyvborítón szereplő fotót
Apró Andrea készítette.

A kézirat szerkesztése 2015. január 15-én zárult le.

Kiadó: Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa

Nyomda: Duna-Mix Kft.

ISSN 2064-5457

ISBN 978-963-89996-3-4

Tartalomjegyzék

Köszöntő	9
A kötetben említett fontosabb jogszabályok rövidítése	10
I. A MODERNKORI MAGYAR BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG KODIFIKÁCIÓS CSOMÓPONTJAI	11
II. AZ EURÓPAI JOGI KÖRNYEZET	19
III. A BV. TÖRVÉNY (BV. TV.) ALAPVETŐ RENDELKEZÉSEI	25
III. 1. A büntetés-végrehajtás feladata és célja	25
III. 2. A törvény hatálya	25
III. 3. A büntetés-végrehajtási jogviszony	26
III. 4. Alapvető jogok és jogérvényesítés	27
III. 4. 1. Alapvető jogok	27
III. 4. 2. Jogérvényesítés	28
III. 4. 3. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárása	31
III. 5. A végrehajtásért felelős szerv döntése és a panasz	32
III. 5. 1. A végrehajtásért felelős szerv döntése	32
III. 5. 2. A panasz	33
III. 6. Bírósági felülvizsgálat	34
III. 6. 1. A bírósági felülvizsgálat benyújtására jogosultak köre	34
III. 6. 2. A bírósági felülvizsgálat benyújtására nyitva álló határidő	35
III. 6. 3. Mulasztás	35
III. 7. Az iratbetekintés és másolatkészítés	36
IV. AZ ADATKEZELÉSRE VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK	37
V. A SZABADSÁGVESZTÉS VÉGREHAJTÁSA	42
V. 1. A szabadságvesztés végrehajtásának célja	42
V. 2. A szabadságvesztés végrehajtásának elvei	42
V. 3. Intézkedés a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére	43
V. 4. A befogadás	45
V. 5. A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer, a Központi Módszertani és Kivizsgáló Intézet és a Befogadási és Fogvatartási Bizottság	46
V. 5. 1. A KEK rendszer	47
V. 5. 2. A KEK rendszer működési szabályai – Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet.	50
V. 5. 3. Befogadási és Fogvatartási Bizottság	51
V. 6. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje	53
V. 6. 1. Rezsimek	54
V. 6. 2. Fokozatok	55
V. 6. 3. Félbeszakítás	56
V. 7. A sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek	57
V. 7. 1. A hosszúidős speciális részleg (HSR)	57
V. 7. 2. A gyógyító-terápiás részleg	58
V. 7. 3. A pszichoszociális részleg	59

V. 7. 4.	A drogprevenciós részleg	60
V. 7. 5.	Az alacsony biztonsági kockázatú részleg	60
V. 8.	Az átmeneti részleg végrehajtási rendje	61
V. 9.	Az enyhébb végrehajtási szabályok	62
V. 10.	A Kóros elmeállapotúvá vált elítélt elhelyezése	63
V. 11.	Egyéb végrehajtási szabályok	64
V. 12.	Az elítélt előállítás, kihallgatása és kiadása	64
V. 13.	A szabadságvesztés fokozatainak megváltoztatása (fokozatváltás)	66
V. 13. 1.	Történeti visszatekintés	66
V. 13. 2.	A fokozatváltás funkciója	67
V. 13. 3.	A fokozatváltás büntető anyagi jogi és eljárásjogi szabályai	67
V. 13. 4.	A fokozatváltás intézményének helye a jogrendszerben	68
V. 13. 5.	A fokozatváltás büntetés-végrehajtási szabályai	68
V. 14.	A szabadságvesztés félbeszakítása	70
V. 14. 1.	Elhatárolási szempontok	70
V. 14. 2.	Félbeszakítás a büntetés-végrehajtásban	71
V. 15.	Az elítéltek jogi helyzete	73
V. 15. 1.	Az elítéltek jogi helyzetének vázlata	73
V. 15. 2.	A szabadságvesztés által nem érintett jogok	73
V. 15. 3.	A szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelő jogok	74
V. 15. 4.	A szabadságvesztés végrehajtása alatt korlátozott, módosuló jogok	75
V. 15. 5.	A büntetés-végrehajtási jogviszonyból származtatható jogok	76
V. 15. 6.	Az elítélt állampolgári kötelezettségei	78
V. 15. 7.	Az elítélt büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő kötelezettségei	78
V. 15. 8.	A kérelem, panasz és egyéb jogorvoslatok	81
V. 15. 9.	Véleménynyilvánítás és nyilatkozat közzétételének korlátozása ...	82
V. 16.	Kártérítés a büntetés-végrehajtási jogviszonyban	83
V. 16. 1.	A kártérítés fejlődése	83
V. 16. 2.	Az elítéltekre vonatkozó kártérítési szabályok	84
V. 17.	Büntetés-végrehajtási biztonság, biztonsági intézkedések	86
V. 17. 1.	Biztonsági elkülönítés	87
V. 17. 2.	A fogvatartottak biztonsági zárkába vagy biztonsági részlegbe helyezésének szabályai	88
V. 17. 3.	Mozgáskorlátozó eszközök	89
V. 17. 4.	Elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása	89
V. 17. 5.	Elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása	90
V. 17. 6.	Motozás, ruházat átvizsgálás	91
V. 17. 7.	Biztonsági ellenőrzés	92
V. 17. 8.	Biztonsági vizsgálat	92
V. 17. 9.	Biztonsági szemle	92
V. 17. 10.	Átfogó biztonsági vizsgálat	93
V. 17. 11.	Az ajtók zárva tartásának elrendelése	93
V. 17. 12.	Egyes jogok gyakorlásának a felfüggesztése	93
V. 18.	Az elítéltek elhelyezése és anyagi ellátása	94
V. 18. 1.	Elhelyezés	94

V. 18. 2.	Élelmezés	95
V. 18. 3.	Ruházat	95
V. 18. 4.	Tisztálkodás	96
V. 18. 5.	Többletszolgáltatások	96
V. 19.	Az elítéltek egészségügyi ellátása	96
V. 20.	Az elítéltek reintegrációja	98
V. 21.	A jutalmazás	99
V. 22.	A fenyítések és a fegyelmi eljárás szabályai	101
V. 22. 1.	Történeti áttekintés a szabadságvesztés végrehajtásának célja tükrében	
V. 22. 2.	A fenyítés szabályai a büntetés-végrehajtásban	101
V. 22. 3.	A közvetítői eljárás	102
V. 23.	Az elítéltek oktatása, képzése, továbbképzése	104
V. 23. 1.	Az elítéltek képzése és munkavégzési kötelezettsége	104
V. 23. 2.	Az oktatási-képzési megállapodás	105
V. 23. 3.	Az ösztöndíj feltételeiről	105
V. 23. 4.	A kiegészítő ösztöndíj	105
V. 23. 5.	Az iskolarendszeren kívüli oktatással és felsőfokú tanulmányokkal kapcsolatos szabályok	105
V. 23. 6.	Az ösztöndíjon felüli kedvezmények	106
V. 23. 7.	A képzésekkel kapcsolatban követelmények	106
V. 24.	A szabadulásra felkészítés	106
V. 24. 1.	A szabadulásra felkészítés hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítéltek esetében	108
V. 24. 2.	Társadalmi kötődés program	108
V. 24. 3.	Reintegrációs őrizet	
V. 25.	Feltételes szabadságra bocsátás	111
V. 26.	Utógondozás	112
V. 27.	A fiatalkorúak szabadságvesztése	113
V. 27. 1.	A fiatalkorúak elhelyezésére vonatkozó szabályok	113
V. 27. 2.	Önálló jogi nyilatkozatok megtétele a fiatsalokorúak fogvatartása során	114
V. 27. 3.	Anyagi ellátás, a költségek viselése	114
V. 27. 4.	A fiatalkorúak oktatása	114
V. 27. 5.	A fiatalkorúak reintegrációja	115
V. 27. 6.	A fiatalkorúak kapcsolattartása	116
V. 27. 7.	A fiatalkorúak reintegrációs őrizete	117
V. 27. 8.	Szabadítási eljárás a fiatalkorúak körében	117
V. 27. 9.	A főbb büntető szankciók alakulása a fiatalkorúakra nézve	118
V. 28.	A katonák szabadságvesztésének végrehajtása	120
V. 28. 1.	A katonákra vonatkozó speciális szabályok	120
V. 28. 2.	A katonai bűncselekmény elkövetői	120
V. 28. 3.	A katonai fogda	121
V. 28. 4.	A fogvatartás végrehajtása	122
V. 29.	A nem magyar állampolgárságú fogvatartottakra vonatkozó speciális szabályok	123
V. 29. 1.	A kiutasítás	123

V. 29. 2.	A nem magyar állampolgárságú fogvatartottak joggyakorlásának speciális szabályai	124
V. 29. 3.	Az anyanyelvhasználat, a tolmácsolás és a tájékoztatás	125
V. 29. 4.	Az elhelyezés	126
V. 29. 5.	A kapcsolattartás	126
V. 29. 6.	Speciális értesítési szabályok	127
V. 30.	Munkáltatás	127
V. 30. 1.	A munkáltatás törvényi szintű szabályozása	127
V. 30. 2.	A munkáltatással kapcsolatos értelmező rendelkezések	128
V. 30. 3.	A munkáltatás általános szabályai	130
VI.	A PÁRTFOGÓ FELÜGYELET VÉGREHAJTÁSA	136
VI. 1.	A pártfogó felügyelet célja és a bv. pártfogó felügyelő feladatai a végrehajtás során	136
VI. 2.	A pártfogó felügyelet tartama és tartalma	137
VII.	AZ ELZÁRÁS VÉGREHAJTÁSA	139
VII. 1.	Az elzárás a büntetés-végrehajtásban	139
VII. 2.	Az elzárás végrehajtásának szabályai	140
VII. 3.	A bíróság feladatai az elzárással kapcsolatban	142
VIII.	A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS ÉS AZ IDEIGLENES KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS VÉGREHAJTÁSA	144
VIII. 1.	A kényszergyógykezelés végrehajtása	144
VIII. 2.	Az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtása	146
IX.	ELŐZETES LETARTÓZTATÁS VÉGREHAJTÁSA	149
IX. 1.	Az előzetes letartóztatás végrehajtásának helye	149
IX. 2.	Az előzetesen letartóztatott befogadása	149
IX. 3.	Az előzetesen letartóztatott jogai és kötelezettségei	150
IX. 4.	A rendelkezési jogkör gyakorlása	151
IX. 5.	Elkülönítési szabályok	152
IX. 6.	Rezsimszabályok	153
IX. 6. 1.	Főszabályok	153
IX. 6. 2.	Az általános rezsimszabályok	153
IX. 6. 3.	Az enyhébb rezsimszabályok	153
IX. 6. 4.	A szigorúbb rezsimszabályok	154
IX. 7.	A védővel való kapcsolattartás és az irattanulmányozás	154
IX. 8.	Az előzetesen letartóztatott jutalmazása és fenyítése	155
IX. 9.	Az előzetesen letartóztatott szabadítása – az előzetes letartóztatás speciális kategóriái	155
X.	A JÖVŐ SZERVEZETE	157
XI.	AJÁNLOTT IRODALOM	158
XII.	FÜGGELÉK	163
XIII.	GLOSSZÁRIUM	174

Köszöntő

Tisztelt Olvasó!

Az Országgyűlés 2013. december 17-én elfogadta a *büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt*. A magyar jogállamiság és a büntetés-végrehajtási szervezet számára egyaránt kiemelkedő eseményt jelent mindez, hiszen első alkalommal jelenik meg a legmagasabb szintű jogszabály, azaz törvény formájában a személyi szabadság elvonásával járó jogkövetkezmények végrehajtása.

Fontos mindez azért is, mert a büntetőjog-tudományban szakterületünk e törvénnyel foglalta el méltó helyét, egyértelműen megjelenítve, hogy a társ jogágak mellett most már a jogi forma szempontjából is egyenrangú a szabályozás. A Bv. törvény számunkra kiemelkedő és közvetlen jelentősége abban áll, hogy az elmúlt közel 40 év tapasztalatai szintetizált formában, a gyakorlat és az elmélet magas színvonalú közelítésével, jól alkalmazható jogi normaként jelennek meg.

A 2010-ben elindult átfogó igazságügyi reform eredményeként napjainkra a magyar büntetőjog már olyan egységes és egymással szorosan összefüggő, zárt hatásrendszerben működik, amely e szabályozás tartalmát, formáját, illetve minőségét tekintve méltán reprezentálja Magyarország elkötelezettségét a demokratikus jogelvek és az emberi jogok feltétlen tiszteletben tartása mellett.

Az új szabályozás több szempontból jelentős változást hoz a büntetés-végrehajtási szervezet szakmai munkájában. Az új elemekkel kibővülő feladatokat csak elkötelezett, a jogalkalmazást készségszinten ismerő és komplex szemléletmóddal rendelkező személyi állománnyal lehet végrehajtani. Nem titkolt célunk az, hogy a *„Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban”* címet viselő kiadványt az aktuális ismeretek közlésén túl szakmatörténeti dokumentumként őrizzük meg az utókor számára, bemutatva azt, hogyan gondolkodtunk 2015-ben hivatásunkról és a magyar büntetés-végrehajtási jogról.

Ugyanakkor jól érzékelhető, hogy a joganyag magában rejtje a dinamikus változás lehetőségét, hiszen a jogalkalmazás magával hozza azokat az észrevételeket, amelyek alapján a szabályozás optimalizálására lehet szükség. Éppen ezért mindannyiunk feladata, hogy a gyakorlat által „kitermelt” tapasztalatokat továbbítsuk a jogalkotók felé, elősegítve a törvény koherensebbé tételét.

Tisztelt Olvasó! Tekintettel a fentiekre jó szívvel ajánlom figyelmébe a hatályos joganyag legfontosabb részeit bemutató kötetünket.

Budapest, 2015. február 1.

Csóti András bv. vezérőrnagy
bv. főtanácsos, országos parancsnok

A kötetben említett fontosabb jogszabályok rövidítése

Be.	büntetőeljárásról szóló törvény [1998. évi XIX. törvény]
Bnytv.	2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról
Btk.	Büntető Törvénykönyv [2012. évi C. törvény]
Bv. Szabályzat	Büntetés-végrehajtási Szabályzat [6/1996. (VII. 12.) IM rendelet]
Bv. Sztv.	a büntetés-végrehajtási szervezetéről szóló 1995. évi CVII. törvény
Bv. tv.	a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény
Bv. tvr.	a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvényerejű rendelet [1979. évi 11. tvr.]
Eü. tv.	az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény
Eüak. tv.	az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény
Info. tv.	az információs önrendelkezési jogról és az információs szabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény
Ptk.	Polgári Törvénykönyv [2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, hatályba lépett: 2014. március 15-én]
Szabs. tv.	a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény

I. A modernkori magyar büntetés-végrehajtási jog kodifikációs csomópontjai

A magyar büntetés-végrehajtás kodifikációs csomópontjainak áttekintésekor szükségképpen vizsgálni kell a büntetőjog szabályozásának fejlődését is, hiszen e normarendszer áll a legszorosabb kapcsolatban a végrehajtási normákkal, és anya-jogágként határozza meg ezek tartalmát. Napjainkban már vitathatatlan, hogy a tágan értelmezett büntetőjog, vagy másképp a büntetőjog-tudomány három fontos területet szabályoz. Az első az anyagi büntetőjog, amelynek rendelkezései a Btk.-ban jelennek meg, a második a büntető-eljárásjog szabályrendszere és a végül a büntetés-végrehajtási jog, amely a Bv. törvényben (továbbiakban Bv. tv.) került szabályozásra. A három jogterület normái ma már egymással szorosan összefüggenek, egymást feltételezik, zárt hatásrendszerben és azonos értékek mentén érvényesülnek. Ahhoz azonban, hogy ez a helyzet kialakulhasson hosszú történeti fejlődésre volt szükség, amelynek vázlatát tanszegédletünk az alábbiak szerint tartalmazza.

1.

A fejlődés első jelentős állomása III. Károly nevéhez köthető, aki 1723. évi XII. törvénycikkben a szabadságvesztést mint határozott ideig tartó büntetést jelenítette meg. A korabeli szabályozásban például kétévi börtönt írt elő a vérfertőzés elkövetőivel szemben. A végrehajtásra vonatkozó rendelkezések hiányoztak, ezeket az ítélkező bíróság belátásra bízta.¹ Ezen túlmenően a megyei és városi statútumok adtak némi iránymutatást az egyes végrehajtási kérdésekben.

A vizsgált időszakban tehát feltűnő, hogy Magyarországon nem volt egységes büntető törvénykönyv, ennek orvoslása érdekében egy országos bizottságot hoztak létre (*Deputatio Juridica*), melynek célja a kegyetlen és embertelen körülmények enyhítése volt. A változások azonban – az 1790/91. évi francia forradalmat követő riadalom miatt – nem következtek be. Ugyanakkor a bizottság munkájának eredményeként 1795-ben egy új büntető törvénykönyv tervezete született meg. Ez volt az első olyan kodifikációs kísérlet, amely Magyarországon egy korabeli mércével mért korszerű büntetési rendszert kívánt létrehozni.² A tervezet jelentősége abban áll, hogy közvetlen kapcsolódást jelent az felvilágosodás eszméihez és az önálló nemzeti jogalkotási készség is megnyilvánul.

Az újabb kísérletre 1808-ban került sor, amikor a Helytartó Tanács körrendeletet bocsátott ki, melyben a börtönreformhoz kapcsolódó véleményeket kért be a vármegyéktől. A beérkezett javaslatok használhatatlanok voltak, így gátat szabtak az egyébként jó szándékú kísérletnek.

A börtönügy megreformálásának kérdése az 1827. évi VIII. törvényben bukkant fel újra a szakmatörténet során, azonban az itt megjelenő szabályokban retrográd szemléletmód érvényesült. A törvényben a szabadságvesztés két formája jelent meg: a carcer és az arestum, melyek a mai fogalmaink szerinti a fogház, illetve a börtön kategóriákat fedték le.

A büntetőjogi kodifikáció kérdése a reformországgyűlések időszakában 1832 és 1836 között ismét megjelent, melynek élén államférfiak álltak. Mozgatórugója e törekvéseknek az volt, hogy

¹ A megyék és a törvényhatósági joggal felruházott városok bíraskodási joga pallosjogként ismert, míg a királyi privilégium alapján az erre feljogosított földesurak jobbágyaik felett az úriszékeken ítélkeztek.

² „A bosszú ne legyen a büntetés vezérelve, fő cél a bűnös megjavítása vagy, ha ez nem lehetséges, ártalmatlanná tétele és mások visszatartása.”

a jobbágyok személyes szabadságának biztosítására egyre nagyobb igény keletkezett, melyek magukkal hozták a büntetési nemek modernizációjának igényét. Komoly előrelépést jelentett, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1839-ben pályázatot hirdetett, melynek fókuszában a büntetőjog komplex szemléleten alapuló újra kodifikálása állt.³ Mindezek eredményeire alapozva 1840-ben megalakították a kodifikációval foglalkozó nagy országos bizottságot, melynek munkája eredményeként 1843-ban megszületett egy átfogó büntetőtörvény-javaslat. A javaslat végrehajtás tekintetében legfontosabb elemei, hogy általánossá tette a szabadságvesztés alkalmazását, melyet fogházban vagy börtönben rendelt foganatosítani. Differenciáltan jelenítette meg a börtönstruktúrát, amikor kerületi és törvényhatósági börtönöket kívánt létrehozni, külön szabályozva ezek építésének módját, helyét és a kerületek kiterjedését. E javaslat a maga idejében előremutató volt, azonban még mindig a feudális börtönrendszer lényegét tükrözte, ugyanis a magánelzárás rendszerét kívánta megvalósítani.⁴ A tervezet soha nem vált törvénycikké, mert a főrendi tábla a halálbüntetés mellőzése miatt megtagadta a hozzájárulást.

A vizsgált időszak (1723–1850) jellemzői:

- alacsony szinten megjelenő végrehajtási szabályok
- a végrehajtás helyszíne a tömlőc
- az anyagi áldozatvállalás elutasítása
- célravezetőbbnek tartották a bűnözők kivégzését
- a megtorlás középpontba állítása
- a szabadságvesztés viszonylag ritkábban alkalmazott büntetési nem volt
- megjelentek a reformtörekvések (MTA-pályázat, 1843. évi javaslat)
- nem volt egységes büntetőtörvénykönyv

2.

Az 1848/49-es szabadságharc bukása után Magyarország elveszítette függetlenségét, és mint osztrák tartomány tagolódott be a Habsburg-birodalomba. Ennek hatásaként 1852-ben hatályba léptették az osztrák büntetőtörvénykönyvet (*Strafgesetzbuch*), amelynek központi büntetési neme a szabadságvesztés volt. Honi szempontból kodifikáció tehát nem történt, mert automatikusan e jogszabályt kellett alkalmazni a korabeli Magyarországon. A szabályozás hazai vonatkozású jelentősége abban áll, hogy – csatlakozva a már több éve folyamatban lévő osztrák börtönépítési programhoz – új fegyintézetek építése kezdődött meg hazánkban is.⁵ A jogszabály végrehajtási alap gondolata a magánzárka alkalmazása és a megtorlás érvényesítése volt. A szabadságvesztés részletszabályait az osztrák igazságügyi minisztérium 1854-ben rendeletben határozta meg. E korszakban a szabadságvesztésnek három változata volt ismeretes, úgy mint a börtön (carcer), a fogság (arestum) és az államfogház, melyet enyhébb bűncselekményekre és bizonyos sajtódeliktumok elkövetésére alkalmaztak. A vizsgált időszakban a magyar börtönügy

3 „Határozassék meg a büntetés értelme és célja, adassanak elő annak biztos elvei, s ezekhez alkalmazható nemei; fejtsék meg, találhat-e köztük helyet a halálbüntetés és mely esetekben, miképpen és mily sikerrel gyakoroltatott ez a régi és újabb népeknél, különösen hazánkban.”

4 A javaslat hatására magánrendszerű börtönök épültek Komárom, Nógrád, Pozsony, Bihar és Tolna vármegyékben. Ekkor (1845-ben) épült a panoptikus rendszerű balassagyarmati börtön is.

5 Ebben az időszakban épült az illavai, a nagyenyedi, a lipótvári, a munkácsi, a váci és márianosztrai börtön.

színvonala nem érte el az 1843. évi javaslatban megfogalmazott célokat, ugyanis az osztrák börtönrendszer alacsonyabb szinten állt, mint a hivatkozott javaslat.

Döntő változást hozott az 1867. évi kiegyezés, melyet követően szakmai és tudományos szempontból is megpezsdült a közélet. Ezt támogatta Horvát Boldizsár magyar igazságügy-miniszterre történő kinevezése is, mivel Horvát a büntetőjogi reform elkötelezett híve volt. E korszak emblematikus jogi terméke az 1878. évi V. törvénycikk, amely Csemegi-kódex⁶ néven vonult be a magyar jogtörténetbe. A börtönügy szempontjából e törvény jelentősége kettős. Egyrészt önálló végrehajtási rendszert hozott létre, másrészt példátlan mértékű börtönépítési hullám követte, melynek épületei mind a mai napig a magyar büntetés-végrehajtás infrastruktúrájának gerincét képezik. A törvény előkészítése során az osztrák, a német, a belga, a francia és az olasz szabályozást, valamint az 1843. évi javaslat szellemiségét vették alapul és az azokból vett sokféle elemet igyekeztek egységes egészévé kovácsolni. A Csemegi-kódex a több fajta szabadságvesztés elvét fogadta el, és mindezt fokozatos (progresszív) rendszerben rendelte végrehajtani. A struktúra magába foglalta a fegyházat, a börtönt, az államfogházat, a fogházat és az elzárást. Mindegyik fokozat esetében önálló igazságügy-miniszteri rendelet szabályozta a végrehajtás részletszabályait. A jogszabály három novelláris módosítást ért meg.

Az első Büntetőnovella 1908-ban történt, amely során a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok jelentek meg. Jelesül: az életkori kategória 12 és 18 év között került kijelölésre,⁷ valamint új intézkedések jelentek meg a fiatalkorúakkal szemben, így a bírói dorgálás, a próbára bocsátás és a javító nevelés volt alkalmazható. Ezeket a liberalizálódó szabályokat azután az 1913-as dologházi törvény drákói szigorral szorította vasabroncsok közé.

A második Büntetőnovella 1928-ban látott napvilágot, és bevezette a szigorított dologház intézményét, továbbá egy meglehetősen tisztázatlan fogalmat is alkotott a megrögzött büntetett definiálásával. Előremutató volt ugyanakkor, hogy lehetőség nyílt a büntetés felfüggesztésre a pénzbüntetés és az egy hónapnál rövidebb tartamú fogházbüntetés esetén. A dologház⁸ és a szigorított dologház valójában szabadságvesztésnek minősült, amelyeket a valódi szabadságvesztés rezsimefeltételeinek megfelelően hajtottak végre. Mindez azt jelentette, hogy a dologházat a fogház, a szigorított dologházat a fegyháznak megfelelő szabályok szerint kellett működtetni.

Didaktikai szempontok miatt e történeti korszaknál említjük az 1948-ra datálódó harmadik Büntetőnovellát (1948. évi XLVIII. törvény), amely új elemmel gazdagította a büntetőjogi szankciórendszert, mert bevezette a beszámíthatatlan elmebeteg elkövetők biztonsági őrizetét.⁹

Összefoglalva megállapítható, hogy ebben a korszakban a büntetés-végrehajtási rendszer alapvetően a megtorlás eszköze volt, melyet szemléletesen támaszt alá, hogy sem a törvény, sem más jogszabály nem határozta meg a büntetés-végrehajtás célját, feladatát. Az egyes végrehajtási fokozatok változása kizárólag az idő múlásától függött, és nem kellett vizsgálni az elítélt személyiségének változását. A törvényesség sem volt szigorú feltétel, mert viszonylag kisebb súlyú bűncselekmény elkövetőjénél is lehetővé tette a határozatlan időtartamú szabadságvesztést is (dologház), sőt még bűncselekményt sem kellett elkövetni ahhoz, hogy az elkövetőt megfoszassák személyes szabadságától (szigorított dologház). Jellemző volt az erkölcsi támogatás (nevelés

⁶ A magyar büntetőjog történetének legtovább hatályban lévő szabályozásáról van szó, mert a 1880. szeptember 1-jén történt életbelépése után az utolsó rendelkezéseit csak 1962. július 1-jén helyezték hatályon kívül.

⁷ Érdekes párhuzam a jelenleg hatályos Btk. rendelkezéseivel.

⁸ A dologházat a közveszélyes munkakerülőkkel szemben való fellépés érdekében az 1913. évi 21. törvénycikk vezette be.

⁹ E jogintézményből fejlődött ki a kényszergyógykezelés, amely végrehajtása napjainkban a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tagozódik be.

alkalmazása is), amely gyakorlatilag vallási útmutatást és lelki gondozást jelentett. A hivatalos álláspont ugyan nevelési eszköznek tekintette a munkáltatást is, azonban a gyakorlatban ez az elítéltek munkaerejének öncélú kihasználását jelentette.

A vizsgált időszak (1850–1945) jellemzői:

- az osztrák Btk. bevezetése, központi büntetés a szabadságvesztés
- börtönépítési hullám az osztrák minta alapján
- megszűnt az ún. „*tömlöcztetési*” gyakorlat
- erőteljesebbé vált a börtönügy javítását célzó polgári mozgalom
- a Csemegi-kódex és novellái (jellemzői: megtorlás, túldifferenciáltság, közvetítő intézetek megjelenése, definiálatlan a büntetés célja, nehézkes és kevésbé hatékony büntetés-végrehajtási rendszer) közel kilencven évig a magyar büntetőjog részét képezték

3.

A II. világháború befejezését követően központi politikai célkitűzés volt, hogy a háborús bűnöket elkövetők felelősségre vonásának keretei jogszabályi szinten jelenjenek meg. Ennek előzményeként már 1945 januárjában miniszterelnöki rendelet jelent meg, amely bevezette a népbíráskodás rendszerét, melyet az 1945. évi VII. törvény emelt a legmagasabb jogszabályi szintre. A népbíráskodás körében alkalmazható volt a halálbüntetés, a kényszermunka, a fegyház és a börtön, melyek végrehajtási szabályait igazságügy-miniszteri rendelet állapította meg. A szabályozásban megjelent az a célkitűzés, amely az elítéltet alkalmassá akarta tenni a társadalmi beilleszkedésre és gondoskodni kívánt a demokratikus szellemű neveléséről. Természetesen a korszak ismerve és értékelve ezek valós tartalommal nem bíró szempontok voltak, és alapvetően a politikailag nem kívánatos személyek elleni repressziót szolgálták. Fontos változás volt, hogy a korábbi időszakból ismert államfogház büntetést 1946-ban hatályon kívül helyezték. A büntetés-végrehajtási rendszer formája gyakorlatilag nem változott, de új jegyek jelentek meg. A korszak további jellemzője, hogy a népbíróságok és a rendes bíróságok párhuzamosan ítéleztek. Ez utóbbiak a Csemegi-kódex szabadságelvonással járó jogintézményeit (*fegyház, börtön, fogház, szigorított dologház, dologház*) alkalmazták. A rendszerbe állított börtönök jellegüket tekintve bírósági fogházak, országos büntetőintézetek és dologházak voltak. A hazai politikai csatározásból 1947-ben a baloldali pártok kerültek ki győztesen, melyet az 1949-es választások során tudtak valós politikai hatalomra váltani. Mindez magával hozta, hogy a büntetőjog-elmélet és a büntetőpolitika is gyökeresen megváltozott, és a sztálini büntetőpolitika kiépítése és bevezetése volt a cél.

A vizsgált időszak (1945–1950) jellemzői:

- cél a háborús bűnösök megbüntetése
- a népbíróságok létrehozása és önálló végrehajtási rendszer kialakítása
- a rendes bíróságok és a népbíróságok párhuzamosan működtek
- a rendes bíróságok a Csemegi-kódex végrehajtási struktúráját alkalmazták
- a munkáltatás kiterjesztése erőteljes politikai attitűddel valósult meg
- megkezdődött a szocialista elítélt-munkáltatás szervezeti kereteinek kiépítése
- a büntetőjogi elméletek válsága
- győztes baloldali fordulat
- a sztálini büntetőpolitika átvétele

4.

A büntetőjog átfogó reformját nagymértékben előmozdította Magyarország 1949-es Alkotmánya, amely egyértelműen kifejezte az új jogrendszer kialakításának igényét. A sürgető okok közé tartozott, hogy a büntetési rendszer meglehetősen bonyolult volt, hiszen büntett és vétség miatt hétféle szabadságvesztés-büntetési nem volt alkalmazható és ezeket még kiegészítette a kihágási elzárásbüntetés is. Az átfogó kodifikáció számos nehézségbe ütközött, melynek következményeként a törvényhozás csak egy új, általános rész megalkotására vállalkozott. A különös rész kidolgozását elhalasztották¹⁰, és továbbra is a Csemegi-kódex vonatkozó rendelkezéseit alkalmazták, azok megfelelő jogi optimalizálása után. A munka eredményeként 1951. január 1-jén hatályba lépett az 1950. évi II. törvény (Bt.). E jogszabály alapvető változást eredményezett a végrehajtási rendszerben, mert csak egyfajta szabadságvesztést ismert, a börtönt, melyet életfogytig vagy határozott ideig lehetett kiszabni. Az addig hatályban volt fokozatos büntetés-végrehajtási rendszert a fokozat nélküli börtönre szim váltotta fel. A törvény indokolása ugyanakkor határozottan kiállt amellett, hogy önálló büntetés-végrehajtási törvényt kell alkotni, azonban erre a vizsgált korszakban nem került sor. A szabályozás tehát felszámolt mindenfajta fokozatosságot, megjelölte a büntetés kiszabásának célját, melyben már szerepelt az elítélt nevelése is. A politikai torzulások következtében teljes mértékben fellazult a törvényesség, melynek egyenes következményeként drasztikusan emelkedett az elítéltek létszáma.

A végrehajtásra vonatkozó rendelkezések csak alacsony szintű szabályozókban jelentek meg, tovább csorbítva a törvényességhez fűződő garanciális elveket. Változás 1955-ben történt, amikor megjelent az első büntetés-végrehajtási szabályzat, amely átfogóan szabályozta a börtönbüntetés (szabadságvesztés) végrehajtásának főbb irányait. A szabályozás lényege az volt, hogy a börtönbüntetést mindenkivel szemben azonos regulák szerint kell végrehajtani, azaz mindenfajta fokozatosság megszűnt. E jogi norma fontosabb rendelkezései voltak, hogy kétfajta végrehajtási módot állapított meg: a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet, melyek között gyakorlatilag alig volt különbség; első ízben jelentek meg alapelvek a végrehajtás tekintetében; megtiltotta a testkínzó és fizikai fájdalmakat okozó fegyelmi büntetéseket, valamint rögzítette az elítélt kötelezettségeit is, azonban jogairól nem rendelkezett. A fejlődés következő állomásaként a 8/1959. BM utasítás már három fő feladatot határozott meg a büntetés-végrehajtás számára: az elítéltek őrzését, munkáltatását és nevelését.¹¹

A Btá. megalkotása ellenére nem vetették el a büntetőjog egészének újraszabályozását, ennek jegyében már az 1950-es évek közepétől komoly elméleti előkészítő munka folyt.¹² A kodifikációs törekvések az 1960. évi V. törvényben valósultak meg, amely 1962. július 1-jén lépett hatályba. A jogszabály a börtönbüntetés fogalma helyett bevezette a szabadságvesztés definícióját, melynek két végrehajtási fokozatát különböztette meg, a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet. Pontos meghatározta a büntetési célok között az elítéltek nevelését (megjavítását), melynek eszközeként a szabadságvesztést jelölte meg. A törvény hatálybalépése ellenére a korabeli államvezetés is szembesült azzal, hogy a jogi struktúra nem szolgálja hatékonyan a bűnmegelőzést és a végrehajtás tárgyi feltételei is kevésbé alkalmasak a célok megvalósítására.

10 *... még gondos előkészítést, anyaggyűjtést és számos büntetőjogi részletkérdésben való előzetes állásfoglalást tesz szükségessé, nehogy az új törvény rövid időn belül nagyszámú, lényeges kiegészítésre szoruljon*

11 E jogi norma hozta létre új szolgálati ágként a nevelő szolgálatot.

12 Ennek egyik kiemelkedő eseménye volt az MTA 1955. évi nagygyűlésén a büntetőjogi kodifikáció.

Korszakos jelentőségű volt az 1966. évi 21. sz. törvényerejű rendelet megjelenése, amely első ízben határozta meg az egyik legmagasabb jogszabályi szinten a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletszabályait. A szabályozás pontosan rögzítette, hogy a szabadságvesztés célja az elítéltek átnevelése; megjelentek az elítélteket megillető jogok; biztonsági és átnevelhetőségi szempontokhoz igazodó differenciálás és egyéniesítés valósult meg. A szabadságvesztésnek négy fokozatát különböztette meg a szabályozás: szigorított börtön, börtön, szigorított bv. munkahely és bv. munkahely.

Fontos jogi változásokat hozott az 1971. évi 28. sz. törvényerejű rendelet, amely alapján a bűncselekmények büntetéseire és vétségekre tagozódtak; a szabadságvesztés végrehajtási fokozatai a következők voltak: fegyház, szigorított börtön, börtön, fogház. Gyakorlatilag a Csemegikódexben alkalmazott fogalmak formális visszaállítása történt meg, amely a végrehajtás tartalmát nem érintette. A modernizáció jegyében kiemelkedő jelentőséggel bírnak az 1973-as jogpolitikai irányelvek, amelyek alapját képezték a küszöbön álló újabb kodifikációs hullámnak. Ezekben az irányelvekben rögzítették, hogy a szabadságvesztés kiszabását ésszerű keretek között kell tartani; szigorúan fel kell lépni a munkakerülő vagy alkoholista életmódot folytatók ellen¹³ és célul tűzték ki a megfelelő differenciálás, munkáltatás, nevelés és utógondozás rendszerének kialakítását.

A vizsgált időszak (1950–1966) jellemzői:

- a baloldali fordulatot követő sztálini büntetőpolitika térnyerése
- 1950. évi II. törvény (Btá.) jellemzői: fellazuló törvényesség, a joganyag vulgarizálódása, a fokozatosság felszámolása, börtön = szabadságvesztés
- 1955. évi Bv. Szabályzat (részben és vázlatosan rögzített végrehajtási normák)
- 1966. 21. törvényerejű rendelet (a szabadságvesztés célja az átnevelés, rögzített jogok az elítéltek számára, az elítélt a végrehajtás alanyából annak tárgyává válik)

5.

Az addig elért eredmények és megismert tapasztalatok alapján új erőre kaptak a kodifikációs törekvések, melyek három fő célkitűzést tartalmaztak: az indokolatlan szabadságvesztés csökkentését és az alternatív jogkövetkezmények arányának növelését, a reális büntetési tételek meghatározását, valamint a visszaesőkkel szemben hatékonyabb eszközök alkalmazását. E törekvések az új büntető törvénykönyvben, az 1978. évi IV. törvényben teljesültek be. A törvény számunkra legfontosabb következménye, hogy a szabadságvesztésnek három fokozatát vezette be a fegyház, a börtön és a fogház rendszerével. Szinte párhuzamos jogalkotással 1979. július 1-jén hatályba lépett a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet. E jogszabály már az európai börtönhumanizációs mozgalomhoz közelítő elveket is figyelembe vett, különösen a szabadságvesztés végrehajtásának alapelveit illetően. A végrehajtás feladata is finomodott, mert célként már csak a társadalomba való beilleszkedést és az újabb bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodást tűzte ki. A szabályozás során első alkalommal jelent meg kódex-szerű jogszabály, amely elveiben igazodott az emberi jogok védelmét biztosító nemzetközi előírásokhoz. Az elítéltek jogi helyzete részletesebb szabályozást kapott.

¹³ Ennek az elvárásnak megfelelően vezették be a szigorított őrizetet, valamint az alkoholisták kötelező munkaterápiás intézeti kezelését.

A következő számottevő változás a rendszerváltás utáni évekre tehető, amikor a jogalkotó nyilvánvalóvá tette, hogy az európai normákhoz kívánja közelíteni a hazai joganyagot. Ennek szellemiségéhez igazodóan látott napvilágot az 1993. évi XXXII. törvény, amely a Bv. tvr. átfogó módosítását jelentette. A szabályozásban az elítéltek jogi helyzete tovább strukturálódott, kibővült a bv. bíró feladatköre, és megjelent a félig nyitott végrehajtási környezet, melyet az enyhébb végrehajtási szabályok lehetősége biztosított.

A gyökeresen megváltozott politikai és jogpolitikai helyzethez igazodóan 1993 után is napirenden volt a büntetőjog korszerűsítése, melynek jegyében deklarált célkitűzésként szerepelt egy új büntetés-végrehajtási törvény megalkotása. A munkát elnehezítette, hogy e törvény elkészítésének előfeltétele egy új büntető törvénykönyv hatálybaléptetése volt és ennek munkái nem zajlottak olyan gyorsasággal, amely lehetővé tette volna az új büntetés-végrehajtási törvény megszületését. Mindezek ellenére 2005-ben és 2009-ben is történtek kodifikációs kísérletek, amelyek utóbbi esetében konkrét törvényjavaslat formájában is ismertté váltak. Meg kell állapítanunk, hogy e jogszabályok előkészítésébe nem, vagy csak a munka késői fázisában vonták be a büntetés-végrehajtási szervezetet, így sok esetben a gyakorlathoz nem igazodó elképzelések születtek.

A vizsgált időszak (1966–2010) jellemzői:

- az 1973-as jogpolitikai irányelvek determináló hatása
- sikeres kodifikáció: 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet (átfogó kódex, a nemzetközi normák óvatos átvétele, kidolgozott jogi helyzet az elítéltek számára)
- a végrehajtásra vonatkozó joganyag közelítése az európai normákhoz – 1993. évi XXXII. törvény
- sikertelen kodifikációs kísérletek 2005-ben és 2009-ben

6.

A 2010. évi kormányváltást követően a Nemzeti Együttműködés Programja határozottan kiállt az erős törvények mellett, és a kormányzati cikluson belül célként tűzte ki az átfogó igazságszolgáltatási reformot. A nagy ívű munka eredményeként új büntetőtörvénykönyv született, készül az új büntető eljárásjogi törvény, és az Országgyűlés 2013. december 18-án elfogadta a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt, amely Magyarország történetében első alkalommal szabályozza a legmagasabb jogszabályi szinten a végrehajtásra vonatkozó rendelkezéseket.

A joganyag korszerűsítését több ok is sürgette, ezek közül a legfontosabbak:

- a büntetés-végrehajtási joganyag elavult jogszabályi formában jelent meg (törvényerejű rendelet),
- a jogszabályt sokszor módosították, ezért belső koherenciája megbomlott, a jogalkalmazási komfort elnehezült,
- a szabályozás egyes elemei kidolgozatlanok voltak, sőt hiányoztak,
- a hazai jogszabályi változások (új Btk.),
- a nemzetközi elvárások kényszerítő ereje (CPT-látogatások, EJEB-ítéletek),
- a magyar jogalkotási törvény technikai előírásainak való megfelelés.

E helyen csupán az új szabályozás fontosabb üzeneteit kívánjuk rögzíteni. A korszakos jelentőségű változások három fő irányban jelentkeznek. Látványos paradigmaváltás történt az elítélt kezelési filozófiában. Az elmúlt évtizedek alapvetően paternalista szemléletmóddal közeledtek a fogvatartottak felé, és a rendszer logikája alapján az elítéltnak ebből a pozícióból kívánta érzékelteni, hogy mi a helyes viselkedés, és ebből az érintett számára milyen előnyök származhatnak a szabadságvesztés ideje alatt. A végrehajtás célja egyértelműen az elítélt törvénytisztelő állampolgárrá való nevelése volt. Az új szabályozás más aspektusba helyezi mindezt, amikor a reintegrációs törekvések fókuszába az elítélt számára történő változás lehetősége került. Ehhez előfeltételként jelenik meg az egyéni akarat, vagy más néven az elítélt együttműködési szándéka, a reintegrációs programokban.

Az új törvényben az elmélet és a gyakorlat szintézise is megvalósul. Mindez azt jelenti, hogy a több évtizedes tapasztalatokat elemezve és értékelve a helyes módszereket is megtartva, azokat új elemekkel kiegészítve, értékteremtő módon valósul meg az elmélet és a gyakorlat közelítése. Ennek jegyében már alapértékként jelenik meg például a munkáltatás és az oktatás – mint a reintegráció egyik fontos eszköze –, az elítéltek kockázatelemzési rendszere, a mediáció, a helyreállító igazságszolgáltatás és a bűnmegelőzésben való szerepvállalás.

Ugyancsak fontos változást jelez a pragmatikus szemléletmód, amely azt a célt szolgálja, hogy a bevált szakmai módszerek határozzák meg a büntetés-végrehajtás napi működését.

A Bv. tv. szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy a hagyományos jogszabály-szerkesztési technikákat követi, és kódex-jelleggel szabályozza a joganyagot. Mindez azt jelenti, hogy nemcsak a büntetés-végrehajtási szervezethez telepített feladatokat jeleníti meg, hanem minden más, a személyi szabadság elvonásával vagy korlátozásával együtt nem járó jogkövetkezmény végrehajtását is tartalmazza. A jogszabály terjedelme tükrözi a kódex-jellegű szabályozás jogalkotói szándékát, mert a Bv. tv. mindezeket 6 részben, 33 fejezetben és 438 §-ban rögzíti.

A 2013. évi sikeres kodifikáció eredményeként a magyar büntetés-végrehajtás és ezen keresztül a magyar büntetés-végrehajtási jog is a fejlődés új útján indul meg, mely részleteinek megismerését a tansegédlet további fejezetei hivatottak elősegíteni.

A vizsgált időszak (2010–2014) jellemzői:

- Nemzeti Együttműködés Programja (2010): erős és tiszteletreméltó törvények
- átfogó igazságszolgáltatási reform
- a bv. joganyag „fogyatékoságai”
- sikeres kodifikáció: 2013. évi CCXL törvény (paradigmaváltás, szintézis, pragmatikus szemléletmód)
- új fejlődési pályára áll a magyar büntetés-végrehajtás

Lásd „A magyar büntetés-végrehajtási rendszer jellemzői 1950-től napjainkig” című, 1. számú függelék!

II. Az európai jogi környezet

Minden demokratikus jogállamban fundamentális követelmény annak egyértelmű deklarálása, hogy a személyi szabadság jogszerű elvonásakor, az állami legitím erőszak alkalmazásával kialakult sajátos jogi helyzetben az alapvető emberi jogok védelme és biztosítása a központi cél.

Mindez azt jelenti, hogy a szabadságelvonás tényén túl az elkövetőket több joghátrány nem érheti, mint amit az adott állam jogrendszere az elítéléshez és annak végrehajtásához fűz, és amelyeknek a vonatkozó emberi jogi normák adnak keretet. Éppen ezért e jogok korlátozása vagy megvonása esetén kiemelt állami felelősség, hogy csak *ultima ratioként* kerüljön sor az alkalmazásukra és csak akkor, ha a társadalom védelmét e jogkövetkezmény szolgálja a leghatékonyabban. Elmondható, hogy fentiek szellemiségét követve ma már jól körülhatárolhatóak az európai büntetőjogi keretei és azok intézményesített formái. Rendszertani megközelítésben vizsgálva a kérdést egy négy pillérré épülő struktúrát lehet elkülöníteni, melyek működése ugyanazt szolgálja: az emberi méltóság feltétlen tiszteletben tartását a fogvatartás ideje alatt, amelynek minden büntetőrendszer központi értékeként kell megjelennie. A tansegédlet e fejezetében a legfontosabb európai egyezmények és mechanizmusok rövid bemutatása történik meg.

1.

Az európai büntetőjogi fejlődésének nyitánya az Európa Tanács 1949-ben történt megalakítása volt, melynek közvetlen eredményeként született meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amely egy nemzetközi szerződés.¹⁴ Szerkezetét tekintve az Egyezmény három részből áll. Az első szerkezeti egységben a klasszikus emberi jogok és szabadságjogok katalógus szerinti felsorolása található, melyek közül a büntetőjogi tekintetben különös hangsúlyt kapnak: az élethez való jog, a kínzás tilalma, a rabszolgaság és a kényszermunka tilalma, a szabadsághoz és a biztonsághoz való jog, a tisztességes tárgyaláshoz való jog, a büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül, a hatékony jogorvoslatihoz való jog és a megkülönböztetés tilalma. Az Egyezmény második része teremtette meg az alapvető jogok intézményesített védelmét, amikor létrehozta a legmagasabb szintű jogvédelmet biztosító nemzetközi bírói testületet, az Emberi Jogok Európai Bíróságát (EJEB), amely 1959 óta működik. Magyarország 1992-ben csatlakozott az Egyezményhez, tehát ezen időponttól lehet kérelmeket előterjeszteni a védett jogok megsértésére hivatkozással.

Az EJEB működése során kérelmeket vehet át többek között bármely természetes személytől, így a fogvatartottaktól is, abban az esetben, ha azt állítják, hogy az Egyezményben rögzített jogukat megsértették. A kérelem előterjesztésére a jogaiban sértett fél jogosult, csak kivételesen, a sértett halála nyitja meg annak lehetőségét, hogy a közvetlen áldozathoz fűződő személyes és közeli kapcsolat eltérést engedjen a főszabálytól. Csak olyan állam ellen nyújtható be a kérelem, amely részese az Egyezménynek, azonban az nem feltétel, hogy a panasz előterjesztője az Európa Tanács tagállamának polgára legyen.

Az eljárás alapvetően két részre bontható, melyeket az elfogadhatósági szakasszal és az azt követő érdemi szakasszal lehet jellemezni. A kérelem automatikusan elfogadhatatlan, ha az elterjesztő nem merítette ki a hazai jogorvoslatokat a nemzetközi jog általánosan ismert szabályainak megfelelően. További feltétel, hogy csak a hazai végleges határozattól számított hat hónapon belül lehet kezdeményezni a jogorvoslati eljárást. Ugyancsak követelmény, hogy valamely Egyez-

¹⁴ A szakirodalomban gyakran Római Egyezményként hivatkoznak e normára, utalva ezzel az aláírás helyszínére.

ményben rögzített jog megsértése valósuljon meg és a kérelmezőt jelentős hátrány érje. Ezekon a feltételeken túl csak akkor utasítható el a panasz, ha az emberi jogok tiszteletben tartása nem követeli meg az eset teljes körű kivizsgálását, illetőleg ha az EJEB úgy ítéli meg, hogy a kérelmet már valamely nemzetközi bíróság kellő módon kivizsgálta.

Amennyiben a kérelem elfogadható, akkor az EJEB megkísérli a feleket békés megegyezésre bírni, melynek célja, hogy a vitában állók tegyék jóvá az egyezményesértéseket a hivatalos eljárás megindulása előtt. Amennyiben ez nem vezet eredményre megkezdődik az eljárás második szakasza, amely az érdemi vizsgálatot és döntéshozatalt foglalja magába. Az EJEB azt vizsgálja, hogy megvalósult-e a belső jog sérelme, majd ezt a tényhelyzetet ütközteti az Egyezmény rendelkezéseivel, majd meghozza döntését. Az ítélet jellegét tekintve kétfajta lehet: megállapítja az egyezményesértést, vagy annak hiányát mondja ki. Az EJEB egyedi döntéshozó szerve a Kamara, melynek ítélete három hónap után válik véglegessé. Ezen időtartam alatt azonban bármelyik fél kérheti a Nagykamara elé való terjesztését az ügynek, azonban ez kivételesen fordul elő, ezért eltekintünk részleteinek ismertetéséről.

Az ítélet végrehajtásának első szakasza az ügy átadása az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának, amely szervezet kapcsolatba lép az adott tagállammal. Fontos, hogy az EJEB nem változtathatja meg a nemzeti bíróság döntését, de igazságos elégtételt nyújthat a kérelmező számára, ami vagyoni és nem vagyoni kártérítésben egyaránt testet ölthet, amennyiben a jogsértés megállapítása már önmagában elégtételnek minősül. Abban az esetben, ha a tagállamot elmarasztalják, akkor a jogsértés tényével arányos összegű jóvátétel megfizetésére kerül sor, illetve általános jellegű kötelezettségeket írhatók elő (tipikusan jogszabály-módosítás) vagy egyedi intézkedések kezdeményezhetők.

Az EJEB ítéleteiben megállapított fizetési kötelezettség nem a büntetés-végrehajtást terheli. Ennek forrása a mindenkori költségvetési törvényben, külön fejezetként szerepel a költségvetés közvetlen bevételei és kiadásai alatt, egyéb költségvetési/vegyes kiadásként megjelölve a magán – és egyéb jogi személyek kártérítése címen. Ennek összege a 2014 évben 500 millió Ft. Az EJEB előtti képviselőt a Magyar Állam nevében az Igazságügyi Minisztérium végzi. Ezen belül a Nemzetközi Büntetőjogi és Strasbourg-i Képviseleti Főosztály látja el a képviselőt, majd ellenőrzi az ítéletek rendelkezését, és intézkedik a Magyar Állam Kincstár felé az összeg átutalására. Az ítéletek rendelkezését 3 hónapon belül kell végrehajtani. Ezt követően késedelmi kamatot kell fizetni, melynek mértékét az Európai Központi Bank kamatlábiához igazodik. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága ellenőrzi a bírósági ítéletek végrehajtását, amely testület a tagországok külügyminisztereiből áll.

Amennyiben valamely ítéletet nem hajtják végre, úgy politikai nyomást gyakorolnak a tagországra, a nemzetközi emberjogi szervezetek részére ezzel kapcsolatos jelentést készítenek.

Lásd „Az EJEB bv. vonatkozású ügyeinek áttekintő táblázata (1993–2014)” című, 2. számú függelék!

Emberi Jogok Európai Egyezménye → Emberi Jogok Európai Bírósága

- kétfázisú eljárásrend (elfogadhatósági és érdemi szakasz)
- a békés megegyezés lehetősége
- igazságos elégtétel vagy jóvátétel
- a tipikus panaszok Magyarország ellen: kínzás tilalmába ütközés, megalázó bánásmód, hatékony jogorvoslat hiánya

2.

Ugyancsak az Európa Tanács égisze alatt született meg a végrehajtás szempontjából komoly relevanciával bíró „A kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény”, amelyet Magyarország az 1995. évi III. törvénnyel fogadott el és hirdetett ki. Az egyezmény alap gondolata, hogy a tilalmazott magatartásokkal szemben való fellépés tovább erősíthető a már meglévő jogorvoslati rendszer mellett egy nem bírósági jellegű megelőző látogatási szisztéma bevezetésével. Az egyezmény végrehajtását ennek szellemében a „Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Európai Bizottság” (CPT) ellenőrzi.

A CPT-re vonatkozó előírások egyértelműen rögzítik, hogy a bizottság feladata nem az egyes tagállamok elítélése, hanem a segítség nyújtása annak érdekében, hogy a személyi szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni rossz bánásmód lehetősége a minimálisra legyen csökkenthető. Az együttműködés keretében valamennyi tagállam arra vállal kötelezettséget, hogy engedélyezik a joghatóságuk alá tartozó olyan helyszínek felkeresését, ahol a szabadságuktól a közhatalom által megfosztott személyek vannak fogva tartva. Ennek megfelelően a CPT feladatköre kiterjed a büntetés-végrehajtási intézetekre, a rendőrhatalom létesítményeire (rendőrségi fogdákat) és a pszichiátriai intézményekben elhelyezett személyekre. Az egyes látogatások befejezését követően a bizottság megjegyzéseket, javaslatokat és észrevételeket tehet a fogvatartottak körülményeinek javítása érdekében. Az ellenőrzés alá vont tagállam részéről kötelezettségként jelenik meg, hogy írásban válaszoljon a jelentésben foglaltakra és egyúttal tájékoztatást ad arról is, hogy milyen intézkedéseket léptet életbe a kifogásoltak javítása érdekében.

A CPT látogatásai során annak tagjait kötelező akadályozás nélkül bárhová beengedni, továbbá lehetővé kell tenni, hogy a szervezet képviselői a fogvatartottakkal tanúk vagy az örök jelenléte nélkül találkozhasanak. Arra is lehetőség van, hogy a fogvatartottak hozzátartozóival is beszélhessenek annak érdekében, hogy valóban pontos képet kapjanak a fogvatartás valamennyi részletkérdésében.

A látogatások jellegüket tekintve periodikus és ad hoc típusúak lehetnek. A periodikus látogatások alkalmával előre rögzített időpont és program alapján (ellenőrzési ütemterv) hajtja végre ellenőrzéseit a bizottság. Az ad hoc jellegű látogatásokra akkor kerül sor, ha az eset körülményei, vagy a CPT-hez érkező konkrét bejelentés ezt indokolttá teszik. Az ellenőrzési metódus során minden látogatás alkalmával több olyan intézményt keresnek fel, ahol fogvatartás vagy kvázi fogvatartás történik.

A CPT tevékenységét vizsgálva fontos megemlíteni, hogy komplex követelményrendszert dolgozott ki a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmódot illetően, amelynek egyes elemei „A CPT-követelmények” c. kiadványban jelentek meg. Emellett a bizottság évente általános jelentést terjeszt az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elé, amelyben az adott évre vonatkozó tevékenységét részletesen bemutatja. E jelentéseknek büntetőjogi relevanciája is van, mert gyakran foglalkoznak speciális végrehajtási kérdésekkel is. Ebben a formában látott napvilágot a 2. sz. általános jelentésben az egy fogvatartottra eső lakóterület nagysága, amelyre az EJEB egyes ítéleteiben következetesen hivatkozik, biztosítva ezzel a bírósági joggyakorlat jogforrásként való megerősödését. Ezen túlmenően az általános jelentésekben jelent meg pl. a rossz bánásmód egészségügyi bizonyítékainak dokumentálásáról, a nemzeti megelőző mechanizmusról, a ma-

gánelzárással, az ügyvédhez jutással, a nőekkel, a fiatalkorúakkal kapcsolatos vagy a fogvatartottak egészségügyi ellátásának egyes kérdéseit taglaló megállapítások.

Magyarország a CPT 1995 óta tesz rendszeres látogatásokat, melynek során a jelenlegi magyar büntetés-végrehajtás egyik legnagyobb problémájára folyamatosan felhívja a figyelmet. Ez a magyar büntetés-végrehajtási intézetek túlszűfolttságának kérdése, amely miatt nagy számban fordulnak a fogvatartottak az EJEB-hez.

A CPT kezében a szó jogi értelmében vett szankcionálási lehetőség nincs, ugyanakkor az egyes ajánlásokban megfogalmazottak az európai közösség előtti nyilvánossá tételével komoly nyomást tud gyakorolni a tagállamok gyakorlatára.

Kínzás Elleni Európai Egyezmény → Kínzás Elleni Európai Bizottság (CPT)

- megelőző jellegű látogatási szisztéma
- periodikus és ad hoc ellenőrzések a fogvatartási helyeken
- éves jelentés az ET Miniszteri Bizottságának
- a jelentések nyilvánossá tételének komoly gyakorlatalakító szerepe van
- Magyarországon 1995 óta ellenőriznek

3.

Az európai börtönügy tekintetében meghatározó szerepet tölt be az Európa Tanács egyik legfőbb szerve a Miniszterek Bizottsága, amely tulajdonképpen a Tanács döntéshozó szerve. Tevékenységi körét tekintve kiemelést érdemel, hogy felülyeli a tagországok között létrejött nemzetközi egyezmények végrehajtását, továbbá felülyeli az EJEB által hozott ítéletek végrehajtását is. A börtönügy szempontjából legnagyobb jelentősége azonban abban van, hogy a Miniszteri Bizottság kötelező jogi erővel nem bíró ajánlásokat bocsát ki. A tagállamok elismerik ezeket az ajánlásokat, ugyanis ezek jelenítik meg a politikai és jogi konszenzust a fogvatartottakkal való bánásmód, a végrehajtás intézményei, valamint a végrehajtás személyi állományát illetően. Az ajánlások a végrehajtás számtalan speciális aspektusát érintik, így többek között találkozunk a fogva tartott fiatalkorúakra, a nőkre, a külföldiekre, a büntetés-végrehajtás személyzetére, a fogvatartottak egészségügyi ellátására, az életfogytig tartó szabadságvesztésre vagy éppen az alternatív büntetésekre vonatkozó szabályokkal. Ezek az ajánlások egyenrangúak, azonban kiemelkedik közülük az Európai Börtön szabályok elnevezésű dokumentum, amelyet 2006-ban bocsátottak ki. E normarendszer jellemzőjeként elmondható, hogy átfogó szabályanyagként jelenik meg, és nem kötelezi a tagállamokat vállalhatatlan feladatok teljesítésére. Alapvető célja, hogy olyan útmutatóként szolgáljon, amely hatékonyan segíti a tagállamok büntetés-végrehajtási jogi modernizálását, és segítséget nyújtson olyan kérdések eldöntésében, amelyeknek a belső (hazai) jogba ágyazása még nem történt meg.

Az Európai Börtön szabályok egyértelműen utal arra, hogy kiemelkedő szerepet tulajdonít az Emberi Jogok Európai Egyezményének, az EJEB döntéseinek és esetjogának, valamint a CPT általános jelentéseiben foglalt standardoknak. Ugyanakkor a szabálygyűjteményben számos korábbi Európa tanácsi ajánlás is megjelenik. Jól látható tehát, hogy az európai börtönügy kereteit az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásai, az EJEB ítéletei és a CPT jelentései töltik meg élő és egyértelmű tartalommal. Az egyes elemek kölcsönös egymásra hatása valósul meg,

mert komplex rendszerként működve az európai börtönszabályok ajánlásain alapuló EJEB eset-jog dinamikusan alakul.

- Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (nemzetközi egyezmények végrehajtásának felügyelete, az EJEB által hozott ítéletek végrehajtása)
- ajánlások kibocsátásra a börtönügy vonatkozásában is
- Európai Börtönszabályok (2006): útmutató a tagállamok joganyagának modernizálásához és az európai standardokhoz való közelítéséhez

4.

Az Európai Unió intézményéhez kötődő, büntetés-végrehajtást érintő dokumentumok közül először is az Európai Unió Alapjogi Chartáját kell megemlíteni, amely a 2000 decemberében megtartott nizzai csúcstalálkozón fogadták el. Mivelhogy a Charta később nem vált az alapítószervezetek szerves részévé, azaz nem emelkedett kötelező jogi erőre, mind a mai napig megmaradt pusztán politikai deklarációnak. Más kérdés, hogy az Európai Bíróság mint „inspirációs forrás” hivatkozhatja, s ezzel jogi relevanciáját erősítheti. Miközben az Európai Bíróság ez idáig ítéletében még nem hivatkozott a Chartára, főtanácsnoki indítványokban és az Elsőfokú Bíróság ítéletében erre már sor került.

A Charta egyébként eredetileg a tervezett Európai Alkotmány második részét képezte volna. Azonban, mint ismeretes, a tagállamok elvetették az Alkotmány tervét és 2007-ben egy új szerződést dolgoztak ki: a Lisszaboni Szerződést, amelyhez hozzákapcsolták az Európai Parlament által előzőleg már jóváhagyott és az uniós intézmények vezetői által 2007. december 12-én aláírt Alapjogi Chartát. A Lisszaboni Szerződés viszont csak akkor fog hatályba lépni, ha azt már valamennyi tagállam jóváhagyta a saját alkotmányos követelményeiknek megfelelően.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy vajon milyen viszonyban fog állni egymással az Európa Tanácshoz kötődő Egyezmény és a már hatályos uniós Charta? Erre ez utóbbi dokumentum 53. cikkelyének rendelkezése ad választ, mely szerint a Chartát az Egyezménnyel összhangban kell értelmezni, vagyis rendelkezéseinek nem lehet olyan értelmet tulajdonítani, amely sértené az Emberi Jogok Európai Egyezményét.

Amint erről már szó volt, egyelőre még nincsenek kifejezetten büntetés-végrehajtási tárgyú uniós jogforrások. Ugyanakkor új fejlemény, hogy a Bizottság elfogadott egy olyan jogalkotási programot, amely majdan a büntetés-végrehajtást is érinteni fogja. Ez a „Zöld könyv a büntetőjogi jogkövetkezményeknek az Európai Unióban történő egymáshoz való közelítéséről, kölcsönös elismeréséről, valamint kikényszerítéséről” (továbbiakban: Zöld könyv). E dokumentum legelső mondatában a Bizottság leszögezi, hogy „Az Európai Unió célként tűzte ki, hogy a szabadság, a biztonság és az igazságosság területén magas színvonalú védelmet ajánl polgárainak (...). Ezért a Bizottság úgy találja, hogy hasznos elemezni, hogy akadályát képezik-e ennek a célnak a büntetőjogi büntetések terén fennálló nemzeti eltérések?”

Ez az okmány – a Zöld könyv – egy előzetes felmérés eszköze abból a célból, hogy az erre vonatkozó válaszok és vélemények fényében több információval alátámasztott álláspontot lehessen kialakítani jogalkotási javaslat hasznossága és megvalósíthatósága tekintetében, valamint – bizonyos mértékben – alkalmazható a büntetőjogi szabályok egymáshoz való közelítésében

is, továbbá a szabadság-megvonással járó büntetésekre és alternatív szankciókra alkalmazandó szabályok Európai Unión belüli kölcsönös elismerése tekintetében.

A Zöld könyv megállapítja, hogy a „büntetések egymáshoz való közelítése segítené a közvéleményt abban, hogy azonos véleményt valljon az igazságosságról, amely az egyik feltétele a szabadság, a biztonság és az igazságosság területe létrehozatalának”. A bűncselekmények meghatározásának és a büntetés súlyosságának „ebből fakadóan történő egymáshoz való közelítése hatékony és egymással összemérhető védelmet nyújt a polgároknak az Unió egész területén egy olyan jelenséggel szemben, amely sérti a tagállamok által vallott elveket és értékeket.”

A Zöld Könyv kifejti, hogy „a büntetésekkel és azok kikényszerítésével kapcsolatos büntetőjogi szabályok egymáshoz való közelítése, minthogy növeli a kölcsönös bizalmat, szintén segít biztosítani az ítéletek kölcsönös elismerésének elfogadását. De a jogközelítés nem *sine qua non*-ja a kölcsönös elismerésnek, sokkal inkább az a helyzet, hogy ez két, egymást kiegészítő rendszere az európai igazságosság elérésének. A tagállami jogszabályok egymással való összeegyeztethetősége ily módon könnyebb lenne és javulna a tagállami hatóságok között a határozatok végrehajtása során történő együttműködését. A büntetés-végrehajtás körülményeinek a tagállamok közötti egymással való összeegyeztethetősége elősegítené a személyek rehabilitálását, azzal, hogy lehetővé tenné számukra büntetésüknek az elítélés helyétől eltérő tagállamban való letöltését.”

Mindazonáltal „Nem elég, például, megállapítani a tagállamokban alkalmazható büntetési szintek hasonló szintjét, ha a kiszabott büntetés végrehajtása az egyik államban rugalmasabb, a másokban szigorúbb.”

A jövőbeni célok felvázolása mellett a Zöld Könyv a jelenlegi helyzetet is értékeli, és megállapítja, hogy bár a Maastrichti Szerződés kiterjed a büntetőjogi büntetések végrehajtásának szabályaira, az Európai Unió ezen a területen eddig nem volt aktív. Ezzel a megállapítással, természetesen csak egyet lehet érteni, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy az uniós intézmények közül az Európai Parlament már korábban is elfogadott néhány dokumentumot. Ezek közvetlen gyakorlati jelentősége bár igen csekély azonban az európai közvélemény formálásában mégiscsak van némi szerepük.

Ezek közül a legfontosabb az Európai Parlament 1998. december 17-i határozata, amely külön foglalkozott a büntetés-végrehajtási intézetek helyzetével is, és ezzel kapcsolatban kimondta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek rendjéért és az azokban uralkodó életfeltételekért továbbra is a kormányok tartoznak teljes felelősséggel. Ezzel nyilvánvalóvá tette, hogy az állam a büntetés-végrehajtás felelősségétől privatizálás útján nem szabadulhat meg. E helyen kiemeljük még a határozat 4. pontját, amely kéri, hogy az Unió minden tagállama törvényt dolgozzon ki a büntetés-végrehajtási intézetekről, amely olyan keretet határoz meg, amely egyszerre szabályozza a belső jogi (anyagi) rezsimit és a külső jogi rezsimit, a kifogásolás jogát, továbbá a fogvatartottak kötelezettségeit, és olyan független ellenőrző szervet hoz létre, amelyhez a fogvatartottak fordulhatnak jogaik megsértése esetén.

- Európai Parlament → Alapjogi Charta (2007)
- Zöld Könyv: a tagállamok büntetőjogának egymáshoz való közelítése
- az Európai Parlament határozata (1998): a nemzetközi standardok mellett a bv. intézetek rendjéért és az ott uralkodó életfeltételekért a nemzeti kormányok tartoznak teljes felelősséggel

III. A Bv. törvény (Bv. tv.) alapvető rendelkezései

III. 1. A büntetés-végrehajtás feladata és célja

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 1. §.

A Bv. tv. a Btk. büntetési céljaira utalással határozza meg a büntetés-végrehajtás feladatát, tekintve, hogy a szankció végrehajtásában testesül meg maga a joghátrány, amely mind a társadalmi, mind az egyéni prevenciót szolgálja. A végrehajtás a jogkövető magatartás kialakítása érdekében elengedhetetlen, mégis egy demokratikus jogállamban a végrehajtás céljának meghatározásakor előtérbe kell, hogy kerüljön az egyéniesítés követelménye.

A törvény speciális célokat fogalmaz meg, amelyek egyrészt általános érvényűek és az elítélt társadalmi beilleszkedésének elősegítésében jelölhetők meg, ez összecseng az egyéni prevenció célokkal. Másrészt az intézkedések közül emel ki kettőt az érintett, sérülékenyebbnek tekinthető személyek csoportjára figyelemmel, azaz a fiatalkorúakkal és a kóros elmeállapotú betegekkel szemben alkalmazott intézkedés speciális célját jelöli meg, amely a fiatalkorúak esetében a gyermekek jogainak érvényesülése, a kényszergyógykezeltek esetében pedig a számukra megfelelő kezelés és gondozás biztosítása.

A büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését.

III. 2. A törvény hatálya

Feldolgozott jogszabályi hely: Btk. 33., 63., 120., 135–136. §; Bv. tv. 2. §

A Bv. tv. hatálya kiterjed a Btk. szerinti büntetésekre és intézkedésekre, a Be.-ben meghatározott szabadságkorlátozással járó kényszerintézkedések közül az előzetes letartóztatásra, továbbá a szabálysértés miatt kiszabott, illetve a pénzbírság, a helyszíni bírság és a közérdekű munka helyébe lépő szabálysértési elzárás végrehajtására, valamint szabályozza az utógondozást.

A Bv. tv. az egységesség elvéből kiindulva, mint kódex jellegű szabályozás valamennyi szabadságelvonással járó kényszerintézkedésre vonatkozóan tartalmaz rendelkezést. Újítás, hogy a törvény önállóan szabályozza az őrizet és az ideiglenes kényszergyógykezelés, valamint a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtását is. A Bv. tv. továbbá az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény szerinti őrizet, átadási és ideiglenes átadási letartóztatás, ideiglenes végrehajtási letartóztatás, az eljárási jogsegély keretében ideiglenesen átszállított személy fogvatartásának, továbbá a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény szerinti őrizet, kiadatási és ideiglenes kiadatási letartóztatás, az eljárási jogsegély keretében ideiglenes átvett személy fogvatartásának, illetve – ameddig az átvételről a bíróság nem határoz – a külföldi bíróság által kiszabott szabadságvesztés ideiglenes végrehajtása tekintetében is részletesebb szabályozást ad.

A Btk. szerinti büntetések:

- szabadságvesztés
- az elzárás
- a közérdekű munka
- a pénzbüntetés
- a foglalkozástól eltiltás
- a járművezetéstől eltiltás
- a kitiltás
- a sportrendezvények látogatásától való eltiltás
- a kiutasítás
- a katonai büntetések: – lefokozás
 – szolgálati viszony megszüntetése

A Btk. szerinti mellékbüntetések:

- a közügyektől eltiltás
- a katonai mellékbüntetések: – rendfokozatban visszavetés
 – várakozási idő meghosszabbítása

A Btk. szerinti intézkedések:

- a megrovás
- a próbára bocsátás
- a jóvátételi munka
- a pártfogó felügyelet
- az elkobzás
- a vagyonelkobzás
- az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele
- a kényszergyógykezelés
- a javítóintézeti nevelés

A Be. szerinti szabadságelvonással járó kényszerintézkedések:

- az előzetes letartóztatás
- az ideiglenes kényszergyógykezelés
- az őrizet
- a rendbírság helyébe lépő elzárás

III. 3. A büntetés-végrehajtási jogviszony

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 7. §

Régóta fennálló hiányt pótol a Bv. tv. azáltal, hogy meghatározza a büntetés-végrehajtási jogviszony fogalmát, amelyből számos, csak a büntetés-végrehajtásra jellemző sajátos szabályozás eredeztethető. Jelleget tekintve a büntetés-végrehajtási jogviszony hierarchikus jogviszony, annak egyik oldalán az állam által delegált hatáskörben a végrehajtásért felelős szerv, szervezet, mint a központi büntetőhatalom kizárólagos birtokosa helyezkedik el, míg a másik pozícióban az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott áll.

A jogviszony jellegéből következik, hogy a feleket – a szabadságelvonásból fakadó helyzetre figyelemmel sajátos – jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik. E sajátos jogviszony jellemzője továbbá, hogy az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott részére biztosított jog a végrehajtásért felelős szerv oldalán kötelezettséget teremt, míg az elítéltet és az egyéb jogcímen fogvatartottat terhelő kötelezettség teljesítése érdekében a végrehajtásért felelős szerv minden törvényes eszközzel köteles fellépni.

A büntetés-végrehajtási jogviszony alanyai:

- az egyik oldalon: az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott,
- a másik oldalon: a végrehajtásért felelős szerv, valamint a végrehajtásban közreműködő más szervek és személyek.

A végrehajtás során a büntetés-végrehajtási jogviszony alanyait jogszabályban meghatározott jogok és kötelezettségek illetik meg, illetve terhelik.

A büntetés-végrehajtási jogviszony a büntetés, az intézkedés, az egyes kényszerintézkedések, a rendbíróság helyébe lépő elzárás, a szabálysértési elzárás végrehajtása alatt – ideértve annak előkészítését és a fogantatba vétel érdekében megtett intézkedéseket is – a végrehajtásért felelős szerv, a végrehajtásban közreműködő más szerv és az elítélt, illetve az egyéb jogcímen fogvatartott között fennálló jogviszony, amely meghatározza a végrehajtásért felelős szervek, a végrehajtásban közreműködő más szervek és személyek feladatait, valamint az elítélt, illetve az egyéb jogcímen fogvatartott jogait és kötelezettségeit, továbbá azok érvényesítésének módját. A büntetés-végrehajtási jogviszony jellegéből eredően a végrehajtás során az elítéltet és az egyéb jogcímen fogvatartottat jogszabályban meghatározott sajátos jogok és kötelezettségek illetik meg, illetve terhelik.

III. 4. Alapvető jogok és jogérvényesítés

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 9–13. §

III. 4. 1. Alapvető jogok

A büntetés-végrehajtás során érvényesítendő – az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen – alapvető jogai, mint az emberi méltóság tiszteletben tartása, a kínzás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma és az egyenlő bánásmód elve a büntetés-végrehajtás egészét át kell, hogy hassák, korlátokat állítva és feltételeket szabva a kényszer alkalmazásának lehetőségét is magában foglaló állami büntetőhatalom gyakorlásának.

Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait, valamint egyéb jogait és kötelezettségeit – a törvényben, a bíróság ítéletében, valamint a bíróság és az ügyészség egyéb határozatában meghatározott korlátozásokkal vagy tilalmakkal – a büntetés-végrehajtás rendjével összhangban gyakorolja, illetve teljesíti.

Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elért kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

Az arányosság követelménye fogalmazódik meg azáltal, hogy a törvény előírja, hogy a végrehajtás során az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott jogainak korlátozásakor minden esetben az arra alkalmas legenyhébb eszközt kell alkalmazni.

III. 4. 2. Jogérvényesítés

Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott büntetés-végrehajtási ügyben vagy a fogvatartással összefüggésben

- kérelmet terjeszthet elő
- a kérelemről hozott döntéssel szemben panaszt nyújthat be,
- a Bv. tv. szerinti egyéb jogorvoslati jog – a végrehajtásért felelős szerv határozatának bírósági felülvizsgálat, valamint a büntetés-végrehajtási bíró eljárásában a határozattal szemben fellebbezés benyújtása – illeti meg.

A hatékony jogérvényesítés érdekében a fiatalkorú, valamint a cselekvőképtelen nagykorú, vagy a cselekvőképességében részlegesen korlátozott elítélt vagy egyéb jogcímen fogvatartott büntetés-végrehajtási ügyben vagy a fogvatartással összefüggésben önállóan tehet nyilatkozatot.

Írásbeliség

A kérelmet, a panaszt, illetve az egyéb jogorvoslati kérelmet írásban kell benyújtani. Elő kell segíteni, hogy a tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszicho-szociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – élő, illetve írni vagy olvasni nem tudó, vagy a magyar nyelvet nem beszélő, valamint az egészségi állapota miatt akadályozott elítélt vagy egyéb jogcímen fogvatartott is élni tudjon jogorvoslati jogával.

Fórumok

Az elítélt, illetve az egyéb jogcímen fogvatartott büntetés-végrehajtási ügyben vagy végrehajtással összefüggésben panasszal vagy kérelemmel fordulhat

- törvényességi feladatot ellátó ügyészhez
- az alapvető jogok biztosához
- a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársához
- nemzetközi jogvédő szervezetekhez

Egyéb ügyben az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott fordulhat a bírósághoz vagy más hatóságokhoz, szervezetekhez, képviselőre meghatalmazást adhat, és az intézet meghatározott feltételek esetén előállítja a bíróság vagy más hatóság elé.

A büntetés-végrehajtás feletti kontroll része lesz és 2015. január 1-jével kezdi meg működését a nemzeti megelőzési mechanizmus a kínzások belföldi megelőzésére létrejött szervezet, amelynek feladatait az alapvető jogok biztosa látja el. Rendszeresen megvizsgálják a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben foganatosított bánásmódot a fogvatartás helyszínén abból a célból, hogy amennyiben szükséges, erősítsék meg védelmüket a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetéssel szemben.

A védelem joga és a képviselet szabályai

A Bv. tv. élesen elkülöníti a védelemre és a képviseletre vonatkozó szabályokat, tiszta, egyértelmű helyzetet teremtve ezáltal, hogy milyen ügyben ki járhat el, ki hatalmazhat meg védőt.

Védő meghatalmazására vagy kirendelésére büntetés-végrehajtási ügyben van lehetőség. Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott a védővel írásban és szóban, továbbá személyesen is, ellenőrzés nélkül érintkezhet.

Képviselő meghatalmazására a fogvatartással kapcsolatos ügyben van lehetőség. A képviselővel szóban, írásban és személyesen ellenőrzés mellett érintkezhet az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott. Az ellenőrzés alól kivételt képez a nemzetközi szerződéssel létrehozott emberi jogi szervezet részéről, az érintett intézet eljárása miatt indult ügyben eljáró képviselőjével való kapcsolattartás. Ez a szabály nem érvényes akkor, ha a képviselő hozzátartozó. Képviselőként nem járhat el, akit a rendelkezési jogkör gyakorlója vagy a végrehajtásért felelős szerv vezetője a fogvatartottal való kapcsolattartásból kizárt. A végrehajtásért felelős szerv vezetője indokolt határozattal kizárja a képviselőt, ha annak magatartása súlyosan sérti vagy veszélyezteti a fogvatartás biztonságát vagy a végrehajtás rendjét. A határozat ellen bírósági felülvizsgálatnak van helye.

Azokban az esetekben, amikor a telefonon történő kapcsolattartás során nem ellenőrizhető a beszélgetés, a bv. szerv jogosult a védő vagy a képviselő személyazonosságáról meggyőződni.

A törvény a nem magyar állampolgár esetén továbbra is lehetőséget nyújt arra, hogy az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott az államának *diplomáciai vagy konzuli képviseletéhez* forduljon, új szabályként jelenik viszont meg az, hogy a hontalan fogvatartott jogosult az *ENNSZ Menekültügyi Főbiztosságához* fordulni és annak képviselőjével kapcsolatot tartani.

Az anyanyelv használata és a tájékoztatáshoz való jog

A Bv. tv. rögzíti, hogy a magyar nyelv nem tudása miatt az elítéltet és az egyéb jogcímen fogvatartottat nem érheti hátrány, és mind írásban, mind szóban használhatja az anyanyelvét, regionális vagy nemzetiségi nyelvét, illetve az általa ismert más nyelvet. A fogvatartott részére a jogairól és kötelezettségeiről, valamint a házirendről ezen nyelvek valamelyikén kell tájékoztatást adni. A büntetés-végrehajtási ügyben, valamint a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyben a végrehajtásért felelős szerv kellő nyelvismerettel rendelkező tagja eseti tolmácsként is eljárhat. Az ilyen ügyben hozott határozatot akkor kell írásban lefordítani, ha azt az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott a határozat közlésekor nyilatkozatában kérte. Erre a jogára őt figyelmeztetni kell.

A Bv. tv. garanciális elemként meghatározza az írásbeli tájékoztató kötelező tartalmi elemeit. Írásban kell tájékoztatni az elítéltet vagy egyéb jogcímen fogvatartottat többek között a panaszjogról és a jogorvoslati lehetőségekről, a védelemhez való jogról, az iratbetekintési jogról, a kapcsolattartás formáiról stb. Ezt a tájékoztatást a fogvatartottak maguknál tarthatják. A tájékoztatáshoz való jog érvényesülését erősíti, hogy mind a tájékoztatás megtörténtét, mind annak tudomásul vételét írásban kell rögzíteni. Az írni, olvasni nem tudó elítélt vagy egyéb jogcímen fogvatartott esetében, illetve, ha a tájékoztatáskor az általa értett nyelven nem áll rendelkezésre írásbeli tájékoztató, a tájékoztatást két tanú jelenlétében kell elvégezni, és ezt a tényt írásban rögzíteni kell.

A megértést szolgálja az a rendelkezés, hogy a tájékoztatást olyan módon kell megadni, hogy az mindenki számára érthető legyen, figyelembe véve a fogvatartott életkorát, értelmi képességeit, érzékszervi, fizikai károsodását, kommunikációs nehézségeit.

A sértett jogainak és érdekeinek védelme

Az értesítés esetei tekintetében a Bv. tv. a korábbi szabályozáshoz képest kiterjeszti azt a bűncselekményi kört, amelyeknél a sértett tájékoztatást kérhet, továbbá az alanyi oldalon is változás történik.

Eddig a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIX. fejezet) sértettjét kellett értesíteni, de a Bv. tv. szerint már az élet, a testi épség és az egészség elleni szándékos, ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények (Btk. XV. Fejezet) esetében is kérelmére értesíteni kell a sértettet, mivel ebben a körben is méltányolható indok szól amellett, hogy a sértett e bűncselekmények elkövetőinek szabadulásáról is értesítést kapjon annak érdekében, hogy legyen ideje felkészülni, ne érje váratlanul az elítélt vagy az előzetesen letartóztatott távozása.

Új rendelkezés, hogy a korábbiaktól eltérően nemcsak az elítélt véglegesen vagy feltételesen történő szabadon bocsátásáról és a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakításáról, hanem szökéséről, illetve javítóintézeti nevelés esetén a fiatalkorú végleges és ideiglenes elbocsátásáról, valamint a javítóintézet engedély nélküli elhagyásáról, továbbá az előzetesen letartóztatott szabadon bocsátásáról vagy szökéséről is értesíteni kell a sértettet, ilyen irányú kérelme esetén.

Az értesítési kérelmet a büntető ügyben eljáró bíróságnál, előzetesen letartóztatott esetén a büntetőügyben eljáró ügyésznél kell benyújtani, és abban meg kell jelölni, hogy milyen lakcímmre kéri a sértett az értesítést. A sértett később a kérelmét vissza is vonhatja, amit szintén a bíróságnál, illetve az ügyésznél kell bejelentenie.

A bíróság értesíti a szabadságvesztést foganatosító bv. intézetet, illetve a javítóintézet, ahol a sértetti kérelmet a fogvatartotti nyilvántartásban kell rögzíteni.

A szabadulás, illetve az elbocsátás előtt egy hónappal, félbeszakítás engedélyezése, valamint szökés, illetve a javítóintézet engedély nélküli elhagyása, továbbá az előzetesen letartóztatott szabadulása vagy szökése esetén a fogva tartó intézet haladéktalanul tájékoztatja a sértett által megadott lakcím szerint illetékes rendőri szervet, amely ezt követően haladéktalanul értesítést küld a sértett részére az elítélt távozásának időpontjáról.

A bíróság, a bv. intézet és a javítóintézet a sértett kérelmét, a sértett nevét és lakcímét zártan kezeli, és biztosítja, hogy ezek az adatok ne jussanak az elítélt tudomására.

A sértett értesítést kérhet

- az élet, a testi épség és az egészség elleni szándékos, ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények (Btk. XV. fejezet),
- a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIX. fejezet) esetén.

Értesítés küldésére a következő esetekben kerül sor:

- az elítélt véglegesen vagy feltételesen történő szabadon bocsátása,
- előzetesen letartóztatott szabadon bocsátása,
- a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakítása,
- elítélt vagy előzetesen letartóztatott szökése,
- javítóintézeti nevelés esetén a fiatalkorú végleges és ideiglenes elbocsátása,
- a javítóintézet engedély nélküli elhagyása esetén.

III. 4. 3. A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárása

A Bv. tv. szabályozása megteremtette annak a lehetőségét, hogy abban az esetben, ha a bíróság az elítéltet életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte és egyúttal kizárta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, a bv. szerv hivatalból, kötelező kegyelmi eljárást folytasson le. A kötelező eljáráson túlmenően, azonban az elítélt vagy az arra jogosult személy is kezdeményezheti a kegyelmi kérvény benyújtását.

A kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásának feltétele, hogy az elítélt legalább negyven évet kitöltőn szabadságvesztés-büntetéséből és nyilatkozzon arról, hogy az eljárás lefolytatását kérelmezi-e. A bv. szerv a nyilatkozat csatolásával minden esetben értesíti az igazságügyért felelős minisztert az eljárás lefolytatása céljából. A kötelező kegyelmi eljárás csak abban az esetben nem folytatható le, ha ahhoz az elítélt nem járul hozzá, vagy a nyilatkozattételt megtagadja.

Az igazságügyért felelős miniszter a bv. szerv értesítésének beérkezésétől számított hatvan napon belül köteles az eljárást lefolytatni, amely során beszerzi a döntéshozatalhoz szükséges személyes adatokat és a megvizsgálandó előkészítő iratokat.

Előkészítő irat(ok)nak minősül(nek) a bv. szerv által összeállított:

- az elítéltről készült kockázatértékelési összefoglaló jelentés,
- az elítélt biztonsági kockázati besorolásával kapcsolatos iratok,
- az elítéltről készült értékelő vélemények,
- az elítélttel szemben indított fegyelmi eljárásokkal kapcsolatos iratok,
- az elítélt egészségi állapotára vonatkozó dokumentáció, ideértve az elítélt mentális állapotára vonatkozó szakorvosi és pszichológusi vélemények is,
- az elítélt büntetőügyének az iratai,
- a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő által az elítélt befogadó környezetéről készített környezettanulmány,
- a munkáltató által kiadott foglalkoztatási nyilatkozat, amennyiben az elítélt úgy nyilatkozik, hogy szabadulását követően foglalkoztatása biztosított lesz.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő a környezettanulmány elkészítése során bemutatja különösen:

- az elítéltnak az általa elkövetett bűncselekményhez való viszonyulását,
- a szabadulását követő munkaerő-piaci helyzetét, így leendő munkáltatójának megnevezését, címét és az ott betölteni tervezett munkakör megnevezését,
- az elítéltnak a befogadó környezettel való kapcsolattartásának módját és gyakoriságát,
- a befogadó környezetnek az elítélt irányába tanúsított viszonyulását.

A kötelező kegyelmi eljárás lefolytatásához az igazságügyért felelős miniszter értesíti a Kúria elnökét az eljárás megkezdéséről, aki haladéktalanul intézkedik az eseti jellegű, öttagú Kegyelmi Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) kijelölése iránt. A Bizottság bírókból álló testület, amelyet a saját tagjai közül kiválasztott elnök vezet.

A Bv. tv. meghatározza, hogy mely esetekben nem jelölhető ki a bíró a Bizottságba:

- a kötelező kegyelmi eljárás alapjául szolgáló büntetőügyben vagy a szabadságvesztés végrehajtása során bíróként eljár,
- a kötelező kegyelmi eljárás alapjául szolgáló büntetőügyben vagy a szabadságvesztés végrehajtása során ügyészként eljár,
- a kötelező kegyelmi eljárás alapjául szolgáló büntetőügyben a nyomozó hatóság tagjaként eljár,
- az elítélt hozzátartozója,
- a kötelező kegyelmi eljárás alapjául szolgáló büntetőügy sértettje vagy a sértett hozzátartozója.

A Bizottságnak az iratok és egyéb dokumentáció beérkezésétől számított kilencven napon belül kell szótöbbséggel döntést hoznia, amelynek során megvizsgálja, hogy:

- az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartására, valamint arra a készségére tekintettel, hogy törvénytisztelő életmódot fog folytatni, illetve
- az elítélt személyi vagy családi körülményeire, valamint az egészségi állapotára tekintettel
- alaposan feltehető-e, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

A vizsgálati eljárás során a Bizottság a lényegesnek minősülő szakkérdésekben megfelelő szakértelemmel rendelkező személy közreműködését kérheti, állásfoglalást szerezhet be, továbbá az elítélt mentális állapota vonatkozásában köteles szakorvost vagy pszichológus szakértőt bevonni. A Bizottság az eljárása során az elítéltet köteles meghallgatni.

A vizsgálati eljárás indokolt állásfoglalás elfogadásával zárul, amely tartalmazza a Bizottság javaslatát is. A keletkezett – és korábban beérkezett – dokumentumokat a Bizottság állásfoglalásával és javaslatával együtt az igazságügyért felelős miniszternek továbbítja, aki az állásfoglalástól nem térhet el. Az igazságügyért felelős miniszter az állásfoglalásban és javaslatban foglaltak szerinti felterjesztését – azok érkezésétől számított 15 napon belül – a köztársasági elnöknek és az érintett elítéltnak egyaránt megküldi.

A kegyelmi döntésről szóló határozatot az ügyben első fokon eljáró bíróság tanácsának elnöke kézbesíti az elítéltnak és a kegyelmi kérelem előterjesztőjének. Ha a köztársasági elnök kegyelmet gyakorolt, az elítélt részére küldött értesítés tartalmazza a kegyelemhez fűződő jogkövetkezményekről szóló tájékoztatást is.

Ha az elítélt nem részesült kegyelemben, a kötelező kegyelmi eljárás befejezését követően két év elteltével azt meg kell ismételni.

III. 5. A végrehajtásért felelős szerv döntése és a panasz

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 20–21. §

III. 5. 1. A végrehajtásért felelős szerv döntése

A Bv. tv. részletes szabályozást ad a végrehajtásért felelős szerv döntése és a döntéssel szembeni jogorvoslat körében, meghatározza a döntési jogosultak körét, az eljárási határidőket. Több, korábban rendeleti szintű szabály emelkedett törvényi szintre.

Hatáskör

Az elítelt és az egyéb jogcímen fogvatartott büntetés-végrehajtási ügyében, illetve a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyében a főszabály szerint a végrehajtásért felelős szerv azon szervezeti egységének a vezetője intézkedik vagy dönt, ahol a végrehajtás történik. A törvényben, ha ez külön előírásra kerül, a végrehajtásért felelős szervnek a döntést határozatba kell foglalni. (Pl. félbeszakítás, biztonsági zárkára helyezés, másolat kiadásának megtagadása, magánelzárás fenytés kiszabása esetén stb.)

Eljárási határidő

A törvény eltérő határidőt szab meg arra az esetre, ha hivatalból, illetve kérelemre indul meg az eljárás.

A *hivatalból* indult eljárás esetén az intézkedésre okot adó körülmény felmerülését követő nyolc napon belül, illetve, ha az ügy jellege úgy kívánja, soron kívül kell intézkedni.

Kérelem esetén a kérelem benyújtásától számított harminc napon belül kell a szükséges intézkedést megtenni, a döntést meghozni. Vannak olyan esetek, amikor az ügy jellege soron kívüli elbírálást igényel. A kérelemre indult eljárás során a határidő harminc nappal történő meghosszabbítására van lehetőség. Ezt mindig írásban kell megtenni, és a kérelmezőt szintén írásban tájékoztatni is kell róla.

A mindennapi munka során jelentős segítséget nyújt a Bv. tv. azzal, hogy kimondja: meghatározott eljárási cselekmények nem tartoznak az elintézési határidőbe. Pl. a pártfogó felügyelői vélemény elkészítése.

A *kérelem tartalmi elemeit* illetően alapvető szabály, hogy a kérelemben foglaltakat a kérelmezőnek kell megalapoznia megfelelő indokokkal, illetve az azokat alátámasztó igazolásokkal. Erre az elítéltek figyelmét fel kell hívni. Csakúgy, mint arra, hogy hiánypótlásra is van lehetőség.

Három hónapról hat hónapra változott az az időtartam, amelyen belül érdemi vizsgálat nélkül el lehet utasítani az ismételten előterjesztett kérelmet, ha az nem hivatkozik új tényre vagy körülményre.

III. 5. 2. A panasz

A panasszal a meghozott döntés vagy a megtett intézkedés, illetve azok elmulasztása miatt a bv. szerv vezetőjéhez lehet fordulni írásban, vagy ha ez nem lehetséges, jegyzőkönyv felvételével.

Panasszal élhet

- az elítelt és az egyéb jogcímen fogvatartott,
- a védő,
- a fiatalkorú törvényes képviselője,
- a kényszergyógykezelt törvényes képviselője, házastársa, élettársa,
- a kapcsolattartó a kapcsolattartás vonatkozásában.

Azáltal, hogy a Bv. tv. meghatározza azt a személyi kört, amelynek tagjai panaszt tehetnek, megteremti annak a lehetőségét, hogy a nem jogosulttól származó panaszt érdemi vizsgálat nélkül el lehessen utasítani. A törvény konkrét felsorolást ad arra, hogy még mely esetekben lehet a panaszt érdemi vizsgálat nélkül elutasítani.

A panasszal kapcsolatos *határidők* a következők:

- a panaszt az az intézkedés vagy a döntés közlésétől, illetve annak elmulasztásától számított tizenöt napon belül lehet előterjeszteni,
- akadályoztatás esetén az akadálymegszűnését követően tizenöt nap áll rendelkezésre a panasz és a kapcsolódó igazolási kérelem előterjesztésére,
- abszolút elévülési határidő a három hónap, ezen túl már igazolási kérelemmel sem lehet a panaszt előterjeszteni,
- az elbírálásra *harminc nap* áll rendelkezésre, ez egy esetben harminc nappal meghosszabbítható.

III. 6. Bírósági felülvizsgálat

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 24–25. §

A végrehajtásért felelős szerv döntésével szemben jogorvoslati jogként alapvetően a panaszjog biztosítása szolgál, a Bv. tv. a korábbiakhoz hasonlóan csak néhány esetben biztosítja a döntéssel szemben a bírósághoz fordulás jogát, amikor a döntés a végrehajtás körülményeiben lényeges változást eredményez.

Bírósági felülvizsgálati kérelem nyújtható be:

- a magánelzárás fenyítés,
- az elítelt nyilatkozata nyilvánosságra hozatalának, vagy a közzétételének megtagadása,
- a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés,
- másolat kiadásának megtagadása,
- a munkahely kijelölése,
- a zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezés,
- képviselő kizárása,
- elővezetés költségének megfizetése tárgyában hozott határozat ellen.

A határozattal szemben bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtására tehát akkor van lehetőség, ha a törvény azt kifejezetten lehetővé teszi.

III. 6. 1. A bírósági felülvizsgálat benyújtására jogosultak köre

Alapesetben:

- az elítelt,
- az egyéb jogcímen fogvatartott,
- a védő,
- a fiatalkorú törvényes képviselője, valamint
- a kényszergyógykezelt törvényes képviselője, házastársa és élettársa.

Magánelzárást kiszabó határozat esetén:

- az elítelt,
- az elzárásra ítélt,
- a szabálysértési elzárást töltő elkövető,
- az előzetesen letartóztatott,

- a rendbírság helyébe lépő elzárásra kötelezett és
 - a védő.
- A jogosultságot, ha ez az iratokból nem állapítható meg, hitelt érdemlően igazolni kell.

III. 6. 2. A bírósági felülvizsgálat benyújtására nyitva álló határidő

Alapesetben a határozat közlésétől számított nyolc napon belül lehet a felülvizsgálati kérelmet a határozatot hozó végrehajtásért felelős szervhez, illetve szervezeti egységhez írásban benyújtani.

A Bv. tv. rendelkezhet úgy is, hogy az elítéltnak vagy az egyéb jogcímen fogvatartottnak a határozat közlésekor nyomban nyilatkoznia kell a jogorvoslatról, abban az esetben a nyilatkozatot azonnal jegyzőkönyvbe kell foglalni. Ilyen a bv. intézet magánelzárást kiszabó határozata elleni bírósági felülvizsgálati kérelem.

III. 6. 3. Mulasztás

Akadályoztatás esetén a jogosult a bírósági felülvizsgálati kérelmet az akadály megszűnésétől számított tizenöt napon belül igazolási kérelemmel együtt terjesztheti elő. Az igazolási kérelemben elő kell adni a mulasztás okát és azokat a körülményeket, amelyek a mulasztás vétlenségét valószínűsítik. A határozat meghozatalától számított három hónapon túl igazolási kérelem nem terjeszthető elő.

A főszabály szerint a bírósági felülvizsgálati kérelemnek a határozat végrehajtására nincs *halasztó hatálya*. Kivétel ez alól a magánelzárást kiszabó határozat ellen benyújtott bírósági felülvizsgálati kérelem, mert ebben az esetben a végrehajtással meg kell várni a büntetés-végrehajtási bíró döntését.

A bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtásra nyitva álló határidő lejártát követően a *végrehajtásért felelős szerv*, illetve szervezeti egység vezetője haladéktalanul *felterjeszti* az iratokat a székhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíróhoz.

A *büntetés-végrehajtási bíró* a bírósági felülvizsgálati kérelem alapján indult eljárásban beszerzi az ügyész és a végrehajtásért felelős szerv véleményét, ezek beérkezésétől számított tizenöt napon belüli időpontra tűzi ki a meghallgatást, vagy harminc napon belüli időpontra a tárgyalást. Ha a büntetés-végrehajtási bíró iratok alapján dönt, a kérelmet tizenöt napon belül bírálja el.

Kivétel ez alól az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételét, illetve nyilatkozata közzétételét megtagadó, továbbá a magánelzárás fenytést kiszabó határozattal szembeni bírósági felülvizsgálati kérelem elbírálása. Ezekben az esetekben ugyanis a kérelmet a büntetés-végrehajtási bíró az iratok hozzá érkezésétől számított öt napon belül – kizárólag iratok alapján – bírálja el.

A büntetés-végrehajtási bíró felülvizsgálati eljárásban hozott határozata ellen fellebbezésnek nincs helye.

- Új jogintézmény a bírósági felülvizsgálat általánossá tétele, amely a hatékony jogorvoslat kiteljesítését támogatja.
- A korábbi szabályozástól eltérően a magánelzárás fenytést kiszabó határozat ellen benyújtott bírósági felülvizsgálati eljárásban hozott büntetés-végrehajtási bírói döntés ellen nincs helye fellebbezésnek.

III. 7. Az iratbetekintés és másolatkészítés

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 26. §

A Bv. tv. az iratbetekintés és a másolatkészítés körében is önálló szabályozásra törekszik, azzal, hogy a felesleges ismételtség elkerülése érdekében a másolat kiadása körében a Be. vonatkozó rendelkezéseit rendeli alkalmazni.

A törvény rendelkezik az iratbetekintés jogáról, megjelöli az erre jogosultakat, és utal arra is, hogy aki az iratokat megtekinti, az arról feljegyzést és saját költségén másolatot is készíthet. A jogosultak köre megegyezik azokéval, akik kérelmet nyújthatnak be, illetve panaszt tehetnek. A jogosultságot, ha ez az iratokból nem állapítható meg, hitelt érdemlően igazolni kell.

A végrehajtás során azonban keletkeznek olyan iratok is, amelyekbe még az egyébként jogosultak sem tekinthetnek be, és így másolat készítése sem megengedett. Ezek a Be.-ben megfogalmazott kivételekhez hasonlóan a döntés előkészítést szolgáló előterjesztések, vagy szakmai feljegyzések, valamint olyan iratok, amelyek a büntetés-végrehajtás biztonságát érintik.

A másolat kiadása körében kiemelés érdemel, hogy a törvény előírja a végrehajtásért felelős szerv számára, hogy a másolat kiadásának megtagadásáról a végrehajtásért felelős szerv indokolt határozatot hoz, ami ellen biztosítja a bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtásának lehetőségét.

IV. Az adatkezelésre vonatkozó rendelkezések

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 26., 76–81., 150. §

A személyes adat fogalmát az adatvédelmi jog *tárgan értelmezi*. Személyes adat bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. Az adat lehet bármiféle „ismeret”, nem csupán a személyeket *azonosító adatok* személyes adatok, hanem mindaz, amit az azonosító adatok segítségével egy meghatározott személyre *vonakoztathatunk*. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. A személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet. Személyes adatok például a természetes személyazonosító adatok (név, lakóhely), a családi állapotra, a szakképzettségre, az egészségi állapotra, gyógyszerfogyasztásra, a vagyoni helyzetre, munkahelyre, érdekképviseleti, barátokra, szexuális partnerekre, banki ügyekre vonatkozó adatok.

A személyes adatokra vonatkozó szabályozás középpontjában az *emberi méltóság* áll, az általa érvényesített cél az információs kiszolgáltatottság elleni védelem. Információs társadalmunkban az adatnak nagy értéke van, melyet az elítéltek, a bűncselekmények sértettjei, vagy más olyan személyek védelmében is óvnunk kell, akik a büntetés-végrehajtási szervezettel bármilyen módon kapcsolatba kerülnek, például önmagában egy személy bv. intézetben tartózkodása egyben bűnügyi személyes adat.

A gondosság azért is szükséges, mert a *jogi szabályozás szigorú*;

- Minden adatkezelés tilos, amely nem engedett meg kifejezetten, és a felelősségi rendszer az adatkezelő szervvel szemben az egyént védi.
- Ha az adatkezelő az érintett adatainak jogellenes kezelésével vagy az adatbiztonság követelményeinek megszegésével másnak kárt okoz, köteles azt megtéríteni, míg az érintett személyiségi jogának megsértése esetén az adatkezelőtől sérelemdíj követelhető.
- A perben a bizonyítási kötelezettség is megfordul; az adatkezelő (perben mint alperes) köteles bizonyítani, hogy az adatkezelés a jogszabályban foglaltaknak megfelel.
- Az adatkezelő számára a kimentési lehetőség szűk; nem kell megtéríteni a kárt és nem követelhető a sérelemdíj annyiban, amennyiben a kár a károsult vagy a személyiségi jog megsértésével okozott jogsérelem az érintett szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásából származott. Tehát magasabb szintű felelősség érvényesül az adatkezelőkkel szemben, nem elegendő a mentesüléshez az, hogy az adatkezelő mindent megtett, ami az adott helyzetben tőle általában elvárható.

A jogalkotás sajátossága, hogy a büntetés-végrehajtási jogviszonyt érintően *több, egymás mellett élő törvényt kell alkalmazni* az adatvédelmet illetően.

- Ezek közül általános jellegű az Info. tv., az Eüak. tv., valamint az Eü. tv. (24. §, 137. §), vagyis fogvatartottakra és szabad emberekre is vonatkozik, ugyanakkor az Eüak. tv. 14. § a fogvatartott gyógykezelésén jelenlévő őr esetét is szabályozza.

- Speciális adatvédelmi rendelkezéseket tartalmaz például a Bv. Sztv. fogvatartottak nyilvántartásáról szóló V. fejezete, valamint a Bv. tv. is. Utóbbi a tárgykör fontosságára és a kodifikációban általánossá vált gyakorlat alapján, hasonlóan a Bv. Sztv.-hez, önálló fejezetben jeleníti meg az adatkezelésre vonatkozó rendelkezéseket, de ezen kívül is több oldalról foglalkozik az adatkezeléssel, így az iratmásolat és -betekintés, valamint a kamerahasználat tárgykörében.

A jogszabályi rendelkezések mellett segítséget nyújthat az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően működött adatvédelmi biztos esetjogának, valamint a helyébe lépett Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság gyakorlatának ismerete is.

A büntetés-végrehajtási jogviszonyt érintően a BVOP, valamint a Bv. Sztv. által meghatározott bv. intézetek, a bv. intézmények és a gazdasági társaságok egyaránt *adatkezelők*, adatkezelésükről az Info. tv. 65. § (3) bekezdése alapján a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság nem vezet *adatvédelmi nyilvántartást*, a törvényben meghatározott adatkezelésre tekintettel. Ettől eltérő az Info. tv. 15. § (2) bekezdés szerinti *adattovábbítási nyilvántartás*, melyet az adatkezelő szerv (pl. BVOP vagy bv. intézet) az adattovábbítás jogszerűségének ellenőrzése, valamint az érintett tájékoztatása céljából vezet, amely tartalmazza többek között az általa kezelt személyes adatok továbbításának időpontját, az adattovábbítás jogalapját és címzettjét, az adatok körét. Az általános szabályokon túl (bírószág, ügyészség, végrehajtásért felelős szerv) a Bv. tv. más szerveket is adatkezelőként határoz meg. Így pl. az igazságügyért felelős miniszter a kegyelmi eljárás, a nemzetközi bűnügyi jogsegély keretében lefolytatott eljárás folyamán, a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter a büntetés-félbeszakítási kérelmek elbírálásához szükséges adatok tekintetében, a rendőrség az elítélt előállítás, szállítása vagy a reintegrációs őrizet végrehajtása érdekében szükséges adatok vonatkozásában, a helyi önkormányzat a társadalmi kötődés program és az utógondozás során, a munkáltatást végző (külső) gazdálkodó szervezet a személyi azonosító adatok és a bv. nyilvántartási szám tekintetében adatkezelő.

A büntetések, intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtására vonatkozó adatok, továbbá a végrehajtással összefüggésben az elítéltre vagy egyéb jogcímen fogvatartottra vonatkozó személyes *adatok kezelésének célját* a Bv. tv. az általa meghatározott feladatok teljesítéséhez kapcsolódóan határozza meg. A Bv. tv.-t megelőzően a Bv. Sztv. – utóbbi rendelkezései továbbra is hatályba maradnak – határozta meg a kezelhető adatokat egyrészt szűkebb körben, ugyanakkor szinte általános felhatalmazást adva akkor, amikor a végrehajtás során a büntetés-végrehajtás Bv. szt.-ben meghatározott feladatai ellátásához és a fogvatartott jogainak a gyakorlásához szükséges adatokra, iratokra kiterjedő nyilvántartást határozott meg.

Adatvédelem szempontjából a Bv. tv. legfontosabb újítása a *kezelhető adatok körére vonatkozó precíz taxáció* [Bv. tv. 76. § (2) bekezdés], melynek számonkérése az adatok rendkívüli sokrétűségére tekintettel nem várható el, inkább a rendszerezés megismerése fontos. A taxáció lényege, hogy a jogalkotó tételesen meghatározza a kezelhető adatok körét, melyen kívül az adatok kezelése nem, vagy csak az érintett hozzájárulása alapján lehetséges. A kezelt adatok köre kiterjed a kiszabott büntetés, az alkalmazott intézkedés azonosítására és a végrehajtására szolgáló adatokra (hatóság, ügyszám, büntetés, intézkedés neve, mértéke, kezdés, befejezés stb.), a joghátrány alatt álló személyi körre (pl. elítélt, előzetes letartóztatott, pártfogolt) vonatkozó személyes, különleges (pl. egészségügyi adat), bűnügyi személyes (pl. a büntetés-végrehajtás során vagy azzal

összefüggésben keletkezett) adatokra. A Bv. tv. az egyes joghátrányok, illetve kényszerintézkedés céljának megfelelően a hatálya alatt álló, vagy sajátos helyzetű személyi körre (pl. elítélt, egyéb jogcímen fogvatartott, utógondozott) nézve elkülönítve határozza meg a kezelhető adatok körét. Az adatok körére nézve további elkülönítést tesz: kötelezettségek (pl. fizetési kötelezettségek) teljesítése, jogok gyakorlása, igények érvényesítése (pl. kártérítési igény érvényesítése). Adatkezelés szempontjából további önálló adatkör-kezelésére ad felhatalmazást (pl. a pártfogó felügyelői vélemény, környezettanulmány elkészítése).

Külön említést érdemel a Bv. tv. 76. § (2) bekezdés m) pontja, mely alapján *a Bv. tv.-ben meghatározott feladat céljából történő adatkezelés* kiterjed az elítélt vagy egyéb jogcímen fogvatartott jogai gyakorlásához és kötelezettségei teljesítéséhez szükséges további személyes adatokra, különösen az egészségi állapotára, esetleges káros szenvedélyeire vonatkozó, vagy bűnügyi személyes adataira. E rendelkezés – kiemelten az abban használt „különös” szófordulatra – a jogalkalmazó szervek számára felhatalmazást ad az adatkezelésre, melyet ugyanakkor a személyiségi jog magas szintű alapjogi védelmére tekintettel szűk értelemben lehet alkalmazni.

A Bv. tv. pozitív új rendelkezése a *büntetés-felbeszakítási ügyek* körében bővülő adatkezelés, mely szerint a bv. szerv a *rendőrségtől is* kérhet környezettanulmányt.

Az Info. tv. általános rendelkezéseiből következik, hogy amennyiben egy konkrét adattípus kezelésére (pl. adat felvételére, nyilvántartására, harmadik személy részére történő továbbítására) az adatvédelemre vonatkozó általános, vagy a büntetés-végrehajtási jogviszonyra vonatkozó különös *törvényi rendelkezések nem adnak felhatalmazást, úgy ahhoz az érintett elítélt hozzájárulása szükséges.*

2.

Az *adattovábbítás (adatszolgáltatás)* kérdésével – az Info. tv. általános rendelkezéseivel összhangban – a Bv. Sztv. tartalmaz rendelkezéseket, meghatározva azt, hogy a miniszter, a bíróság, az ügyészség, a rendőrség és az egyéb nyomozó hatóságok, a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság *mérlegelés nélkül* jogosultak a fogvatartottak adatainak *teljes körű* ismeretére. Az előbbi körön kívül más szervek vagy személyek a feladataik ellátásához, illetve a jogaik érvényesítéséhez szükséges adatokat ismerhetik meg, hivatalból vagy kérelemre. Utóbbi, vagyis az adatszolgáltatásra irányuló kérelem esetén az adatkérőnek az adatkérés indokát, jogszabályi alapját, illetve az adatszolgáltatáshoz fűződő érdek igazolását meg kell jelölnie, tehát ebben az esetben már csak *részleges, és mérlegelésen alapuló* adattovábbítás történhet.

Az adatkezelés időbeli határával kapcsolatban két egymásra épülő törvényhelyről kell megemlékezni. A Bv. tv. kimondja, hogy – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a Bv. tv. alapján kezelt személyes adatokat a büntetés, intézkedés vagy szabálysértési elzárás *befejezésekor vagy végrehajthatósága megszűnésekor törölni kell.* Az adattörléshez kapcsolódik ugyanakkor a Bv. Sztv. 32. § (1) bekezdésének rendelkezése, mely szerint a fogvatartottról felvett adatokat az adatkezelő szerv a büntetés, intézkedés végrehajtásától, vagy a végrehajthatóság megszűnésétől számított *huszonöt évig* köteles megőrizni. Ennek megfelelően az adatok általános megőrzési ideje huszonöt év, ugyanakkor *más törvények* hosszabb idejű megőrzést írnak elő. Így pl. az Eüak. tv. 30. § (1) bekezdése szerint az egészségügyi dokumentációt – egyes kivételekkel – az adatfelvételtől számított legalább 30 évig, a zárójelentést legalább 50 évig kell megőrizni.

A Bv. tv. a kezelt adatokra vonatkozóan az érintett kérelmére történő *tájékoztatási kötelezettség alól* a bv. szerv számára a korábbi, Bv. Sztv. által meghatározott megtagadási okhoz képest *tágabb körben ad felmentést*. Az érintett adatkezelésről való tájékoztatásának megtagadása esetén az érintett személy információs önrendelkezési joga, valamint az közérdekből való információközlés ütközik egymással.

- A Bv. Sztv. 30. § (3) bekezdés szerint nem hozható a fogvatartott tudomására a *fogvatartás biztonságát* érintő azon adat, mely olyan intézkedéssel kapcsolatban keletkezett, amelyet a fogvatartott törvényi rendelkezés következtében eltűrni köteles. A fogvatartott szabaddalásakor a minősített adat kivételével – kérésére – ezeket az adatokat is megismerheti. A megismerés korlátozása szempontjából a bv. intézet (illetve tágabban a büntetés-végrehajtás) biztonsága, mint védendő közérdek, a korlátozás alapja. A fogvatartás biztonsága egyrészt jogszabályi fogalom, másrészt szakmai-tudományos felfogása is elfogadott, statikus és dinamikus biztonsági elemeivel.
- A fenti megtagadási indokot a Bv. tv. az iratbetekintés és másolatkészítésről szóló 26. §-ában bővíti, a *döntéselőkészítés* során készült tervezet és a bv. szerv *előterjesztésének* a döntésre vonatkozó javaslatát tartalmazó része jogcím beemelésével, melyeket *példálózva* jellemző okiratok, ügýtípusok felsorolásával, mint pl. a kockázatértékelési összefoglaló jelentés [Bv. tv. 92. § (3) bekezdés], záró kockázatértékelési jelentés [Bv. tv. 93. § (2) bekezdés], a biztonsági kockázati besorolással, a biztonsági zárkába vagy részlegbe helyezésrel kapcsolatos irat, amelynek ismertté válása valamely más személy jogait vagy érdekeit sértené, a végrehajtásért felelős szerv szakterületi véleménye, a pártfogó felügyelő vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő feljegyzése és az egyéni pártfogó felügyelői tervnek a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokra, a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a pártfogoltat veszélyeztető körülmények kockázatelemzésére vagy kockázatértékelésére vonatkozó része. Hangsúlyozandó, hogy az előbb említett „más személy” a jogban az érintetten kívül bármely természetes személyt, adott esetben a bv. szerv állományában lévő személyt is jelenthet.

A bv. szervek az *elítéltek személyes adatain kívül mások adatait* is kezelik, mely a kétpólusú (elítélt és bv. intézet közötti) büntetés-végrehajtási jogviszonyon kívüli adatkezelés keretébe tartozik.

- Ilyen adatkezelés egyrésztől – a kapcsolattartók hozzájárulásával – az elítéltek kapcsolattartói meghatározott adatainak nyilvántartása a büntetés-végrehajtás rendjének és biztonságának megőrzése érdekében, illetve a kapcsolattartó személyazonosságának a látogatás alkalmából történő megállapítása, valamint a fogvatartott más személyekkel fenntartott kapcsolattartási jogának biztosítása céljából, valamint
- az egyes súlyos bűncselekmények sértettjei adatainak kérelmükre történő nyilvántartása az elítélt szabadulása vagy más jogcímen történt intézetelhagyásról való – rendőrség általi – értesítése érdekében. A kapcsolattartók adatait az elítélt szabadulásakor törölni kell, mely a Bv. Sztv. bv. intézet biztonsága, mint adatkezelési célból levezethető kötelezettség. *Ezzel szemben a sértettek adatainak törlése tekintetében a Bv. tv. konkrét rendelkezést nem tartalmaz.*

A Bv. tv. adatvédelmet érintő további újítása, hogy törvényi szinten szabályozza (150. §) az *elektronikus megfigyelési eszköz (kamera)* használatát, rögzítve az adatkezelés célját, illetve sajátos feltételeit pl. elítéltek mozgásának megfigyelése, a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása, bűncselekmények, szabálysértések, fegyelmi cselekmények megelőzése, a korábban öngyilkosságot megkísérlő-, vagy például a biztonsági elkülönítőben, a HSR-részlegen, a magánzárkában elhelyezett elítélt megfigyelése. A törvény a rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat felhasználásának célját is meghatározza, pl. a bűncselekmény, szabálysértés, fegyelmi cselekmény miatt indult eljárásban, vagy az eszköz (azaz a kényszerítő eszköz) alkalmazás jogszerűségének vizsgálata, valamint az érintett jogainak gyakorlása érdekében indított más eljárás esetében.

A kamerafelvételeket a rögzítéstől számítva legfeljebb 60 nap elteltével törölni kell, amennyiben nem kezdeményezték a nevesített eljárásokat, illetve az érintett nem élt jogának biztosítása céljából a felvételek törlésének megakadályozása érdekében. A Bv. tv. a felvételek megőrzésének minimális időtartamát nem határozza meg, ugyanakkor az érintett jogainak érdekében történő fellépés biztosítása érdekében a *legrövidebb általános megőrzési időnek a 30 nap tekinthető*. A törvényi rendelkezésekből következik, hogy a bv. szerveknek az adatkezelésre mind technikai értelemben, mind pedig szervezési és szabályalkotási szempontból egyaránt fel kell készülniük, mely alapján szükséges például az érintett jogainak védelme érdekében szükséges felvételek lementése, és – más eljárás hiányában – az eredeti rögzítéstől számított 90. napon történő törlése.

- A személyes adatok taxációja (a korábbiakhoz képest sokkal részletesebb, teljesebb körűnek gondolt felsorolás).
- Az iratbetekintés megtagadásának lehetősége bővült.
- Az iratmásolatért felszámítandó költségekről is rendelkezik a Bv. tv.
- A bv. szerv adatkezelési lehetősége bővült: rendőrségtől is kérhető környezettanulmány a befogadás esetén.
- Az adatkezelők köre bővült (pl. helyi önkormányzat a társadalmi kötődés program esetén).
- A kamera használatának szabályozása törvényi szinten megjelenik.

V. A szabadságvesztés végrehajtása

V. 1. A szabadságvesztés végrehajtásának célja

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 83. §

A Bv. tv. megfogalmazása alapján a szabadságvesztés *célja* az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítésével, valamint a reintegrációs tevékenység segítségével az elítélt *társadalomba való visszailleszkedése és a társadalom jogkövető tagjává válása*.

Újítás, hogy a törvény a szabadságvesztés céljának meghatározása során – a Btk. rendelkezéseivel összhangban – különbséget tesz a határozott idejű és az ún. *tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés* között, és utóbbi esetében külön célt határoz meg, amely az ítéletben meghatározott joghátrány érvényesítésével *a társadalom védelme*.

A cél eléréséhez *eszköz* is szükséges, amelyet a törvény *a reintegrációs tevékenységben* határoz meg.

V. 2. A szabadságvesztés végrehajtásának elvei

A normalizáció elve

Valamennyi szabadságelvonás, de különösen a szabadságvesztés-büntetés vonatkozásában elvi éllel jelenik meg az a kritérium, hogy a büntetőelem, a valódi büntetés a szabad élettől való megfosztásban, azaz a „bebörtönzésben” jelentkezik. Ez azt jelenti, hogy a személyi szabadságtól való megfosztáson túl az elítélt életkörülményeiben bekövetkező és a büntetéssel szükségszerűen együtt járó, az életrend meghatározottságából adódó körülményeket közelíteni kell a szabad élet viszonyaihoz. A végrehajtás során az elítélt elveszíti a személyi szabadságát, de az alapvető jogai és kötelességei csak az ítéletben és a törvényben meghatározottak szerint szünetelnek, illetve korlátozottak.

A nyitottság elve

A szabadságvesztés káros hatásainak enyhítése, ellensúlyozása fontos feladat a szabadságvesztés végrehajtás céljának elérése érdekében. A bv. intézet rendjének és biztonságának szem előtt tartásával kell a lehetőségek szerint nyitni a külvilág felé, amely történhet intézeten belül (pl. kapcsolattartási formák, televízió, rádió, újság) és intézeten kívül is (pl. külső munkáltatás, el-távozás, kimaradás).

A felelősség elve és az együttműködés, egyéni aktivitás

A büntetés-végrehajtási szervezet egyik fő feladata a társadalomba való beilleszkedés elősegítése, amely azt jelenti, hogy a fogvatartott (elítélt) szabadulásakor olyan élethelyzetben legyen, és olyan felfogással bírjon, hogy képes legyen, és belső meggyőződésből akarjon is a társadalom hasznos tagjává válni. Ennek elérésére egyénre szabott módszerekkel van lehetőség annak érdekében, hogy a számára legmegfelelőbb és leghatékonyabb szakmai protokoll legyen alkalmazható. Az

egyéni aktivitás továbbá az egyik támpontja lehet annak a szempontrendszernek, amely alapján az egyén visszaesési kockázata és ezen keresztül a reintegrációs hajlandósága prognosztizálhatóvá válik. Az elítéltek magatartására vonatkozó szakmai szemlélet és értékkélet újfajta értelmezési keretben jelenik meg, ahol nem elég az, hogy az elítélt megtartja az intézet szabályait, hanem a kötelező és a szabadon választható reintegrációs programokban való együttműködés elvárás vele szemben, amelyre ösztönözni kell.

Az egyéniesítés elve

A végrehajtás egyéniesítése szükségessé teszi az elítéltek nemek, fokozatok és egyéb szempontok szerinti elkülönítésén túl a személyiség adekvát életkori, kriminológiai, biztonsági, nevelési és egészségügyi szempontok szerinti csoportképzését, amely a hatékony rezsimszabályrendszer működtetésének és a sikeres reintegrációnak az alapja.

A fokozatosság elve

Fontos motivációs tényezőként jelenik meg a fokozatosság, mert ezen alapelv tartalommal való kitöltése teszi lehetővé egy pozitív értelemben vett „reintegrációs karrier” bejárását a fogvatartott számára. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy amennyiben a fogvatartott aktívan és együttműködően részt vesz a számára felkínált reintegrációs programokban (szubjektív oldal), azzal előkészítheti azt, hogy a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel összhangban (objektív oldal) az intézeten belüli életkörülményei differenciáltabbá válhatnak. Gyakorlatilag a fogvatartott bv. intézeten belüli sajátos és viszonylagos szabadságának változása a jogkövető magaviseletének, illetve a jogszabályban meghatározott feltételek (meghatározott idő eltelte) teljesülésének függvénye. A mozgás lehetősége azonban nemcsak a kedvezőbb, de a szigorúbb rezsimszabályok felé is biztosított. Így pl. az elítélt a fokozatán belül az általános rezsimből kerülhet a szigorúbb vagy az enyhébbé is, amely jelentősen befolyásolhatja pl. a kapcsolattartási lehetőségeket, többek között a telefonálás gyakoriságát és időtartamát.

V. 3. Intézkedés a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 84–86. §

A szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére alapvetően háromféle módon kerülhet sor.

Azonnal intézkedni kell a szabadságvesztés végrehajtása iránt, ha

- szabadságvesztést kiszabó határozat jogerőre emelkedésekor a terhelt akár az adott ügyben, akár más ügyben előzetes letartóztatásban van, illetve
- a bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának azonnali foganatba vételét rendelte el.

A végrehajtási sorrend érvényesítésével kell a szabadságvesztés végrehajtását foganatba venni abban az esetben, ha a szabadságvesztést kiszabó határozat jogerőre emelkedésekor a terhelt más ügyben kiszabott szabadságvesztést, elzárást, javítóintézeti nevelést vagy szabálysértési elzárást tölt.

A szabadságvesztés végrehajtása megkezdésének harmadik esete, amikor a *BVOP hívja fel az elítéltet a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére*. Ez a rendelkezés a Bv. tv. egyik jelentős

újítása. Ezzel a büntetés-végrehajtási szervezet ráhatást gyakorolhat a szabadságvesztések végrehajtásával kapcsolatos feladatok ütemezésére és földrajzi elhelyezkedésére.

A BVOP a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet kiválasztásánál figyelembe veszi a kiszabott szabadságvesztés tartamát és végrehajtási fokozatát, az elítélt állandó lakóhelyét, azt, hogy az elítélt visszaeső-e, illetve a telítettséget. Ezen adatok ismeretében maga határozhatja meg, hogy mely bv. intézetben és a szabadságvesztést kiszabó határozat jogerőre emelkedését követő három hónapon belül mikor kell az elítéltnak megkezdenie a büntetése letöltését.

A Bv. tv. két esetben nem ad mérlegelési lehetőséget: a BVOP-nak soron kívül fel kell hívnia az ötévi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélteteket, illetve a többszörös visszaesőket.

A módosítás a nem hosszú tartamú és/vagy többszörös visszaeső elítélt szempontjából kiemelt előnyös, mivel a felhívás ezen túl nem szükségszerűen a területileg illetékes megyei (fővárosi) büntetés-végrehajtási intézetbe szól, hanem közvetlenül a szabadságvesztés végrehajtására kijelölt bv. intézetbe. Ezen információ előzetes ismeretében tervezhetőbbé válik a kapcsolattartás, a befogadási eljárás a szabadságvesztést végrehajtó bv. intézetben történik meg, ezzel szükségelenné válik a megyei és a végrehajtásra kijelölt büntetés-végrehajtási intézet közötti szállítás.

A *BVOP felhívását úgy kell kiküldeni*, hogy az elítélt azt a jelentkezési kötelezettség előtt legalább tizenöt nappal korábban megkapja. Ha kegyelmi eljárás alatt a büntetés végrehajtását elhalasztották vagy félbeszakították, de elutasító döntés született, akkor a büntetés megkezdésére vagy folytatására a határozat meghozatalától számított harminc napon belül kell felhívni az elítéltet.

A felhívásnak a következőket kell tartalmaznia:

- a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére kijelölt bv. intézet nevét, címét,
- a jelentkezés napját és időpontját,
- tájékoztatást arról, hogy nem bocsátható feltételes szabadságra, aki a szabadságvesztés letöltését önhibájából nem kezdte meg,
- tájékoztatást a jelentkezési kötelezettség elmulasztásának egyéb következményeiről,
- általános tájékoztatást az elítélt által a bv. intézetnél bemutatandó iratokról és a megjelenéssel kapcsolatos általános kötelezettségekről.

A felhívás kiküldését követő intézkedések

A BVOP az előző naptári héten kiadott felhívásokat az azokban megjelölt bv. intézetek szerint összesíti, az ezek alapján összeállított jegyzéket az értesítőlapokkal együtt a bv. intézet parancsnokának megküldi.

Ha a szabadságvesztés megkezdésére szóló felhívás az elítéltnak azért nem volt kézbesíthető, mert ismeretlen helyre távozott, a BVOP haladéktalanul megkísérli az elítélt tartózkodási helyének a felkutatását, ha ez nem vezet eredményre, kezdeményezi az első fokon eljáró bíróság székhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónál az elítélttel szemben elfogatóparancs kibocsátását.

Abban az esetben, ha az elítélt a szabályszerűen kézbesített felhívás ellenére nem jelent meg a bv. intézetnél, akkor a BVOP haladéktalanul intézkedik az elítélt elővezetése iránt, ha az elővezetés nem járt eredménnyel, kezdeményezi az első fokon eljáró bíróság székhelye szerint

illetékes büntetés-végrehajtási bírónál az elítélttel szemben elfogatóparancs kibocsátását. A Bv. tv. lehetővé teszi, hogy a büntetés és az intézkedés esetén az elővezetés elrendelésére a bíróság és az ügyész mellett a BVOP is jogosult.

A BVOP az elítélt elővezetését az ismert lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes intézetbe rendeli el. Az elítélt köteles az elővezetés költségének megfizetésére. Ha eredménytelen az elővezetés, a BVOP méltányosságból mentesítheti az elítéltet a fizetés alól, ilyenkor az állam viseli a költséget. A költség megfizetésére kötelező határozat ellen bírósági felülvizsgálatnak van helye.

Önként jelentkezés vagy elővezetés esetén a parancsnok értesíti a bv. csoportot és a BVOP-t.

A szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére alapvetően háromféle módon kerülhet sor:

- azonnali fogatba vétellel,
- a végrehajtási sorrend érvényesítésével,
- a BVOP felhívásával, amely új lehetőségként jelenik meg.

V. 4. A befogadás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 88–91. §

A befogadás alapjául szolgáló iratok

A jogalkotó törvényi szintre emelte az eddig rendeletben megtalálható felsorolást, amelyben nincs változás. A befogadás alapjául szolgáló iratok tehát továbbra is:

- a jogerős bírósági ítéletről szóló értesítő lap,
- az elővezetésről szóló rendelkezés,
- az elfogatóparancs,
- a szabadságvesztés letöltésére vonatkozó felhívás,
- a szabadságvesztés ideiglenes fogatba vételére vonatkozó ügyészi vagy bírói rendelkezés, vagy
- az igazságügyért felelős miniszter külföldi bíróság által kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának átvételéről szóló értesítése.

Az elítélt személyazonosságának megállapítása

A befogadás során tisztázni kell az elítélt személyazonosságát. Abban az esetben, ha ez a rendelkezésre álló személyazonosító iratok alapján nem állapítható meg, a bv. intézetnek ellenőriznie kell, hogy az elítélt arcképmása szerepel-e a bűnügyi nyilvántartási rendszerben. Amennyiben szerepel, a bv. intézet rögzíti az elítélt arcképmását és összehasonlítja a bűnügyi nyilvántartásban szereplő arcképmással.

A személyazonosság megállapítása érdekében a bv. intézetnek azt is ellenőriznie kell, hogy az elítélttől levett ujj- és tenyérynymat szerepel-e a daktiloszkópiai nyilvántartásban. Amennyiben szerepel, a szakértő szervnél kezdeményezni kell az összehasonlítás elvégzését.

Abban az esetben, ha sem az arcképmás, sem az ujj- és tenyérynymat összehasonlítása nem vezetett eredményre, az elítélt személyazonosságának megállapítása érdekében a bv. intézet székelye szerint illetékes rendőri szervhez kell fordulni.

A befogadás megtagadása

Nem történt változás arra vonatkozóan, hogy mely esetekben kell a befogadást megtagadni, azonban a rendeleti szintről törvényi szintre került a szabályozás.

A befogadási eljárásban sor kerül az iratok ellenőrzésére és a személyazonosság megállapítására. Abban az esetben azonban, ha a befogadás alapjául szolgáló iratok hiányoznak, vagy a befogadásra váró személyről egyértelműen megállapítható, hogy a befogadás alapjául szolgáló iratokban megjelölt személlyel nem azonos, akkor a befogadást meg kell tagadni.

Az ideiglenes befogadás

Szintén rendeletben volt korábban szabályozva, most a Bv. tv. rendelkezik az ideiglenes befogadás eseteiről. Amikor nincs helye a befogadás megtagadásának, de nem is lehet befogadni az elítéltet, akkor ideiglenes befogadásnak van helye.

Ideiglenes befogadásra a következő esetekben kerülhet sor:

- az elítélt személyazonossága kétséges,
- a végrehajtásra vonatkozó értesítés hiányos, vagy kijavításra szorul,
- a bv. intézet a szabadságvesztés végrehajtását kizáró ok gyanúját észleli,
- útba indított elítélt esetén a bírói értesítés megérkezéséig.

Az ideiglenes befogadás az okot adó körülmény megszűntéig, de legfeljebb harminc napig tarthat.

Részletes szabályozás jelenik meg törvényi szinten arra vonatkozóan, hogy mit kell tenni az elítélt személyazonosságának megállapítása érdekében.

V. 5. A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer, a Központi Módszertani és Kivizsgáló Intézet és a Befogadási és Fogvatartási Bizottság

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 92–102. §

A komplex kockázatelemzési és kezelési rendszerek működtetésének indokoltságát nemzetközi szabályozók és az európai szakmai trendek is igazolják. A Fogvatartottakkal Való Bánásmódra Vonatkozó *ENNSZ Minimum Standard Szabályok* fogvatartottak kezelésre és klasszifikációjára vonatkozó rendelkezései (65–69. pont) lefektetik, hogy annak kialakításában figyelembe kell venni a fogvatartottak szociális, bűnügyi háttéréből, fizikai és mentális állapotából, szükségleteiből fakadó sajátosságait. Az Európa Tanács ajánlásaiban¹⁵ már sokkal konkrétabban megfogalmazott szakmai elvárás a speciális fogvatartotti csoportok kezelése, a kockázatalapon felmért szükségletek figyelembevétele. A veszélyes bűnelkövetőkre vonatkozó CM/Rec (2014) 3 ajánlás felhívja a figyelmet, hogy a befogadás és a kockázatelemzés, illetve a fogvatartott jellemzőinek, kockázatalapú szükségleteinek kiértékelését követően (annak eredményeinek fényében) a lehető legrövidebb időn belül biztosítani kell a fogvatartottak számára az adekvát kezelési programot és az arra megfelelő intézeti elhelyezést. Azonban nem pusztán nemzetközi alapelvek, jogi előírások, de az európai szakmai trendek is a komplex szabályozási, szakmai struktúrába foglalt kockázatelemzési és kezelési rendszerek irányába mutatnak. Ma már a kelet- és nyugat-európai büntetés-végrehajtási szervezetek szinte mindegyikében működik megfelelő szakmai, jogszabályi, infrastrukturális és informatikai háttérrel üzemelő kockázatelemzési rendszer.

¹⁵ Recommendation CM/Rec (2014) 3

A fentieknek megfelelően az új Bv. tv. egyik legfontosabb nívuma, hogy egységes keret-szabályba foglalja – a hazai szakmai gyakorlatban eddig nem létező – *Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer* (KEK rendszer) alapjait, továbbá a rendszer részét képező új intézményt, a *Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézetet*.

V. 5. 1. A KEK rendszer

A törvény értelmezése alapján „*A kockázatelemzési és kezelési rendszer: az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatának a felmérése, értékelése és kezelése érdekében kialakított és működtetett szakmai rendszer. Az új szabályozással elérendő cél tehát egy egységes kategorizálási, elemzési módszertan, valamint egy azzal szorosan összekapcsolt kezelési rendszer működtetése.*

A kockázatelemzés

A kockázatelemzés célja, hogy a visszaesést, továbbá a szakmai kockázatokat jelentő veszélyes magatartásokat vagy fogvatartási jellemzőket a lehetőségekhez mérten preventív jelleggel kiszűrje, előre jelezze, illetve a várható bekövetkezés alapján kockázati kategóriába sorolja (például: alacsony, közepes, magas kockázat).

A kockázatelemzési rendszer a fogvatartottak meghatározott csoportjainak – egyes kockázatok kapcsán – *várható viselkedési előrejelzése*, különböző szakértői, statisztikai eszközökkel. Ennek a komplex szakmai rendszernek az egyik eleme a Prediktív Mérőeszköznek nevezett, fogvatartási kockázatokat felmérő kérdőív.

A különböző országokban eltérően határozzák meg, hogy pontosan mit is takar a fogvatartási kockázatok köre. Ez függhet a fogvatartotti populáció jellegétől, szocioökonómiai helyzetétől, kulturális háttérétől, a kriminalitás országspecifikus sajátosságaitól. Így például a szociális deprivációk, a migránsok száma és viszonya a befogadó országhoz, a fogvatartottak kulturális és nyelvi sokfélesége, a gengszel és a radikalizmus jelenléte alapvetően határozhatják meg, hogy egy országban melyek, vagy legalábbis milyen természetűek lesznek a fő fogvatartási kockázatok. A kriminológiai faktorok mellett a szakpolitikai irányvonalak is befolyásolják az egyes országok prioritásait. Hazánkban például a szökés és az öngyilkosság tradicionálisan magas szakpolitikai és szakmai figyelmet kap, míg más rendszerekben ennek jelentősége kisebb, ugyanakkor egyéb területek kapnak kiemelt prioritást (az USA-ban például a szexuális bűnelkövetők visszaesése).

A Prediktív Mérőeszköz összeállítása is a hazai szakmai elvárásokhoz lett igazítva, ez alapján a rendszer a visszaesés mellett az alábbi kockázati csoportokra fókuszál:

- önkárosítás, öngyilkosság
- szökés
- agresszivitás a személyi állománnyal szemben
- agresszivitás a fogvatartottakkal szemben
- pszichoaktív anyagok használata
- a fogvatartotti szubkultúrában betöltött alacsony státusz
- a fogvatartotti szubkultúrában betöltött magas státusz

Látható, hogy a kockázati tényezők széleskörű szakmai problémakört fednek le. A kockázatok kimutatásának, mérésének azonban csak akkor van értelme, ha a kockázatok csökkentésére megfelelő válaszlehetőségek állnak rendelkezésre. A büntetés-végrehajtás keretei között erre alapvetően két módszertani irány adódik. Az egyik a biztonsági intézkedések köre, melyek egyéniesített megoldásokkal elsősorban olyan kockázatokra tudnak válaszként szolgálni, mint például a szökés. A másik irány a kockázatok csökkentését célzó fogvatartotti programok (reintegrációs programok), melyek azonban a jogszabály szerint önkéntes alapúak. A kockázatkezelés logikailag itt kapcsolódik a rezsimszabályhoz, ami egy stabil motivációs keretet nyújt a fogvatartottak együttműködő viselkedésének jutalmazására.

Fontos ezen a ponton leszögezni tehát, hogy a kockázati besorolás nem egyezik a biztonsági besorolással vagy a rezsimszabályokkal. A három rendszer sok ponton kapcsolódik egymáshoz, sokszor logikai átfedésekkel is. Például a „személyi állománnyal szembeni agresszivitás” kockázati értéke figyelembe vehető a biztonsági csoportba sorolásnál, de attól még a kettő nem ugyanaz, illetve egy magas agresszivitási érték nem jelenthet automatikus rezsimesorolást. Egy másik példával élve jobban látható a rendszerek közötti funkcionális különbség: a „fogvatartotti szubkultúrában betöltött alacsony státusz” magas kockázati értéke elsősorban szakmai kockázat, a rendkívüli eseményekre csak közvetve lehet hatása, a biztonsági besorolással sincs logikai átfedésben. A fogvatartott vagyoni helyzetére, bűncselekményére, fizikai és mentális állapotára stb. visszavezethető börtönadaptációs hátrányából nem következik sem biztonsági csoportba sorolás, sem szigorúbb, sem enyhébb rezsimszabály alkalmazása. Amivel logikailag összekapcsolható az a fogvatartási kockázatból fakadó reintegrációs igény, azaz a konkrét kezelési eszköz.

A rendszer legnagyobb előnye, hogy a büntetés-végrehajtás szakmai tevékenysége során megjelenő szakértelmet, tapasztalatot, információt rendez egyéges szakmai, elvi és végrehajtási keretek közé. A rendszernek nem az a célja, hogy kiváltsa az állomány tapasztalatára, szakértelmére építő intézményi struktúrákat, de kiegészíti egy egyéges protokoll mentén működtetett kockázatelemzési rendszerrel, mely szakmai támogatást jelent és mással nem pótolható információshárteret biztosít (például a Befogadási és Fogvatartási Bizottság munkájához).

A fogvatartottak kockázati mutatóinak feltárásával kezdődik el a tényleges kezelési folyamat, amelynek része a folyamatba épített és annak teljes terjedelmén átívelő kockázatelemzés. A rendszer fontos, lényegi eleme, hogy a kockázatelemzésnek és a kockázati besorolásnak folyamatosnak és aktuálisnak kell lennie. E nélkül a rendszer elveszíti igazi előnyét.

A mért kockázatok alapján látszik, hogy vannak olyan esetek, melyek az idővel kevésbé, vagy csak lassan változnak (például alacsony fogvatartotti státusz), ahol az aktualitás kevésbé tűnik fontosnak. Azonban az öngyilkosság esetén a rendszer lényege pont az aktualitásából fakad. Például a pszichológiai tesztek alapján vagy a pszichiátriai kórképéből fakadóan veszélyeztetett fogvatartott esetén a szülő halála azonnal, „aktuálisan” változtathatja meg a kockázat szintjét. Az adat ismertté válása pillanatában változik a kockázati besorolás szintje, mely minden érintett szereplő számára azonnal hozzáférhetővé válik (például az elektronikus nyilvántartási felületen). Így a kockázatelemzésre adott gyors és adekvát kockázatkezelési eszközzel (például a pszichológus által nyújtott egyéni terápia foglalkozással) a szuicid veszély csökkenthető.

A kockázatkezelés

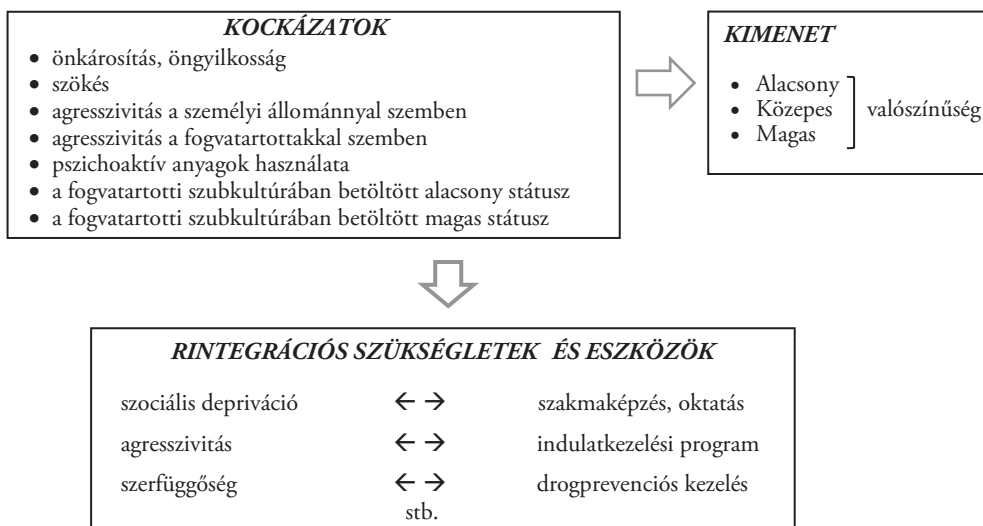
A KEK rendszer akkor éri el célját, ha a Bv. Szervezet számára elérhető (már meglévő, megvásárolható, önerőből kifejleszhető vagy partner útján hozzáférhető) reintegrációs programok célzottan, a kockázatokból fakadó igények szerint valósulnak meg.

A KEK rendszer nem pusztán meghatározott kockázatok felismerését és mérését jelenti. Magában foglalja a kockázatok elkerülését, a káros hatások csökkentését célzó programok kifejlesztését, azaz az egyes kockázatokhoz rendelt kezelési szükségleteket is.

A rendszer egyik lényegi eleme, hogy a standardizált eszközökkel értelmezett fogvatartási kockázatok standardizált kezeléshez rendeli. Ez nem zárja ki a partnerszervek által működtetett projekteket (például TÁMOP programok), a saját erőből, önálló kezdeményezéssel működő reintegrációs célú programokat (csoportos foglalkozások), de kiegészíti azokat bizonyos standardizált programelemekkel. Lényege, hogy a szervezet az aktuális lehetőségektől, a partnerek által pályázati pénzből ad hoc módon finanszírozott projektektől függetlenül is tudjon az általa kiemeltnek vélt kockázatokra konkrét, standard válasszal előállni.

Egy példával élve: a büntetés-végrehajtási szervezet kifejleszt vagy megvásárol egy indulatkezelési programot. A programnak konkrét elemei, tematikája, meghatározott módszertana van, amelyet az arra felkészített állomány jogosult megtartani. A program licence a bv. szervezeté, nem egy külső partner szellemi terméke. Amennyiben a „személyi állománnyal szembeni agresszivitás” a kockázatelemzés alapján magas értéket mutat, úgy a szervezet standardizált minimumválasza erre ez a standardizált indulatkezelési program.

A KEK rendszer logikai felépítése

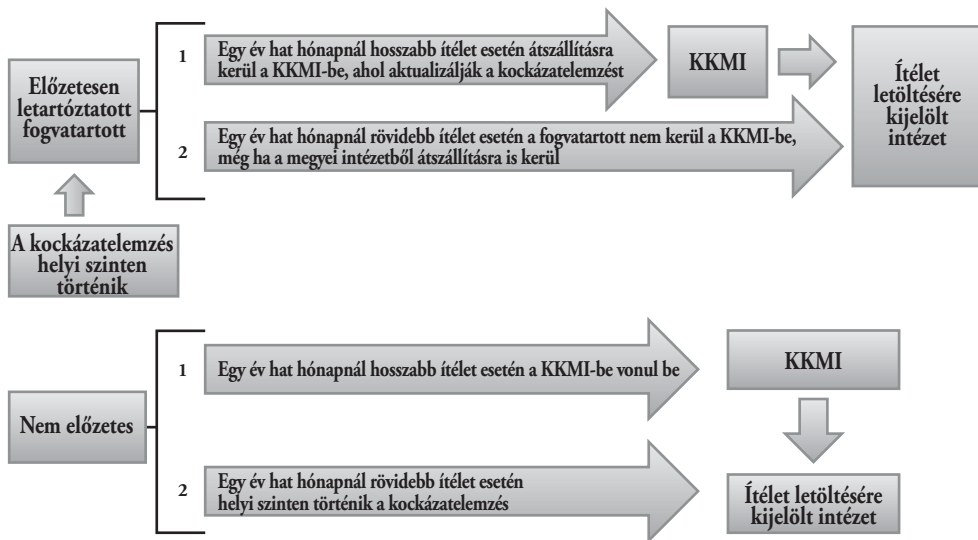
5. 5. 2. A KEK rendszer működési szabályai – Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet

Az **ítélet hossza, a várható szabadulás tartama**, illetve a fogvatartási státusztól függően a törvény különbséget tesz abban, hogy a befogadást követő kockázatelemzés (amely a későbbiekben folyamatosan frissül) helyi vagy központi jelleggel kerül végrehajtásra. A helyi szint az intézeteket jelöli, míg a központi szint erre a célra létrehozott önálló bv. szervet jelent.

A KEK rendszer működtetésének egyik legfontosabb pillére egy új, speciális célkitűzésű intézet, a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (KKMI) lesz. A KKMI feladata a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélték diagnosztizálása, fogvatartási kockázati csoportba sorolása, a feltárt egyéni szükségletekhez igazított kezelési igények meghatározása, a befogadó intézetek kijelölése az ítéletben meghatározott végrehajtási fokozat figyelembe vételével.

- Az egy év hat hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélt személy kockázatelemzését, ha várható szabadulásáig több mint egy év van hátra, a KKMI végzi el.
- Amennyiben a szabadságvesztés tartama az egy év hat hónapot nem haladja meg, illetve az elítélt várható szabadulásáig hátralévő idő kevesebb, mint egy év, továbbá az előzetesen letartóztatottak esetén a kockázatelemzés helyi szinten (intézet) kerül végrehajtásra.

A helyi kockázatkezelési eljárás tehát a fogvatartási státusztól, illetve az ítélet időtartamától függően helyi szinten kerül végrehajtásra. Amennyiben a fogvatartott az előzetes letartóztatását követően egy év hat hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztés ítéletet kap, illetve ha a várható szabadulásáig több mint egy év van hátra, úgy átszállításra kerül a KKMI-be, ahol aktualizálják, frissítik a kockázatelemzését. Aki nem előzetes letartóztatásból kerül az intézetbe, úgy a várható szabadulásig hátralévő idő szerint vagy a KKMI-be vagy a kijelölt intézetbe vonul be.

A KKMI eljárási szabályai

A KKMI-ben az első kivizsgálás 30 napig tarthat, amely szakmai szempontok alapján az intézet főigazgatója által további 30 nappal meghosszabbítható. Ezen időszakot az ún. kockázattértékelési összefoglaló jelentés zárja, amely meghatározza az elítélt befogadaskor mért visszaesési és fogvatartási kockázatát. Az összegző jelentés kötelezően meghatározza továbbá a kockázat csökkentéséhez szükséges egészségügyi, pszichológiai, biztonsági és reintegrációs feladatokat, amelyet a bv. intézetnek a reintegrációs tevékenysége során figyelembe kell vennie. A kockázattértékelési összefoglaló jelentés mellett a KKMI-nek további három kiemelt feladata lesz:

- Elvégzi az elítélt újbóli kockázati csoportba sorolását a kiemelkedően magas kockázattal bíró elítéltek rezsiváltását megelőzően és a fogvatartásra különös veszélyt jelentő események bekövetkezésében részt vevő elítéltek esetében.
- A bv. intézeti szakterületi véleményezést megelőzően a feltételes szabadságra bocsátáshoz készítendő előterjesztés megalapozása érdekében a KKMI végzi el az elítélt újbóli kockázati csoportba sorolását. A vizsgálatot az előterjesztés benyújtásának esedékességét megelőző két hónapon belül meg kell kezdeni.
- Az elítéltet szabadulása előtt legalább hat hónapon belül záró kockázatelemzési vizsgálatnak kell alávetni a KKMI-ben, amelynek időtartama húsz napig terjedhet, amelyet a KKMI főigazgatója további tíz nappal meghosszabbíthat. A záró kockázattértékelési jelentésben kell rögzíteni az elítélt szabadulásakor mért visszaesési kockázatát. Nem kell elvégezni annak az elítéltnak a záró kockázattértékelését:
 - » akinek a fogvatartási státusza, vagy a szabadságvesztés időtartama miatt a kockázatelemzését nem a KKMI végezte,
 - » aki anya-gyermek részlegen van elhelyezve,
 - » aki társadalmi kötődés programban vesz részt,
 - » aki reintegrációs őrizetben van, vagy
 - » akinél a fogva tartó bv. intézet ezt nem javasolja.

Lásd „A KKMI működtetésével megjelenő új feladatok bemutatása” című, 3. számú függelékét!

V. 5. 3. Befogadási és Fogvatartási Bizottság

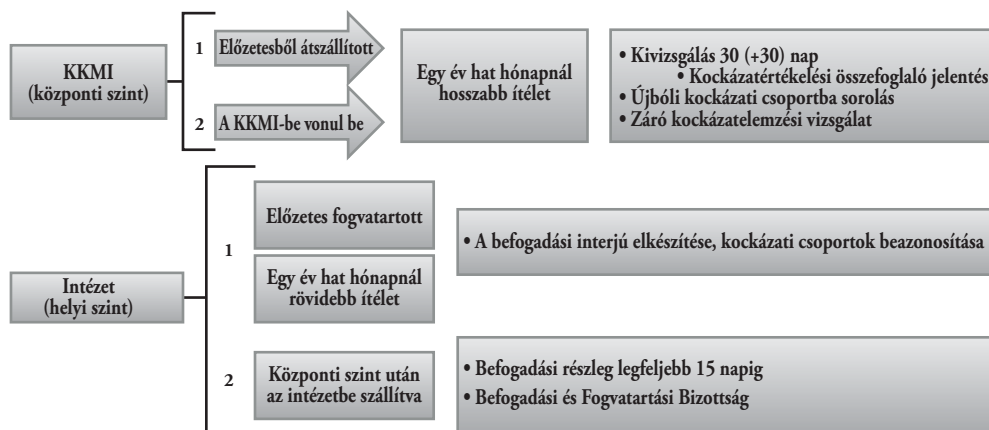
Az intézetekben korábbiakban is működött befogadási és foglalkoztatási bizottság. Ezt a feladatkört részben megtartva, számos új elemmel bővülve 2015. január 1-től a Befogadási és Fogvatartási Bizottság végzi.

A Befogadási és Fogvatartási Bizottság (a továbbiakban: BFB) befogadási feladatai a KKMI-ben történő kivizsgálás függvényében alakulnak.

- A KKMI-ben elvégzett kivizsgálást követően az elítéltet a számára kijelölt büntetés-végrehajtási intézet befogadó részlegében kell helyezni, ahol legfeljebb tizenöt napig tartózkodhat. A befogadó részlegen való elhelyezés időtartamába nem számít be az IMEI-ben, a Központi Kórházban vagy a más bv. intézetben megőrzésen töltött idő. Az intézeti befogadást követően, a KKMI által kiadott kockázattértékelési összefoglaló jelentés alapján a befogadó részleg vezetője az elítélt együttműködésével kialakítja és rögzíti az egyéniesített fogvatartási programtervet, majd a BFB az elítélt személyes meghallgatását követő nyolc

napon belül dönt az elítélt rezsimbe sorolásáról és az intézetben működő reintegrációs programokon való részvételéről.

- Ha a KKMI-ben történő kockázatelemzésére a fogvatartási státusz vagy a szabadságvesztés időtartama miatt nem kerül sor, az elítéltet a KKMI által kiadott módszertan alapján a BFB sorolja be az adott fokozathoz tartozó megfelelő rezsimszabály alá.

A BFB újonnan megjelenő, a KEK rendszerrel kapcsolatos feladatai:

- tájékoztatás az összefoglaló jelentés tartalmáról, valamint a reintegrációs programokról
- rezsimkategóriába sorolás, helyezés
- rezsimbe-helyezés felülvizsgálata
- záró kockázatelemzési vizsgálatához vélemény készítése
- reintegrációs gondozásba vétel, reintegrációs programba történő bevonás, ilyenbe helyezés, eredményesség értékelése
- alacsony biztonsági kockázatú részlegen történő elhelyezés és megszüntetés

A fogvatartott egyéniesítéséhez igazodó rezsimbe sorolásáról és annak megváltoztatásáról, valamint a magas szintű biztonsági kockázati besorolásáról a BFB határozattal dönt. A rezsimbe helyezés felülvizsgálatát az intézet – a fogvatartásért felelős szakterületek bevonásával – 6 havonta elvégzi, s erről a BFB dönt.

A BFB elítéltekkel kapcsolatos feladatai:

- a) az elítélt befogadást követő elhelyezése,
- b) a rezsimbe sorolás és a besorolás megváltoztatása,
- c) a rezsimbe helyezés felülvizsgálata,
- d) a reintegrációs programba történő bevonás, ilyen programba történő helyezés vagy annak megszüntetése, a programon való részvétel eredményességének értékelése,
- e) a biztonsági kockázati besorolás és a besorolás megváltoztatása,
- f) a nem dolgozó és újonnan befogadott elítélt munkába állítása, a munkahely és a munkakör kijelölése,
- g) a dolgozó elítélt más munkahelyre történő áthelyezése, munkahelyről történő leváltása,

- h) a bv. szerv orvosának javaslata alapján döntés a munkaterápiás foglalkoztatásról, annak munkaidejéről és munkarendjéről,
- i) az oktatásra, a szakképzésre és a továbbképzésre jelentkezők beiskolázása,
- j) a hosszúidős speciális részlegben történő elhelyezés vagy annak megszüntetése,
- k) a gyógyító-terápiás részlegben történő elhelyezés vagy annak megszüntetése,
- l) a pszichoszociális részlegben történő elhelyezés vagy annak megszüntetése,
- m) a drogprevenciós részlegben történő elhelyezés vagy annak megszüntetése,
- n) az alacsony biztonsági kockázatú részlegben történő elhelyezés vagy annak megszüntetése,
- o) jogszabályban meghatározott egyéb feladat.

A BFB a b), d), f)–h), j) és l) pontban meghatározott feladatkörének ellátása során az elítéltet meghallgatja, egyéb esetben meghallgatást tarthat. Halaszthatatlan esetekben az elítélt rezsimgalagóriájának, illetve elhelyezésének módosításáról a bv. intézet parancsnoka is határozhat. Halaszthatatlan esetnek minősülhet a fogolyzandulás, a fogolyszökés, -támadás, tömeges ellenállás, önkárosítás, illetve ha rendkívüli esemény bekövetkeztétől tartani lehet. Az elítéltnek az intézet parancsnoka és a BFB döntésével szemben törvényben meghatározott jogorvoslati joga van.

A BFB döntésével szemben alkalmazható jogorvoslat

A BFB döntésével és határozataival szemben – a Bv. tv. jogorvoslatának szabályai alapján – panasszal lehet élni, amelyet a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka bírál el. Ebből kiindulva nem szerencsés, ha a BFB tagja vagy vezetője a bv. intézet parancsnoka vagy parancsnokhelyettese. A panasznak a BFB határozatának, illetve döntésének a végrehajtására nincs halasztó hatálya. A panasz alapján azonban a bv. intézet parancsnoka a BFB döntését, határozatát megváltozathatja, a panasznak helyt adhat, vagy a panaszt elutasíthatja. A bv. intézet parancsnokának panaszt elbíró határozata ellen további panasznak nincs helye, ezáltal a jogorvoslati út végleg lezárul. Az elhatárolás szempontjából fontos kiemelni, hogy biztonsági zárkába, illetve biztonsági körletre helyezés során, amelyről nem a BFB, hanem a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka dönt, minden esetben a szigorú fogvatartási rezsimgalag szükségességének indokait is tartalmazó határozatot kell hozni, ellene felülvizsgálat is kérhető, amelyről a büntetés-végrehajtási bíró dönt. A *Csülög v. Hungary, 30042/08. sz. ügyben* az Emberi Jogok Európai Bírósága felrótta a Magyar Államnak, hogy a IV-es biztonsági csoportba helyezés hosszú időtartama és a hatékony jogorvoslati lehetőség hiánya – akkoriban bv. ügyészhez fordult az érintett, amely nem vezetett eredményre – nem egyeztethető össze a közösségi elvekkal és azok szabályrendszerével. A tanúságot levonva a BFB-nek a jövő szempontjából célszerű a határozatában döntéseit megindokolni, annak okait ismertette tényekkel is alátámasztani. Előbbi nélkül ugyanis felmerülhet a tisztességes eljáráshoz való jog sérelme, amely a közösségi joggal összeegyeztethetetlen körülmény.

V. 6. A szabadságvesztés végrehajtásának rendje

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje alapvetéseiben nincsen változás. Továbbra is a bíróság által meghatározott fokozatban hajtják végre a bv. szervezet által – jogszabály, illetve az országos

parancsnok intézkedése alapján – *kijelölt*, lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez legközelebb eső *bv. intézetben*.

Fontos, immáron törvényben deklarált szempont a végrehajtás során az elítélt egyéni körülményeinek figyelembe vétele. Az új bv. törvény lehetővé teszi a sajátos kezelési igényű elítéltek számára speciális részlegek kialakítását is.

V. 6. 1. Rezsimek

Az egyik legnagyobb változást a rezsimrendszer bevezetése jelenti, mely alapján a végrehajtás során 3 féle rezsimet különböztetünk meg:

- *enyhébb,*
- *általános és*
- *szigorúbb.*

Azt, hogy mely elítéltra mely rezsimszabályok lesznek irányadóak, azt a kockázati elemzés, a magatartás és a reintegrációs tevékenységben való részvétel aktivitása fogja meghatározni. Ez határozza meg tehát a végrehajtás rendjét, az elítélt részére adható kedvezmények körét s a rá vonatkozó rezsimszabályokat.

A biztonság fenntartása érdekében azonban a rezsimszabályokon belül eltérés lehet az elítélt biztonsági besorolása alapján (lehetnek szigorúbbak az őrzésre, felügyeletre, ellenőrzésre, mozgásra, látogatófogadásra előállításra, szállításra, stb. vonatkozó szabályok).

Az azonos rezsimszabályok alá tartozó elítéltek tehát biztonsági csoportba sorolásuk alapján lehetnek különbözőek, a biztonsági besorolás önmagában nem akadályozza a kedvezőbb rezsimszabályok alkalmazását.

Vannak olyan feladatok, amelyeket a szabadságvesztés végrehajtása során minden fogvatartottnak biztosítani kell végrehajtási fokozattól, rezsimbe és biztonsági csoportba sorolástól s minden egyéb körülménytől függetlenül. Korábban ilyen volt az:

- őrzés, felügyelet és ellenőrzés,
- elhelyezés, ételmezés, ruházat és egészségügyi ellátás,
- a neveléséhez és oktatásához szükséges feltételek biztosítása,
- munkáltatás,
- a büntetés céljával nem ellentétes jogok gyakorlásának lehetővé tétele.

Az új *Bv. tv.* ezen felsorolás néhány pontján módosított.

A *nevelés*, mint fogalom, kikerült az új szabályozásból, helyette a *reintegrációs tevékenység, reintegrációs programok* kaptak helyet, így az új törvény alapján biztosítani kell a *társadalmi visszailleszkedést segítő egyéb reintegrációs programokhoz szükséges feltételeket*. Módosult továbbá a *munkáltatás biztosítása* is, az új törvény szövege szerint a *foglalkoztatás feltételeit* szükséges biztosítani. Konkrétabb meghatározást nyert a „büntetés céljával nem ellentétes jogok gyakorlása” is, ugyanis az új szabályozás már a *Bv. tv.*-ben pontosan deklarált jogok gyakorlására ad lehetőséget az elítélteknek.

Az *elkülönítési szabályok* többsége nem változott, azonban megjelent az eddig csak lehetőségként élő *katonai szempontú elkülönítés*.

V. 6. 2. Fokozatok

A szabadságvesztés végrehajtásának rendje a büntetés-végrehajtási rendszer legfontosabb tartalmi eleme, amely biztosítja és szolgálja a szankciók céljának megvalósítását. A szabadságvesztés kiszabása esetén a végrehajtási fokozat meghatározása az ítélező bíróság feladata. A Btk. értelmében, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés kiszabásánál az alábbi irányadó főbb körülményeket mérlegeli:

- bűncselekmény tárgyi súlya,
- a bűnösség foka;
- az elkövető társadalomra veszélyessége,
- egyéb enyhítő és súlyosító körülmények.

Magyarországon az elítéltek elsődleges klasszifikációját a fentiek alapján a bíróságok végzik, mivel az ítélet a szabadságvesztés mértékében tartalmazza a végrehajtási fokozatot is, amely:

- *fogház*,
- *börtön*,
- *fegyház*.

Az egyes fokozatok végrehajtásának rendje a rezsimszisztem szellemében alakult át, nagyobb teret engedve a normalizáció, nyitottság és fokozatosság elvének. Az 1979. évi tv. vonatkozó részénél sokkal részletesebb szabályozást ad az új bv. tv. Mindhárom fokozatnál vannak olyan szabályok, amelyek nem változtak, vannak, amelyek módosultak, s megtalálhatók köztük új elemek is. A rezsimszabályok a szabadságvesztés végrehajtásának egyes fokozataiban megegyezhetnek.

A *fegyház* a szabadságvesztés legszigorúbb végrehajtási módja. Az ide kerülő elítélt életrendje részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll. Eltávozása – a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítétek kivételével – kivételesen engedélyezhető. Biztonsági és rezsimkategóriába sorolása alapján a bv. intézetben belül a számára kijelölt helyen történő mozgása, zárkája ajtajának nappali nyitva tartása, a csoportos kulturális és sportprogramokon, illetve a bv. intézet által szervezett, intézetben belüli programokon való részvétele, a magánál tartható tárgyak köre, kapcsolattartásának gyakorisága és tartama, a személyes szükségleteire fordítható összeg mértéke eltérő, a juttatások köre jellemzően bővíthető, a fokozatosság elvét figyelembe véve. Külső munkáltatásban kivételesen részt vehet abban az esetben, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető.

A *börtön* fokozat esetén az elítélt életrendje meghatározott, de már nem minden részletre kiterjedően, irányítása és ellenőrzése e fokozatban is kötelező. Részére kivételesen engedélyezhető az eltávozás, és külső munkáltatásban is részt vehet. A fegyházhoz képest a rezsimkategóriába sorolásától függően a mozgására enyhébb szabályok irányadóak, így pl. meghatározott szervezett programokon már szabadon is mozoghat. Börtön fokozatban is a rezsimkategóriák szerint érvényesül a fokozatosság elve, a fegyház fokozaton belül ismertetett juttatások körét – amelyek jellemzően bővíthetőek – az adott rezsimkategóriára érvényes szabályok szerint eltérően kell meghatározni.

A *fogház* a szabadságvesztés legenyhébb végrehajtási módja. A fogház fokozatú elítélt életrendje csak részben meghatározott, a reintegrációs programok kivételével a szabadidejét saját belátása szerint használhatja fel. Eltávozáson részt vehet, és külső munkáltatása is engedélyezhető. A börtönhöz képest a mozgás kevésbé korlátozott, ugyanakkor szintén az adott rezsimmegkötési kategóriára vonatkozó szabályok szerint érvényesül. A fegyháznál bemutatott további szempontokban, a juttatási formák mértékét szintén az adott rezsimmegkötési kategóriára meghatározott szabályok szerint, eltérően kell meghatározni.

Valamennyi végrehajtási fokozaton belül általános szabály, hogy a rezsimszabályoktól függően a juttatás mértéke lépcsőzetesen bővíthető, ugyanakkor a kapcsolattartási formákra meghatározott alsó határt minden esetben köteles a bv. intézet biztosítani.

A végrehajtási fokozat meghatározásával a bíróság az ítélet meghozatalakor csupán annak kereteit adja meg, ugyanakkor a Bv. tv. a bv. szervezet számára további mozgásteret biztosít az egyes fokozatokon belül a rezsimszabályok alkalmazásával.

V. 6. 3. Félbeszakítás

Az államnak a büntetés végrehajtásához fűződő érdekét más fontos érdekek megelőzhetik, amelyek fennállása esetén a szabadságvesztés végrehajtása félbeszakítható. A Bv. tv. az érdekeket nem szabályozza taxatív módon, hanem példálózó felsorolást használ az elítélt személyi, családi körülményeire és egészségi állapotára történő utalással, valamint a közérdek is a méltányolható érdekek körébe tartozik.

A büntetés-végrehajtási jogviszony kétpólusú jellegéből adódóan a szabadságvesztés félbeszakítására vonatkozóan érdemi nyilatkozatot az elítélt jogosult tenni, arra is figyelemmel, hogy a büntetés félbeszakítása a személyét közvetlenül érintő élethelyzetet jelent, amelyből adódóan az elítéltre a büntetés-végrehajtásból eredő különleges jogosultságok és kötelezettségek hárulnak.

A büntetés-félbeszakítási kérelem ügyintézésénél a bv. szerv mérlegelési jogkörében kvázi hatóságként jár el, amely során a kérelemről érdemében dönt. A kérelem elbírálásakor nyomtatékosan kell értékelni:

- az elítélt bűncselekményét,
- a vele szemben folyamatban lévő büntetőeljárást,
- a várható szabadulásának időpontját,
- a fogvatartás biztonsága körében érvényesülő kockázati tényezőket,
- normakövetési hajlandóságát,
- aktuális pszichés állapotát,
- a külső környezetében esetlegesen az általa vagy a vele kapcsolatban álló személyek által kiváltott közbiztonsági, bűnügyi kockázati tényezőket,
- az intézetből esetlegesen korábban történő távolléte alkalmával tanúsított magatartását,
- a büntetés-félbeszakításra okot adó körülmény objektív igazolhatóságát vagy a körülmény megvalósulásának reális esélyét.

A döntés megalapozottságának alátámasztása érdekében a bv. szerv a szabadságvesztés félbeszakítására irányuló kérelem indokoltságának ellenőrzése céljából az elítélt által megjelölt tartózkodási hely szerint illetékes büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő útján környezettanulmány elkészítését rendelheti el, illetve megkeresheti a rendőri szervet a környezettanulmány készítése céljából.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő elsődleges feladata a környezettanulmány elkészítése során annak bemutatása, hogy az elítélt kérelmében foglaltak megfelelnek-e a valóságnak, és annak teljesítéséhez fűződik-e a büntetés-végrehajtás eredményességét fokozó köz- és személyes érdek.

V. 7. A sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegek

Feldolgozott jogszabályi helyek: Bv. tv. 99., 105–109., 147. §;

Eü. tv. 5., 7., 37. §

A Bv. tv. sajátos kezelési igényű elítéltek számára kialakított részlegekkel foglalkozó címében egyrészt korábbi jogintézmények jelennek meg, másrészt a büntetés-végrehajtási szakmai tapasztalatoknak megfelelően új részlegek is szabályozásra kerültek; amennyiben a törvény szövegéből kifejezetten más nem következik, mind kérelemre, mind pedig hivatalból sor kerülhet alkalmazásukra. A sajátos kezelési részlegek közül három (gyógyító-terápiás, pszichoszociális, és dropprevenációs részleg) az egészség védelmével és fejlesztésével hozható összefüggésbe. A kezelés célját szolgálja a Bv. tv. szabadságvesztés rendje körében lévő rendelkezése, mely szerint valamennyi sajátos kezelési igényű részlegen (a HSR, a gyógyító-terápiás, a pszichoszociális, valamint a dropprevenációs részlegen) belül az elítéltek végrehajtási fokozattól függetlenül együtt helyezhetők el.

V. 7. 1. A hosszúidős speciális részleg (HSR)

A büntetés-végrehajtási szervezet a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés 1999. március 1. napjától történt bevezetése óta, a bíróságok ítélkezési gyakorlatának figyelemmel kísérése mellett, keresi a hosszúidős elítéltek sajátos kezelési megoldásait, így hozták létre a HSR-t. Az eltelt idő során igazolódott, hogy e részleg a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést töltő elítélteken kívül más hosszúidős büntetésüket töltők számára is elhelyezésül szolgálhat, míg a tényleges életfogytig tartó büntetést töltő elítéltek más részlegekre is helyezhetők. A HSR rendeltetése – szemben a Bv. tv. 147. § által szabályozott biztonsági részleggel (BR) – alapvetően a kezelést szolgálva az elítéltek számára sajátos, a biztonsági követelményeknek megfelelő elhelyezést biztosít, az ún. „lakóbörtön” kezelési elve mellett. Utóbbi során – szemben más részlegekkel – a klasszikus börtönfunkciók a HSR-en zsrészlegekkel - ióknunkcióknaorlatának figyelemmel kísérése mB szakmai cs megjelent adatokból levont következtetések a bizonbelül érvényesülnek, lehetőség szerint személyre szabott módon. Megjegyezzük, hogy a Bv. tv. hatályba lépése előtt a HSR hosszúidős elítéltek körleteként, rendeleti szinten, biztonsági intézkedésként volt szabályozva.

A HSR-re az életfogytig tartó, vagy legalább tizenöt évi szabadságvesztés-büntetését töltő elítélt helyezhető, akinek

- magatartása,
- a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított együttműködési készsége,
- az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, illetve
- egyéni biztonsági kockázatelemzése

alapján különleges kezelése és elhelyezése indokolt abból a célból, hogy a közösségbe helyezésre felkészítést kapjon, illetve a közösségbe visszahelyezést nyerjen.

Az elhelyezés alapja ennek megfelelően a végrehajtás során az elítélre vonatkozóan szerzett tapasztalatok, az elmúlt időszak történései, a bűnügyi személyes adatok és a fogvatartást érintő egyéb információk, valamint az ezekből az adatokból, ismeretekből levont, az elítélt személyére vonatkoztatott kockázatbecslési következtetések, továbbá kezelési célok.

A HSR szabályainak alkalmazására – a rendeltetéséből eredő, mozgásszabadságot korlátozó, valamint egyes jogok módosult gyakorlását megalapozó intézkedések miatt – sajátos törvényi garanciák mellett történik. Ennek tekinthető

- a BFB szakmai egyeztetésen alapuló döntése, melyet háromhavonta felül kell vizsgálni, illetve haladéktalanul meg kell szüntetni, ha feltételei már nem állnak fenn.
- A HSR alkalmazásáról való döntés, illetve az elhelyezés felülvizsgálata során az elítéltet meg kell hallgatni,
- a döntésről az elítéltet írásban tájékoztatni kell, mely ugyanakkor nem alakszerű, indokolt határozatot jelent, hanem a döntés közlésének tényét dokumentálja.

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatára vonatkozó általános szabályok a HSR alkalmazása esetén annak végrehajtási rendjéhez igazodnak, vagyis a HSR speciális szabályai elsődlegeseek.

Az egyéniesítés elvének megfelelően a szigorító rendelkezések, illetve a szükséges biztonsági intézkedések együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók. Ennek megfelelően az elítélt állandó őrzés és felügyelet alatt áll, a bv. intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkáját zárva kell tartani, zárkájában indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható. Különös rendelkezés továbbá a HSR-en belüli munkavégzés, az önképzés és az egyéni lelki gondozás, míg ezzel szemben más munkahely, a közösségi szabadidős, sport- és vallási program parancsnoki engedéllyel jelölhető ki, vagy vehető igénybe; a parancsnok e jogkörét átruházhatja. Az elítélteknél tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható, ugyanakkor az elítéltek motiválása érdekében biztosított kedvezmény, hogy a számukra a törvényben biztosított kapcsolattartás gyakorisága növelhető.

Lásd „A hosszúidős speciális részleg és a biztonsági részleg elhatárolása” című, 4. számú függelék!

V. 7. 2. A gyógyító-terápiás részleg

A gyógyító-terápiás részlegre utalt elítéltek túlnyomórészt személyiségzavaros (antiszociális, disszociális, skizoid, ún. kevert típusú, borderline-os), illetve mentálisan sérült (enyhe- vagy közepesúlyos értelmi fogyatékos), vagy krízishelyzetben lévő személyek, valamint az utóbbi időben ugrásszerűen nőtt a skizofrén (elmebeteg) elítéltek száma is. A részlegben elhelyezettek számára a reintegrációs tevékenységet komplex terápiás program keretében kell megvalósítani; állapotuknak megfelelő jellegű és idejű terápiás foglalkoztatást, oktatást, valamint pszichológiai foglalkozást kell biztosítani. A terápiában az egyéniesítésnek alapvető szerepe van, kiemelt cél a készség- és személyiségfejlesztés. A gyakorlatban a gyógyító-terápiás részlegre történő elhelyezésre akkor kerül sor, ha a probléma túllép az egyszerűbb, gyógyszerrel kezelhető panaszoknál. Utóbbi mellett közegterápiaként rajz-, illetve kézműves-foglalkozást, filmvetítést alkalmaznak,

valamint egyéni pszichológusi beszélgetések segítik az elítélteket, ezen kívül csoportos támogató, az aktuális nehézségeket átbeszélő foglalkozások biztosítják a terápiát az elítéltek számára. A büntetés-végrehajtásban jelentős tapasztalatra tettek szert továbbá a kisállat-terápiában is.

A Bv. tv. a gyógyító-terápiás részlegre helyezendők körét taxatív módon határozza meg:

- korlátozott beszámítási képességű,
- az IMEI-ben kóros elmeállapota miatt kezelt és javult állapotú elítélteket (tehát nem kényszergyógykezelt betegeket), valamint
- a személyiségzavar jellege, vagy annak súlyossága miatt a gyógyító-terápiás részlegen való elhelyezést igénylő elítélteket kell a részlegbe helyezni.

Az érintett elítéltek gyógyító-terápiás részlegben történő – határidő nélküli – elhelyezésére a főszabály szerint az *IMEI-ben történő kivizsgálást követően* kerülhet sor, ugyanakkor orvosi javaslatra – 30 napra, mely egy alkalommal további 30 nappal meghosszabbítható – a korlátozott beszámítási képességű, valamint a személyiségzavarban szenvedő elítéltek az *IMEI-kivizsgálás előtt is* a részlegbe helyezhetőek.

Eljárási szempontból a gyógyító-terápiás részlegre helyezés az IMEI döntését, míg ideiglenes elhelyezéskor – korlátozott beszámítási képességű, valamint a személyiségzavarban szenvedő elítéltek esetében – a helyi bv. orvos javaslatát igényli, utóbbi során a BFB döntése érdemi jellegű. A kihelyezés eljárásrendje elkülönül abból a szempontból, hogy korlátozott beszámítási képességű, illetve személyiségzavarban szenvedő elítéltről, vagy ezzel szemben kóros elmeállapotú elítéltről van-e szó. Előbbi két esetben a BFB a bv. orvos javaslata alapján dönt a kihelyezésről, míg utóbbi esetben az IMEI rendelkezik érdemi döntési jogkörrel, és a BFB csak formális (végrehajtó) szereppel bír.

A Bv. tv. a parancsnok számára a rezsimszabályoknak megfelelően felhatalmazást ad a zárkaajtók zárva, vagy nyitva tartásának meghatározására. A gyógyító-terápiás részleg jellemzője a terápiás célból alkalmazott nyitottság, melynek érdekében a részlegen belül a zárkaajtók a napirend szerint nyitva vannak. Megjegyzést érdemel ugyanakkor az, hogy nem ütközik törvényi előírásba az sem, ha a gyógyító-terápiás részlegen elhelyezett elítélt zárkájának ajtaja zárva van.

V. 7. 3. A pszichoszociális részleg

Amennyiben a gyógyító-terápiás részlegre helyezés feltételei nem állnak fenn, a személyiségzavarban szenvedő, vagy mentális állapota miatt különleges gondozást igénylő elítélt a BFB döntése alapján a pszichoszociális részlegre helyezhető.

Az általános elhelyezés és a gyógyító-terápiás részleg között átmenetet képező pszichoszociális részlegnek a törvényben való megjelenését szakmai igények alapozták meg, mellyel a büntetés-végrehajtási szervezet a lelki és más beilleszkedési problémákkal küszködő elítélteket segíti. E részleg a gyakorlatban olyan elítéltek számára biztosít védett elhelyezést az általános közösségi elhelyezésből járó kockázatok, hátrányok megelőzése érdekében, akik jellemzően személyi körülményeik pl. öregkor, gyenge fizikum, betegszobai elhelyezést nem igénylő egészségi állapot, vagy az elkövetett bűncselekmény miatt sajátos gondoskodást igényelnek, mely értelemszerűen a pszichés és társadalmi kapcsolatot is befolyásolja.

A pszichoszociális részlegen elhelyezett elítélt reintegrációs tevékenységét komplex terápiás program keretében kell megvalósítani, mely jellegében alapvetően hasonlít a gyógyító-terápiás részlegen alkalmazott módszerekhez.

V. 7. 4. A drogprevenció részleg

A kábítószer-probléma kezeléséről szóló Nemzeti Stratégia (2010–2018) kifejezésre juttatja, hogy a büntető-igazságszolgáltatás hatókörébe került egyének szabadon bocsátását megelőzően olyan programok kimunkálására van szükség, amelyek a sikeres társadalmi beilleszkedést, az életminőséget kedvezően befolyásoló készségek és jártasságok kialakítását segítik elő, ezáltal teremtve védettséget a droghasználattal és általában az egészséget veszélyeztető magatartásformákkal szemben. Ennek során a helyi közösséggel, a civil-szakmai szervezetekkel, munkaügyi központokkal, pártfogó felügyelőkkel való együttműködésre nagy szükség van. A Stratégia szellemének megfelelően a bv. intézeteken belül folytatott prevenció elsősorban a drogprevenció részlegekben zajlik.

A törvény az elítéltek motiválása érdekében arról rendelkezik, hogy a részlegen elhelyezett elítéltek számára a kapcsolattartás gyakorisága növelhető.

A drogprevenció részlegen az az elítélt helyezhető el, aki írásban nyilatkozik arról, hogy a kábítószer-mentesség ellenőrzése érdekében aláveti magát rendszeres vizsgálatoknak, és azokhoz vizsgálati anyagot (testvázadékok) szolgáltat. A nyilatkozattétel megköveteléséből adódóan a drogprevenció részlegbe helyezés során az elítélt önrendelkezési joga (kérelme) a hangsúlyos elem, mellyel összhangban az elítélt írásbeli kérelmére a drogprevenció részlegen történő elhelyezést meg kell szüntetni.

A drogprevenció részlegen történő elhelyezés megszüntetésére hivatalból abban az esetben kerül sor, ha a kábítószer-mentesség ellenőrzésére szolgáló vizsgálat eredménye pozitív (az elítélt szervezetében kábítószerrel mutatott ki), az elítélt az intézetben vagy azon kívül súlyos fegyelemsértést, illetve bűncselekményt követ el, vagy az együttműködési kötelezettségét nem teljesíti.

A drogprevenció részlegen elhelyezett elítélt reintegrációs tevékenységét komplex terápiás program keretében kell megvalósítani. A kábítószer-prevenció részleg olyan tanuló közösség, amely a csoportterápiára épül, amelyben kiemelt feladat a szenvedélybetegségekhez kapcsolódó szociális és mentális deficitekkel való foglalkozás, az ártalmas következmények csökkentése. A foglalkozások során kiemelt szerepet kapnak a prevenció alappillérei: a készség- és személyiségfejlesztés, az ismeretközlés és az egészséges alternatívák gyakoroltatása. A rehabilitációs közösség az együttműködésre épül, ugyanakkor nemcsak a betegek, hanem a személyzet aktivitását is feltételezi.

V. 7. 5. Az alacsony biztonsági kockázatú részleg

A Bv. tv. egyik alapvető vonása az elítélt aktív bevonása a reintegrációs folyamatba, mely során a jogalkotó az egyént együttműködő, sorsáért felelős alanyként feltételezi. Ennek egyik megjelenési formája a Bv. tv. által új jogintézményként bevezetett alacsony biztonsági kockázatú részleg, amelybe az az elítélt helyezhető el, akinek biztonsági kockázati besorolása alapján a fogvatartása nem igényli magas szintű biztonsági védelmi eszközök alkalmazását. Az alacsony biztonsági kockázatú részlegen csökkenthető az életrend meghatározottsága, az elítélt a számára egyénileg meghatározott reintegrációs programokon kívüli szabad idejét belátása szerint használhatja fel, és a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghat. A Bv. tv. szóhasználata az életrend meghatározottságának csökkentése, mint engedmény, terén megengedő, valamint a bv. intézet kijelölt területének megállapítása körében is széles mozgásteret ad a bv. intézet számára.

Az alacsony biztonsági kockázatú részlegre helyezés megszüntethető, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét súlyosan megsérti.

A Bv. tv. a pártfogó felügyelő számára egyértelmű illetékességi szabályokat, valamint a korábbinál jóval szélesebb feladatkört határoz meg, mely vonatkozásban privilegizált elítéltcsoportként jelenik meg az alacsony biztonsági kockázatú részlegben elhelyezett, gondatlan bűncselekmény miatt kiszabott, egyévi vagy annál rövidebb tartamú szabadságvesztését töltő elítéltek köre. E személyek reintegrációjának elősegítése érdekében a bv. intézet büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő legkésőbb a bv. intézetből való szabadulás várható időpontja előtt két hónappal megkezdi a gondozást az elítélt társadalmi kapcsolatainak megerősítése érdekében, felkeresi az elítélteket, és tájékoztatást ad a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében. A törvény feladatot határoz meg a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő számára a reintegrációs programban annak megvalósítása, fejlesztése, értékelése terén, szükség esetén a családi kapcsolatok helyreállítása, valamint az elítélt társadalmi kapcsolatainak megerősítése érdekében is.

- A hosszúidős speciális részleg a korábbi szabályozástól eltérően nem biztonsági intézkedés, hanem kezelési szempontú részleg, sajátos biztonsági elemekkel.
- A hosszúidős speciális részleg alkalmazásának meghosszabbítása körében a hivatalból való eljárás kötelezettségének elve érvényesül, szemben az elítélt önrendelkezési jogával.
- A pszichoszociális részleg intézménye jogszabályban lett rögzítve.
- Az alacsony biztonsági kockázatú részleg intézményének jogszabályban való rögzítése, és ennek keretében a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőnek a privilegizált elítélt körére vonatkozóan meghatározott feladatai vannak.

V. 8. Az átmeneti részleg végrehajtási rendje

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 103. §

A bv. tv. a korábbi szabályozásból megtartotta az átmeneti részlegre helyezés lehetőségét. Új központi eleme a reintegráció, ehhez kapcsolódva a hosszabb tartamú szabadságvesztés – a börtönpszichológia által közismert – negatív hatásainak, így a börtönártalmaknak (prizonizáció) a kiküszöbölése. A hosszú időtartamú büntetések esetén gyengülnek a társadalmi kapcsolatok, ezért is fontos, hogy a társadalomba való beilleszkedés elősegítése érdekében megmaradjon a büntetés-végrehajtás lehetőségeként az átmeneti részlegre helyezni azt az elítéltet, aki az alábbi feltételeknek megfelel. Az átmeneti részleg egyfajta hidat jelent a börtönbüntetés és a szabad élet között.

A fentiek alapján, ha az elítélt:

- fegyház vagy börtön fokozatban tölti büntetését,
 - legalább már 5 évet kitöltött a büntetésből,
 - és a várható szabadulásig maximum 2 év van hátra
- } átmeneti részlegbe helyezhető.

Az átmeneti részlegbe helyezés feltételeinek megvizsgálása után – amely a szabadságvesztés ideje alatt az elítélt magatartására, munkavégzésére, kapcsolataira vonatkozik –, a behelyezésről, illetve annak időpontjáról az intézet parancsnoka dönt.

Az átmeneti részlegben elhelyezett elítélt számos többletjogosultsággal rendelkezik, azaz:

- számára engedélyezhető az intézetből történő eltávozása 24 óra időtartamban, továbbá jutalomként évente legfeljebb 15 nap eltávozást kaphat;

- részt vehet a bv. intézeten kívüli munkáltatásban;
- látogatót bv. intézeten kívül is fogadhat;
- a büntetés-végrehajtási szabályok enyhíthetőek, amelynek keretében életrendjének meghatározottsága csökkenthető;
- a bv. intézet kijelölt területén szabadon mozoghat;
- a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelővel sikeres reintegrációja érdekében kapcsolatot tarthat.

Az átmeneti részlegből az elítélt kihelyezésre akkor kerül sor, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét súlyosan megsérti, így különösen:

- ismételten olyan fegyelemsértést követ, amely miatt magánelzárást szabtak ki vele szemben;
- ellene újabb büntetőeljárás indul.

Kihelyezésre és az átmeneti részlegben való részvétel megszüntetése esetén, újabb behelyezésre egy év eltelte után, vagy akkor van lehetőség, ha az új büntetőeljárás során az illetőt felmentették, vagy a büntetőeljárást megszüntették, illetve egy év után újra elbírálható az ismételt visszahelyezés a magatartási szempontok figyelembevételével.

V. 9. Az enyhébb végrehajtási szabályok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 104. §

Az 1993. évi XXXII. törvénnyel bevezetett enyhébb végrehajtási szabályok (a továbbiakban: EVSZ) jogintézménye jól szolgálja a társadalomba történő beilleszkedés elősegítését, illetve a börtön káros hatásainak mérséklését. A szabadságvesztés célja a speciális prevenció révén az elítélt segítése a társadalomba történő beilleszkedésben. A nemzetközi kutatások azt támasztják alá, hogy a reintegrációs program önmagában hiábavaló a külső támogatás nélkül, ezért nagyon fontos a családi és társadalmi kapcsolatok megőrzése. Az EVSZ bevezetésének indoka pont a sikeres reintegráció érdekében szükséges külső kapcsolatoknak a megőrzése volt.

Fentiekkel összhangban az elhelyezés tekintetében a fogház, illetve a börtön fokozat általános szabályainál enyhébb szabályok is alkalmazhatóak, amennyiben az elítélt személyiségre, előéletére, életvitelére, családi körülményeire, a szabadságvesztés során tanúsított magatartására, az elkövetett bűncselekményre és a szabadságvesztés tartamára tekintettel a szabadságvesztés célja a jogintézmény alkalmazása esetén elérhető, és a büntetés-végrehajtás biztonságát nem veszélyezteti. Az EVSZ hatálya alatt álló elítélt a következő többletjogosultságokban részesülhet:

- 24 órát, kivételesen 48 órát meg nem haladó időre havonta maximum 4 alkalommal (jellemzően hétvégére) eltávozhat a bv. intézetből azokon a napokon, mikor nem dolgozik;
- a személyes szükségletére fordítható összeget készpénzben is megkaphatja, és azt a bv. intézeten kívül elköltheti;
- látogatóját a bv. intézeten kívül is fogadhatja;
- bv. intézeten kívüli munkáltatása során felügyelete mellőzhető.

Az EVSZ hatálya alá helyezett elítélt, ha az eltávozásával vagy a bv. intézeten kívüli munkájával összefüggésben a magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegi, így pl. az eltá-

vozásról önhibájából az előírt időben nem tér vissza, vagy súlyos fegyelemsértést követ el, továbbá a jogintézmény alkalmazását kizáró okok bekövetkeznek, akkor a bv. intézet parancsnoka felüggeszti az EVSZ alkalmazását és előterjesztést tesz a bv. bírónak az EVSZ megszüntetése iránt.

Egyes esetekben kizárt az EVSZ alkalmazása:

- az elítélt a szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátásig esedékes időtartam felét nem töltötte ki;
- a szabadságvesztésből fogház fokozatban legalább 3, börtön fokozatban legalább 6 hónapot nem töltött le;
- az elítélt vonatkozásában a Btk. 47. § (4) bekezdésében foglalt feltételek valamelyike fennáll;
- a bíróság határozata alapján nem bocsátható feltételes szabadságra;
- erőszakos, többszörös visszaeső;
- a bűncselekményt bünszervezetben követte el;
- a fegyházbüntetésre ítélt a szabadságvesztés fokozatának enyhítésével tölti büntetését;
- újabb büntetőeljárás van ellene folyamatban;
- újabb szabadságvesztés végrehajtására érkezik értesítés ellene, és a büntetések nincsenek összbüntetésbe foglalva.

A bv. bíró határozata alapján engedélyezett EVSZ alkalmazásának végrehajtási módját, így az eltávózásokat és azok számát, az elítélt eltávózásakor részére kiadható készpénz összegét a parancsnok határozza meg, figyelembe véve a fokozatosság elvét. Az EVSZ hatálya alatt álló elítéltet lehetőség szerint külön körleten, zárkában vagy lakóhelyiségben kell elhelyezni.

V. 10. A kóros elmeállapotúvá vált elítélt elhelyezése

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 110. §

A végrehajtás alatt kóros elmeállapotúvá vált, valamint személyiségzavarban szenvedő elítéltek állapotuknak megfelelő elhelyezése, kezelésük indokolt, mert:

- mentális állapotuk miatt beilleszkedésük és alkalmazkodásuk a körleten akadályoztatott;
- a bv. intézet személyi állománya a kóros elmeállapotúvá vált elítéltek szakszerű kezelését és ellátását nem tudja biztosítani.

Amennyiben a bv. intézet személyi állománya az elítélt kóros elmeállapotára utaló tüneteket észlel, köteles intézkedni az elítélt IMEI-be történő szállítása és pszichiáter szakorvos általi kivizsgálása érdekében. A pszichiáter szakorvos a diagnózis megállapítását követően meghatározza a szükséges terápiás kezelést, és ha annak időtartama a két hónapot meghaladja, az IMEI főigazgató főorvosa a bv. bírónál kezdeményezi a szabadságvesztés végrehajtási helyének megváltoztatását, azaz gyakorlatilag az IMEI-ben való kezelés időtartamának meghosszabbítását. Félévente kötelező a fogvatartott elmeállapotának a felülvizsgálata, a bv. bíró döntését két igazságügyi elmeorvos szakértő véleménye alapján hozza meg.

Abban az esetben, ha az elítélt tüneteiben kedvező változások mutathatók ki a kezelés eredményeként, az IMEI soron kívül kezdeményezheti a bv. bíró útján a fogvatartott alapintézetbe történő visszaszállítást.

Előfordulhat olyan eset, amikor az elítélt szabadulásakor a gyógykezelésének szükségessége továbbra is fennáll. Annak érdekében, hogy a szabaduló elítélt a szükséges kezelést a továbbiakban is megkapja, az IMEI főigazgató főorvosa kellő időben kezdeményezi a bíróságnál a kötelező gyógykezelés elrendelése iránti eljárást. Amennyiben a bíróság az előterjesztést jóváhagyja, az egészségügyről szóló törvény szerinti gyógykezelést végző pszichiátriai intézetet jelöli ki, a kötelező gyógykezelés biztosítása céljából.

A gyógykezelés kezdőnapja az elítélt szabadulásának esedékessége. A szabaduló, kóros elmeállapotú elítélt további egészségügyi intézményi elhelyezését az Országos Mentőszolgálat útján kell biztosítani.

A bv. tv. nívuma, hogy önálló cím alatt, részletesen szabályozza a kóros elmeállapotú elítéltek elhelyezését. Az e kategóriába tartozók esetében a szabadságvesztést nem lehet bv. intézetben végrehajtani, és bv. bírói döntés szükséges ahhoz, hogy az IMEI-ben kerüljenek elhelyezésre.

V. 11. Egyéb végrehajtási szabályok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 111–112. §

A bv. tv. szabályozza, hogy a szabadságvesztésbe nem számít be az az idő, amíg az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alól kivonja magát.

Fontos jogállami garanciát rögzít a törvény az összbüntetési ítélettel kapcsolatban. A több büntetőügyben önállóan kiszabott szabadságvesztések (ügynevezett alapítéletek) külön bírósági eljárásban foglalhatóak összbüntetésbe. Ez az elítéltre nézve kedvező eljárás, mivel az összbüntetés tartama nem haladhatja meg az alapítéletek összesített tartamát, legtöbbször azonban azoknál lényegesen kevesebb. Ugyanakkor a kapcsolódó eljárás hosszabb időt is igénybe vehet, ami alatt az elítélt folyamatosan tölti a szabadságvesztés-büntetését (legtöbbször az egyik alapítéletét). A bv. tv. újítása, hogy amennyiben az összbüntetés tartama kevesebb, mint a belefoglalt alapítéletekből már letöltött tartam, a virtuális túltöltést a soron következő szabadságvesztésbe be kell számítani. Ugyanez a rendelkezés vonatkozik a rendkívüli jogorvoslati eljárásokra is.

V. 12. Az elítélt előállítás, kihallgatása, és kiadása

Feldolgozott jogszabályi helyek: Bv. tv. 113–114. §; Be. 67., 135., 161–162., 179–181. §; a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 9–10. §; az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 9. §;

Az elítélt jogi helyzete – a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásából keletkező kötelezettségek és jogosultságok kivételével – megegyezik az állampolgárok jogi helyzetével, ennek megfelelően a Bv. tv. meghatározza az *előállítás kötelező*, illetve *kérelemre történő* eseteit.

Az elítéltet – *megjelenési szándékától függetlenül* – *elő kell állítani*, ha

- büntető ügyben terheltként,
- tanúként,
- az apaság és a származás megállapítása iránti perben személyes megjelenésre kötelezéssel félként,
- gondnokság alá helyezés iránti perben alperesként,
- szabálysértési ügyben eljárás alá vont személyként,
- az Országgyűlés nemzetbiztonsággal foglalkozó állandó bizottsága által közreműködésre kötelezett személyként idézik.

A kötelező előállítás esetén az elítélt önrendelkezési jogát megelőzi az állam büntetőhatalmának érvényesítése, valamint általában a közérdek.

Az elítélt *megjelenési szándékától függő előállítás* a fentiekkel szemben, amikor

- a törvény lehetőséget ad a terhelt számára a döntésre, és az kéri előállítását,
- a közvetítői megbeszélésen történő részvétel (az elítélten múlik, hogy büntetőeljárás helyett a mediáció során egyezségre jut), valamint
- ha félként (jellemzően polgári peres ügy) a személyes megjelenés kötelezettségével idézik.

Mindhárom esetben idézésről van szó, az elítélt döntési joga mellett.

A felsorolt eseteken kívül az intézet akkor állítja elő az elítéltet, ha *előállítását kéri, és annak költségeit megelőlegezi*. Ha az elítélt a költségeket nem tudja megelőlegezni, az intézet tájékoztatja, hogy költségmentességet kérhet, illetve pártfogó ügyvéd kirendelését kérheti. Az intézet az előállítás költségeit az elítélt írásbeli kérelmére kivételesen megelőlegezheti, ha a kérelemben a költségek visszafizetését vállalja; ebben az esetben az intézet hatáskörében mérlegel, figyelembe véve az esetleges méltányossági elemeket (lásd „kivételesen” fordulat), valamint a megtérülés esélyét.

A bírósági ügyekben való előállításra vonatkozó szabályokat a közjegyzői eljárásra is megfelelően alkalmazni kell. Ez azt jelenti, hogy – mivel nem a közérdek szempontjából privilegizált esetről van szó – az előállítás az elítélt nyilatkozata alapján, a költségek megelőlegezésével, vagy az intézet általi kivételes megelőlegezéssel történhet.

A fogvatartottakkal való bánásmód törvényességéhez tartozik a büntetés-végrehajtási intézetben belül elvégezhető *nyomozati cselekmények* meghatározása, illetve a nyomozó hatóság részére történő kiadás szabályozása. A nyomozó hatóság az elítéltet az ügyész engedélye alapján – a bv. intézettel való előzetes egyeztetés szerint – az intézetben kihallgathatja, illetve ha az elítéltek ugyanabban az intézetben vannak fogva tartva, a nyomozó hatóság a szembesítést az intézetben is végrehajthatja. A nyomozó hatóság az elítélt intézetben lévő érték-, vagy tárgylejtéjéből lefoglalhat, illetve iratismerttetést tarthat. Az ügyész más nyomozási cselekmények intézetben történő elvégzésére is engedélyt adhat. Az elítéltet az intézetben a hatósági ügyben eljáró más szerv a bv. intézettel való előzetes egyeztetés alapján hallgathatja ki.

Az ügyész, illetve a nyomozó hatóságnak az ügyész engedélyét is tartalmazó írásbeli megkezdésére az *elítéltet a parancsnok adja ki*, nyomozási cselekmények lefolytatása, továbbá a Bnytv.-ben meghatározott bünyügyi nyilvántartási adat mintavétele céljából. Ha az elítélt kiadása a rendőrségi fogdán történő elhelyezéssel jár, úgy azt az illetékes ügyész legfeljebb harmincnapi időtartamban, ezt követően további harmincnapi időtartamra – az ügyész indítványára a bíróság engedélyezheti.

A kiadás nem teljesíthető, ha

- az elítélt szabadulása esedékes,
- az elítéltet a bíróság idézésére elő kell állítani, vagy
- azt – orvosi vélemény szerint – az elítélt egészségi állapota nem teszi lehetővé.

Az elítélt törvényes jogait a kiadás ideje alatt is biztosítani kell. A kiadás időtartama a szabadságvesztés idejébe beszámít.

Az előállítás, kihallgatás és kiadás vonatkozásában a korábbi szabályozáshoz képest lényeges új elem a Bv. tv.-ben az Országgyűlés nemzetbiztonsággal foglalkozó állandó bizottsága által közreműködésre kötelezett személyként történő előállítás.

V. 13. A szabadságvesztés fokozatainak megváltoztatása (fokozatváltás)

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 115. §.

Mielőtt a szabadságvesztés végrehajtási fokozatainak és a fokozatváltás büntetés-végrehajtásban betöltött szerepének a bemutatására sor kerülne, történeti, jogdogmatikai és nemzetközi vissza-, illetve kitekintésre van szükség.

V. 13. 1. Történeti visszatekintés

Az újkor technikai és szellemi fejlődésének hatására a középkori büntetéseket egyre inkább a szabadságvesztés alkalmazása váltotta fel. Az elítéltek teljes elkülönítését, szegregációját szolgáló *magánelzárás rendszerű börtönök* elsőként Észak-Amerikában jelentek meg. A magánelzárás rendszerű börtönnel lényegében azonos, igazából csupán elnevezésében eltérő rendszer is megjelent 1816-ban Amerikában, New York állam területén, Auburnben, amely a *hallgatás* elvére épült. Az előbbi két rendszert a svájci *vegyes rendszer* váltotta fel. A vegyes struktúra után egy jóval differenciáltabb végrehajtási forma jelent meg az Egyesült Királyság és Írország területén, amelyet *fokozatos rendszernek* neveztek el.

A büntetőjog-tudományban méltán tisztelt ügyvéd, államtitkár, a Kúria tanácselnökeként nyugdíjba vonult *Csemegi Károly* büntető törvénykönyve az ír és az angol fokozatos rendszert ötvözte. A Csemegi-kódexben progresszív elemek mutathatók ki a szabadságvesztés öt végrehajtási nemének (fegyház, államfogház, börtön, fogház, pénzbüntetés miatt kiszabott szabadságvesztés) és a közvetítői intézet bevezetésével. A fejlődés megtorpanásának időszaka a II. világháborút követő évektől az 1960-as évekig tartott. Az 1946. évi XIV. törvény az államfogházat, az 1950. évi II. törvény (Bt.) a közvetítői intézeteket szüntette meg, a végrehajtási forma ezek után egyedül a börtön maradt. A Büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény kezdetben a börtön mellé a büntetés-végrehajtási munkahelyet is nevesítette, később az 1966. évi 20. tvr.-rel történt módosítással a szabadságvesztés négy fokozatát jelentette meg, szigorított börtön, börtön, szigorított büntetés-végrehajtási munkahely és büntetés-végrehajtási munkahely felsorolással. Az 1971. évi 28. tvr. megváltoztatta a végrehajtási fokozatokat fegyházra, szigorított börtönre, börtönre és fogházra. A korábban hatályos 1978. évi IV. törvény a szabadságvesztés fegyház, börtön és fogház

végrehajtási fokozatait határozta meg. Az 1979. évi 11. tvr.-ben pedig a 7., valamint a 26–28. §-ok tartalmazták az eltérő végrehajtási fokozatokra vonatkozó részletes szabályokat.

Magyarország társadalmi, politikai berendezkedésének megváltoztatásával együtt járt a jogi környezet átalakulása is. Az államforma megváltozása, az alkotmányfejlődés, az alapjogok rendszerének (első-, második- és harmadik generációs jogok) megjelenésével az Alkotmányba sűrített alapjogok valamennyi jogág jogforrásává váltak. A rendszerváltozás a szabadságvesztés végrehajtásának fokozatait ugyan nem érintette, de az 1978. évi IV. törvényt nagymértékben megváltoztatta. A büntető anyagi jog mellett a végrehajtás területén is változások történtek. Megjelent a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény, a 8/1979. (VI. 30.) IM rendeletet pedig felváltotta a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás jegyében, a tárgyalások korai szakaszában megfogalmazódott mindkét fél részéről, hogy hazánkban jellemző – a szabadságvesztés végrehajtásának gyakorlatában – a fokozatok bírói ítélet általi meghatározott zártága, amelyben nem érvényesül a rezsimekben való mozgási lehetőség, beszűkítve ezáltal a személyiségfejlesztést és a motiváltságot.

V. 13. 2. A fokozatváltás funkciója

A fokozatváltás céljáról, funkciójáról, a végrehajtásban betöltött szerepéről számos elképzelés született a büntetés-végrehajtási jog tudományában. *Szűcs András* a végrehajtási fokozatok megváltoztatásával a jogerős bírói ítélet *korrekciós funkcióját* emelte ki (Szűcs 2009, 6–7). Ha ugyanis a végrehajtás során derül ki, hogy a szabadságvesztés-büntetés túl szigorú (fokozat vagy tartam szempontjából), e jogintézmény alkalmazásával lehet a szigoron enyhíteni. Túlságosan enyhe büntetés kiszabása esetében pedig a fordított hatás érhető el, különösen, ha ahhoz korábban feltételes szabadságra bocsátás lehetősége is társult. *Nagy Ferenc* szegedi jogászprofesszor a fokozatváltás *nevelésben* betöltött szerepét hangsúlyozta ki korábbi munkájában, míg *Bereczki Zsolt László* a *biztonsági, szakmai* előnyekre mutatott rá doktori értekezésében (Biztonság a büntetés-végrehajtásban. ZMNVE, 2008.). Ha a fokozatváltás funkciójáról alkotott nézetek el is térnek egymástól, leszűrhetőek belőle a speciális prevenció, az egyéniesítés és a progresszivitás alapelvekkel való hasonulásuk.

V. 13. 3. A fokozatváltás büntető anyagi jogi és eljárásjogi szabályai

A hatályos *Btk.* 35. § (1) bekezdése szerint, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, annak végrehajtását fogházban, börtönben vagy fegyházban rendeli végrehajtani. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése értelmében a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat határozható meg. A Büntető Törvénykönyv a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltknél a fokozatváltás alkalmazását kizárja.

A büntető törvénykönyv értelmében jelenleg a szabadságvesztés végrehajtásának fokozatát első alkalommal ítéletében a büntetőbíróóság határozza meg. Lehetőséget nyújt a törvény arra, hogy a büntetés generális és speciális céljának szem előtt tartásával, amelynek igazodnia kell a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez,

valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez, a törvényben eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat határozható meg. A *Be.* 556. §-a technikai jellegű szabályt rögzít, mely szerint a bíróság a szabadságvesztés végrehajtási fokozatáról [Btk. 35. § (1) bekezdés, 37. §, 110. §, illetve 1978. évi IV. törvény 41. § (1) bekezdés, 111. § (2) bekezdés] utólag határoz, ha erről a jogerős ítélet nem, vagy nem a törvénynek megfelelően rendelkezett. Ez után fokozatváltásra a szabadságvesztés végrehajtása alatt van már csak lehetőség. Kivétel ez alól a tényleges életfogytiglanra ítélt, nála ugyanis a fokozatváltás a Btk. alapján később sem jöhet szóba.

V. 13. 4. A fokozatváltás intézményének helye a jogrendszerben

Azzal összefüggésben, hogy a szabadságvesztés fokozatának meghatározására mikor és kinek a részéről kerüljön sor, eltérő nézetek léteznek, és Európában is eltérő gyakorlat alakult ki. Azzal kapcsolatban, hogy a szabadságvesztés fokozatát a büntetőbíróságok mondják ki, elsősorban alkotmányjogi és garanciális érveket hoznak fel. Az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése szerint senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. Az Alaptörvény azonban azt is kinyilvánítja, hogy senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg, továbbá, hogy a büntető ügyekben a bíróság dönt [*Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdés, 25. cikk (2) bekezdés a) pont*]. A büntetőbíróság tehát büntetőjogi felelősséget (bűnösséget) megállapító, illetve büntető ügyekben döntési (ítélkezési) hatáskörrel rendelkezik. A büntető törvénykönyv a szabadságvesztést a büntetések között helyezi el, önmagában tehát a szabadságvesztés végrehajtási fokozata nem minősül büntetésnek, hanem annak egy-egy végrehajtási módja. A jogalkotó a társadalom védelme, egyes kiemelt törvényi tényállások, a visszaesés stb. szempontjából előre meghatározza, hogy a szabadságvesztést milyen végrehajtási fokozatban kell végrehajtani. A jogalkotó a bíróságoktól nem veszi át a büntetőjogi felelősség megállapításának szerepét, hanem az elítélt bűnösségének, bűncselekményének súlya, visszaesése szempontjából, a már elbírált büntető ügyben érvényesíti az állam büntetőjogi hatalmát. A büntetés végrehajtása ugyanis az állam feladata, ezért indokolt a fokozatváltásra vonatkozó hatásköröket a büntetés-végrehajtási bíróhoz telepíteni, és az ide vonatkozó előírásokat nem a Btk.-ban, hanem a büntetés-végrehajtásról szóló törvényben szabályozni.

V. 13. 5. A fokozatváltás büntetés-végrehajtási szabályai

A Bv. tv. a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának enyhítését, illetve szigorítását egyaránt szabályozza.

Az enyhébb végrehajtási fokozatba helyezés

Eggyel enyhébb végrehajtási fokozatba helyezésre akkor kerülhet sor, ha különösen az elítélt személyiségére, előéletére, egészségi állapotára, a szabadságvesztés során tanúsított magatartására, az elkövetett bűncselekményre, a szabadságvesztés tartamára, a társadalomba való beilleszkedési készségére tekintettel a büntetés célja a szabadságvesztés enyhébb fokozatában is elérhető. Főszabály a büntetés céljának biztosítása, azaz elsősorban az elítéltre nézve megakadályozása

(elkerülése) annak, hogy újabb bűncselekményeket kövessen el. Ez azonban megvalósulhat úgy is, hogy az elítélt szabadságvesztése alatt pozitív fejlődési tendenciát mutat, előélete nem jelentett nagy veszélyt a társadalomra, együttműködése, a reintegrációs programokon való részvétele, magatartása, bűncselekményének jellege, stb. alkalmassá teszi őt az alacsonyabb végrehajtási fokozatba helyezésre. Ennek a folyamatát leginkább a rezsimekategoriókban történő mozgás (váltás), vagy annak stagnálása mutathatja meg. A törvény új alapokra helyezte a szabadságvesztés végrehajtási fokozatváltásának szabályait, elvetette azt a korábban sem egységes gyakorlatot, hogy fokozatváltásra a büntetés-végrehajtás során az elítélt kifogástalan magatartása esetében kerülhetett sor (BH1994.233, BH1994.642.). Szakít a törvény azzal a korábban kétségbe vonhatatlannak tartott szabállyal is, hogy egyedül a büntetés-végrehajtás alatt tanúsított magatartást lehet fokozatváltásnál figyelembe venni. Az elítéltnak az új szabályok értelmében most sem kell a szabadságvesztés végrehajtása alatt kiemelkedő, átlagon felüli teljesítményt nyújtania, vagy annak sincs relevanciája, hogy önként nem kezdte meg szabadságvesztésének letöltését, azonban előélete (visszaesése), elkövetett bűncselekménye, szabadságvesztésének tartama, beilleszkedési készsége, ha nem változott kedvező irányban, a büntetés céljának elérése érdekében enyhébb fokozatváltása sem számíthat. Mielőtt arról a döntés megszületik, a fokozatváltásra vonatkozó feltételek teljesülését természetesen egyenként és azokat összességében célszerű mérlegelni és megvizsgálni.

A Bv. tv. bizonyos esetekben megtiltja az enyhébb végrehajtási fokozat alkalmazásának a lehetőségét. Így nem jelölhető ki enyhébb fokozatra az az elítélt, aki:

- szabadságvesztéséből – az előzetes letartóztatás és házi őrizet idejét is ideszámítva – a feltételes szabadságra bocsátásig esedékes időtartam felét nem töltötte le,
- feltételes szabadságra nem bocsátható és a szabadságvesztés tartamának – az előzetes letartóztatás és házi őrizet idejét is ideszámítva – fegyházfokozatban a felét, börtönfokozatban egyharmadát nem töltötte le,
- a szabadságvesztésből fegyházfokozatban legalább 1 évet, börtönfokozatban legalább 6 hónapot nem töltött le,
- erőszakos többszörös visszaeső,
- a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
- tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

A szigorúbb végrehajtási fokozatba helyezés

A fokozatváltás jogintézményének biztonsági és korrekciós funkciója kerül előtérbe, amikor a büntetés célja érdekében, az ítéletben kiszabott szabadságvesztést szigorúbb fokozatra kell változtatni. A szigorúbb végrehajtási fokozatba helyezés számarányában az enyhébbhez képest jóval kevesebb, szinte elenyésző, a statisztikák tehát az elítéltek együttműködési hajlandóságát mutatják. A törvény alapján a szigorúbb végrehajtási fokozat kijelölésére abban az esetben kerülhet sor, ha az elítélt a büntetés-végrehajtás rendjét ismételtelen és súlyosan megzavarja. Időkorlátot a törvény itt is felállít, a büntetés-végrehajtási intézet a szigorúbb végrehajtási fokozatra vonatkozó előterjesztését az elítélt szabadságvesztésének legalább 6 hónapos kitöltésekor teheti meg.

A fokozatváltás kezdeményezése

Büntetés-végrehajtási jogviszonyban a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatása a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe tartozik. A fokozatváltás mindkét változatánál a büntetés-végrehajtási intézet tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak. A büntetés-végrehajtási bíró utólag is lefolytathatja az eljárást, ha határozatában nem a törvénynek megfelelően határozott. A törvény nem zárja ki azt sem, hogy fokozatának megváltoztatása céljából a fogvatartott vagy védője kérelemmel forduljon a büntetés-végrehajtási intézethez, valamint a bv. bíróhoz. Erre a jogérvényesítés szabályai alapján [Bv. tv. 10.§ (1) bekezdés], illetve a büntetés-végrehajtási bíró eljárásának általános szabályai alapján is helye lehet [Bv. tv. 50.§ (1) bekezdés d) pontja]. A törvény nem zárja ki azt sem, hogy az elítélt szigorúbb végrehajtási fokozatváltást kérelmezzen. A fokozatváltásra irányuló előterjesztésről, illetve kérelemről a büntetés-végrehajtási bíró az 52. §-ban meghatározott eljárás szerint végzéssel határoz, ellene fellebbezésre az 51. § alapján van lehetőség.

- Fokozatváltás csak abban az esetben lehetséges, ha különösen az elítélt személyiségére, előéletére, egészségi állapotára, a szabadságvesztés során tanúsított magatartására, az elkövetett bűncselekményre, a szabadságvesztés tartamára, a társadalomba való beilleszkedési képességére tekintettel a büntetés célja a szabadságvesztés enyhébb fokozatában is elérhető.
- Kizáró okok az enyhébb végrehajtási fokozat kijelöléséről.
- A szigorúbb végrehajtási fokozatba helyezésre előterjesztés, ha a megkezdett szabadságvesztésből legalább 6 hónapot kitöltött.

V. 14. A szabadságvesztés félbeszakítása

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 116–117. §

V. 14. 1. Elhatárolási szempontok

Abban az esetben, ha a jogerős ítélet által kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának megkezdésére még nem kerül sor, a *szabadságvesztés végrehajtásának elhalasztásáról*, megkezdését követően pedig *félbeszakításról* beszélünk. A szabadságvesztés végrehajtásának elhalasztása a büntetőbíró-ság tanácselnökének, míg a félbeszakítás – tartamától függően – a bv. intézet parancsnokának, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának, illetve a belügyminiszternek a hatáskörébe tartozik. Amennyiben a jogerősen kiszabott szabadságvesztés végrehatása alatt az elítéltet újból végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, a Bv. tv. 84. § (2) bekezdése értelmében ez utóbbi büntetést is foganatba kell venni, ezért nincs mód a büntetés végrehajtásának elhalasztására, ebben az esetben is legfeljebb félbeszakítás jöhet szóba (BH2000.146). Ha a szabadságvesztés-büntetést ugyan foganatba vették, de még nem hajtották végre, mert más ügyben az elítélt szabadságvesztését tölti, lehetőség van a Bv. tv. 45–46. § szerint *kegyelem* előterjesztésére, ilyenkor a köztársasági elnök döntéséig a végrehajtás félbeszakítható. Ezekben az ügyekben a félbeszakításról az igazságügyminiszter rendelkezik. A szabadságvesztés végrehajtását a *büntetés végrehajtását kizáró okok*

bármikor megszüntethetik. A megszüntető okok: az elítélt halála, az elévülés, a kegyelem és a törvényben meghatározott egyéb ok, amelyre példa az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélnél a határozott ideig tartó szabadságvesztés végrehajtásának a kizártsága.

V. 14. 2. Félbeszakítás a büntetés-végrehajtásban

Büntetés-végrehajtás keretében a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakítására leggyakrabban hivatalból kerül sor, de kérelem alapján is történhet.

A félbeszakítás szabályai a büntetés-végrehajtásban

Félbeszakításra csak fontos okból, például az elítélt személyi, családi körülményei, egészségi állapota alapján van mód. Egy naptári éven belül:

- 30 napig terjedő időtartamig a bv. intézet *parancsnoka*,
- 31 naptól (ami korábban 30 nap volt) 90 napig terjedő időtartamban a büntetés-végrehajtás országos *parancsnoka* dönt.

Nincs tehát annak akadálya, hogy egy éven belül többször is az intézet parancsnoka és a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka külön-külön, de legfeljebb 30, illetve 90 nap, összesen 120 nap félbeszakítást engedélyezzen. A *belügyminiszter* az előző két eshetőségen túl *hosszabb időtartamban* is engedélyezheti a szabadságvesztés félbeszakítását, természetesen akkor, ha annak oka is fennáll.

Kivételes esetekben a törvény megengedi a szabadságvesztés végrehajtásának félbeszakítását az intézet parancsnoka, országos parancsnok, illetve belügyminiszter részéről akkor is, ha az elítélt ellen szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt újabb büntetőeljárás van folyamatban. Indokolt azonban elhatárolni ez utóbbi szabályt attól, amikor a *büntetőbíróóságok* a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény felhatalmazása alapján rendelik el az *alapügyben* kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának a félbeszakítását. *Perújítás* elrendelése esetében ugyanis a bíróság az alapügyben hozott bármely rendelkezés végrehajtását – ha annak végrehajtását még nem kezdték meg – felfüggesztheti, illetőleg – *ha végrehajtását megkezdték* – *félbeszakíthatja*, *felülvizsgálati* eljárásban pedig a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezi, ekkor a fogvatartás kérdésében is határoznia kell [Be. 413. § (3) bekezdés, 428. § (5) bekezdés, BH2009.237].

Speciális szabályok

- A törvény megtiltja, hogy félbeszakításra tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt vonatkozásában sor kerüljön.
- Várandós nőnél a terhesség 12. hetének elérésétől – feltéve, ha a szülés várható időpontja megelőzné a szabadulás napját – nyilatkoznia kell arról, hogy kéri-e a szabadságvesztés félbeszakítását.
- Egyéb esetben nőnél a várandóság alatt, vagy a szülést követően benyújtott félbeszakítási kérelem elbírálásánál a gyermek érdekét kell figyelembe venni.

A félbeszakítás eljárási rendje

A szabadságvesztés félbeszakítására irányuló kérelem indokoltságát a törvény értelmében ellenőrizni kell, ezért környezettanulmány beszerzése céljából a rendőrség, illetve a büntetés-végrehajtási párfogó felügyelő kereshető meg. A bv. intézet az elítélt által megjelölt tartózkodási hely szerint illetékes büntetés-végrehajtási párfogó felügyelő útján rendeli el a környezettanulmány elkészítését.

A kérelem elutasításáról indokolással ellátott határozatot kell hozni, ellene egyedül az intézetparancsnok által hozott határozattal szemben, a Bv. tv. 142. § alapján lehet panasszal élni. A félbeszakítás a szabadságvesztés tartamába nem számít be, a szabadságvesztés végrehajtásának elévülése pedig mindaddig nem folytatódhat, amíg a félbeszakítás tart. Ha pedig a sértet kérte, az elítélt szabadságvesztésének félbeszakításáról őt értesíteni szükséges.

A félbeszakítás megszüntetése

A szabadságvesztés félbeszakítását az engedélyező megszünteti, ha:

- az elítélttel szemben a félbeszakítás tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt büntetőeljárás indult, vagy olyan újabb szabadságvesztés végrehajtásáról érkezik értesítőlap, amely a végrehajtás sorrendjére kihatással van,
- az elítéltet más ügyben előzetes letartóztatásba helyezték,
- a félbeszakítás indoka az engedélyezett határidő letelte előtt megszűnt,
- a kegyelmi döntés meghozataláig az elítélt szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását félbeszakították.

A szabadságvesztés félbeszakítását az engedélyező megszüntetheti, ha az elítélttel szemben olyan újabb szabadságvesztés végrehajtásáról érkezik értesítőlap, amely a végrehajtás sorrendjére nincs kihatással.

A félbeszakítás megszüntetéséről – hasonlóan, mint az engedélyezéséről – indokolt határozatot kell hozni, amelyről az elítéltet írásban is tájékoztatni kell (célszerű egy példányt a részére átadni). Egyúttal fel kell hívni a figyelmét arra is, hogy a megjelölt időpontban és helyen (a kijelölt bv. intézetben) jelentkezzen.

- A Bv. tv. pontosítja az országos parancsnok hatáskörébe tartozó félbeszakítás generális minimumát 31 napban.
- Kivételes esetekben engedélyezhető a szabadságvesztés beszakítása az olyan elítéltnak, aki ellen újabb büntetőeljárás van folyamatban.
- Kizárja a törvény a tényleges életfogytiglanra ítélt büntetésének félbeszakítását.
- Elsősorban a magzat és a gyermek védelme érdekében szabályozza a várandós nő jogi helyzetét.
- A félbeszakításra vonatkozó kérelem elbírálásához környezettanulmány a rendőrségtől is kérhető.
- Szabályozza a félbeszakítás kötelező megszüntetésének eseteit.

V. 15. Az elítéltek jogi helyzete

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 9. §, 118–144. §

V. 15. 1. Az elítéltek jogi helyzetének vázlata

A szabadságvesztés-büntetés értelemszerűen magával hozza, hogy a szabad ember jogainak és kötelezettségeinek többsége a bv. jogviszony alapján átrendeződik, és jelentős változásokon megy át. Az elítéltek jogállása minden végrehajtási szabályozás fókuszában álló elem, mert a szabadságvesztés végrehajtásának törvényessége leginkább itt képződik le. Elvi élel kell rögzíteni, hogy vannak olyan elemei az elítéltek jogállásának, amelyeket a szabadságvesztés semmilyen formában nem sérthet vagy torzíthat.

Az alapvető állampolgári jogokat és kötelességeket az Alaptörvény határozza meg, ezzel mintegy pontosan rögzítve a szabadságvesztés hatálya alatt nem álló személyek jogállását. A jogerős és végrehajtandó szabadságvesztést kiszabó bírósági ítélet hatására a szabad ember jogi státusza megváltozik, amikor elítéltté válik. E pillanattól kezdve az Alaptörvényben rögzített jogállás megváltozik, és a büntetés-végrehajtási jogviszony alapján átalakul. A továbbiakban a vázolt rendszert követve tekintsük át a törvény által szüneteltetett, illetőleg módosított, továbbá a Bv. kódex által kiemelt, a szabadságvesztés végrehajtása alatt is változatlan jogokat és kötelességeket, a teljesség igénye nélkül kiegészítve azokkal az alapjogokkal és köteleességekkel, amelyeket semmiféle törvényi rendelkezés nem érint. Az elítéltek jogi helyzetét vizsgálva elmondható, hogy a Bv. tv. logikus és átlátható rendszerben jeleníti meg az elítéltek jogállásának valamennyi elemét, azokat pontosítja, valamint új elemeket is bevezet.

A fentiek alapján a Bv. tv. rendszerét követve, azt a komplexitás jegyében kiegészítve, az elítéltek jogállását, azaz az őket megillető jogok és kötelezettségek rendszerét az alábbiak szerint vázoljuk fel.

Lásd „Az elítéltek jogi helyzetének vázlata” című, 5. számú függelék!

V. 15. 2. A szabadságvesztés által nem érintett jogok

Magyarország Alaptörvénye a Szabadság és Felelősség c. részében felsorolja azokat az alapvető és elidegeníthetetlen emberi jogokat, amelyek mind az egyetemes, mind a regionális szintű nemzetközi egyezményekben megjelennek. E jogok egy csoportjának közös jellemzője, hogy függetlenül a szabadságelvonás tényétől minden embert, minden élethelyzetben megilletnek, és megsértésük a nemzetközi jog szabályaiba ütközik. E jogok tartalma és terjedelme nem feltétlenül jelenik meg a Bv. tv.-ben, azonban kiemelkedő szerepük miatt mindenképpen érinteni kell ezeket az elítéltek jogi helyzete vonatkozásában. Az ebbe a fogalomkörbe tartozó fontosabb jogokat a teljesség igénye nélkül, elsősorban azok eszmeiségét hangsúlyozandó, az alábbiakban foglaljuk össze:

- a sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogok feltétlen tiszteletben tartása,
- az emberi méltóság sérthetlensége,
- a kínzás, az embertelen, a megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma,
- a személyi biztonsághoz való jog,

- a szabadságtól való megfosztás csak törvényes eljárásban lehetséges,
- az őrizetbe vétel a lehető legrövidebb ideig tartson,
- az alaptalan vagy törvénysértő szabadságelvonás utáni kártérítéshez való jog,
- a hátrányos megkülönböztetés minden szegmensének tilalma,
- az anyanyelv használatának követelménye,
- a hatékony jogorvoslathoz való jog.

Az Alaptörvényben nevesített jogok tekintetében a Bv. tv. 9. §-a általánosságban utal arra, hogy e jogokat a szabadságvesztés alatt a bírósági ítélettel, vagy a bíróság és az ügyészség egyéb határozatában rögzített korlátozásokkal és tilalmakkal kell gyakorolni, illetve teljesíteni. További feltétel, hogy a büntetés-végrehajtás rendjéhez igazodóan kell mindezt érvényre juttatni. Ennek megfelelően itt jelenik meg:

- a védelemhez és a képviselőhöz való jog,
- az anyanyelv használatának joga,
- a tájékoztatáshoz való jog, valamint
- az irat betekintési és másolatkészítési jog.

Fontos, hogy e jogok tekintetében érvényesülnie kell a legalkalmasabb és legenyhébb eszköz igénybevétele elvének. Ez azt jelenti, hogy a jogkorlátozás e tekintetben mindig célhoz kötött, de a cél elérése érdekében csak a legenyhébb eszköz alkalmazható, azaz csak azokat a jogokat lehet elvonni, illetve korlátozni és olyan mértékben, amely a cél elérése érdekében elkerülhetetlen.

A szabadságvesztés minden más szankciótól eltérően rendkívül összetett büntetés. A bebörtönzés hosszú időn keresztül úgy élt a köztudatban, mint a teljes jogfosztottság jelképe és megtestesítője. A „rabjogok” fokozatos elismerésén keresztül vezetett az út a ma már általánosnak tekinthető felfogásig, amely szerint a személyi szabadság elvonása adja e büntetés tartalmát, és a végrehajtását, a börtönkörülményeket úgy kell kialakítani, hogy az elítélt emberi méltósága, alapvető emberi, és általában a büntetéssel össze nem függő jogai ne csorbuljanak.

- A Bv. tv. megerősíti az alapvető emberi jogok védelmét, és utal az Alaptörvény vonatkozó szabályozására.
- A védett jogok felsorolása nem teljes körű, mert ezek a nemzetközi egyezményekben katalógus-szerűen megjelennek.
- Deklaráltnak megjelenik a jogkorlátozás körében a legenyhébb eszköz alkalmazásának elve.

V. 15. 3. A szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelő jogok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 121. §.

A Bv. tv. a 118. §-ában általánosan rögzíti, hogy az elítélt egyes alapvető jogai a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelnek, korlátozódnak, illetve módosulnak. A Bv. tv. szerint az elítélt szünetelő jogai az alábbiak:

- a szabad mozgáshoz való jog,
- a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog,
- a békés gyülekezéshez való jog,

- a sztrájkhoz való jog,
- a szabad orvosválasztáshoz való jog,
- ahhoz, hogy választható legyen (passzív választási jog),
- azon jogai, amelyekre a közügyektől eltiltás, illetve a bíróság ítéletében meghatározott foglalkozástól való eltiltás, járművezetéstől eltiltás és a kiltás kiterjed.

E jogok szünetelése arra az elvi alapra vezethető vissza, hogy ezek gyakorlása nem egyeztethető össze sem a szabadságvesztést kiszabó ítélet céljával, sem pedig azzal a sajátos élethelyzettel, amelyet a szabadságvesztés letöltése szükségképpen magával hoz.

Az új szabályozásból kikerült a szülői felügyelet joga, a mozgásszabadsághoz való jog, a honvédelmi kötelezettség (amely egyébként jogként is értelmezhető) szünetelése. Ugyanakkor új elemként (megfogalmazásként) jelenik meg a szabad mozgáshoz való jog és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jog, a passzív választási jog, valamint a szabad orvosválasztás jogának szünetelése is.

Ugyancsak új elemként jelenik meg annak deklarálása, hogy a szabadságvesztés céljával lenne ellentétes, ha az elítelt azokat a jogait is gyakorolhatná, amelyekre az eltiltások (kiemelten a közügyektől eltiltás), illetve a kiltás hatálya kiterjed. Éppen azért volt szükség ezek nevesítésére, hogy a bíróság ítéletében meghatározottak teljesíthetőek legyenek. Amennyiben ez a szabályozás nem születik meg, úgy az elítelt számára is biztosítani kellene a közügyekben való részvételt, gyakorolhatná foglalkozását, vagy eltávozásra alatt elmehetne arra a területre, ahová a kiltás szól.

- Kikerült a szülői felügyeleti jog,
- kikerült a honvédelemhez való jog/kötelezettség,
- új terminológia a szabad mozgáshoz való jog,
- új szünetelő jog a szabad orvosválasztás joga,
- választásokon jelöltheti magát az elítelt, ha nincs kizáró bírói ítélet.

V. 15. 4. A szabadságvesztés végrehajtása alatt korlátozott, módosuló jogok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 119. §

A szabadságvesztés végrehajtása alatt módosuló jogok az alapvető jogok lényegesen módosult formájaként jelennek meg a Bv. tv.-ben. Mindez azt jelenti, hogy e jogok tovább élnek ugyan a végrehajtás alatt, azonban nem élnek elvi tisztasággal. Ugyanakkor fontos jellemzőjük, hogy a módosuló jogok engedélyezése nem tartozik a bv. szervezet mérlegelési jogkörébe, tehát megtagadásuk vagy akár csak korlátozásuk mindenképpen jogorvoslatot nyit meg az elítelt számára. A bv. szervezet kötelezettsége hogy e jogok kiteljesedését és gyakorlását támogassa, illetve biztosítsa, melynek során az elítelt köteles a szabadságvesztés céljainak teljesítése érdekében együttműködést tanúsítani.

A Bv. tv. az alábbiak szerint rögzíti az ide tartozó jogokat, azaz a módosulás az alábbi dimenziókban jelentkezik:

- munkához és a foglalkozás szabad megválasztásához való jog (beleértve ebbe a vállalkozáshoz való jogot),
- önrendelkezéshez való jog,

- művelődéshez való jog, illetve a tanulás és tanítás szabadsága,
- kegyeleti jog és annak gyakorlása,
- szülői felügyeleti jog
- közérdekű adatokhoz való hozzáférés és azok terjesztéséhez fűződő jog,
- véleménynyilvánítás szabadsága (elítéltek nyilatkozattétele a sajtó útján),
- egyesülési jog,
- tulajdonhoz való jog,
- a szabadidő eltöltéséhez való jog,
- munkavégzés esetén az éves fizetett szabadsághoz való jog,
- magántitokhoz való jog,
- az általános cselekvési szabadság a szünetelő jogok tükrében,
- lelkiismereti és vallásszabadság.

A felsorolt jogok tehát csak a Bv. tv.-ben meghatározottak szerint gyakorolhatóak, ezért az ott meghatározottakhoz igazodóan jelentkezik a módosulás mértéke és terjedelme. Általánosságban azonban elmondható, hogy e jogok módosulásáról és azok terjedelmének mértékéről az elítéltet tájékoztatni kell.

- A jogcsoport megnevezésében új elem a „*módosuló*” megjelölés,
- új elemekkel bővült e jogcsoport,
- egyszerűsödött a közérdekű adatok megismerésének és terjesztésének megfogalmazása,
- a munkához való jog módosulása kapcsán már nem szerepel a munkába állítását akadályozó ok fennállása.

V. 15. 5. A büntetés-végrehajtási jogviszonyból származtatható jogok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 10–12. §, 26. §, 122. §

A Bv. tv. egyik legfontosabb újítása, hogy pontos és adekvát definícióban határozza meg a büntetés-végrehajtási jogviszony fogalmát, amelyet gyakorlatilag egy pönális kényszer jogviszonyként azonosít. A szabadságvesztésből adódó sajátos élethelyzet során az elítéltek nincsenek abban a helyzetben, hogy a létfenntartásukhoz szükséges legalapvetőbb körülményeket megteremtsék. Ehhez igazodóan képezhetőek le azok a jogok, amelyek lehetővé teszik e helyzet megoldását, elsősorban az elhelyezés, a kapcsolattartás és az élelmezés vonatkozásában. A szabályozás tehát egyértelműen rögzíti a jogállás azon elemeit, amelyek azért illetik meg az elítéltet, mert a szabadságvesztés-büntetés alánya. A Bv. tv. a 122. §-ában sorolja fel ezeket a jogokat, mely szerint az elítélt jogosult:

- a megfelelő elhelyezésre, élelmezésre, egészségügyi ellátásra, ruházati ellátásra,
- a hozzátartozóival, valamint a külön engedélyezett személyekkel, szervekkel való szabályozott kapcsolattartásra,
- baleseti ellátásra és baleseti egészségügyi szolgáltatásra,
- pihenésre, szabadidőre,

- testi- és szellemi állapotának fenntartására és fejlesztésére (szabad levegőn tartózkodás, önképzés, sajtótermékek megrendelése, tanulás, különböző szintű tanulmányok megkezdése, illetve folytatása),
- közérdekű bejelentés, panasz, kérelem és jognyilatkozat előterjesztése,
- jogorvoslat igénybevétele,
- a rendelkezésére álló pénzeszből havonta meghatározott összeget személyes szükségleteire fordítani, vagy azzal egyéb módon rendelkezni,
- a számára okozott kár megtérítéséhez,
- nők, fiatalok és fogyatékkal élők a sajátos élethelyzetükhöz igazodó végrehajtásra,
- szabályozott keretek között saját ruha viselésére és használati tárgyak tartására,
- külön jogszabályban rögzített rendszeres pénzellátásának meghatalmazottjához vagy bv. intézethez történő folyósítására (ide tartozik a saját jogon járó családi pótlék letéti számlájára való elhelyezés is),
- a szabadulása utáni visszailleszkedéshez szükséges segítségadásra,
- a szabadságvesztés célját szolgáló valamennyi reintegrációs programon való részvételre,
- a fogvatartotti fórumokon való véleménynyilvánításra,
- igazoltan súlyos beteg közeli hozzátartozója meglátogatására és annak temetésén való részvételre, illetve a kegyelet 30 napon belüli lerovására,
- szabályozott keretek között sajtó- és médianyilatkozatot tehet,
- vallását gyakorolhatja,
- iratbetekintési joga van a rá vonatkozó dokumentumokba,
- várandós nők esetében megilletik a terhes nőre és a születendő gyermekre vonatkozó jogok,
- megilleti a választójog.

A büntetés-végrehajtási jogviszonyból származó elítelti jogok kettősséget mutatnak, ugyanis ami az elítélt számára e körben jogosultságként jelentkezik, annak biztosítása és kiteljesedésének támogatása a bv. szervezet részéről kötelezettség.

A büntetés-végrehajtási jogviszonyhoz köthető jogok a Bv. tv. Általános szabályok című részében is megjelennek, ahol általánosságban mondja ki a jogszabály, hogy az elítéltet és az egyéb címen fogvatartottat is megilleti:

- a védelemhez és képviselthez való jog (11. §),
- kérelem előterjesztése és a jogérvényesítés joga (10. §),
- az anyanyelvhasználat és a tájékoztatáshoz való jog (12. §),
- az iratbetekintési és másolatkészítési jog (26. §).

- Az elítélt jogainak e csoportosítása új elem (122. §),
- bővebb a szabályozás terjedelme,
- egyes elemei a Bv. tv. egyéb részében jelennek meg (9–12. §, 26. §),
- az elítélttel való foglalkozás áll a középpontban,
- kikerült a munkavégzés mint alanyi jog,
- kegyeleti jog 30 napon belüli lerovása,
- szigorodott a véleménynyilvánítás szabályozása.

V. 15. 6. Az elítélt állampolgári kötelezettségei

Feldolgozott jogszabályi hely: A Bv. tv. erről nem rendelkezik, de az elítéltek jogi helyzetének bemutatásakor nem kerülhető meg e kategória érintése.

Fő szabályként kimondhatjuk, hogy a szabadságvesztés általában nincs hatással az állampolgári kötelezettségekre, ugyanis a szabadságvesztés semmilyen körülmények között nem vonhatja magával az állampolgárság szankciós jellegű elvesztését. Ez azt jelenti, hogy az elítélt bármilyen súlyú bűncselekményt követ el, magyar állampolgár marad, ha a bűncselekmény elkövetésekor is már az volt. Erre az elvi tételre alapozva példálózó jelleggel megállapítható tehát:

- a jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően az elítéltnak is hozzá kell járulnia a közterhekhez: ha például adóköteles jövedelemmel rendelkezik,
 - » a személyi jövedelemadót,
 - » forgalomból ki nem vont gépjárműve után a lakhelye szerinti önkormányzat által kivetett adót,
 - » az általa vásárolt árucikkek után az általános forgalmi adót,
 - » a külföldről érkezett csomagküldemény esetén a vámot,
 - » egyéb jogcímen az illetéket neki is meg kell fizetnie;
- teljesítenie kell a munkavédelemmel, környezetvédelemmel összefüggő kötelességeit;
- hozzá kell járulnia gyermeke jogainak (így a családhoz, a testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jog) biztosításához.

Mindez természetesen azt vonja maga után, hogy e kötelezettségek teljesítését és teljesíthetőségét a jogi környezetnek és a bv. szervezetnek egyaránt támogatnia kell.

V. 15. 7. Az elítélt büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő kötelezettségei

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 8–9. §, 133. §

A végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt személyre a bíróság jogerős ítélete által létrejött büntetés-végrehajtási jogviszony a végrehajtás teljes tartamára érvényes, törvényben megállapított kötelezettségeket hárít. Ezeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

- a szabadságvesztést a számára kijelölt helyen letölteni (ezt a jogszabály vagy az országos parancsnok határozza meg),
- a büntetés-végrehajtás rendjét megtartani (eltűrni), és a kapott utasításokat a legjobb tudása szerint végrehajtani,
- a reintegrációt célzó foglalkoztatások rendjét, valamint a biztonsági és higiéniai követelményeket megtartani,
- a bv. intézet tisztántartásában, karbantartásában és ellátásában díjazás nélkül alkalomszerűen részt venni,
- alá kell vetnie magát a jogszabályban előírt kötelező, vagy egészségügyi állapotának megítéléséhez szükséges vizsgálatnak, beleértve ebbe a jogszabály szerint kötelező gyógykezelést,

- vizsgálati anyagot köteles szolgáltatni abban az esetben, ha fegyelemsértés vagy bűncselekmény megalapozott gyanúja merül fel (alkohol-, bódítószer-, illetve kábítószer-fogyasztás ellenőrzéséhez),
- az előírt forma- és egyéb ruházatot kell viselnie,
- a tartására fordított költségekhez hozzá kell járulnia, ha a törvény kivételt nem tesz (önhibáján kívül nem dolgozik, vagy nem rendelkezik letéti pénzzel, illetve nem rendelkezik rendszeres pénzellátással),
- képességeinek és a bv. intézet adottságainak megfelelő képzésben, illetve oktatásban részt venni,
- köteles együttműködni a pártfelügyelői szolgálat és a reintegrációs tevékenységekben részt vevő szervezet munkatársaival,
- tűrni köteles, hogy a munkadíjából a tartására fordított költséghez való hozzájárulást levonják (ennek célja, hogy a szabadulás idejére tartalékolandó összeg rendelkezésre álljon),
- a bv. intézetet érintő katasztrófa esetén az elhárításhoz szükséges tevékenység.

A Bv. tv. 136. §-ában külön nevesíti az elítélt ún. tűrés (passzív) kötelezettségeit, melyek alapvetően a bv. intézet rendjének és biztonságának megtartását segítik elő. E körben jelennek meg:

- az elkülönítési szabályok megtartása (nem, végrehajtási fokozat, életkor, kockázatelemzési és kezelési szempontok, foglalkoztatási és egészségügyi elvárások szerint),
- az egyes rezsimekre való korlátozások,
- a személyes tárgyak átvizsgálása,
- a kapcsolattartás ellenőrzése a vonatkozó szabályozás szerint,
- a külön meghatározott biztonsági intézkedések végrehajtása.

A büntetés-végrehajtási jogviszonyhoz köthető kötelezettségek a Bv. tv. Általános szabályok című részében is megjelennek, ahol generális jelleggel mondja ki a jogszabály, hogy az elítélt is köteles:

- alávetni magát a végrehajtásnak,
- lakcímét bejelenteni,
- együttműködni és a kért felvilágosítást megadni,
- megjelenni hatósági felhívásra, illetve idézésre,
- katasztrófahelyzet elhárításában közreműködni.

Ezek elmulasztása esetén a jogszabályban meghatározott szankciót lehet alkalmazni (rendbírság, előállítás, elővezetés).

A kötelezettségek e rendszeréből a szabadságvesztés lényegét legjobban kifejező elemet ragadjuk ki, és mutatjuk be részletesebben. A Bv. tv. előírja, hogy az elítélt köteles a számára kijelölt bv. intézetben tartózkodni és onnan csak a jogszabályban meghatározott esetekben távozhat el. Ezek az intézetelhagyási módok jellegüket tekintve lehetnek *huzamosabb idejűek*, amikor az elítélt az éjszakát és a nappalt is távol tölti, illetve lehetnek *rövid idejűek*, amikor az elítélt átmenetileg, esetleg bizonyos napszakban hagyja el az intézetet.

Huzamosabb idejű intézetelhagyási módok:

- a büntetés-félbeszakítás,
- a nyomozás céljából történő kiadás,
- a polgári kórházi elhelyezés,
- az elmeállapot megfigyelése,
- a rövidtartamú eltávozás,

- enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása során alkalmazott eltávozás.

Rövid idejű intézetelhagyási módok:

- kimaradás jutalom,
- enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása során a látogató intézeten kívüli fogadása,
- bíróságra, ügyészi és nyomozóhatósági kihallgatásra vagy közjegyzőhöz való előállítás,
- más intézetbe szállítás,
- intézeten kívüli munkavégzés,
- külső egészségügyi szakrendelésre előállítás,
- súlyosan beteg hozzátartozó meglátogatása,
- hozzátartozó temetésén való részvétel, illetve a kegyeleti jog gyakorlása.

Ugyancsak a bv. jogviszonyból eredő, kiemelkedően fontos kötelezettségek közé tartozik a tartásra fordított költséghez történő hozzájárulás, ezért ennek szabályait az alábbiakban részletesebben érintjük.

A szabályok alapvetően nem változtak, azonban a törvény célja az, hogy a hozzájárulást fizetők körét minél szélesebben állapítsa meg.

A 133. § (2) bekezdés i) pontja rögzíti az elítélt hozzájárulás fizetési kötelezettségét. A 133. § (3) bekezdése alapján kell megállapítania az országos parancsnoknak a hozzájárulás mértékét, melynek minimuma nem változott, a napi összeg nem lehet kevesebb, mint a mindenkori alapmunkadíj egy százaléka.

A 134. § (1)–(3) bekezdései szerint már nemcsak azok fizetik meg hozzájárulást, akik munkáltatásban vesznek részt, vagy más állandó pénzellátásuk van, hanem azok is, akik ugyan nem dolgoznak és jövedelmük sincs, de a letéti számlájukon – így nem sértve a pénzt küldő hozzátartozó rendelkezési jogát – szabadon felhasználható összeggel rendelkeznek. A sorrend nem változott, dolgozó elítélt esetében a hozzájárulást elsősorban a munkadíjból kell levonni.

A hozzájárulás beszedése akkor működőképes, ha a munkadíjból, más jövedelemből vagy a letéti számlán lévő szabadon felhasználható összegből a költség a számlatulajdonos rendelkezése előtt abból közvetlenül levonható, az új törvényben ezért ez a megoldás szerepel.

A 134. § (4)–(6) bekezdései tartalmazzák a garanciális, az elítéltek jövedelemhez való jogát védő szabályokat, azaz a levonások kapcsán a mérték korlátait, a más jogcímen történő levonások sorrendjét meghatározó szabályt és a mentesülési lehetőségeket.

A törvény célja az, hogy a hozzájárulást fizetők körét minél szélesebben állapítsa meg. Az új szabályozás alapján már nemcsak azok fizetik meg hozzájárulást, akik munkáltatásban vesznek részt, vagy más állandó pénzellátásuk van, hanem azok is, akik a letéti számlájukon szabadon felhasználható összeggel rendelkeznek

A Bv. tv. igazodva az új szemlélethez egyik központi értékként a munkáltatás jelentős növelését is hatékonyan szolgálja. A munkáltatásra vonatkozó szabályrendszerben a specifikusan megjelenő jogok és kötelezettségek, a jogalkotó logikáját követve, a kötet arra vonatkozó részében kerülnek kifejtésre.

A büntetés-végrehajtási jogviszony jellegéhez igazodva a Bv. tv. megjeleníti a bv. szervezet jogaira és kötelezettségeire való utalást. E körben katalógusszerű felsorolás természetesen nem

adható, így a jogalkotó azt rögzíti, hogy ami az elítéltnak joga, annak biztosítása egyben a bv. szervezet kötelezettsége. Ugyanakkor, ami az elítélt kötelezettsége, annak megkövetelése egyben a bv. szervezet joga.

- A kötelezettségek közös cím alá vonva jelennek meg (122. §),
- a kötelezettségek e csoportosítása új megoldás,
- egyes kötelezettségek megjelennek a Bv. tv. egyéb részében is (7–8. §),
- a túrészi kötelezettségek nevesítve lettek,
- a letéti számlán elhelyezett szabad felhasználású pénzüsszegekből a tartási hozzájárulás levonható,
- a többlétszolgáltatásokért díjat, költséget kell fizetni,
- a bv. szervezet jogai és kötelezettségei deklaráltan jelennek meg.

V. 15. 8. A kérelem, panasz és egyéb jogorvoslatok

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 140–144. §,

A Bv. tv. a fenti címben egyfelől az általános, alapvető rendelkezésekhez képest a jogorvoslati joggal kapcsolatos speciális szabályokat foglalja össze, másfelől a kártérítés tekintetében hatásköröket és eljárási szabályokat fektet le. Mindezekből kiindulva az előbbieket részekre osztva célszerű a továbbiakban ismertetni.

A szabadságvesztés végrehajtása alatt állók kérelmével és panaszával kapcsolatos szabályok

Ahhoz, hogy az elítélt a törvény általános szabályai alapján büntetés-végrehajtási ügyben jogorvoslati jogával élni tudjon, szükséges az is, hogy megfelelő módon, időben, helyen és a döntésre jogosult személynek tegyen nyilatkozatot. A tisztességes eljáráshoz való jog megkívánja az elítéltek megfelelő tájékoztatását, felvilágosítását, különösképpen, ha a későbbiekben valamilyen eljárásra kerül sor. Ezért is fogalmazza meg a törvény azt a szabályt, hogy az elítélt jogorvoslati jogának érvényesüléséről a bv. intézet gondoskodik. Gondoskodás alatt azt kell érteni, hogy az elítélt számára lehetővé kell tenni a jogorvoslatához kapcsolódó nyilatkozatainak megtételét, valamint az ezzel összefüggő lényeges információkkal is el kell őt látni. A törvény a 10. § (3) bekezdésében kiemelten foglalkozik olyan személyek jogérvényesítésével, akik valamilyen objektív okból kifolyólag, személyes tulajdonságaik révén, akadályokkal küzdenek, részükre elő is kell segíteni, hogy jogorvoslati jogukkal élni tudjanak, ilyen helyzetekben a tájékoztatás nem mindig lehet elégséges. Az EJEB az *Engel-ügy* kapcsán kimondta: fokozatosan figyelemmel kell lenni a fogyatékoság körülményeire azért, hogy az elítéltet e miatt ne érje hátrány.

Az elítéltekre vonatkozó speciális szabályok

Fogvatartással összefüggő ügyben a Bv. tv. a jogérvényesítés általános szabályaival egységesen előírja az elítélt kérelmének írásban történő előterjesztését. Mindezt a nyomon követhetőség, az

ügyintézés, a határidőben történő eljárás érdekében és a hivatali visszasságok elkerülése céljából teszi a törvény kötelezővé. Az elítélt számára biztosítja a törvény azt is, hogy a bv. intézet parancsnokától vagy a szervezeti egység vezetőjétől személyes meghallgatást kérjen. Ennek a célja a közvetlen, személyes kapcsolat biztosítása az elítélt részéről fontosnak tartott kérdések előterjesztése érdekében, amely a bv. intézet legmagasabb beosztású döntéshozó személye, a parancsnok előtt valósulhat meg. Az elítélt egyenesen fordulhat az intézet parancsnokához írásban is, nincs semmiféle eljárási és alaki formula előírva, hogy kérelmét milyen módon adja elő. A garanciális elvből következően az elítélt kérelmeit a nyilvántartásban rögzíteni kell, és mivel írásban kell elsősorban előterjesztenie, a fogvatartotti iratokhoz kell azt csatolni. A kérelemnek helyt adó döntés szóban is közölhető az érintettel, azonban annak lényegét, a közlés időpontját a nyilvántartásban rögzíteni kell. Amennyiben a kérelemnek nem adnak helyt, azt írásba kell foglalni, és azt az elítélt részére is át kell adni. Előfordulhat olyan szituáció, hogy az elítélt az írásba foglalt döntés átvételét megtagadja, ennek tényét az iraton fel kell tüntetni azért, hogy a jogorvoslati határidő kezdete a későbbiekben megállapítható legyen. A büntetés-végrehajtási szervezet ügyintézésre jogosult tagjának döntése, intézkedése, illetve mulasztásával szemben panasszal fordulhat az elítélt a bv. intézet parancsnokához. Kivétel ez alól egyedül az elítélt kérelmének helyt adó döntés, ellene ugyanis panasz nem terjeszthető elő, a törvény ezzel kívánja meggátolni a joggal való visszaélést. A büntetés-végrehajtás országos parancsnokához panasszal csak abban az esetben lehet fordulni, ha a döntést, intézkedést vagy a vélt mulasztást a bv. intézet parancsnoka vagy pedig a BVOP kijelölt szervezeti egységének a vezetője hozta meg, illetve követte el. Abban az esetben, ha az intézet parancsnoka az elítélt panaszát elbírálta, további jogorvoslat az országos parancsnok irányában nincs, másodfokú eljárásra tehát nem kerülhet sor.

V. 15. 9. Véleménynyilvánítás és nyilatkozat közzétételének korlátozása

Feldolgozott jogszabályhelyek: Bv. tv. 120., 124–125., 406. §; 13/2001. (V. 14.) AB számú határozat; a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény 4., 14. §

A Bv. tv. az elítéltek módosult joggyakorlása körében szabályozza a véleménynyilvánítási szabadság korlátozásának feltételeit. A szabadság alóli kivételeket szűken kell értelmezni. A véleménynyilvánítás szigorúbb keretek között történő gyakorlása az elítéltek vonatkozásában a nyilatkozattétel, illetve véleménynyilvánítás ellenőrzését jelenti, a taxatív meghatározott jogcímen történő korlátozás lehetősége mellett. Az elítéltek nyilatkozattétele, illetve véleménynyilvánítási lehetősége a közérdek sérelme, vagy annak veszélyének megakadályozása érdekében az alábbi esetekben korlátozható:

- a nemzetbiztonság védelme,
- a minősített adat közlésének megakadályozása,
- a bűncselekmény közvetlen veszélyének fennállása esetén annak megakadályozása,
- a fogva tartó intézet rendje és biztonsága,
- a bűnöző életvitel népszerűsítésének megakadályozása, valamint
- az elítélt vagy közeli hozzátartozója közvetlenül a bűncselekménnyel kapcsolatos vélemények nyilvánosságra hozatalával összefüggő gazdagodásának megakadályozása.

A Bv. tv. két jogcím tekintetében tartalmaz szigorítást:

- A bűnöző életmód népszerűsítése a közérdeket kirívóan sérti, és nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütközik.
- A véleménynyilvánítás, illetve nyilatkozattétel korlátozása annak érdekében, hogy az elkövető, vagy hozzátartozója gazdagodása megakadályozható legyen, amely az elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben tett nyilatkozatából eredne.

Az elítélt a korlátozási jogcímek keretei között jogosult nyilatkozatot tenni a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény szerinti műsorszámban vagy sajtótermékben, illetve az elektronikus hírközlésről szóló törvény szerinti elektronikus hírközlő hálózat útján történő közzététellel. Az engedélyezéséről vagy megtagadásáról az országos parancsnok dönt; a nyilatkozattétel engedélyezése akkor tagadható meg, ha a nyilatkozattétel a Bv. tv.-ben meghatározott érdekek valamelyikét sértené vagy veszélyeztetné, ennek eldöntése mérlegelést igényel.

Az országos parancsnok értesíti a sajtó képviselőjét, ha az elítélt nyilatkozattételét engedélyezte, vagy ha a törvény szerint az engedélyt megadottnak kell tekinteni. Ez utóbbi azt az esetet takarja, amikor a bv. bíró az országos parancsnok döntésével szemben engedélyt ad a nyilatkozatra. Ha az országos parancsnok a nyilatkozattételt megtagadja, arról indokolt írásbeli határozattal dönt. A nyilatkozattétel megtagadásáról szóló határozat ellen az elítélt bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújthat be, melyben a büntetés-végrehajtási bíró dönt. A törvény meghatározza továbbá a döntésre nyitva álló szoros határidőket. Az elítélt nyilatkozattételét tartalmazó írás, kép-, hangfelvétel közzétételének engedélyezése, vagy megtagadása lényegében a nyilatkozattétel szabályaihoz hasonló.

Előzetes letartóztatott esetében a fentiekről értelemszerűen a rendelkezési jogkör gyakorlója dönt, és az országos parancsnok javaslattételi joggal rendelkezik. A véleménynyilvánítás szabadsága ebben az esetben a büntetőeljárás eredményessége érdekében is korlátozható.

A fogvatartottak véleménynyilvánítási joga a sértettek védelme érdekében a Bv. tv.-ben nem nyert korlátozást, azonban a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény több rendelkezése is felhozható ezzel kapcsolatosan. E szerint a sajtószabadság gyakorlása nem sértheti a közérkölcset, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével. A törvény kifejezett tilalomként rögzíti azt, hogy tilos a megalázó, kiszolgáltató helyzetben lévő személyek médiatartalomban történő öncélú és sérelmes bemutatása. A személyhez fűződő jogok tiszteletben tartása tehát nem csupán a fogvatartottól, hanem a sajtótól is elvárható és számon kérhető, a Ptk. szabályai szerint.

V. 16. Kártérítés a büntetés-végrehajtási jogviszonyban

V. 16. 1. A kártérítés fejlődése

A kártérítés intézménye a régmúlt időkig, egészen az ókorig nyúlik vissza. Akkoriban deliktuális, azaz bűncselekményekhez kapcsolódó, illetve büntető jellegű szankció volt, az objektív jogsérelem és az elkövető vétkessége alapozta meg a felelősség és a kártérítés megállapíthatóságát. A mai értelemben vett kártérítésre a római jogban nem igazán volt példa, máig tisztázatlan ugyan, de az

eredeti tulajdonszerzésnek minősülő feldolgozás (specifikáció) esetében, ha a feldolgozó egy másik személy tulajdonjogának sérelmével alakította át a dolgot, a volt tulajdonos jogosan léphetett fel az őt ért veszteség megtérítésére (Molnár Imre – Jakab Éva: Római Jog. Szeged, 2001. 210. o.). Alapjait tehát a római jog rakta le, a vétkességen alapuló szubjektív felelősség mellett – az idő múlásával – egyre inkább az objektív felelősségi elv is előtérbe került.

Kezdetben a közhatalom által okozott károkat nem ismerték el, ezen a bírói gyakorlat változtatott a XIX., XX. század fordulóján. *Albert Venn Dicey* oxfordi jogászprofesszor fogalmazta meg elsőként azt a máig ható elvet, hogy a jogállamiságnak elválaszthatatlan összetevője az a kötelezettsége, hogy bíróság előtt feleljen minden olyan jogsértésért, amellyel a magánszemélyeknek kárt okoz. Hazánkban az eszmei kártérítés – a Kúria fogalmazásában – olyan erkölcsi veszteség, amely a személyiséget alkotó értékek csökkenése révén okoz hátrányt a sértettnek. A Kúria ezzel szankcionálta, az egyén autonómiáját sértő eseteket, például a csendőri megtorlásokat is (Mátyás Melinda: A nem vagyoni kártérítés alapjai. Debreceni Jogi Műhely – www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2009/a_nem_vagyoni_kartertites). A közhatalom által okozott kár elemei a XX. század második felében a polgári törvénykönyvekben is megjelentek, a jelenleg hatályos 2013. évi V. törvény (új Ptk.) is szabályozza természetesen e kártípust.

V. 16. 2. Az elítéltekre vonatkozó kártérítési szabályok

A büntetés-végrehajtási jogviszony szempontjából a Bv. tv. a kártérítési eseteket újraszabályozta. Alapvetően két kártérítési esetsoportot vesz számításba a törvény, az egyik a Ptk. alapján érvényesíteni kívánt vagyoni károk, illetve követelések, a másik pedig az elítéltek munkáltatással összefüggőek, amelyekre a munka törvénykönyve az irányadó. Ezen belül az elítélteknek okozott, valamint az elítélt által okozott károkkal is foglalkozik a törvény. Az Európai Unió támogatásával megvalósuló programokban való részvétel, valamint a reintegrációs programok miatt szükség volt az ilyen célból létrejött jogviszony keretében megvalósuló károk szabályozására is.

A törvény értelmében az elítélt kárigényét annál a bv. szervnél terjesztheti elő, ahol a kár bekövetkezett. Más gazdálkodó szervnél végzett munkáltatás során pedig annál a bv. szervnél, amely az elítéltek munkáltatására vonatkozó szerződést a gazdálkodó szervezettel megkötötte. A Bv. Sztv. a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaságokat a büntetés-végrehajtási szervezet jogállásba helyezi, ezért az állami tulajdonnal működő bv. gazdasági társaságok a Bv. tv. szempontjából nem minősülnek más gazdálkodó szervezetnek. A gazdálkodó szervezet fogalmát az új Ptk. kiiktatta, de a polgári perrendtartásról szóló törvény újraszabályozta. Gazdálkodó szervezet a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi együttműködési csoportosulás, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, az egyes jogi személyek vállalata, a közös vállalat, a végrehajtói iroda, a közjegyzői iroda, az ügyvédi iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magánnyugdíjpénztár, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó. A polgári perrendtartásról szóló törvény azt is meghatározza, hogy az állam, a helyi önkormányzat, a költség-

vetési szerv, az egyesület, a köztisztviselő, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A reintegrációs programban részt vevő elítélt kárigényét, hasonlóan az előző szabályhoz, ahhoz a bv. szervhez nyújthatja be, amely szerződött a programot lebonyolító szervezettel.

Az elítélt kártérítési igényét határozattal kell elbírálni, eljárásának rendjéről külön miniszteri rendelet szól. Az elítéltnak a határozat átvételétől számítva 30 nap áll rendelkezésére, hogy ellene keresettel forduljon a bírósághoz. A keresetindítási határidő jogvesztő, ezért a határozat rendelkező részében, a jogorvoslatra vonatkozó részben, külön fel kell hívni a figyelmet a határidő jellegére. A jogvesztő határidő lényege, hogy a határidő elteltével maga az alanyi jog szűnik meg, a követelést bírói úton érvényesíteni nem lehet. A kereset benyújtására munkáltatással összefüggő károk esetében a Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság, egyéb károk vonatkozásában pedig a polgári bíróság, azon belül az általános hatáskörű járásbíróságok, illetve meghatározott ügycsoportok tekintetében a törvényszékek járhatnak el.

Amennyiben a bv. szerv kártérítési eljárás keretében úgy döntött, hogy a kárigénye a fogvatartottnak megalapozott, kereseti és visszakereseti igénye nem szűnik meg egyrésztől a károsult, másrésztől azzal az elítélttel, és azzal a más gazdálkodó szervezettel vagy alkalmazottal szemben, aki a kárt ténylegesen az elítéltnak okozta. Ilyenkor a hivatásos állományú tag ellen kártérítési eljárás, közalkalmazott estében a közalkalmazotti törvény és a Munka Törvénykönyve szerinti fizetési felszólítás kibocsátása történhet meg. A károsult fogvatartottal szemben pedig keresetével szemben visszakereset adható be. Más gazdálkodó szervezettel, illetve reintegrációs programot lebonyolítóval szemben a kár értékétől függően fizetési meghagyásos eljárásra, vagy polgári peres eljárásra kerülhet sor.

Az elítélt szabadulása után is érvényesítheti kárigényét, erről a törvény újdonságként rendelkezik. A követelés érvényesítése itt sincs határidőhöz kötve, azonban elévülési időn túl kár megtérítése iránt kereset nem nyújtható be. Az általános elévülési idő a Ptk. alapján 5 év, a munka törvénykönyve szerint pedig 3 év. Ez irányadó a szabadságvesztés végrehajtása alatt előterjesztett kárigényekre is.

Az elítél által okozott kárért a felelősséget – attól függően, hogy munkáltatásból vagy más jogviszonyból ered – a munka törvénykönyve, illetve a Ptk. szabályai, valamint specialitása miatt, a munkáltatásra vonatkozó büntetés-végrehajtási szabályok szerint lehet megállapítani. A károkozásról a bv. szervnek határozattal kell döntenie, amely ellen az elítél 30 napos jogvesztő határidőn belül élhet keresettel. A határozat alapján a kár összege a fogvatartott letéti számláján lévő pénzből levonható. A kereset benyújtásának a kár levonására nincs halasztó hatálya, amennyiben az elítélt a határozatot bíróság előtt sikeresen támadja meg, a levont összeget, annak kamataival együtt a jogerős ítélet alapján vissza kell téríteni.

Ha a károkozásért az elítélt felelőssége nem állapítható meg, vagy az elítéltet a kár megtérítése alól részben vagy egészben mentesítették, a kárt a bv. szerv viseli.

A törvényben szabályozott jogorvoslati rendszer nemcsak a jogérvényesítés egyik aktív eszköze, hanem a gyakorlatot fejlesztő, a normakövetést elősegítő eleme is egyben. Mivel a jogorvoslat áthatja a büntetések végrehajtásának valamennyi szabályrendszerét, általános értékmérőként szolgálhatja a jogalkalmazás fejlődésének menetét.

- A Bv. tv. az elítélt részére előírja kérelme írásban történő előterjesztésének kötelezettségét.
- A bv. intézet gondoskodik az elítélt jogorvoslati jogának érvényesüléséről.
- Az elítélt kérelemhez való jogának kiszélesítését a Bv. tv. törvényi szintre emelte (ügyintézőhöz írható kérelem, személyes meghallgatás a szervezeti egység vezetőjétől, illetve parancsnokától, az elítélt írásban közvetlenül a parancsnokhoz fordulhat).
- A döntés ellen benyújtott panasz egyfokú elbírálásban részesül.
- A bv. tv. meghatározza a reintegrációs programban részt vevő elítélt kárigényének elbírálására illetékes bv. szervek körét.
- Határozattal szembeni kereset benyújtására 30 napos jogvesztő határidőt állapít meg. Kijelöli az eljáró bíróságokat, a munkáltatással kapcsolatos kárigényt a közigazgatási és munkaügyi bíróság hatáskörébe utalja.
- A határozat a bv. szerv részéről végrehajtható, a károkozótól a kár levonható.

E szabályok vonatkozásában is a munkajogi szabályok voltak irányadóak korábban, tehát elsősorban az munkáltatás egységes, önálló megjelenítése miatt kerültek bele a törvénybe. Gyakorlati szempontból azonban előnyös, hogy a kártérítés szabályai a munkáltatás szabályozása cím alá kerültek, mert ez az alkalmazhatóságot nagyban megkönnyíti.

A kártérítési felelősség különös szabályai között határozták meg az egyes esetekhez kapcsolódóan a különböző felelősségi alakzatokat, valamint a speciális elévülési szabályokat és a kimentési lehetőségeket.

Alapesetben a kártérítési összeg maximumát négyhavi alaplunkadíjban határozták meg, amely figyelembe veszi az elítéltek jövedelmi helyzetét.

Alapesetben a kártérítési összeg maximuma négyhavi alaplunkadíj.

Lásd „Az elítéltek kárigényével kapcsolatos eljárás” című, 6. számú függelékét!

V. 17. Büntetés-végrehajtási biztonság, biztonsági intézkedések

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 3. §, 73. §, 145–154 §, 336. §

A fogvatartás rendjét és biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzésére, illetve megszüntetésére, továbbá a rendkívüli események megelőzésére a differenciáltan kiválasztott biztonsági intézkedés, szakértő kezekben hatékony eszköz lehet. Kiemelkedő jelentőséggel bír a rendelkezésre álló információkat hatékonyan elemző, szakmailag magasan kvalifikált biztonsági szakembergárda. A büntetés-végrehajtási szervezet tagjai a bv. intézet biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények felszámolása érdekében jogosultak és kötelesek a rend fenntartásához, illetve helyreállításához szükséges intézkedéseket megtenni. Az előzőek figyelembevételével, a fogvatartottakkal szemben a következő biztonsági intézkedések alkalmazhatók:

- biztonsági elkülönítés,
- biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés,

- mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása,
- elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása,
- elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása,
- motozás, ruházat átvizsgálás,
- biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat, biztonsági szemle, és az átfogó biztonsági vizsgálat,
- az ajtók zárva tartásának elrendelése,
- az egyes jogok gyakorlásának a felfüggesztése.

Az első négy biztonsági intézkedés egyéni kockázatelemzés alapján alkalmazható. Indokolt esetben több biztonsági intézkedés együtt is alkalmazható. Fontos, hogy az adott helyzetet mérlegelve a legmegfelelőbb biztonsági intézkedés kerüljön alkalmazásra, és csak a szükséges időtartamig tartson.

V. 17. 1. Biztonsági elkülönítés

A fogvatartás rendjét és biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megszüntetésére, illetve megelőzésére a fogvatartottakkal szembeni biztonsági intézkedésként biztonsági elkülönítés rendelhető el. Konkrétan *biztonsági elkülönítésre akkor kerülhet sor, ha a fogvatartott a bv. szerv rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, ha csoportos ellenszegülésben vesz részt, az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja, illetve ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít.* A biztonsági elkülönítésre okot adó körülmény megszűnésével a biztonsági intézkedést haladéktalanul meg kell szüntetni.

A biztonsági elkülönítés elrendelésére és megszüntetésére a bv. intézet parancsnoka vagy a személyi állomány általa megbízott tagja jogosult. A biztonsági elkülönítés csak az elrendelésre okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tíz napig tarthat, ezt egy alkalommal legfeljebb tíz nappal a bv. intézet parancsnoka meghosszabbíthatja. Az elkülönítés tartamába minden megkezdett nap beszámít.

A biztonsági elkülönítés ideje alatt *a fogvatartottal szemben többfajta korlátozás alkalmazható.* Így a fogvatartott állandó felügyelet alatt állhat, az intézet területén csak engedéllyel és felügyelettel mozoghat, zárkája zárva tartható. Kapcsolattartása is módosulhat, látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet. Az intézet csoportos művelődési, sport- és egyéb szabadidős programjaitól eltiltható, de önképzést folytathat. Saját ruhát nem viselhet, a magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható. A korlátozások együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, erről az elrendelőnek írásban kell rendelkeznie.

A biztonsági elkülönítés egy másik formája, amikor az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartottat az erre a célra kialakított helyiségben helyezik el. Ebben az esetben haladéktalanul intézkedni kell orvosi vizsgálata iránt. Az elkülönítés ebben az esetben is limitált, így legfeljebb hat óra időtartamú lehet. További garanciális szabály, hogy annak szükségességét kétóránként felül kell vizsgálni. Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítésére szolgáló helyiséget olyan nagyságúra kell kialakítani, amely meggátolja a kitémasztással mászást, ezáltal a mennyezet és a világítótest elérését, továbbá burkolata (oldalfal, padozat) legyen képes

megakadályozni a dühöngő személy önkárosító sérülését. A helyiségben berendezési és felszerelési tárgy nem lehet. A helyiséget a használatba vételkor folyamatosan meg kell világítani. A fogvatartottat olyan ruházatban kell behelyezni, mely kizárja az élet kioltásának önfojtással való lehetőségét.

V. 17. 2. A fogvatartottak biztonsági zárkába vagy biztonsági részlegre helyezésének szabályai

Bizonyos feltételek fennállása esetén, meghatározott fogvatartotti kör biztonsági zárkába vagy biztonsági részlegre helyezhető. Ilyenkor vizsgálat tárgyát képezi, hogy *a fogvatartott előélete, bűncselekménye, büntetési ideje, magatartása, informális kapcsolati rendszere, az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, valamint személyi körülményei alapján alapos okkal feltételezhető-e, hogy a bv. intézet rendjét és biztonságát súlyosan sértő cselekményt vagy bűncselekményt készíthet elő, vagy ilyen cselekményt már megkísérelt vagy elkövetett.* További behelyezést megalapozó szempont lehet – ha prognosztizálhatóan – *saját vagy mások életét testi épségét, illetve vagyontárgyakat sértő vagy veszélyeztető magatartást fog tanúsítani, vagy ilyen cselekményt már elkövetett, illetve nyíltan vagy rejtetten agresszív viselkedésű.*

A fogvatartott biztonsági zárkába vagy részlegre helyezését a bv. intézet parancsnoka indokolt határozattal legfeljebb három hónapra rendelheti el, amelyet alkalmanként három hónappal, legfeljebb azonban egy év időtartamig meghosszabbíthat. Egy évet meghaladóan a biztonsági zárkába helyezés – alkalmanként – legfeljebb hat hónappal való meghosszabbításáról, valamint a fogvatartottnak legfeljebb hat hónapra biztonsági részlegre helyezéséről, vagy annak – alkalmanként – legfeljebb hat hónappal való meghosszabbításáról az országos parancsnok indokolt határozattal dönt.

Garanciális szabály, hogy a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezésről való döntés, valamint annak felülvizsgálata során a fogvatartottat meg kell hallgatni. Kivételes esetben az alkalmazásáról való döntés során a meghallgatás a bv. intézet biztonsága, illetve bűncselekmény megelőzése érdekében mellőzhető. További jogállami biztosíték, hogy a bv. intézet parancsnoka valamint az országos parancsnok határozata ellen a fogvatartott bírósági felülvizsgálati kérelmet nyújthat be.

A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés meghatározott tartamába minden megkezdett nap beszámít. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatára vonatkozó általános szabályok a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés esetén annak végrehajtási rendjéhez igazodnak. A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés esetén a fogvatartott állandó őrzés és felügyelet alatt állhat, illetve az intézet területén csak engedéllyel és felügyelettel mozoghat. Zárkája zárva tartható, zárkájában indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható. A főszabály szerint látogatóval biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet, ettől a szabálytól eltérni csak a parancsnok engedélyével lehet. Munkavégzésre elsősorban a biztonsági zárkában, illetve a biztonsági részleg területén belül van lehetőség, azonban a parancsnok ettől eltérően is rendelkezhet. Az itt elhelyezett fogvatartott önképzést folytathat, de az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit csak a biztonsági részlegen belül, illetve a parancsnok engedélyével veheti igénybe. A lelkeszi gondozás elsődlegesen egyénileg történik, viszont lehetőség van közösségi lelki gondozásra a parancsnok engedélyével. Lehetőség van a fogvatartottnál tartható tárgyak körének és mennyiségének korlátozására is. A

felsorolt korlátozó rendelkezések, valamint a szükséges további biztonsági intézkedések együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, melyről a bv. intézet parancsnoka írásban dönt.

Garanciális eleme a rendszernek, hogy a fogvatartott a bv. intézet parancsnokának a biztonsági zárkába helyezés elrendeléséről és meghosszabbításáról, valamint az országos parancsnok biztonsági zárkába helyezés meghosszabbításáról vagy biztonsági részlegre helyezés elrendeléséről és meghosszabbításáról szóló határozata elleni *bírósági felülvizsgálati kérelmet terjeszthet elő*. A büntetés-végrehajtási bírónak az irat hozzá érkezésétől számított öt napon belül elbírálási kötelezettsége van.

A jogalkotó még egy fogvatartotti kör részére lehetővé teszi a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezést. Ebben az esetben a fogvatartott kérelmére vagy hivatalból helyezhető biztonsági zárkába vagy részlegre, ha személyes védelme érdekében más fogvatartottaktól való elkülönítése szükséges, és más módszer nem vezet eredményre.

V. 17. 3. Mozgáskorlátozó eszközök

A büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja feladatának jogszerű teljesítése során – amennyiben a bilincs, kényszerítő eszközként való alkalmazásának a törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn – a fogvatartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmény megelőzése érdekében mozgáskorlátozó eszköz alkalmazására jogosult. A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása során alapvető követelmény az egyedi, személyre szóló döntés meghozatala, a törvényes bánásmód betartása, az emberi méltóság tiszteletben tartása. Ennek megfelelően, a fogvatartás biztonságát szem előtt tartó, ugyanakkor a túlzott mértékű korlátozást megelőző elrendelés érdekében a mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásának elrendelése előtt a fogvatartotttól minél több, a feladat-végrehajtás szempontjából jelentőséggel bíró információt kell összegyűjteni és rögzíteni.

Mozgáskorlátozó eszközként – testi sérüléssel nem járó módon – rögzítő övvel vagy anélkül bilincs, vezetőbilincs vagy a végtag rögzítésére alkalmas más eszköz az intézkedésre okot adó körülmény megszűnésig, de legfeljebb folyamatosan tizenkét óra időtartamra alkalmazható, ha a fogvatartott egészségi állapota azt megengedi. A tizenkét óra időtartamú korlátozás nem vonatkozik a fogvatartott bv. intézeten kívüli kísérésére vagy őrzésére.

A bv. szervnél alkalmazható mozgáskorlátozó eszközök tehát a rendszeresített, különböző típusú kéz- és lábbilincsek, vezetőszárral ellátott bilincstag (vezető bilincs), illetve bilincsrögzítő öv. Tesztí sérülést nem okozó, más alkalmas eszköz (pl. nadrág- vagy derékszíj, gyorskötöző stb.) ilyen célra akkor vehető igénybe, ha az előzőekben felsorolt eszköz nem vagy nem kellő mennyiségben áll rendelkezésre. Vezető bilincs csak előállítás végrehajtása során alkalmazható. *A felsorolt eszközök közül egyidejűleg több is alkalmazható.* Nem lehet a kezét hátra bilincselni a szállítás során. Amennyiben a mozgáskorlátozó eszköz sérülést okozott, a szükséges egészségügyi ellátásról gondoskodni kell.

V. 17. 4. Elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása

Új feladatként jelentkezik az ideiglenes intézet elhagyás során alkalmazható elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása. Az ideiglenes eltávozás során a fogvatartottakra szigorú magatartá-

si szabályok vonatkoznak. Ezek betartásának ellenőrzésére új technikai eszközökkel is lehetséges, amelyek alkalmazása élőerő megtakarítást jelent a büntetés-végrehajtás számára. *A fogvatartottak intézetén kívüli mozgásának nyomon követése érdekében az eszköz alkalmazható intézet területén kívüli foglalkoztatás, külső egészségügyi intézményben történő őrzés vagy felügyelet, súlyos beteg közeli hozzátartozó meglátogatása, közeli hozzátartozó temetésén való részvétel, illetve csoportos kimaradás esetén.*

V. 17. 5. Elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása

A fogvatartott intézetén belüli mozgásának megfigyelésére, valamint a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása céljából a bv. intézet fogvatartottak részére fenntartott, közös használatú helyiségeiben, a bv. intézet udvarán, folyosóin, valamint a bv. intézet területét határoló külső falakon és bejáratainál elektronikus megfigyelési eszköz elhelyezésére van lehetőség.

A büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása érdekében a bv. intézet biztonsági szempontból kiemelkedő rizikó faktorú részein a bűncselekmények, szabálysértések és fegyelmi vétségek vagy más jogsértések megelőzése céljából szintén elhelyezhető elektronikus megfigyelési eszköz. Ezek a területek a *biztonsági zárka és részleg, a biztonsági elkülönítő, a HSR-részleg, a fegyelmi elkülönítő és a magánzárka.*

Kiemelkedő feladata a büntetés-végrehajtásnak, hogy az önkárosító cselekményeket amennyire csak lehetséges visszaszorítsa. Ennek egyik eszköze, hogy *a korábban öngyilkosságot megkísérlő vagy a saját testi épsége elleni önkárosító cselekményt elkövető fogvatartottak zárkájában – a fogvatartottak életének, testi épségének megóvása érdekében – elektronikus megfigyelési eszköz elhelyezésére van lehetőség.* Ennek kritériumai, hogy a cél megvalósulása érdekében a fogvatartott viselkedésének folyamatos nyomon követése szükséges, valamint, hogy az intézkedés a fogvatartott életének és testi épségének megóvása érdekében nélkülözhetetlen.

Ezekben a helyeken elhelyezett megfigyelési eszköz *nem alkalmazható külön légtérű illemhely vagy fürdőhelyiség megfigyelésére.*

Fontos célhoz kötöttségi szabály, hogy az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat az eszköz alkalmazásának a helyszínén:

- elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt indult eljárásban,
- a fogvatartott vagy a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy által elkövetett jogsértés miatt indított fegyelmi eljárásban,
- a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy eljárása jogszerűségének a megállapítására irányuló eljárásban felhasználható.

További lehetőség, hogy az eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat a felvételen szereplő személy által, jogainak gyakorlása érdekében indított eljárásban is felhasználható. A felvételen szereplő személy – akinek a felvételre a jogainak gyakorlása érdekében van szüksége – a rögzítéstől számított harminc napon belül jogának vagy jogos érdekének igazolásával kérheti, hogy az adatot annak kezelője ne törölje. A jogainak gyakorlása érdekében indított eljárás során a felvétel a bíróság vagy más szerv megkeresésére továbbítható.

Az eszköz által rögzített felvételt a rögzítést követő hatvan nap elteltével törölni kell, ha a fentiekben meghatározott eljárás lefolytatását nem kezdeményezték vagy a felvételen szereplő személy a jogszabályban meghatározott lehetőségével nem él.

Végül, de nem utolsó sorban a büntetés-végrehajtási szervezet a felvétel kezelése során köteles megtenni az ahhoz szükséges szervezési, technikai és egyéb adatbiztonsági intézkedéseket, hogy az érintett személy személyes adatait, így különösen magántitkait és magánéletének körülményeit illetéktelen személy tudomására jutásától megóvják.

V. 17. 6. Motozás, ruházat átvizsgálás

A motozás, ruházat átvizsgálás célja a büntetés-végrehajtás rendjét és biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzése, illetve megakadályozása, rendkívüli esemény elkövetésére alkalmas tárgyak előtalálása, tiltott tárgyak felkutatása, büntetőeljárással vagy fegyelmi eljárással összefüggő bizonyítékok beszerzése. Lényeges az intézkedés alá vont személyi kör meghatározása, amely két fő csoportra osztható:

- a fogvatartott,
- a büntetés-végrehajtás területére belépő, vagy ott tartózkodó, illetve az onnan kilépő személy.

Az intézkedés alá vont személy a büntetés-végrehajtás rendjét sértő vagy veszélyeztető cselekmény, rendkívüli esemény, valamint bűncselekmény megelőzése és megakadályozása érdekében biztonsági intézkedésként megmotozható, ruházata átvizsgálható. A fogvatartottakon kívül más személy csak a külön jogszabályokban és belső szabályozókban meghatározottak szerint vonható a biztonsági intézkedés hatálya alá. A motozás, ruházat átvizsgálás nem történhet szeméremsértő, megalázó módon. A végrehajtás során fokozott figyelmet kell fordítani a helyszín és a módszer megválasztására, valamint az intézkedés alá vont személy esetleges támadására vagy ösztönszerű viselkedésére, szégyenérzetére, az illembé ütköző, különösen a nemiséghez kapcsolódó írott és íratlan szabályokra. A motozást, ruházat átvizsgálást *csak az intézkedés alá vont személlyel azonos nemű személy végezheti.* Ezen szabály alól kivételt képez a motozásnál közreműködő orvos, valamint a technikai eszközzel történő ruházatátvizsgálást végrehajtó személy. *A test üregeinek átvizsgálását csak orvos végezheti, viszont a szájüreg szemrevételezéssel történő ellenőrzését a bv. intézet állományának a fogvatartotttól eltérő nemű tagja is végrehajthatja.* A motozás, ruházat átvizsgálás során kerülni kell az indokolatlan károkozást. A szívritmus-szabályozóval élő, intézkedés alá vont személy technikai eszközzel nem ellenőrizhető. A motozás, ruházat átvizsgálás végrehajtásának megkezdése előtt – amennyiben arra lehetőség van – az érintettet a végrehajtás alatti együttműködő magatartásra figyelmeztetni kell. A motozás végrehajtható:

- szemrevételezéssel,
- kézzel,
- az e célra rendszeresített technikai eszközökkel,
- speciálisan kiképzett szolgálati kutyaival.

A fogvatartott személyes tárgyainak átvizsgálása során *a fogvatartottnál nem tartható tárgyak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.*

V. 17. 7. Biztonsági ellenőrzés

A biztonsági ellenőrzés alapvető célja a szökések megakadályozása és a rongálások felderítése. Az ellenőrzést szemrevételezéssel kell teljesíteni, de a bv. szerv vezetője a végrehajtás hatékonysága érdekében további módszereket is meghatározhat. A biztonsági ellenőrzéskor fogvatartottak nem lehetnek jelen, ezért azt olyan időben kell végrehajtani, amikor az ellenőrzendő helyiségeket azok elhagyták, vagy a napirend szerint még nem használják. A zárkák, a lakóhelyiségek, a munkaterületek, az egészségügyi helyiségek és a fogvatartottak tartózkodására szolgáló egyéb helyiségek biztonsági ellenőrzését naponta legalább egyszer végre kell hajtani. Fokozott figyelemmel és körültekintéssel kell a biztonsági ellenőrzést végrehajtani a IV. biztonsági csoportba sorolt fogvatartottak körletrészen, zárkáiban és munkahelyein.

A bv. intézet biztonságának fenntartása, a rendkívüli események megelőzése, megszakítása, felszámolása érdekében a napi biztonsági ellenőrzésen túl lehetőség van a bv. intézet helyiségeinek, területeinek átvizsgálására és ez a tevékenység a nap bármely szakaszában végrehajtható.

V. 17. 8. Biztonsági vizsgálat

A biztonsági vizsgálat célja a rendkívüli események okozására alkalmas, fogvatartottak által elrejtett vagy birtokolt eszközök, anyagok, tárgyak felkutatása és összegyűjtése, illetve elvétele. A vizsgálatral egyidejűleg a fogvatartottak motozását is el kell végezni. A vizsgálatl szemben támasztott alapvető követelmény a rendszeresség, a váratlanság, a gyorsaság és a hatékonyság. A biztonsági vizsgálat a nap bármely szakában végrehajtható, de a külön jogszabályban meghatározott pihenőidőn belül csak halaszthatatlan esetben végezhető. A biztonsági vizsgálatok szervezéséért és végrehajtatásáért a biztonsági osztályvezető, valamint a biztonsági vezető felelős. A vizsgálatról készült jelentéseknek tartalmaznia kell a vizsgálat célját, idejét, helyét, a végrehajtók létszámát, a megállapításokat, a tett és a javasolt intézkedéseket.

V. 17. 9. Biztonsági szemle

A biztonsági szemle célja a biztonságra veszélyes körülmények felderítése, valamint a fogvatartottak birtokában lévő tárgyak, anyagok egyidejű és átfogó ellenőrzése. A biztonsági szemlének a bv. intézet valamennyi helyiségére és létesítményére, így a fogvatartottaktól elzártakra (személyzet irodái, vállalkozásoknak bérbe adott helyiségek, stb.) is ki kell terjednie. A biztonsági szemle során minden fogvatartottat meg kell motozni, továbbá ezzel egyidejűleg biztonsági vizsgálat is végrehajtható. A biztonsági szemle végrehajtásáról és tapasztalatairól jegyzőkönyvet, a feltárt hiányosságok jelentős száma vagy súlyossága esetén a megszüntetést előirányzó intézkedési tervet kell készíteni. Jóváhagyásáról a bv. szerv vezetője rendelkezik. A jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell az előző szemle során feltárt, de még meg nem szüntetett hiányosságokat és annak okait is.

V. 17. 10. Átfogó biztonsági vizsgálat

Az átfogó biztonsági vizsgálat *célja a biztonsági rendszer elemeinek bizottság általi elemzése, a szabályozás, a működtetés és a biztonsági feladatok végrehajtási tapasztalatainak értékelése.* A végrehajtási terv összeállítását, a vizsgálat témaköreit a bv. szerv biztonsági rendszer leírásának fejezetei szerint kell meghatározni. Az átfogó biztonsági vizsgálatot évente legalább egy alkalommal kell végrehajtani, előkészítéséért és vezetéséért a bv. szerv vezetője a felelős. A vizsgálat vezetése alárendeltre nem ruházható át. A bizottság munkájában – amikor az általa irányított szervezetet is vizsgálja, elemzi – a gazdálkodó szerv vezetője köteles részt venni. A bizottság megállapításairól és annak alapján tett intézkedésekről jegyzőkönyvet kell készíteni.

A biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat, biztonsági szemle, illetve az átfogó biztonsági vizsgálat közös szabálya szerint, ha a végrehajtás során a fogvatartott személyes tárgyai között tiltott tárgyat találnak, annak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

V. 17. 11. Az ajtók zárva tartásának elrendelése

A bv. intézet parancsnoka biztonsági okból, illetve rendkívüli esemény bekövetkezésének a megelőzése, megszakítása vagy felszámolása érdekében – a kiváltó ok megszűnéséig, végrehajtási fokozattól függetlenül – elrendelheti a fogvatartottak elhelyezési körletén az ajtók zárva tartását. Az ajtók zárva tartásának elrendelésekor létszámmellenőrzést kell tartani. Az elrendelés ideje alatt minden érintett fogvatartott a számára meghatározott zárkában vagy lakóhelyiségben köteles tartózkodni. Az intézkedés végrehajtását dokumentálni kell, amelyben szerepelni kell a kiváltó ok rövid leírásának, az elrendelés és a megszüntetés időpontjának. Az elrendelés lehet részleges vagy teljes.

V. 17. 12. Egyes jogok gyakorlásának a felfüggesztése

A bv. intézet rendjét, illetve a fogvatartás biztonságát közvetlenül és súlyosan sértő vagy veszélyeztető események felszámolásának idejére (legfeljebb öt napig) a bv. intézet parancsnoka a fogvatartottak meghatározott csoportjára nézve elrendelheti egyes jogok (kapcsolattartás, szabad levegőn tartózkodás, önképzés, sajtótermék rendelés, művelődés, sportolás, tanulás, oktatás, képzés, reintegrációt elősegítő programokon való részvétel, fogvatartotti fórumon való véleménynyilvánítás) gyakorlásának teljes vagy részleges felfüggesztését. Összegzőként megállapítható, hogy az intézkedés vonatkozhat egyes fogvatartottakra, fogvatartottak meghatározott csoportjára, illetve a bv. szervben fogvatartott összes személyre. Az intézkedés végrehajtását dokumentálni kell, amelyben szerepelni kell a kiváltó ok rövid leírásának, az elrendelés és a megszüntetés időpontjának, továbbá a felfüggesztett jogok, illetve az érintett fogvatartotti kör megnevezésének. A bv. szerv vezetője által kijelölt személy a jogok gyakorlásának a felfüggesztéséről az érintett fogvatartottakat, továbbá a lehetőségek szerint mindazokat értesíti, akikre az intézkedés végrehajtása kihat. Az országos parancsnok az intézkedés időtartamát további öt nappal meghosszabbíthatja.

Az intézkedés elrendeléséről vagy meghosszabbításáról az ügyészt haladéktalanul értesíteni kell. Az ügyész az intézkedés indokoltságát haladéktalanul megvizsgálja, annak tartalmát megváltoztathatja, a jogok gyakorlásának felfüggesztését megszüntetheti.

Az intézkedést kiváltó ok előidézésében vétklen fogvatartottak részére az elmaradt jogok gyakorlását utólag lehetővé kell tenni.

Az ajtók zárva tartásának elrendelése és az egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése kapcsán szükséges megemlíteni, hogy a szabadságvesztés végrehajtása során a reintegrációs programok végrehajtásához szükséges rendet kell fenntartani. Ennek megsértése esetén a bv. intézet parancsnoka szigorú intézkedéseket vezethet be. Jogállami elvárás, hogy a fogvatartottak életébe történő ilyen mértékű beavatkozás kellő garanciarendszerrel legyen körül bástyázva. Biztosított legyen a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét gyakorló ügyész felülvizsgálati jogköre.

- Nóvum a biztonsági intézkedések törvényi szintű szabályozása (145–154. §).
- A biztonsági zárkába vagy biztonsági részlegbe helyezés (73. §, 147. §) vonatkozásában változott az elnevezés, részletesebb lett a szabályozás, különös tekintettel a garanciális elemekre.
- Teljesen új jogintézmény az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása.
- Szintén teljesen új jogintézmény az elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása.

V. 18. Az elítéltek elhelyezése és anyagi ellátása

Feldolgozott jogszabályhelyek: Bv. tv. 98., 122. §; Bv. sztv. 6. §

V. 18. 1. Elhelyezés

Az elítéltek elhelyezésére büntetés-végrehajtási intézetben kerül sor. Itt fontos kiemelni és a félreértéseket tisztázni az intézet és az intézmény között. A tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy a két fogalom tartalma a gyakorlat során nem egyértelmű. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 6. §-a kimondja, hogy az intézetek azok, amelyek ellátják a büntetések és intézkedések végrehajtásával járó feladatokat, a fogvatartottak – köztük a kóros elmeállapotúak – gyógykezelését, elmemegfigyelését és kivizsgálását. Tehát ide tartozik a Büntetés-végrehajtás Központi Kórház és az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet is. Azaz minden olyan hely, ahol fogvatartottakat helyeznek el. Ezzel szemben az intézmények a személyi állomány oktatására, továbbképzésére, egyes szociális és egészségügyi feladatok ellátására jöttek létre.

Az intézeteken belüli szervezeti egység elnevezésére a Bv. tv. új fogalomhasználatot vezet be, és a korábban körletnek hívtott intézeti egységek közül valamennyit *részleg*nek nevez, továbbá egyes jogintézmények nevében a korábbi elnevezés helyett is a *részleg* szó jelenik meg. Így például: befogadó részleg, hosszúidős speciális részleg, gyógyító-terápiás részleg, biztonsági részleg stb.

A Bv. tv. megtartotta a részlegeken belüli kisebb egységek elnevezését, így továbbra is zárkába vagy lakóhelyiségbe kell az elítélteket helyezni.

Már a Bv. tv. előkészítése során alapvető cél volt, hogy a nemzetközi elvárásoknak megfelelő körülményeket biztosító törvény szülessen, végig szem előtt tartva azonban a hazai realitásokat. Ezért bár az Európai Börtönszabályok az egyszemélyes éjszakai elhelyezést tartja előnyösnek, a Bv. tv. a magyar körülmények ismeretében arról rendelkezik, hogy az elítéltek közösen helyezhetőek el, de ha lehetőség van rá, akkor egyedül kell őket elhelyezni.

Alapszabály: közös elhelyezés
Lehetőség esetén: egyedüli elhelyezés

A Bv. tv. nem határozza meg az egy főre jutó mozgástér minimumát, azt a végrehajtási rendelet fogja tartalmazni a korábbi szabályozáshoz hasonlóan.

Meghatározza viszont a Bv. tv., hogy az elítélteket ágyneművel ellátva és legfeljebb egymementes ágyon kell elhelyezni, és ettől csak rendkívül indokolt esetben lehet eltérni.

V. 18. 2. Élelmezés

Az elítéltek élelmezésére vonatkozó szabályozásban új elem, hogy az eddig rendeleti szinten megjelenő szabályok egy részét törvényi szintre emelte a jogalkotó.

Az elítéltek részére napi háromszori étkezést kell biztosítani, amelynek összeállításakor figyelemmel kell lenni az elítéltek

- által végzett munka jellegére,
- egészségi állapotára és
- életkorára.

A háromszori étkezésből a főszabály szerint legalább az egyik alkalmával meleg ételt kell biztosítani. Ettől eltérni csak rendkívüli esemény idején vagy más elháríthatatlan ok miatt lehet. Ilyen esetben – legfeljebb három napig – az elítéltek kizárólag hideg étellel is elláthatók.

Átszállítás vagy előállítás esetén az elítélt részére csomagolt hideg ételmet kell adni, de új szabályként csak abban az esetben, ha az átszállítás vagy előállítás a bv. intézet székhelyének közigazgatási határán kívülre történik.

Csak abban az esetben kell az átszállításra vagy előállításra kerülő elítéltet csomagolt hideg étellel ellátni, ha az átszállítás vagy előállítás a bv. intézet székhelyének közigazgatási területén kívül esik.

V. 18. 3. Ruházat

A rendeleti szintről törvényi szintre emelkedett az elítéltek ruházati ellátására vonatkozóan az a rendelkezés, hogy az elítéltet az évszaknak megfelelő

- formaruhával,
- alsóruhával és
- lábbelivel kell ellátni.

Abban az esetben, ha a bv. intézet ideiglenesen nem tud formaruhát biztosítani, arra az időre az elítélt viselheti a saját ruháját.

Az elítélt köteles a saját ruházata mosatásának és tisztításának költségét megtéríteni.

V. 18. 4. Tisztálkodás

Az elítélt köteles a tisztálkodási felszerelés költségét megtéríteni. Ez alól a szabály alól kivételt képez az az eset, amikor az elítélt nem rendelkezik letéti pénzzel. Ilyenkor az alapvető tisztálkodási felszerelést a bv. intézetnek kell biztosítania.

V. 18. 5. Többletszolgáltatások

Az elítélt köteles a jogszabályban meghatározott többletszolgáltatások igénybevételét megtéríteni, így különösen

- a kondicionáló terem használati díját,
- a hűtőszekrény használati díját,
- a vízmelegítő használati díját.

A kondicionálás céljából kialakított termék igénybevételi díjának megtérítése új elem, amellyel a bv. intézetek bevételeinek növelése volt a cél. Tekintettel arra, hogy az elítéltek reintegrációja miatt fontos a fizikai állapot megfelelő szinten tartása, a térítési díjakat nem a piaci árak alapján, hanem az elítéltek lehetőségeinek szem előtt tartásával kell megállapítani úgy, hogy az az átlagos elítélt számára is elérhető legyen.

Azon elítéltek számára, akik nem tudnak fizetni a kondicionáló terem használatáért, vagy a bv. intézet nem rendelkezik ilyen lehetőséggel, az elítéltek más jellegű mozgásához a bv. intézetek a sétaudvarokon biztosítanak ingyenesen használható eszközöket, amelyek minden elítélt számára díjmentesen rendelkezésre állnak.

V. 19. Az elítéltek egészségügyi ellátása

Felhasznált jogszabályhelyek: Alaptörvény XX. cikk; Eü. tv. 3., 8., 15., 20. §; Bv. tv. 156–163. §

A fogvatartottak egészségi állapota, egészségük védelme, valamint betegségük esetén megfelelő gyógykezelésük és gondozásuk kiemelkedő jelentőséget kap a nemzeti és nemzetközi szabályokban. Magyarország Alaptörvénye XX. cikkében rögzíti, hogy „*mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez*”, a Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (CPT) alapvető megfogalmazása szerint a fogvatartottak ugyanolyan szintű egészségügyi ellátásra jogosultak, mint bárki a társadalomban a szabadon élők között.

A Bv. tv. szakít a korábbi módszerrel és nem az anyagi ellátással együtt, hanem attól elkülönítve tartalmazza az egészségügyi ellátásra vonatkozó törvényi szabályokat.

Az egészségügyi ellátással kapcsolatos szabályok szétszórtsága követhetlenné tette a szabályozást, egységes megjelenítése elengedhetlenné vált, ugyanakkor sok esetben a korábbi szabályozás szövegezéséhez képest nem volt szükség a változtatásra.

Számos rendelkezést, amely korábban rendeleti szinten jelent meg, a jogalkotó törvényi szintre emelt.

Az elítéltek egészségügyi ellátására is az egészségügyi és társadalombiztosítási jogszabályok az irányadók, a Bv. tv. csak a sajátos helyzetből fakadó, ettől eltérő rendelkezéseket jeleníti meg.

Ennek megfelelően alakul a gyógyszerrel és gyógyászati segédeszközzel történő ellátás szabályozása is. A gyógyszerköltségek levonására leginkább a dolgozó, munkadíjjal rendelkező fogvatartottak esetében van lehetőség. A társadalom részéről elvárás, hogy a fogvatartottak minél nagyobb részben viseljék a fogvatartásuk költségeit, amelynek része a gyógyszerrel történő ellátásuk is. A Bv. tv. a társadalomban jelenleg érvényes eljáráshoz hasonlóan szabályoz, tekintettel arra, hogy a munkavégző-képesség megőrzése, helyreállítása alapesetben a dolgozó által finanszírozandó költség, így a gyógyszerterítés körét munkabaleset, vagy munkavégzéshez kapcsolódó megbetegedés eseteire tekintettel alkalmazza.

Emellett továbbra is térítésmentesen kap gyógyszert és gyógyászati segédeszközt a várandós elítélt, valamint az anya-gyermek részlegen elhelyezett gyermek, illetve a letéti pénzzel, jövedelemmel nem rendelkező, továbbá a közgyógyellátásra ellátásra jogosult elítélt a vonatkozó mértékig.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben (a továbbiakban: Eü. tv.) biztosított betegjogok az elítélteket is megilletik, azonban a büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredően egyes betegjogok módosulhatnak. Ilyen az önrendelkezési jog is, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható.

Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza. A betegnek joga van arra, hogy a kivizsgálását és kezelését érintő döntésekben részt vegyen. Az Eü. tv.-ben foglalt kivételektől eltekintve bármely egészségügyi beavatkozás elvégzésének feltétele, hogy ahhoz a beteg megtevesztéstől, fenyegetéstől és kényszertől mentes, megfelelő tájékoztatáson alapuló beleegyezését adja. Emellett a cselekvőképes beteget megilleti az ellátás visszautasításának joga, kivéve, ha annak elmaradása mások életét vagy testi épségét veszélyeztetné.

A Bv. tv. az elítélt egészségügyi ellátása visszautasításával kapcsolatos önrendelkezési jogát korlátozza a közösség és az elítélt saját egészségének érdeke védelmében veszélyeztető, illetve közvetlen veszélyeztető állapot fennállása és sürgős szükség esetén, valamint közegészségügyi-járványügyi érdekből. A *sürgős szükség* az egészségi állapotban bekövetkezett olyan változás, amelynek következtében azonnali egészségügyi ellátás hiányában a beteg közvetlen életveszélybe kerülne, illetve súlyos vagy maradandó egészségkárosodást szenvedne. A *veszélyeztető állapot* ennél tágabb fogalom. Az az állapot, amelyben az azonnali intézkedés hiánya a beteg vagy más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül fenyegető helyzetet eredményezne, illetőleg a környezetére közvetlen veszélyt jelentene.

Az önrendelkezési jog egyik részjogosítványa az *egészségügyi beavatkozások elvégzéséhez való beleegyezés, illetve a beleegyezés visszavonásának lehetősége*. Ezt a lehetőséget a Bv. tv. is biztosítja az elítéltek számára, azonban az indokolatlan szállítások, a visszaélések megelőzése érdekében abban az esetben, ha a beleegyezés visszavonása alapos ok nélkül történt, az elítélt kötelezhető az ezzel kapcsolatban felmerült és indokolt költségek megtérítésére.

A büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredően *korlátozódik az elítélt azon joga, hogy egészségügyi szolgáltatót, illetve orvost válasszon*. Az elítélt egészségi állapotának megfelelő gyógyító-megelőző ellátását ugyanis elsősorban a büntetés-végrehajtási szervezet keretei között kell biztosítani. Az elítélt elsődlegesen a bv. intézetben, ha az ottani ellátás nem elegendő, a Büntetés-végrehajtás Központi Kórházban, a Szegedi Fegyház és Börtönben működő Krónikus Utókezelő Részlegben vagy az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben nyújtott ellátást köteles igénybe venni.

Előfordul, hogy a megfelelő egészségügyi ellátás a büntetés-végrehajtási szervezet intézményrendszerén belül nem biztosítható, ebben az esetben a bv. orvos vagy a bv. valamely egészségügyi szerve gondoskodik arról, hogy az elítélt valamely civil egészségügyi intézményben részesüljön megfelelő és kötelező, a társadalombiztosítás által finanszírozott ellátásban. Civil egészségügyi intézmény térítésköteles szolgáltatását ugyanis csak akkor veheti igénybe az elítélt, ha azt a bv. intézet parancsnoka engedélyezi és az elítélt a szállítással együtt a várható költségeket megelőlegezi, az egészségügyi intézmény pedig vállalja a szolgáltatást.

Az elítélt *sürgősségi orvosi ellátását* elsősorban a bv. orvosnak kell elvégeznie, de ha az ellátásra munkaidőn túl vagy munkaszüneti napon van szükség, akkor a készenléti szolgálatot teljesítő orvos, illetve háziorvosi ügyeleti szolgálat, a sürgősségi ügyeleti szolgálat vagy a mentőszolgálat biztosítja az ellátást. Orvosi javaslatra – ha a bv. egészségügyi szerv nehezen érhető el, és a bv. intézetben nem biztosítható a megfelelő ellátás – az elítéltet a legközelebbi kötelező ellátást biztosító egészségügyi intézménybe kell szállítani.

A Bv. tv. új rendelkezései az elítéltek egészségügyi ellátásával kapcsolatban:

- A korábbi szabályozáshoz hasonlóan továbbra is megmarad az, hogy a dolgozó elítélt munkavégző képességének megőrzéséhez, helyreállításához szükséges gyógyszert, gyógyászati segédeszköz térítési díját a bv. intézet biztosítja, azonban ezt a rendelkezést a Bv. tv. azon esetekre szűkíti le, amikor a fogvatartás során bekövetkezett munkabaleset, vagy munkavégzéshez kapcsolódó megbetegedés miatt szükséges a kezelés.
- Törvényi szinten került kimondásra, hogy civil egészségügyi intézmény térítésköteles szolgáltatását csak akkor veheti igénybe az elítélt, ha azt a bv. intézet parancsnoka engedélyezi és az elítélt a szállítással együtt a várható költségeket megelőlegezi, az egészségügyi intézmény pedig vállalja a szolgáltatást.
- A sürgősségi betegellátásra vonatkozó rendelkezések szabályozása rendeleti szintről törvényi szintre emelkedett.

V. 20. Az elítéltek reintegrációja

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 164. §

A reintegráció új fogalomként került be a Bv. tv.-be és a nevelést, mint szóhasználatot és mint tevékenységet is felváltja. A reintegráció magába kell, hogy foglaljon minden olyan programot, tevékenységet, amely elősegíti, támogatja a társadalomba történő visszailleszkedés hatékonyságát, a visszaesés esélyének minimalizálását, akár kizárását is. A reintegráció keretében nem szigorúan a bv. intézetben szervezett tevékenységekre kell fókuszálni, hiszen a bv. szervek más szervekkel

együttműködve eredményesebben szolgálják a büntetés-végrehajtás céljának megvalósítását. A reintegrációs tevékenység során kiemelt feladat, hogy az elítélt bűncselekményének társadalomra veszélyességét felismerje és annak következményeit lehetőség szerint enyhítse.

A reintegráció számos programot magában foglal. A leglényegesebbek azok, amelyek a társadalomban is a legnagyobb jelentőséggel bírnak, így a szakképzés, oktatás, valamint a munkavégzés. Az elítéltet betanított munkás- vagy szakmunkásképzésbe, lehetőség szerint szakképzésbe kell bevonni. A bv. intézet parancsnokának engedélyével támogatható a felsőfokú tanulmányok megkezdése, vagy a már megkezdett tanulmányok folytatása is. Kiemelt jelentőségű az elítélt munkáltatásának biztosítása, amelyre maximálisan törekedni kell. Az elítélt szabadulása után várhatóan eredményesen tud alkalmazkodni a társadalmi elvárásokhoz, ha fogvatartása idején képesítést szerez és munkát végez. Alapkövetelmény, hogy az elítélt a bv. intézetben alapközü iskolai tanulmányokat folytasson, ennek érdekében, ha az intézetben az ehhez szükséges feltételek hiányoznak, el kell szállítani az arra kijelölt bv. intézetbe. A lehetőségekhez képest támogatni kell az elítélt önképzését.

Az oktatás és a munkavégzés mellett a szabadidő hasznos eltöltése sarkalatos pontja a reintegrációnak. A szabadidős tevékenységek megfelelő szervezése, a lehetőségek megteremtése a fogvatartás rendje és biztonsága szempontjából is kiemelkedő, hiszen a rendkívüli események számát csökkentheti, ha az elítélt hasznosan és hatékonyan használja fel a szabadidejét. A szabadidő felhasználása kapcsolódik a kapcsolattartási formákhoz is, hiszen itt kell lehetőséget teremteni a család, a majdani befogadó környezet és az elítélt kapcsolatának fennmaradására. A család a reintegrációs tevékenységet is erősíti, támogatja.

A családi kapcsolatok erősítésén túl a bv. intézet keretei között a szabadidő művelődéssel, sporttal tölthető el eredményesen. Mindezekén túl a vallási szertartások, a lelki gondozás szerepe jelentős lehet a reintegrációs célok elérésében, amelynek érdekében erősíteni kell a Börtönlelkészi Szolgálat ilyen irányú tevékenységét.

V. 21. A jutalmazás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 165–167. §

A Bv. tv. ezen három szakasza tartalmazza a jutalmazásra vonatkozó törvényi szabályozást. Az új kódex megalkotásánál koncepcionális célkitűzés volt a jutalmazási és fegyelmi rendszer átalakítása, a jutalmazások és a fenyítések differenciálása, kiszélesítése, ezzel is elősegítve az egyéniesítést és a progresszivitás elvének megvalósítását, valamint az együttműködési hajlandóságot.

A jutalmazás fogalmát az alábbiak szerint határozhatjuk meg: a magatartás-szabályozás alapvető szakmai módszere, a kívánt viselkedés megerősítésére, annak érdekében a reintegrációs hajlandóság növelése érdekében. A jutalmazás egyrészt a helyes magatartás, viselkedés megerősítésére, emellett valamiféle többlettevékenység elismerésére szolgál, másrészt ösztönöz a jövőbeli cselekvéseket illetően.

Az új törvény is felsorolja azokat az okokat, amelyekért az elítélt jutalomban részesíthető. Ezek – egy kivételével – megegyeznek a korábbi szabályozással.

Az elítélt jutalomban részesíthető:

- példamutató magatartásáért,
- a munkában elért eredményéért,
- a tanulásban tanúsított szorgalmáért,
- a közösség érdekében végzett tevékenységéért,
- élet vagy jelentős anyagi érték megmentéséért,
- súlyos veszély elhárításáért.

Az új elem: az elítéltnak a közösség érdekében végzett tevékenységéért is adható jutalom, amely a nevelésben való eredményes közreműködésért adható jutalmat váltotta fel.

A Bv. tv. taxatív felsorolja az adható jutalmak körét a fokozatosság szem előtt tartásával a legcsekélyebbtől a legnagyobb jelentőségű jutalom felé. Az adható jutalmak körében megtalálhatók olyanok is, amelyeket a korábbi szabályozás is ismert, de vannak újak, illetve némileg módosított változatban továbbélő jutalmak.

Az új szabályozásból kimaradt a soron kívüli csomag engedélyezése, valamint a fenytetés elengedése.

A kondicionáló terem használatának díjmentes biztosítása azért kerülhetett a jutalmak körébe, mert egyéb esetekben az elítéltek csak térítés ellenében vehetik igénybe a kondicionálótermet.

A látogató bv. intézeten kívüli fogadása az egész Bv. tv.-t átható reintegrációt erősítő jutalmazási forma, amelynek alapvető szabályait a Bv. tv. a kapcsolattartás formáinak tárgyalásakor adja meg (Bv. tv. 178. §).

A jutalom kimaradás és a jutalom eltávozás elnevezésében változott meg, ezzel megkönnyítve a különbségtételt a kapcsolattartási formaként szabályozott kimaradás (Bv. tv. 179. §) és eltávozás (Bv. tv. 180. §) jogintézményétől. Fontos azonban kiemelni, hogy a szabályok mindkét esetben megegyeznek, a jutalom kimaradásra és a jutalom eltávozásra is a kimaradás és az eltávozás szabályait kell alkalmazni.

A Bv. tv. a következő új vagy nevében módosult jutalmakat tartalmazza: kondicionáló terem használatának díjmentes biztosítása, látogató bv. intézeten kívüli fogadása soron kívül, jutalom kimaradás, jutalom eltávozás.

A jutalmazáshoz kapcsolódó, fokozatonként és rezsimenként eltérő részletszabályokat a végrehajtási rendelet fogja megadni.

A látogató bv. intézeten kívüli fogadása soron kívül, a jutalom kimaradás és a jutalom eltávozás nem engedélyezhető,

- ha az *elítélt* ellen újabb büntetőeljárás van folyamatban, vagy
- a magatartási szabályokat ismételten vagy súlyosan megszegte, továbbá
- az *előzetes letartóztatásban* lévő fogvatartott esetén.

V. 22. A fenyítések és a fegyelmi eljárás szabályai, valamint a közvetítői eljárás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 168–171. §

V. 22. 1. Történeti áttekintés a szabadságvesztés végrehajtásának célja tükrében

A szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett fegyelemsértések szankcionálása a büntetés-végrehajtás fejlődésével párhuzamos tendenciáját mutat, amely napjainkban sem véglegesen lezárt folyamat. A fegyelmezés mindig is központi kérdés volt a büntetés-végrehajtás történetében, alkalmazásának okai, szükségessége, mindig eltérő volt, természetéből kiindulva sokáig a neveléshez kötődtek. A II. világháború előtt és röviddel az után a büntetéssel együtt járt a fegyelmezés is, akár ok nélkül is előszeretettel alkalmazták, különösen az örvenes években, a „*Ne csak büntesd, gyűlöld is!*” jelmondat jegyében. A szovjet javító-nevelő tábortól, illetve telepektől – közszerűbb nevükön Gulagoktól – akkoriban a hazai büntetőpolitika gyakorlata alapvonásaiban nem igazán tért el (példa erre a recski munkatábor). A szabadságvesztés végrehajtásának fő feladata később a szocialista társadalom embereszményének elérése, a fogvatartott erkölcsi-akarati nevelése, átnevelése volt, nem meglepő, hogy ebben a korszakban a nevelők politikai nevelőmunkát is kifejtettek az elítélt megjavítása céljából. Az 1970-es évektől Nyugat-Európában fokozatosan rádőbbsentek arra, hogy az elítélteket nem igazán lehet megváltoztatni, különösen nem átnevelni. Később a modern demokráciák bizonyos országaiban a szabadságvesztés végrehajtásának reszocializációs céljait is megkérdőjelezték, érezhető volt tehát némi bizonytalanság, paradigmakeresés a szabadságvesztés- büntetés végrehajtása céljainak tartalmában. Magyarországot is elérte az új szemlélet, az 1993. évi XXXII. törvénnyel kiiktatódott a nevelés, és helyette a segítségnyújtás lett a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása céljának középpontja. A szabadságvesztés végrehajtásának feladata helyett a cél került meghatározásra, ezáltal vált teljessé az „átnevelési” ideológiától a „segítségnyújtás” ideológiáig történő fejlődési folyamat (Csordás Dóra, Csordás Sándor 2007, 13. o.). Kritikusabb vélemény is megjelent az Emberi Jogok Európai Bíróságának életfogytig tartó szabadságvesztésre vonatkozó döntései során, amikor kifejtették, hogy: „*senkit sem lehet fogva tartani csupán azon az alapon, hogy annak büntetőpolitikai célja van, mint például büntetés, elrettentés, a társadalom védelme vagy rehabilitáció. Ugyanis ezek a célok nem statikusak, hanem változnak a büntetés-végrehajtás során. Bizonyos célok a büntetés kezdetén még indokolják a szabadságvesztést, később azonban esetleg már nem, emiatt csak a büntetés igazoltságának felülvizsgálata adhat az indokoltság kérdésére megfelelő választ.*” (Karsai Dániel: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának határozata a tényleges életfogytiglani szabadságvesztésről – Strasbourgi Joggyakorlat, 2014/1 JeMa, 72. o.*)

A Bv. tv. a szabadságvesztés végrehajtásának céljaként egyrésztől az ítéletben meghatározott joghátrány (szabadságvesztés) érvényesítését, másrésztől a reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítését tűzte ki, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen, és annak jogkövető tagjává váljon. A fogalmat megtisztítva, a szabadságvesztés végrehajtásának célja az elítélt társadalomba való beilleszkedésének az elősegítése, mivel a joghátrány érvényesítése a szabadságvesztés fogalmában önmagában is benne van.

V. 22. 2. A fenyítés szabályai a büntetés-végrehajtásban

A szabadságvesztés célját akkor képes betölteni, ha annak végrehajtása a törvényben foglaltak szerint valósul meg. Ezért a szabadságvesztés végrehajtása során a végrehajtás rendjének megtartásához, valamint a büntetés-végrehajtás feladatainak ellátásához szükséges fegyelem érvényesül, amelyet a törvény elsősorban az elítéltek önkéntes jogkövetése, együttműködése útján kíván elérni. Pozitív fegyelmezési eszközként a jutalmazást (ez a gyakoribb), a helytelen cselekedetekkel szemben pedig a fenyítéseket lehet alkalmazni (ez a kevesebb); fajtáit, mértékét, valamint eljárásának főbb szabályait a törvény pontosan meghatározza. *A fegyelmezés* tehát nem a nevelés egyik eszköze, hanem elsősorban *a büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megsértővel szemben alkalmazott, a végrehajtás rendjének fenntartásához, a büntetés-végrehajtás biztonságához kapcsolódó, helyreállító, együttműködésre ösztönző, az elkövetőt és más fogvatartottakat visszatartó szankció*. Szabadságvesztés végrehajtása alatt a szankció tágabb értelemben a figyelmeztetést és a közvetítői eljárást is magába foglalja, mivel annak további negatív következményeként a fenyítést vonja maga után.

Elítélttel szemben a következő fenyítések alkalmazhatók:

- feddés,
- 1–6 hónapig terjedő időtartamig az elítélt magánál tartható tárgyai körének korlátozása (új fenyítési forma),
- a bv. intézet által szervezett programokon, rendezvényeken, művelődési, szabadidős, illetve sportprogramokon való részvétel korlátozása, az azoktól való eltiltás, amely meghatározott alkalmakra, de legfeljebb 3 hónapig tarthat (új fenyítési forma),
- a többlétszolgáltatások megvonása 1–3 hónapig terjedő időre (új fenyítési forma),
- a személyes szükségletre fordítható összeg csökkentése (amely 50%-ig csökkenthető, legfeljebb 6 hónapig),
- magánelzárás.

A személyes szükségletre fordítható összeg csökkentését hónapokban és százalékban kell meghatározni, míg a szervezett, illetve szabadidős programokon való részvétel korlátozásakor a konkrét program megnevezése mellett a meghatározott alkalmakra, vagy hónapokban megjelölve lehet a fenyítés mértékét kiszabni.

A magánelzárás végrehajtása orvos és pszichológus (utóbbi korábban nem szerepelt a szabályozásban) előzetes engedélyével kezdhető meg, és félbe kell szakítani, ha előbbi személyek a folytatását nem javasolják. A törvény végrehajtási fokozatokhoz mérten határozza meg a magánelzárás generális maximumát, amely fegyházban 25 napig (korábban 30 volt), börtönben 20 napig, fogházban 10 napig tarthat. A törvény lehetőséget ad arra is, hogy az elítélt engedéllyel magánelzárás alatt is dolgozzon, illetve iskolába járjon. Ha az elítélt dolgozik, ezt preferálva, a törvény azt írja elő, hogy fegyházban legfeljebb 20 nappal, börtönben 15 nappal és fogházban 5 nappal sújtható magánelzárással az elkövető. A várandós és kisgyerekes nővel szemben, bármilyen súlyos is a cselekménye, magánelzárásnak nincs helye. *A Bv. tv. a magánelzárással együtt járó korlátozásokat is meghatároz, ennél fogva az elítélt:*

- kimaradásra, eltávozásra nem mehet,
- a védővel való kapcsolattartás kivételével nem telefonálhat, és nem levelezhet,
- nem küldhet, és nem kaphat csomagot,
- nem fogadhat látogatót, kivéve a lelkeszt, szabadulása előkészítésekor leendő munkáltatóját, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt és a karitatív szervezet megbízottját,

- nem vásárolhat személyes szükségleti cikkeket,
- nem veheti igénybe a bv. intézet művelődési és sportolási lehetőségeit,
- sajtóterméket nem olvashat.

Védőjével azonban magánelzárás alatt is érintkezhet az elítélt, amennyiben pedig a bv. intézet parancsnoka engedélyezi, felügyelettel meglátogathatja súlyosan beteg közeli hozzátartozóját, illetve részt vehet közeli hozzátartozója temetésén. Lehetőséget nyújt a Bv. tv. arra is, hogy az elmaradt látogatás, csomagküldemény átvétele, valamint a vásárlás a magánelzárás után engedélyezhető legyen, ez azonban nem kötelező. A magánelzárást kiszabó határozat ellen bírósági felülvizsgálat kérhető, amelyet a határozat közlésekor kell nyomban az elkövetőnek bejelentenie. Ha felülvizsgálati kérelmet terjesztettek elő, az a magánelzárás végrehajtására halasztó hatályú.

A Bv. tv. érintőlegesen néhány fontosabb eljárási kérdésekről is rendelkezik, azonban részletesebb szabályait – felhatalmazás alapján – miniszteri rendelet fogja meghatározni. Garanciális szabály, hogy az elítéltet meg kell hallgatni védekezésének, bizonyítási indítványainak megtétele céljából. A fegyelmezés helyreállító szankciójából következik, hogy a fenytés kiszabásánál a fegyelemsértés súlyát, az elítélt magatartását és a fenytés célját kell figyelembe venni. *A fenytés célja pedig az, hogy az elkövetőt és más fogvatartottat visszatartson újabb fegyelmi vétség elkövetésétől, helyreállítsa a büntetés-végrehajtás rendjét és biztonságát, valamint a fegyelemsértőt együttműködésre ösztönözze.* Abban az esetben, ha a fegyelemsértés bűncselekményt is megvalósít, a fegyelmi eljárás mellett a feljelentést is meg kell tenni, hasonlóan kell eljárni szabálysértés esetében is, kivétel ez alól a magánindítványra üldözendő szabálysértések [magánlaksértés (de a zárka nem minősül magánlakásnak), tulajdon elleni szabálysértés, becsületsértés], ilyenkor csak a sértett kívánságára indítható meg a szabálysértési eljárás, ezért a sértettet erről előzetesen nyilatkoztatni kell.

Újdonsággként szabályozza a törvény a fegyelmi eljárás költségeinek a megtérítését az elkövető által, ideértve a szándékos egészségkárosító cselekmények miatt felmerült költségek megfizetését is.

V. 22. 3. A közvetítői eljárás

A pozitív fegyelmezési eszköz kiszélesítése, valamint a szabadságvesztés végrehajtásának együttműködésre épülő tulajdonságai alapján a Bv. tv. újdonsággként vezeti be a közvetítői eljárást, amely *az elítéltek fegyelmi ügyeinek alternatív módon történő rendezését* szolgálja.

A mediáció (a medaira szóból származik, jelentése középen állni), mint konfliktuskezelő módszer, valamilyen formában mindig is jelen volt az emberiség történelmében. Az ellenséges kapcsolatok megoldásában gyakran folyamodtak az érintettek egy harmadik fél segítségére, leginkább nemzetközi konfliktusok idejében. Hazánkban a polgári jogvitákban (perekben) 2003. március 17-étől, míg büntetőügyekben 2007. január 1-jétől elviekben alkalmazhatóvá vált a közvetítői eljárás. A büntetés-végrehajtási jog művelői közül *Pallo József* tanulmányában a figyelmeztetés alkalmazásával kapcsolatosan fejtegette ki, hogy annak rögzítése egy informális szankciórendszert hoz létre, amely ellentétes a fegyelmi büntetések egyértelmű rögzítésének a követelményével. A szerző a különböző helyreállító, illetve mediációs mechanizmusok bevezetését tartotta szüksé-

gesnek a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett, csekélyebb súlyú szabályszegéseknél (Pallo József: *Modernizációs csomópontok „de lege feranda” a magyar büntetés-végrehajtási jogban.* 11. o.).

A közvetítő eljárás segítségével a fegyelmi jogkör gyakorlója megszüntetheti az eljárást, illetve a fenytés végrehajtását fel is függesztheti, ha az elítélt közvetítői eljárásban vesz részt. A közvetítői eljárás eredményeként a sértett és az elkövető között olyan írásba foglalt megállapodás jön létre, amely az *elkövető tevékeny megbánását* tükrözi. Mindkét fél részéről ezért szükséges az önkéntes hozzájárulás, ennek hiányában ugyanis nem lehet beszélni a konfliktus megnyugtató rendezéséről. A közvetítői eljárásban a sértett és az elkövető egyenrangú felek, hozzájárulásukat az eljárásban bármikor visszavonhatják, ilyenkor a fegyelmi eljárás folytatódik. Amennyiben a sértett magatartása miatt hiúsul meg az elkövető teljesítése, attól még a közvetítői eljárás eredményesnek minősül, és a fegyelmi eljárást nem kell az elkövetővel szemben lefolytatni.

- A Bv. tv. bővítette a fenytések fajtáit (az elítéltnél tartható tárgyak korlátozása, eltiltás a szervezett programokon való részvételtől, többlétszolgáltatások megvonása).
- A magánelzárás időtartamát csökkentette fegyház fokozatban, valamint munkavégzés mellett.
- A magánelzárással együtt járó korlátozásokat bővítette (a kimaradás, eltávozás, telefonálás, levelezés tilalmával).
- A magánelzárással szemben (fellebbezés helyett) bírósági felülvizsgálat kérhető.
- A szabálysértéssel megvalósított fegyelemsértésnél a feljelentést is meg kell tenni.
- A szándékos egészségkárosítás és a fegyelemsértéssel kapcsolatos költségek megtérítésének kötelezettsége az elítélt által.
- Közvetítői eljárás.

V. 23. Az elítéltek oktatása, képzése, továbbképzése

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 181–184. §

V. 23. 1. Az elítéltek képzése és munkavégzési kötelezettsége

A Bv. tv. fontos hangsúlyt ad az elítéltek oktatásának és képzéseinek. Az oktatásban, különféle szakképzésekben, továbbképzéseken történő részvétel *nem helyettesíti az elítéltek munkában való részvételének kötelezettségét*, amely jelenti a munkavégzés elsődlegességét, illetve azt, hogy előbbieket úgy kell megszervezni, hogy az elítélt foglalkoztatására is sor kerüljön. Amennyiben az elítélt általános iskolai oktatásban vesz részt, középfokú iskolába jár, szakképzésben vagy továbbképzésben vesz részt, képzésének ideje alatt *az alapmunkadíj egynegyedének megfelelő pénzbeli térítésben részesül*, feltéve, ha a bv. intézet működési körében felmerült okból nem állították munkába, illetve nem rendelkezik nyugellátással, szolgálati járadékkal, korhatár előtti ellátással, bányászok egészségkárosodási járadékával vagy átmeneti bányászjáradékkal. A bv. intézet parancsnoka különös méltánylást érdemlő esetben az előbbi körülménytől eltérhet, és a jogosultak körét másként is meghatározhatja.

V. 23. 2. Az oktatási-képzési megállapodás

Azon képzési formák esetében, amelyért az elítéltet ösztöndíj illeti meg, a bv. szerv *oktatási-képzési megállapodást köt* az elítélttel. A megállapodásban *az elítéltet tájékoztatni kell* arról, hogy amennyiben az alapfokú, középfokú oktatásban – idetartozik a gimnázium, a szakközépiskola és a szakiskola –, illetve a szakképzésben vagy továbbképzésben a tanulmányait megkezdi, és a képzésben önhibájából nem vesz részt, illetve azt megszakítja, a felmerült költségek teljes vagy részleges megtérítésére kötelezhető. A visszatérítés alapja a bv. szerv működése körében felmerült költségek megtérítése iránt igény. A gimnáziumi képzési forma is jogosít az ösztöndíjra, mivel ott ugyan elméleti, közismereti képzés folyik, azonban sok piacképes szakképzés bemeneti feltétele az érettségi bizonyítvány megléte.

V. 23. 3. Az ösztöndíj feltételeiről

A megfelelő végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező elítéltek indokolatlan oktatásban vagy képzésben való részvételének és az ennek megfelelően járó pénzbeli juttatás (ösztöndíj) megítélésének megelőzését szolgálja az, hogy a bv. szerv a tényeket igazoló *okirathoz köti az ösztöndíj megállapítását*. Előfordulhatnak azonban olyan helyzetek, amikor a szükséges okiratok beszerzésére nincs lehetőség (például mert korábban válságövezetből menekült el az elítélt), ilyenkor a bv. intézet parancsnoka mérlegelhet és az előbbi szabálytól eltérhet.

V. 23. 4. A kiegészítő ösztöndíj

Az ösztöndíjon felül az oktatásban részesülő elítélt tanulmányi eredményétől, szorgalmától és magatartásától függően *kiegészítő ösztöndíjban* is részesülhet, amelynek részletes szabályait rendelet sorolja fel. Az ösztöndíj a szabadulásra kötelezően tartalékolandó pénzösszeg tekintetében munkadíjnak minősül, azaz levonható belőle az előbbi tartalék, olyan arányban, mint ahogyan az ösztöndíj viszonyul az alpmunkadíjhoz, azaz az alpmunkadíjból levonandó kötelezően tartalékolandó pénzösszeg egynevede vonható le.

V. 23. 5. Az iskolarendszeren kívüli oktatással és felsőfokú tanulmányokkal kapcsolatos szabályok

Különös méltánylást érdemlő esetben a bv. intézet parancsnokának döntése alapján ösztöndíjban részesülhet az *iskolarendszeren kívüli szakoktatásban, valamint a felsőfokú tanulmányokat* folytató elítélt is. Felsőfokú tanulmányok esetén az ösztöndíjra való jogosultság megállapításának lehetősége a motiváció irányába hat, valamint a fogvatartottak műveltségének, végzettségének fejlesztése érdekében tett erőfeszítés elismerése indokolja, hogy az oktatásban részesülők anyagi ösztönzése a felsőoktatásban résztvevőkre is kiterjedjen.

V. 23. 6. Az ösztöndíjon felüli kedvezmények

Ha az elítélt a bv. intézettel oktatási-képzési megállapodást kötött, az ösztöndíjon felül további kedvezmények is megilletik. Az általános iskolai oktatásban, a középfokú iskolai oktatásban, szakképzésben és továbbképzésben részt vevő, valamint felsőfokú tanulmányokat folytató dolgozó elítéltet a vizsgára való felkészüléshez tanévenként a munkavégzés alól jogszabályban meghatározott időre – saját kérésére – fel kell menteni. A felmentést a vizsgát megelőzően legfeljebb egy hónappal a bv. intézet parancsnoka engedélyezi. Egyébként az elítélt kérelmére egy óra munkaidő-kedvezményre is jogosult. A munkavégzés alóli mentesség időtartamára és a munkaidő-kedvezmény idejére az elítélt munkadíját a Bv. tv. 258–267. §-ai alapján kell megállapítani.

V. 23. 7. A képzésekkel kapcsolatos követelmények

A Bv. tv. elvárásokat és előírásokat is megfogalmaz az elítéltek szakképzésével és továbbképzésével összefüggésben. Az elítéltek szakképzését, továbbképzését elsősorban olyan szakmák közül kell megszervezni, amelyek elősegíthetik a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedésüket, vagy a bv. intézeten belül történő munkavégzésüket. Az elítélt a szakképzésbe, továbbképzésbe a kérelme alapján vonható be, a kérelem után megkezdett szakképzésben és továbbképzésben azonban az elítélt részvétele már kötelező. Az oktatási megállapodásban foglaltak szerint kötelezhető az elítélt a képzés, illetve a továbbképzés költségeinek teljes vagy részleges megtérítésére. Oktatás, szakképzés, továbbképzés együttesen vagy külön-külön is szervezhető a bv. intézet, jogszabály által arra felhatalmazott egyéb szerv, illetve magánszemély által, amelynek költségei a szervezőt terhelik, de ahhoz az elítélt önként is hozzájárulhat.

- A Bv. tv. csökkentette az ösztöndíj mértékét, az alapmunkadíj $\frac{1}{3}$ -a helyett $\frac{1}{4}$ -re, ha az elítéltet nem állították munkába és nem rendelkezik nyugellátással, illetve egyéb nyugellátáshoz hasonló járadékkal.
- Ösztöndíj a végzettséget igazoló okirat alapján állapítható meg.
- Oktatási-képzési megállapodás bevezetése.
- Munkavégzés alóli mentesség időtartamára járó munkadíj abban az esetben jár, ha az elítélttel a bv. intézet oktatási-képzési megállapodást kötött.

V. 24. A szabadulásra felkészítés

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 185. §

A gondozás fogalmának bevezetése a Bv. tv. kiemelt nívója. A Bv. tv. különválasztva jeleníti meg a reintegrációs tevékenység keretében végzett bv. intézeten belüli és az elítélt szabadulását követő különböző feladatokat.

A szabadulásra felkészítés és az utógondozás hatékony megvalósítása csak abban az esetben képzelhető el, ha arra mint egységes komplex folyamatra tekintünk (reintegrációs gondozás). A gondozás kiterjed a befogadó környezet felkészítésére, amelybe külső személyeket és szervezeteket is be kell vonni. A gondozást reintegrációs program keretében kell megvalósítani. A szabadulásra történő felkészítés, gondozás megkezdésének időpontja és időtartama tekintetében szükséges annak a szabadságvesztés tartamához igazodó arányos meghatározása.

Az elítélt gondozását már a bv. intézetből való szabadulása várható időpontja előtt meg kell kezdeni:

- egy évig terjedő szabadságvesztés esetén két hónappal,
- egytől öt évig terjedő szabadságvesztés esetén hat hónappal,
- öttől tíz évig terjedő szabadságvesztés esetén egy évvel,
- tíz évnél hosszabb szabadságvesztés esetén két évvel.

Tekintettel arra, hogy a Bv. tv. a pártfogó felügyelők bv. intézetekben ellátandó tevékenységét jelentős mértékben kiszélesítette, indokoltá vált egyes pártfogó felügyelői tevékenységek bv. szervezethez történő integrálása. Az országgyűlés 2014. július 4-én elfogadta és július 10-én kihirdette a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők által ellátandó tevékenységeket is szabályozó törvényt, összhangban azzal a Kormányrendelettel, amely meghatározta, hogy a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter megszervezi és irányítja a büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői tevékenységet.

A gondozást a bv. intézet állományába tartozó büntetés-végrehajtási pártfogó látja el, a reintegrációs tiszttel való szoros együttműködésben. A gondozás keretében a reintegrációs tiszt és a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő az alábbi főbb feladatokat látja el:

- személyazonosító okmány beszerzése, ha azzal az elítélt nem rendelkezik,
- az elítélt nyilatkoztatása a szabadulását követő lakó- vagy tartózkodási helyére vonatkozóan,
- az elítélt munkavállalási lehetőségeinek feltérképezése,
- családi kapcsolatai rendezettségének megismerése.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő tevékenysége során:

- reintegrációs célú egyéni és csoportos tájékoztatást tart;
- folyamatosan figyelemmel kíséri és értékeli a reintegrációs programot, szükség szerint módosítja;
- társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedést célzó csoportos foglalkozásokat tart;
- felméri az elítélt befogadó környezetét, felveszi velük a kapcsolatot, és együttműködésük esetén felkészíti a hozzátartozókat az elítélt visszafogadására;
- indokolt esetben segíti a családi kapcsolatok helyreállítását;
- ha az elítélt gyógyintézetben vagy szociális intézményben való elhelyezésének szükségessége merül fel, kapcsolatba lép az ilyen irányú tevékenységet ellátó intézményekkel;
- együttműködik a helyi önkormányzatokkal, munkáltatókkal, az elítélt társadalomba való beilleszkedését segítő karitatív tevékenységet végző civil szervezetekkel, vallási közösségekkel, egyéb önkéntes közreműködőkkel, és az egyedi ügyekben koordinálja tevékenységüket.

Amennyiben az elítélt letelepedési helye a bv. intézet illetékességi területén kívül esik, a fentiekben foglalt feladatok ellátása során az elítéltet fogva tartó bv. intézet és az elítélt letelepedési helye szerint illetékes bv. intézet büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szoros munkakapcsolatban látják el feladataikat.

V. 24. 1. A szabadulásra felkészítés hosszabb tartamú szabadságvesztést töltő elítéltek esetében

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 186. §

Ha az elítélt szabadságvesztés-büntetéséből legalább tíz évet letöltött, reintegrációs programba kell bevonni, amelynek szabályait köteles megtartani. A reintegrációs tiszt és a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő az elítélt részére egyéni reintegrációs programot (a továbbiakban: program) készít, és annak alapján hajtják végre az elítélt gondozását.

Az elítélt köteles a programban részére meghatározott feladatokat végrehajtani és együttműködni az abba bevont személyekkel és szervezetekkel. A program szükség szerint felülvizsgálható és módosítható.

A szabadságvesztés céljának hatékony elérése érdekében nemcsak az elítélt, hanem a több szereplőből álló befogadó környezet (család, szűkebb közösség, önkormányzat, munkáltató, társadalmi szervezetek) felkészítése is szükséges a visszailleszkedés sikeressége érdekében. A reintegrációs gondozás eredményessége érdekében készített komplex, az elítélt egyéni igényeihez igazodó program magába foglalja a(z):

- oktatást,
- képzést és szükség szerint a szakképesítés megszerzését,
- különböző fejlesztendő készségekre vonatkozó tréningeket,
- munkakeresésre vonatkozó ismereteket.

A fentiek elsajátításával az elítélt jobb esélyekkel indulhat a szabad életben.

V. 24. 2. Társadalmi kötődés program

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 187. §

Azok az első büntényes bűnelkövetők, akik vétség miatt rövidebb tartamú, egy évet meg nem haladó szabadságvesztést töltenek vagy gondatlan bűncselekmény miatt kerültek elítélésre, jellemzően nem a „tipikus”, a többségi társadalomtól eltérő jegyeket hordozó (szubkulturális) bűnözők. Esetükben a reintegráció legfontosabb célja, hogy a rövid ítéleti időre tekintettel az elítélt ne szakadjon ki abból a családi, szociális és munkahelyi környezetből, melyben elítélését megelőzően élt. Esetükben a leglényegesebb a családi kötelek fenntartása, a munkáltatás és a szabad élethez közelítő fogvatartás megteremtése, amelyben a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőnek kell markánsan nagyobb szerepet vállalnia. Ennek érdekében a hangsúly a korábbi munkahelyen történő továbbfoglalkoztatásra, a fokozatosan hosszabbodó és huzamosabb tar-

tamú intézetelhagyásra helyeződik, amelyben a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő tölt be kontrollpozíciót.

A társadalmi kötődés programban a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő feladata:

- a befogadó környezet biztosítása és erősítése;
- a korábbi munkahelyre történő visszahelyezés elősegítése, vagy új munkahely felderítése, vagy közfoglalkoztatás megteremtése;
- további társadalmi kapcsolatok kiépítése és fejlesztése;
- a lakhatás megteremtésének elősegítése.

A társadalmi kötődés programban részt vevő elítélt sikeres reintegrációja elősegítésére különböző juttatásokra jogosult:

- havonta tíz nap eltávozáson vehet részt a munkavégzésben töltött idő kivételével;
- külső munkahelyen felügyelet nélkül is dolgozhat;
- tanulmányait a bv. intézeten kívül is folytathatja.

Amennyiben az elítélt a társadalmi kötődés program szabályait megszegi, a bv. intézet parancsnoka annak végrehajtását felfüggeszti. Utóbbira abban az esetben is sor kerül, ha az elítélttel szemben újabb szabadságvesztés végrehajtására érkezik értesítés, továbbá a program felfüggeszhető, ha az elítélttel szemben újabb büntetőeljárás indul.

Az elítéltek hatékonyabb reintegrációját segítő társadalmi kötődés program a Bv. tv. teljesen új jogintézménye.

V. 24. 3. Reintegrációs őrizet

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 187/A–187/E. §-ok

A reintegrációs őrizet jogintézményének bevezetésével a büntetés-végrehajtás eszköztára jelentősen bővül a progresszív szabadságelvonás, a normalizáció és a sikeres társadalmi visszailleszkedés elősegítése tekintetében. Azok a jogerősen elítéltek, akik reintegrációs őrizetbe kerülnek, korlátozottan visszanyerik személyi szabadságukat, távozhatnak a büntetés-végrehajtási intézetből, de csak a büntetés-végrehajtási bíró által kijelölt házba, lakásba, amelyet csak meghatározott esetekben hagyhatnak el.

A társadalmi visszailleszkedés ilyen módon lépcsőzetesen valósul meg, a teljes szabadságelvonás és a felelős önálló életvezetés közé belép egy, az állami szervek által felügyelt életszakasz, amely legfeljebb hat hónapig tarthat. Ez a tartam generális maximumként jelenik meg, azaz a reintegrációs őrizet ennél kevesebb ideig is tarthat. Ebben az időszakban az elítélt biztosíthatja önálló megélhetését, munkát kereshet és vállalhat, tanulmányokat folytathat, újraalakíthatja és erősítheti családi, társadalmi kapcsolatait.

A reintegrációs őrizet lehetősége csak a társadalomra kevésbé veszélyes, nem életvitelszerű bűnelkövetők számára adott. Ki kell emelni ezért, hogy csak az első alkalommal, szabadságvesztésüket börtön vagy fogház végrehajtási fokozatban töltők esetén lehetséges az elrendelés. Az ítélet tartama nem lehet több öt évnél.

A feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, illetve ennek kizárása vagy kizártsága esetén a szabadulás várható időpontja előtt legfeljebb hat hónappal tehát akkor helyezhető reintegrációs őrizetbe az elítélt, ha:

- első alkalommal ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre,
- nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítélték el,
- öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztését fogház- vagy börtönfokozatban tölti,
- vállalja a reintegrációs őrizetbe helyezését.

A bv. intézet az elítélt végrehajtás alatt tanúsított kifogástalan magatartása, a büntetés-végrehajtási szervezet személyi állományával való együttműködése és a szabadságvesztés céljának elérésében való aktív közreműködése alapján kezdeményezheti a reintegrációs őrizet elrendelését a bv. bírónál. A szabadságvesztést végrehajtó intézet mellett ugyanakkor egy alkalommal a kezdeményezés joga a fogvatartottat és védőjét is megilleti, ugyanakkor mindkét esetben kötelező a törvényi előfeltételeknek való megfelelés.

A reintegrációs őrizet elrendelése, illetve annak későbbi, esetleges megszüntetése a bv. bíró hatáskörébe tartozik. A reintegrációs őrizet elrendelését megalapozó adatok beszerzése és az indítvány előterjesztése a bv. intézet feladata.

A bv. intézet, amennyiben kizáró feltételek nem állnak fenn, a kezdeményezőtől függetlenül előterjesztést készít a bv. bíró számára, amely tartalmazza az összefoglaló véleményeket és az bv. intézet vezetőjének javaslatát. Az előterjesztés összeállításának megkezdésével egy időben a bv. intézet megkeresi a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt egy, az elítélt családi viszonyairól, munkavállalási lehetőségeiről, vagyoni és jövedelmi viszonyairól, továbbá a reintegrációs őrizet céljából kijelölhető házról, lakásról szóló környezettanulmány elkészítése céljából.

Reintegrációs őrizet helyeként lakás és a hozzá tartozó bekerített hely szolgálhat. Felkészülve azon élethelyzetekre, amikor az elítélt nem a saját tulajdonában álló ingatlant jelöli meg, a javaslat előzetes fogadó nyilatkozat beszerzését írja elő. Ezzel az ingatlan tulajdonosa nemcsak az elítélt befogadását, lakhatásának biztosítását, de a reintegrációs őrizettel járó egyéb kötelezettségeket is magára nézve kötelezőnek ismeri el.

Az előterjesztést a bv. intézet harminc napon belül köteles elkészíteni és megküldeni. A Bv. tv. így alapesetként értelmezi a meghatározott határnapnál korábbi előterjesztést, ennek megfelelően soron kívüliséget állapít meg, ha a kezdeményezés vagy kérelem a szabadságvesztés utolsó hat hónapjában érkezik.

A lakás vagy egyéb ingatlan kijelölése, valamint a kijelölt hely elhagyása feltételeinek megállapítása a bv. bíró döntési jogosultsága.

A reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt a részére kijelölt lakást vagy egyéb ingatlant csak az alábbi esetekben és célból hagyhatja el:

- a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása,
- munkavégzés,
- oktatásban, képzésben való részvétel,
- gyógykezelés.

A reintegrációs őrizet csak az elektronikus távfelügyeleti eszközök alkalmazása mellett biztosítható.

A Bv. tv. meghatározza azokat az eseteket, amikor nincs helye a reintegrációs őrizet elrendelésének, amelyek az alábbiak:

- az elítélttel szemben további szabadságvesztést kell végrehajtani,
- az elítélttel szemben folyamatban lévő büntetőügyben elrendelt előzetes letartóztatását a szabadságvesztés végrehajtásának idejére megszakították,
- a fogvatartása során engedélyezett reintegrációs őrizetet az elítéltnak felróható okból megszüntették,
- az egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésből legalább három, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésből legalább hat hónapot nem töltött le,
- a megjelölt lakás az elektronikus távfelügyeleti eszköz elhelyezésére alkalmatlan.

Az elítélt számára a reintegrációs őrizet a személyi szabadságának részbeni visszaállításán kívül abból a szempontból is előnyös, hogy annak tartama a szabadságvesztésbe beleszámít, ezzel párhuzamban csökken a bv. intézetben töltött tartam.

A reintegrációs őrizet teljes tartama alatt az elítéltre szigorú magatartási szabályok vonatkoznak, amelyek betartásának ellenőrzését a büntetés-végrehajtási szervezet és az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv egymással együttműködve hajtja végre.

Az ellenőrzési jog és kötelezettség alapján a Bv. tv. meghatározza a már engedélyezett reintegrációs őrizet megszűnésének eseteit, amelyek az alábbiak:

- végrehajtandó szabadságvesztésről, új büntető ügyről érkezik értesítés,
- az elítélt a magatartási, illetve az elektronikus távfelügyeleti eszköz vállalt alkalmazási szabályait megszegi, az elektronikus távfelügyeleti eszközt megrongálja vagy használhatatlanná teszi.

A megszüntetésről az elrendelésre is jogosult bv. bíró soron kívül határoz, tekintettel arra, hogy azzal a szabadságvesztésből hátralévő tartam bv. intézetben történő végrehajtása válik szükségessé. Ennek megfelelően szükség szerint elfogatóparancs kiadását is végre kell hajtani. A reintegrációs őrizet alkalmazása megszüntetésének napja és az ismételt bv. intézeti befogadás napja közötti időszak a szabadságvesztésbe nem számít bele, így a kiszabott büntetés teljes egészében végrehajtásra kerül.

V. 25. Feltételes szabadságra bocsátás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 188–190. §

A feltételes szabadság a végrehajtás szempontjából különösen fontos elem, mivel megengedi, hogy a büntetőeljárásban meghozott ítéletet a végrehajtás során tanúsított magatartás és személyiségfejlődés függvényében felülvizsgálják, adott esetben a bíróság a büntetés meghatározott részének végrehajtásától eltekintsen.

A feltételes szabadság szabályait a Btk. tartalmazza, ezért a Bv. tv. feladata, hogy a végrehajtás során a jogintézménnyel kapcsolatban felmerülő feladatokat meghatározza és a Btk.-nak megfeleltesse.

Feltételes szabadságra bocsátható az elítélt, ha:

- a szabadságvesztés időtartama alatti magatartása kifogástalan, várhatóan törvényszéki életmódot fog folytatni, és a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető;
- a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a kétharmadát, visszaeső elítélt tekintetében a háromnegyed részét letöltötte [Btk. 38. § (2) bekezdés];
- a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, annak legkorábbi időpontját legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben állapítja meg, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját években kell meghatározni [Btk. 43. § (12) bekezdés].

A feltételes szabadságra bocsátás tárgyában a bv. intézet soron kívül (az elítélt által előzetes fogvatartásban, vagy házi őrizetben töltött idő beszámítására figyelemmel), egyébként a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt három hónappal tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak. Amennyiben a bv. bíró a feltételes szabadságra bocsátást engedélyezi, de az elítélt súlyos fegyelmi vétséget követ el, arról a bv. bírót soron kívül értesíteni kell.

A bv. bíró a határozott ideig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott elítélt pártfogó felügyeletét elrendelheti (Btk. 69. §), és külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő [Btk. 71. § (2)–(3) bekezdés].

Az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott elítélt vonatkozásában utóbbiak szintén irányadóak.

Ha több, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztés folyamatos végrehajtása során a bíróság az elítéltet bármely szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátotta, az mindaddig nem kezdhető meg, amíg az elítélt más szabadságvesztést tölt. Ha több szabadságvesztésből bocsátja feltételes szabadságra az elítéltet a bv. bíró, azokat a fogvatartott párhuzamosan tölti.

Meg kell szüntetni a pártfogó felügyelet mellett elrendelt feltételes szabadságot, ha az elítélt a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. A párhuzamosan töltött feltételes szabadságok esetében külön kell vizsgálni, hogy a feltételes szabadság megszüntetésének fentiekben foglalt feltétele fennáll-e.

A bv. intézet büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelője a feltételes szabadságra bocsátással összefüggésben elrendelt pártfogó felügyelői véleményt a bv. bíró megkeresése alapján készíti el. A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő utóbbiak érdekében az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább két hónappal meghallgatja, és vele ettől az időponttól kezdődően rendszeresen kapcsolatot tarthat.

V. 26. Utógondozás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 191. §

A reintegrációs gondozás fogalmának bevezetésével a bv. intézetekben végzett intézeti és pártfogó felügyelői feladatok egyértelművé váltak, elhatárolva az utógondozás ellátását, amely kizárólag a pártfogó felügyelők által, szabadult elítéltek körében végzett reintegrációs tevékenység.

A korábban már említett, az egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról szóló 2014. évi XXX. törvény az utógondozást a bv. szervezet hatás-

körébe utalta. Utóbbiak alapján, a szabaduló elítéltek reintegrációjának elősegítését a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők végzik.

Az utógondozás a szabadságvesztés-büntetés letöltését követően a szabadulás után kezdődik. Fontos eleme – amely hatékonyságát is elősegíti –, hogy kérelemre történik, tehát nem kötelező a szabadultak részére. Célja a szabadult elítélt reintegrációjának elősegítése, tartama egy év.

Az utógondozás komplex tevékenység, kiterjed minden olyan területre, amelyben a volt fogvatartott segítséget igényel, így legfőképp a munkavállalásra, letelepedésre, szállásbiztosításra, tanulmányokra, okmányok beszerzésére és gyógykezelésre, gyógyító eljárásra. Az utógondozást a szabadult elítélt letelepedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő végzi.

Az utógondozás mint feladat a bv. szervezet büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőire hárul, azonban az egyedi esetekből kiindulva a társszervek széles körének segítségét veheti igénybe, így különösen a munkáltatók, a szabadult elítélt társadalomba való visszailleszkedését elősegítő karitatív tevékenységet végző civil szervezetek, vallási közösségek és egyéb önkéntes közreműködők nyújthatnak támogatást; feladataikat az adott személy szükségletei szerint a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő koordinálja. Az említett szervezetek mellett kiemelt szerepe van a letelepedés helye szerinti önkormányzatoknak is, mert azt az elítéltet, aki szabadságvesztés-büntetéséből folyamatosan legalább tíz évet bv. intézetben töltött, és lakhatása és munkáltatása egyéb módon nem biztosítható, úgy kötelességük a lakhatás biztosítása és a munkahelyteremtés közfoglalkoztatás keretében.

V. 27. A fiatalkorúak szabadságvesztése

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 192–204. §

A felnőtt korúakra vonatkozó szabályokat a sajátos életkori eltérésekkel együtt kell alkalmazni a fiatalkorúak esetében, tehát csak az eltérések jelennek meg a szabályozásban.

V. 27. 1. A fiatalkorúak elhelyezésre vonatkozó szabályok

- Felnőtt korúakkal történő együttes elhelyezés:
A fiatalkorúak szabadságvesztését külön bv. intézetben, vagy a bv. intézet elkülönített részében kell végrehajtani. A fiatalkorúak bv. intézetében felnőtt korú elítéltek csak a bv. intézet működése érdekében helyezhetők el.
- Fiatalkorúakkal történő együttes elhelyezés különös esete:
A fiatalkorú kérelmére az azonos nemű fiatalkorú testvérével együttesen elhelyezhető, ha ez mindkét fiatalkorú érdekében áll, és a bv. intézetben ennek lehetősége megteremthető. Az együttes elhelyezésnél figyelembe kell venni az elítéltek előéletét és az elkövetett bűncselekményt, valamint az együttes elhelyezés fogvatartás rendjére és biztonságára gyakorolt lehetséges hatását, a fiatalkorú veszélyeztetettségét, értelmi és érzelmi fejlettségét.
- Tiltó rendelkezés:
Tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú elítélt dohányterméket nem tarthat magánál, ezért dohányzó zárkában elhelyezése törvényi akadályba ütközik.

A bv. intézetben tartózkodó fiatalkorú elítéltek elhelyezésére szolgáló lakóhelyiségek és zárlak berendezése – a bv. intézet lehetősége szerint – a fiatalkorúak magatartása, tanulmányi előmenetele és szorgalma figyelembevételével alakítható ki, amely a normalizáció alapelvét hivatott elősegíteni.

V. 27. 2. Önálló jogi nyilatkozatok megtétele a fiatalkorúak fogvatartása során

A fiatalkorú a törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása nélkül is önállóan tehet panaszt, nyújthat be kérelmet, vagy nyilatkozhat a fogvatartásával kapcsolatban felmerülő ügyekben. Az előző szabály nem alkalmazható a fiatalkorú egészségügyi önrendelkezési jogának érvényesülése tekintetében. Korábban ilyen jellegű rendelkezés nem létezett, a törvényes képviselő nyilatkozata elengedhetetlen követelmény volt a végrehajtás során.

V. 27. 3. Anyagi ellátás, a költségek viselése

A fiatalkorú gyógyszert, gyógyászati segédeszközt térítés nélkül kap. A fiatalkorú a tartására fordított költségekhez csak akkor köteles hozzájárulni, ha munkáltatásban vesz részt, rendszeres pénzellátással rendelkezik vagy ösztöndíjban részesül. Az előzőekben foglaltakat kell alkalmazni a költségtérítéses előállítások, szállítások, egyéb szolgáltatások esetén is.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú részére, ha letéti pénzzel nem rendelkezik, a bv. intézet költségtérítés nélkül biztosítja az előállítását a súlyos beteg közeli hozzátartozója meglátogatása vagy a közeli hozzátartozó temetésén való részvétel, illetve a kegyelet lerovása érdekében.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú dohányterméket nem tarthat magánál, és dohányzása még a törvényes képviselőjének a hozzájárulásával sem engedélyezett. Az egészséges életmód kialakítása, megerősítése és a szenvedélybetegségek elleni hatékony fellépés egyik eszköze lehet a továbbiakban, hogy a 18 éven aluli fogvatartottak nem dohányozhatnak, és dohányterméket sem tarthatnak maguknál. Ez nyilvánvalóan egy újabb elkülönítési szempontot takar, melyhez szükséges felmérni a jelenlegi bv. intézetek lehetőségeit. A dohányzás szigorítása egyértelműen a nemdohányzók védelme érdekében hozott jogszabályok által meghatározott irányvonallal esik egybe.

A fiatalkorú elítéltek részére naponta lehetővé kell tenni a meleg vizes fürdést (zuhanyozást). Részükre legalább hetente biztosítani kell a bv. intézetben ingyenesen használható sportolási lehetőségek igénybe vételét.

V. 27. 4. A fiatalkorúak oktatása

A fiatalkorú a tankötelezettségét a külön törvényben meghatározott életévének betöltéséig köteles folytatni. A magánelzárással fenytett fiatalkorút az iskolai óraktól, reintegrációs programokról nem lehet eltiltani.

A Bv. tv. szakít a korábbi tankötelezettség életkori felső szintjével, ami a 16. életévet jelölte meg. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 45. § (3) bekezdése sajátos nevelési igény esetén lehetővé teszi, hogy a szakértői bizottság 23 éves korig meghosszabbítsa a tankötelezettséget, amely a bv. intézetekben fiatakorúként a 21. életév betöltéséig lehetséges. Ezt a jogkört a bv. intézetekben a megreformált Befogadási és Fogvatartási Bizottság gyakorolja. Ennek alapján elsődlegesen az oktatás, képzés lesz a fő feladata a fiatakorúak bv. intézeteinek.

Megkezdett tanulmányok esetén a fiatakorú kérelmére a vizsgakötelezettség teljesítése érdekében a bv. intézet gondoskodik az előállításáról, ha ehhez az oktatási intézmény vezetője és a bv. intézet parancsnoka együttesen hozzájárul.

Tanulói vagy magántanulói jogviszonyt a bv. intézet parancsnokának engedélyével a fiatakorú a bv. intézeten kívüli oktatást nyújtó intézménnyel is létesíthet, amely során iskolalátogatási és vizsgakötelezettségét az oktatási intézményben teljesíti. Az engedélyezés során figyelembe kell venni különösen az elkövetett bűncselekményt, a biztonsági kockázatokat, a fiatakorú korábban tanúsított magatartását, tanulmányi előmenetelét és szorgalmát.

Ha a bv. intézet nem áll szerződéses kapcsolatban általános iskolával, a bv. intézet illetékességi területébe tartozó iskola a bv. intézettel kötött együttműködési megállapodás alapján biztosítja az alapfokú képzést, magántanulói jogviszony keretében.

A tanulmányi eredményt és a szorgalmat az egyéni képességek alapján kell értékelni.

V. 27. 5. A fiatakorúak reintegrációja

A fiatal bűnelkövetők iskolázottsága jelenleg alacsony szintűnek mondható, zilált körülmények közt nevelkedtek, gyakran olyan környezetben, ahol megszokott, elfogadott volt a szülő bűnözői identitása, ezáltal az elsődleges szocializációs közeg, a család értékközvetítése negatív hatást gyakorolt a fiatakorúakra. Gyakran az iskolai tanulásokról azért hiányoztak a fiatakorúak, mert a szülők nem ébresztették fel őket, és otthon is azt látták, hogy munkába járás nélkül is lehet „élni”, lehet „pénzt keresni”. A börtönökben nyilvánvalóan fontos a normalizáció közvetítése, de ez a káros társadalmi jelenségek korrekcióját követően lehetséges. Az iskolázottsági szint felzárkóztatása kiemelt feladat, ezért fontos az együttműködés az oktatási szervezetekkel és azon civil szervezetekkel, akik támogatni, segíteni igyekeznek a bűn lejtőjén csak „megbotlott” egyéneket. Külön érdemes kiemelni, hogy még a fegyelmi eljárás során kiszabott magánelzárás idején sem lehet az iskolai oktatástól távol tartani a tankötelezett fiatakorút.

A bv. intézet a fiatakorú elítéltről az oktatási, illetve gyermekvédelmi intézménytől pedagógiai véleményt kér a fiatakorú megismerése érdekében, különösen a magatartás, a szorgalom, a fejlesztést igénylő területek, a családi háttér adataira vonatkozóan. Az adatok az egyéni fejlesztési terv, a fiatakorú védelme, valamint a kockázatbecslés érdekében használhatók fel.

A bv. intézet a nevelési programját, a fiatakorú egyéni fejlesztési tervét a fiatakorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, továbbá az egészséges életmódra való felkészítése érdekében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete alá tartozó javítóintézetek szakmai tapasztalatai felhasználásával, azokkal együttműködve alakíthatja ki.

Jutalmazás: A fiatalkorú dicsérő oklevéllel is jutalmazható. A fiatalkorú dicsérő oklevéllel való jutalmazására a parancsnok jogosult. Dicsérő oklevél az elítéltek csoportjainak is adományozható.

Fegyelmi: A magánelzárás a fiatalkorúak börtönében tíz, a fiatalkorúak fogházában öt napig terjedhet. A magánelzárással fenyegetett fiatalkorút az iskolai órától, reintegrációs programokról nem lehet eltiltani. Dohánytermék tartása, illetve dohányzás esetén fegyelmi eljárás nem indítható.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött elítélt eltávozásra és kimaradásra akkor bocsátható, ha őt a törvényes képviselője, nagykorú hozzátartozója, büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelője vagy valamely, a bv. szervezettel együttműködési megállapodást kötött társadalmi szervezet vagy vallási közösség képviselője fogadja, és a kíséréséről, valamint a visszaszállításáról is gondoskodik.

A fogva tartó intézet a törvényes képviselő kérésére a fiatalkorú fejlődéséről, magatartásáról köteles felvilágosítást adni. A felvilágosítás történhet írásos megkeresésre vagy látogatás, szülői értekezlet, családi konzultáció, illetve családterápiás foglalkozás keretein belül szóban is. Amennyiben a szóban adott tájékoztatást a törvényes képviselő nem fogadja el, írásban kell válaszolni a szóban feltett kérdéseire.

A bv. intézetben szülői értekezlet tartható, a fiatalkorúak részére szervezett rendezvényekre a bv. intézet által engedélyezett kapcsolattartók is meghívhatók.

V. 27. 6. A fiatalkorúak kapcsolattartása

A fiatalkorú fogvatartott saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével, háromhavonta családi konzultáción vehet részt, amely a bv. intézetben megvalósuló kötetlen kapcsolattartási forma. A családi konzultáción a szülő, valamint az vehet részt, aki a Ptk. alapján a fiatalkorúval kapcsolattartásra jogosult, kivéve, ha a bíróság vagy a gyámhatóság a kapcsolattartási jogot korlátozta vagy megvonta.

A fiatalkorú – a bv. intézet lehetősége szerint – saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével családterápiás foglalkozáson vehet részt. A családterápiás foglalkozáson nem vehet részt a szülő, ha kapcsolattartásra nem jogosult. A családterápiás foglalkozások számát a terápiás szükségletek határozzák meg. A fiatalkorú családterápiás foglalkozáson való részvétele kivételesen a bv. intézeten kívül is engedélyezhető. A családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás nem minősül látogatófogadásnak, és az az elítéltek között is engedélyezhető.

A családi konzultáció kötetlen találkozási forma, ellentétben a családterápiával, amelynek során a családterapeuta rendszeres, egymásra épülő, tematikus foglalkozások során látja el szakfeladatát. A családterápia olyan pszichoterápiás szemlélet és módszer, amelynek segítségével a terapeuta hozzájárul a családban mutatkozó problémák okainak felderítéséhez, a tüneteket produkáló egyénnel és a családdal közös együttműködésben. A szakember a családterápia során – a lehetőségekhez mérten – optimalizálja a család rendszerének működését, megváltoztatja az élmények átélésének minőségét és ezáltal a család viselkedését.

A segítő célú családi konzultáció, illetve a családterápia az intézet engedélyével folytatható, amely magában foglalja annak mérlegelését, hogy a szülő jelenléte a fiatalkorú érdekét szolgálja-e, valamint nem veszélyezteti-e a büntetőeljárás eredményességét és a büntetés-végrehajtás

rendjét és biztonságát. A családi jellegű találkozásoknál fel kell használni a jelenleg még bimbózó jellegű családi döntéshozó csoport¹⁶ (Csdcs) tapasztalatait.

A fiatalkorú kapcsolatot tarthat az oktatási-nevelési intézménye pedagógusával, tanulmányi és vizsgakötelezettsége, valamint személyiségfejlődése érdekében.

V. 27. 7. A fiatalkorúak reintegrációs őrizete

A felnőtt korú fogvatartottakra vonatkozó alkalmazási feltételrendszeren túl (lásd az V. 24. 3. számú alfejezetet), a fiatalkorúak esetén a reintegrációs őrizet alkalmazási feltétele:

- a) a szabadságvesztés végrehajtása alatt legalább egy alkalommal családi terápián vagy családi konzultáción való részvétel,
- b) a törvényes képviselő hozzájárulása az elektronikus távfelügyeleti eszköz telepítéséhez, illetve fogadónyilatkozat megtétele a lakhatás tekintetében, valamint a törvényes képviselő nyilatkozata a fogvatartott kíséréséről.

V. 27. 8. Szabadítási eljárás a fiatalkorúak körében

A tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú szabadítása előtt hatvan nappal a törvényes képviselőt értesíteni kell.

A fiatalkorút szabadítása esetén a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőnek vagy a gyámnak kell átadni a bv. intézet székhelyén. A törvényes képviselő írásbeli hozzájárulása esetén a fiatalkorú kísérő nélkül hagyhatja el a bv. intézetet. A törvényes képviselő az írásbeli nyilatkozatot a várható szabadítás előtt legkésőbb három munkanappal köteles eljuttatni a bv. intézet parancsnokának.

Ha a fiatalkorú szülőjéhez vagy gyámjához történő hazatérésére megtett intézkedések nem vezetnek eredményre, akkor a bv. intézet megkeresi a gyámhatóságot a szükséges gyermekvédelmi intézkedés megtétele érdekében.

Ha a fiatalkorú törvényes képviselője nem jelent meg az átvétel érdekében, és nem járult hozzá a fiatalkorú kísérő nélküli eltávozásához, a bv. intézet haladéktalanul megkeresi a fiatalkorú ideiglenes elhelyezése érdekében a gyermekek védelméről szóló törvényben feljogosított szervet, és gondoskodik a fiatalkorúnak az ideiglenes hatályú elhelyezéséről rendelkező határozatban megjelölt gondozási helyre történő szállításáról.

Ha a nevelésbe vett fiatalkorú szabadulásakor a gyermekvédelmi gyám nem jelent meg a fiatalkorú átvétele érdekében, a bv. intézet haladéktalanul értesíti a fiatalkorú gyermekvédelmi gyámját működtető területi gyermekvédelmi szakszolgálatot a fiatalkorú gondozási helyére történő szállításának megszervezése érdekében.

Ha a fiatalkorú a várható szabadulásakor a tizennyolcadik életévét még nem tölti be, a bv. intézet a pártfogó felügyelettel kapcsolatos intézkedés érdekében értesíti a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt.

¹⁶ Reszocializációs modell, mely révén a család, és a közeli hozzátartozók segítségével a büntetés-végrehajtás, a pártfogók és a fogvatartott közösen tudja meghozni azokat a döntéseket és kidolgozni egy olyan cselekvési tervet, amely a lehető legjobban elégíti ki a fogvatartott, illetve az érintett családtagok szükségleteit, elvárásait. A megbeszélések egy facilitátor (megoldást segítő) szakember közreműködésével történnek.

Ha a fiatalkorú nem a korábbi lakóhelyén kíván tartózkodni, és ezt írásban jelzi a bv. intézet felé, a bv. intézet a letelepedési helyként megjelölt, területileg illetékes büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt is értesíti.

Ha a fiatalkorút a szabadságvesztés előtt átmeneti nevelésbe vagy tartós nevelésbe vették, a szabadulás előtt a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot is értesíteni kell a fiatalkorú elhelyezésének elősegítése érdekében. A fiatalkorút szabadulásakor a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által megjelölt személynek kell átadni. Ha az átvételre megjelölt személy nem jelenik meg, a fiatalkorút a fogvatartás helye szerint illetékes megyei (fővárosi) ideiglenes elhelyezést biztosító gyermekotthonba kell szállítani. Az átszállításhoz az intézet a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 72. §-a alapján fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható határozatot állít ki.

V. 27. 9. A főbb büntető szankciók alakulása a fiatalkorúakra nézve

A szabadságvesztés

Generális minimum: 1 hónap (felnőtt korúaknál 3 hónap), generális maximum: halmazati és összbüntetés esetén 20 év (felnőtt korúaknál életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetés is lehetséges).

A szabadságvesztés végrehajtási fokozata a fiatalkorúak börtöne, ha

- a fiatalkorút kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik,
- az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú visszaeső, vagy
- az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték.

Minden más esetben a szabadságvesztés végrehajtási fokozata a fiatalkorúak fogháza.

Egyéb büntetőjogi szankciók

A fiatalkorúval szemben kiszabható *elzárás* legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap.

Fiatalkorúval szemben *közérdekű munkát* akkor lehet kiszabni, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte.

Fiatalkorúval szemben *pénzbüntetés*t akkor lehet kiszabni, ha önálló keresete, jövedelme vagy megfelelő vagyona van. Mértéke: 15–250 napi tétel, az egynapi tétel összegét legalább 500, legfeljebb 50 ezer forintban kell meghatározni.

A pénzbüntetés helyébe lépő közérdekű munkát úgy kell megállapítani, hogy egy napi tétel helyébe két óra közérdekű munka lép. Ha a fiatalkorú a munkakötelezettségének önként nem tesz eleget, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

Az alábbi főbb szempontok érvényesülnek az új szabályozásban:

Elhelyezés:

- Fiatalkorú kérelmére az azonos nemű fiatalkorú testvérével együttesen elhelyezhető, ha ez mindkét fiatalkorú érdekében áll, és a bv. intézetben ennek lehetősége megteremthető.
- Tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú elítélt dohányterméket nem tarthat magánál, ezért dohányzó zárkában elhelyezése tilos.

Jognyilatkozatok: A fiatalkorú törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása nélkül is önállóan tehet panaszt, nyújthat be kérelmet, vagy nyilatkozhat a fogvatartásával kapcsolatban felmerülő ügyekben – kivéve az egészségügyi önrendelkezést.

Fegyelmi: A magánelzárás a fiatalkorúak börtönében tíz, a fiatalkorúak fogházában öt napig terjedhet. A magánelzárással fenytett fiatalkorút az iskolai órától, reintegrációs programokról nem lehet eltiltani.

Új kapcsolattartási formák:

- *családi konzultáció:* A fiatalkorú saját vagy a törvényes képviselő kérelmére háromhonta családi konzultáción vehet részt, amely a bv. intézetben megvalósuló kötetlen kapcsolattartási forma. A családterápiás foglalkozáson nem vehet részt a szülő, ha kapcsolattartásra nem jogosult. Nem minősül látogatófogadásnak, és az az elítéltek között is engedélyezhető.
- *családterápiás foglalkozás:* Kérelemre kezdődhet, de nem minősül látogatófogadásnak, és az az elítéltek között is engedélyezhető. A foglalkozások számát a terápiás szükségletek határozzák meg. Kivételesen a bv. intézeten kívül is engedélyezhető.

Egyéb sajátosságok:

- A fiatalkorúakat a felnőttektől eltérően kell elhelyezni, és a velük való bánásmódnak is a fiatalkorúak érdekeinek szem előtt tartásával kell megvalósulnia.
- A nemzetközi előírásoknak, trendeknek a végrehajtás egyes elemeibe beágyazottan kell funkcionálniuk.
- A fiatalkorú megismerését a lehető legaprólékosabban kell elvégezni, felhasználva a korábbi szocializációs környezet, család, iskola, civil szervek addigi ismereteit; ennek megfelelően kialakítani a személyre szabott reintegrációs tervet a fogvatartás során.
- Az elégtelen vagy félresiklott szocializációs hibákat korrigálni kell a végrehajtás során, melynek legfontosabb területei az erkölcsi nevelés, az oktatás és képzés, a munkára szoktatás.
- A családi kapcsolatok erősítésével, a családba visszafogadás elősegítésével, szerepével kell előkészíteni a fiatalkorú szabadulását, ahol adott esetben a nagyszülőknek is fontos szerep juthat.
- A szabadulást követően is meg kell adni a szükséges segítséget, támogatást a fiatalkorú számára a bűnismétlés elkerülése érdekében.

V. 28. A katonák szabadságvesztésének végrehajtása

Feldolgozott jogszabályi hely: Btk. 127., 130–132. §; Bv. tv. 47., 205–215., 279., 422., 433. §

V. 28. 1. A katonákra vonatkozó speciális szabályok

A katona fogalmát a Btk. a következők szerint határozza meg: *E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.*

A fegyveres erő (a Magyar Honvédség) és a fegyveres rendvédelmi szervek az állam rendjének és biztonságának garanciáját jelentik, ez azonban sajátos személyi, szervezeti jelleggel, többletkövetelményekkel, többletvárásokkal és sajátos függelmi rendszerrel társul. E speciális jellegre tekintettel indokolt a katonákra vonatkozó elkülönült szabályozás.

A katonai igazságszolgáltatás célja, hogy a hadsereg vagy a fegyveres rendvédelmi szerv rendjét és fegyelmét a jog eszközeivel biztosítsa, feladata pedig az állományban szolgálók közösségi együttélésének védelme, a kiadott parancsok és elvárt magatartások kikényszeríthetőségének, valamint a tiltott magatartások szankcionálhatóságának garantálása, a fegyveres szerv alapértékeinek védelme, a hierarchia és tekintélyrendszer feltétlen működésének biztosítása.¹⁷

Fontos megemlíteni, hogy a katonára egyszerre vonatkoznak a minden más természetes személyre vonatkozó jogszabályok és a katonai életviszonyokat szabályozó normák, amelyekről elmondható, hogy az általánoshoz (lex generalis) képest, speciális szabályokat (lex specialis) alapít meg anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási tekintetben is. Jelen fejezet azonban kizárólag a katonai büntetőjog egyes anyagi és végrehajtási szabályaira fókuszál.

V. 28.2. A katonai bűncselekmény elkövetői

Katonai bűncselekményt *tettesként* csak katona követhet el. Általános szabály, hogy a katonai bűncselekmény *részesé* viszont bárki lehet. Ilyen esetben a nem katona terhelt is katonai büntető-eljárás alá vonható a Be. 470. § (3) bekezdése alapján.

A büntethetőséget kizáró ok

A fegyveres erők és a rendvédelmi szervek akkor tudják ellátni feladataikat, ha a katonának minősülő személyek között szigorú alá- és fölérendeltségi viszony érvényesül. A függelmi viszonyok rendszerében az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása, az *előljáró*, akire pedig irányítási jogköre kiterjed, az *alárendelt*.

Az előljáró elsősorban parancsok és intézkedések kiadásával szerez érvényt akaratának. A parancs meghatározott tevékenység vagy feladat végrehajtására vonatkozó egyedi utasítás. A parancsot az előljárónak határozottan és úgy kell kiadni, hogy az félreérthetetlen legyen az alá-

¹⁷ Farkas Ádám: A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és társadalom rendszereiben. Hadtudomány, 2012. 5. szám.

rendelt számára, és a parancs címzettje képes legyen annak végrehajtására. A katona viszont a parancsot ellentmondás nélkül, a kellő időben, a legjobb tudása szerint és maradéktalanul köteles teljesíteni.

Az alárendelt tehát köteles végrehajtani minden parancsot, viszont – amennyiben ez bűncselekményt valósít meg – cselekményéért nem büntethető, mivel a törvény az alárendeltet mentesíti a felelősség büntetőjogi vállalása alól. Tehát a Btk. értelmében *nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményéért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el*. Ha a katona nem tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, akkor a parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó tettesként felel (közvetett tetteség). Ilyen esetben a katona mentesül a büntetőjogi felelősség alól (*büntethetőséget kizáró ok*). Abban az esetben, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, akkor mind ő, mind a parancsot adó *tettesként felel*.

A büntethetőséget megszüntető ok

A Btk. a büntethetőséget kizáró ok mellett meghatároz egy speciális *büntethetőséget megszüntető okot* is, eszerint nem büntethető *katonai vétség miatt az elkövető, ha szolgálati viszonyának megszűnése óta egy év eltelt*. E speciális büntethetőséget megszüntető ok értelemszerűen *nem vonatkozik* a katonai büntetett vagy az egyéb köztörvényes bűncselekményt elkövetőkre.

Az egy év elteltét a bűncselekmény *elbírálásának időpontjában kell vizsgálni*. A tettes szolgálati viszonyának megszűnése után az egy év eltelté abszolút eljárást megszüntető ok, és azt nem befolyásolja az sem, ha az ügyben időközben nem jogerős határozat született, mivel az elbírálás időpontja alatt ebben az esetben a *jogerős határozat meghozatalának az időpontja* értendő.

A törvény rendelkezései *vonatkoznak a társtettesekre* is. A törvény azonban a társtettesek közül kizárólag annak az elkövetőnek a büntethetőségét *szünteti meg, akinek* a szolgálati viszonya megszűnése óta *az egy év ténylegesen eltelt*.

A törvény szövegéből következik, hogy a katonai vétségek részesei is a tettes szolgálati viszonyának megszűnésétől számított egy éves határidőn belül büntethetők. Fontos megjegyezni, hogy *a részesek mindaddig felelősségre vonhatók, amíg a tettesek bármelyikének is fennáll a büntethetősége*.

V. 28. 3. A katonai fogda

A Btk. szerint, ha a katona elkövető a *szolgálatban megtartható*, katonai fogdában kell végrehajtani a katonára kiszabott, *egy évet meg nem haladó fogházbüntetést*, illetve az elzárást [Btk. 132. § (1) bekezdés]. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha az elítélt visszaeső [Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pont].

A katonai fogdában végrehajtandó fogházbüntetés kiszabása esetén az elítélt szolgálati viszonya – pusztán amiatt, hogy végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték – nem szűnik meg, büntetése letöltése után a szolgálatot folytathatja.

A katonai fogda nem a szabadságvesztés-büntetés egyik végrehajtási fokozata, hanem olyan sajátos végrehajtási mód, amely kizárólag a feltételek együttes megléte esetén alkalmazható a

katonának minősülő elkövetőkkel szemben. Ennek célja, hogy az elítéltek a szabadságelvonás ideje alatt se kerüljenek ki a szolgálati rend és fegyelem hatálya alól.

A speciális végrehajtási mód alkalmazhatóságának egyik törvényi feltétele, hogy a bíróság ítéletében meghatározott szabadságvesztés időtartama *nem haladhatja meg az egy évet*. További feltétellel, hogy a bíróság által meghatározott *végrehajtási fokozat csak fogház* lehet. A minden elkövetőre vonatkoztatható szabály szerint a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre – különösen az elkövető személyiségére és a bűncselekmény indítékára – tekintettel a törvényben előírtnál eggyel enyhébb végrehajtási fokozat határozható meg, ez a rendelkezés ebben az esetben is alkalmazható.

Indokolt felhívni a figyelmet arra, hogy katonánál a közügyektől eltiltás, illetőleg a lefokozás vagy a szolgálati viszony megszüntetés katonai büntetések alkalmazása egyúttal a szolgálati viszony megszűnését is eredményezik, ezért nem teszik lehetővé a szabadságvesztés katonai fogdában való végrehajtását.

Ha az ügydöntő határozat kihirdetése után az elítélt szolgálati viszonya megszűnt, a büntetést, illetőleg annak hátralévő részét a törvény alapján fogházban kell végrehajtani.

V. 28. 4. A fogvatartás végrehajtása

A végrehajtás helye és az elkülönítési szabályok

Ha a bíróság a szabadságvesztést katonai fogdában rendeli végrehajtani, akkor a végrehajtásának rendje a katonai fogdában a *fogház rendjének felel meg*. A katonai fogdában végrehajtani rendelt szabadságvesztés az *erre kijelölt büntetés-végrehajtási intézet* – jelesül a tököli Fiatalkorúak Bv. Intézete – *elkülönített részlegén kerül végrehajtásra*. *A végrehajtás során a katonákat a többi fogvatartottól, továbbá a különböző állománycsoportú katonákat egymástól el kell különíteni*, de a katonai elítéltek katonai érdekből is csoportosíthatók.

A katonák joggyakorlásának speciális szabályai

A Bv. tv. rendelkezik a katona szolgálati jogviszonyával összefüggő jogai gyakorlásáról, illetve kötelezettségei teljesítéséről is, így katonai fogdában büntetésüket töltő elítéltek *szolgálati kötelezettségei és jogai annyiban szünetelnek, illetőleg korlátozottak, amennyiben erről az ítélet vagy jogszabály rendelkezik, illetve amennyiben ezek érvényesülése a büntetés céljával ellentétes*. Az elítéltek a szabadságvesztés végrehajtása alatt *előjárói és feljebbvalói joggal nem rendelkeznek, fegyvert nem viselhetnek, és fegyveres szolgálatot nem láthatnak el*, de rendfokozati és fegyvernemi jelzés nélküli *egyenruhát viselnek*, nem pedig a „civil” elítéltek részére előírt formaruhát. A kapcsolattartás általános szabályaihoz képest a Bv. tv. speciális rendelkezésként lehetővé teszi a katona számára a munkáltatói jogkört gyakorló *parancsnokkal és az alakulatukkal való kapcsolattartást*.

Az előzetes letartóztatás végrehajtásának speciális szabályai

A Bv. tv. szabályrendszere azt az elvet követi, hogy a főszabály szerint az elítéltekre vonatkozó szabályok vonatkoznak az előzetesen letartóztatottakra is, de az eltérő szabályokat külön,

tételesen megjelöli. Tehát az általános szabályok itt is megfelelően irányadók. Ehhez képest természetesen további szűkítést jelentenek a katonákra vonatkozó előírások, vagyis a katonákra vonatkozóan a Bv. tv. az előzetesen letartóztatottakon belül is csak az eltérő szabályokat határozza meg.

A katona előzetes letartóztatását *katonai fogdán* – a külön jogszabályban kijelölt intézet e célra elkülönített részén – *kell végrehajtani*, kivéve, ha a rendelkezési jogkör gyakorlójának a terheltek elkülönítésére vonatkozó rendelkezésének teljesítése másként nem biztosítható. A szabadságvesztésnél említett elkülönítési szabályok az előzetes letartóztatás során is irányadók. Az előzetesen letartóztatott katona a *bíróság, az ügyész vagy más hatóság elé állításkor egyenruhát visel*.

Az elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtása

Az elzárás – mint büntető anyagi jogi büntetés – szempontjából akkor minősül az elkövető katonának, ha a Btk. 127. § (1) bekezdésében meghatározott fegyveres szervvel *a tényleges állományviszonya* a vele szemben kiszabott elzárás végrehajtásának *megkezdésekor vagy a végrehajtás alatt fennáll*. A katonák elzárása esetében a Bv. tv. a fent vázoltak szerint külön szabályokat állapít meg a végrehajtás helyére és az elkülönítésre nézve, amelyre irányadók a szabadságvesztésre vonatkozó szabályok, vagyis az elzárást katonai fogdán kell végrehajtani, és az általános elkülönítési szabályokon túl – a szabadságvesztéshez hasonlóan – a különböző állománycsoportú katonákat egymástól el kell különíteni.

A szabálysértési elzárás tekintetében a Bv. tv. az elzárásra vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni, tehát a katonák elzárása kapcsán leírtak megfelelően irányadók a szabálysértési elzárás végrehajtására is.

A büntetés-végrehajtási bíró feladatai

A *katonai büntetőeljárársban elítélt katona* esetében a büntetés-végrehajtási bíró feladatait a törvényesék elnöke által kijelölt *katonai bíró látja el*. A leírt feltételeknek együttesen kell fennállniuk, vagyis ha a katonát nem katonai büntetőeljárársban, vagy a civil személyt katonai eljárásban ítélték el, akkor ez a rendelkezés nem alkalmazható.

V. 29. A nem magyar állampolgárságú fogvatartottakra vonatkozó speciális szabályok

Feldolgozott jogszabályi hely: Btk. 59–60. §; Bv. tv. 11–12., 207–215., 301. §

V. 29. 1. A kiutasítás

Bár közvetlenül nem érinti a büntetés-végrehajtási szervezetet, mégis meg kell említeni a nem magyar állampolgár elkövetőkkel szemben alkalmazható speciális büntetést, a kiutasítást. Minden állam alapvető érdeke, hogy a nemzetközi jogi normákat is szem előtt tartva megteremtse annak jogállami lehetőségét, hogy a területén tartózkodó nem kívánatos személyek eltávolíthatók (kiutasíthatók, kitoloncolhatók) legyenek. A kiutasítás büntetés kiszabható önállóan vagy

más büntetés mellett is. Alkalmazhatóságát és tartamát a bűncselekmény jellege és súlya, az elkövető magyarországi tartózkodásának jogcíme, személyi és családi körülményei, illetve az esetlegesen kiszabott egyéb büntetés mértéke is befolyásolják. A kiutasítás csak nem magyar állampolgárságú elkövetővel szemben alkalmazható. Akit kiutasításra ítélnék, annak el kell hagynia az országot, illetve túrnie kell azt, hogy az ország területéről kitoloncolják.

Nem utasítható ki, aki menedékjogot élvez. A menekültként elismerés feltételeiről, a menekültek jogállásáról külön törvény rendelkezik.

Magyarország az Európai Unió tagjaként köteles figyelembe venni a szabad mozgás és tartózkodás jogára vonatkozó uniós rendelkezéseket, valamint az uniós állampolgárookra és az unión kívüli országok állampolgáira vonatkozó belső jogszabályokat is. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezők, továbbá a *letelepesedési engedéllyel vagy bevándorolt* státusszal bíró személyek esetében a Btk. *csak ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel* büntetendő bűncselekmény esetén teszi lehetővé a kiutasítást. Azokat a nem magyar állampolgárokat, akik még ennél is szorosabban kötődnek Magyarországhoz – *ha legalább tíz éve Magyarországon tartózkodnak*, vagy családjuk és rokoni kapcsolataik ide kötik őket – *csak kivételesen, tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés* kiszabása esetén lehet kiutasítani, és további feltétel, hogy az elkövető a közbiztonságot jelentősen veszélyeztesse.

A kiutasítás határozott ideig tart, vagy végleges hatályú. A *határozott ideig* tartó kiutasítás legrövidebb tartama *egy év*, a leghosszabb tartama *tíz év*. Végleges hatállyal akkor utasítható ki az elkövető, ha *tízévi, vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre* ítélik, és Magyarországon tartózkodása a *közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné*. Az európai uniós tagságunkból folyó kötelezettségekkel összhangban a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyt nem lehet végleges hatállyal kiutasítani.

A kiutasítás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik, *tartamába nem számít bele* az az idő, amely alatt az elítélt *szabadságvesztés-büntetést* tölt.

A kiutasítást az idegenrendészeti hatóság hajtja végre. Amennyiben az elítélt szabadságvesztés- büntetést tölt – ideértve a közérdekű munka vagy a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést is –, akkor ennek végrehajtását követően kell a kiutasítást végrehajtani. Ekkor a várható szabadulás előtt harminc nappal a *bv. intézetnek kell értesítenie a székhelye szerint illetékes területi idegenrendészeti hatóságot, hogy intézkedjen a kiutasítás végrehajtásáról*.

V. 29. 2. A nem magyar állampolgárságú fogvatartottak joggyakorlásának speciális szabályai

A nem magyar állampolgárságú – a külföldi és a hontalan – fogvatartottak számára a kommunikációs problémák, az eltérő kultúrából, szokásokból adódó feszültségek és a külső kapcsolatteremtés nehezebb volta jelentősen megnehezítik a magyar bv. intézetekbe történő beilleszkedést. Mindez a fogvatartott magatartására is kihatással lehet, ami magában rejtheti a bv. intézet rendjének és biztonságának veszélyeztetését, ezért e fogvatartotti populáció kezelésére indokolt eltérő szabályokat alkotni, amelyek biztosítják a gördülékeny együttműködést, és csökkentik a külföldieket érő hátrányokat. Természetesen a nem magyar állampolgárságú fogvatartottakat ugyanazon jogok illetik meg, mint a magyar állampolgárokat, a Bv. tv. csupán pozitív irányban

foglalmaz meg többletjogosultságokat. A beilleszkedést elősegítendő – lehetőség szerint – meg kell szervezni a nem magyar állampolgárságú elítéltek magyar nyelvi oktatását, melyhez külső szervezetek bevonása adhat segítséget. Az oktatásnak ki kell terjednie arra is, hogy e személyek alapvető ismereteket kapjanak például Magyarország történelméről, hagyományairól, mindezzel azt is megcélozva, hogy tiszteljék azon értékrendet, amelyek köré a magyar társadalom szerveződik. Fentiekben felül megfelelő képzéssel és munkáltatással is elő kell segíteni a külföldiek bv. intézeten belüli integrációját.

V. 29. 3. Az anyanyelvhasználat, a tolmácsolás és a tájékoztatás

A magyar nyelv nem tudása miatt az elítéltet, illetve az egyéb jogcímen fogvatartottat nem érheti hátrány. A végrehajtás során a fogvatartott szóban és írásban anyanyelvét, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy nemzetiségi nyelvét, vagy – ha a magyar nyelvet nem ismeri – az általa ismert más nyelvet használhatja.

A Bv. tv.-ben található egy új, a gyakorlati tapasztalatokat tételes szabályozás tárgyává tévő rendelkezés, amely szerint:

A büntetés-végrehajtási ügyben, valamint a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyben a végrehajtásért felelős szerv kellő nyelvismerettel rendelkező tagja eseti tolmácsként eljárhat. A büntetés-végrehajtási ügyben, valamint a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyben a határozatot akkor kell írásban lefordítani az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott anyanyelvére, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben regionális vagy nemzetiségi nyelvre, vagy az általa ismert más nyelvre, ha ezt kifejezetten kéri.

Üdvözlendő megoldás, hogy törvénybe foglaltatott az a gyakorlatban sokszor működő eljárás, amikor a bv. intézet nyelvismerettel rendelkező tagja tolmácsként jár el büntetés-végrehajtási ügyekben vagy a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyben.

Az anyanyelvhasználat lehetővé tétele, a zavartalan kommunikáció biztosításának egyik leghatékonyabb eszköze a tolmács, azonban ennek igénybevételére nyilvánvalóan nincs folyamatos lehetőség – bár ezt időnként hatékonyan pótolja az állomány nyelvet beszélő tagja – ezért a Bv. tv. előírja, hogy lehetőség szerint biztosítani kell, hogy a külföldivel együtt elhelyezett elítéltek között legyen az általa használt nyelvet, továbbá a magyar nyelvet ismerő és beszélő személy.

A tolmácsolás költségei részben a fogvatartottat, részben pedig a bv. intézetet terhelik. Amennyiben a külföldi fogvatartott *jogainak gyakorlásával vagy kötelezettségeinek teljesítésével* összefüggésben merül fel a tolmács igénybevételének szükségessége, akkor a *költségek a bv. intézetet terhelik. Ha pedig a fogvatartással összefüggésben nem álló ügyben* kéri a külföldi a tolmács igénybevételét, akkor ennek *költségét neki kell állnia*. A büntetőeljárás során felmerült tolmácsolás költségeinek viselésére a Be. rendelkezéseit kell alkalmazni.

A kommunikáció zavartalanságát biztosítja az az előírás is, amely szerint a bv. intézetnek a *végrehajtás rendjéről, a végrehajtással összefüggő jogokra és kötelezettségekre vonatkozó jogszabályi rendelkezések lényegi elemeiről*, valamint a fogvatartást foganatosító szerv *házirendjéről tájékoz-*

tatást kell adnia. Továbbá a nem magyar állampolgárságú fogvatartottat az általa ismert nyelven tájékoztatni kell arról is, hogy – amennyiben ezt nemzetközi egyezmény lehetővé teszi – *lehetőség van a szabadságvesztés végrehajtásának átengedésére.* Ilyen esetben a kérelmet a BVOP az igazságügyért felelős miniszterhez kell felterjeszteni. Ekkor a bv. intézet a kiutasítás szabályainak megfelelő alkalmazásával jár el.

V. 29. 4. Az elhelyezés

Fent már említésre került, hogy a külföldi elhelyezésénél figyelemmel kell lenni a kommunikációs lehetőségek biztosítására más, azonos nyelvet beszélő fogvatartottal történő közös elhelyezéssel, azonban figyelemmel kell lenni arra is, hogy olyan személyeket, akik között *nemzeti, nemzetiségi, etnikai vagy vallási ellentét áll fenn, nem lehet együttesen elhelyezni.*

V. 29. 5. A kapcsolattartás

Kapcsolattartás a konzuli képviselettel

Érthető, hogy a jogalkotó külön rendelkezéseket fogalmaz meg a nem magyar állampolgárságú fogvatartott államának diplomáciai, konzuli képviselőivel való kapcsolattartásra, hiszen más állam ismeretlen jogrendszere szerint vonják büntetőjogi felelősségre, ezért e fogvatartottak speciális segítségre szorulnak, ami miatt indokolt lehetővé tenni, hogy fogadhassák államuk képviselőit és kapcsolatot tarthassanak velük. E jog érvényesítése érdekében a bv. intézeteknek értesíteniük kell a diplomáciai vagy konzuli képviseletet a befogadásról. A kapcsolattartás ilyen formája természetesen nem kötelező, ezért már a kapcsolatfelvétel is csak az elítélt beleegyezésével történhet.

A kapcsolattartás során nem csupán a *Bv. tv. szabályai*, hanem a *konzuli kapcsolatokról szóló nemzetközi egyezmény, valamint az érintett államok által kötött szerződésekben* foglaltak is irányadók.

Ha a fogvatartott hontalan, akkor az Egyesült Nemzetek Szervezete Menekültügyi Főbiztosságához fordulhat, és annak képviselőjével tarthat kapcsolatot.

Indokolt felhívni a figyelmet arra, hogy a Bv. tv. a speciális érdekvédelmi tevékenységre tekintettel lehetővé teszi, hogy a *konzuli tisztviselő is védőt hatalmazzon meg*, továbbá a nem magyar állampolgárságú előzetesen letartóztatott szóban vagy írásban történő *kapcsolattartása* államának diplomáciai vagy konzuli képviselőjével *nem ellenőrizhető.*

Kapcsolattartás a hozzátartozókkal

A külföldi fogvatartottak sajátos helyzete a hozzátartozókkal való kapcsolattartást is jelentősen nehezíti. A problémát nemcsak a határainkon túl élőkkel történő kapcsolatfelvétel, hanem annak

többletköltségei is okozzák. A Bv. tv. nem tesz említést a külföldi fogvatartott hozzátartozóival való kapcsolattartás általánostól eltérő módjáról, de alacsonyabb, miniszteri rendeleti szinten vannak különbségek például a külföldi elítélt részére érkezett csomag vám- és postaköltségének viselése, vagy a letéti pénzzel nem rendelkező fogvatartottak levelezésének havonta egy alkalommal történő ingyenes elősegítése tekintetében.

V. 29. 6. Speciális értesítési szabályok

A fent említett speciális konzuli védelem igénybe vételének előfeltétele, hogy a nem magyar állampolgárságú fogvatartott államának diplomáciai vagy konzuli képvisellete értesüljön a bv. intézetbe történő befogadásról. Ha a fogvatartott kettős vagy többes állampolgár, akkor elegendő csak az általa megjelölt képviselőt értesíteni. Az értesítési kötelezettség nem csupán a *befogadás*, hanem a *szabadulás* és a más államnak történő átadás tekintetében is fennáll. Az értesítések csak abban az esetben *mellőzhetők*, ha az érintett írásbeli nyilatkozatában *kifejezetten ezt kéri*.

A fogvatartott hozzájárulása hiányában is értesíteni kell az érintett külképviseletet, ha a nem magyar állampolgárságú elítéltnak *gondnokot vagy gyámot kell kirendelni*.

A külföldi elítélt büntetés-végrehajtási intézetben bekövetkezett *haláláról haladéktalanul értesíteni kell* a külképviseletet.

Az esetleges *kiutasítás* vagy *idegenrendészeti eljárás* lefolytatása érdekében a Bv. tv. a *bv. intézet értesítési kötelezettségét írja elő* az idegenrendészeti hatóságok irányába. Az értesítést a határozatot hozó első fokú bíróság székhelye szerint illetékes területi idegenrendészeti hatóságnak kell megküldeni.

V. 30. Munkáltatás

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 3., 133–135., 216–270. §

V. 30. 1. A munkáltatás törvényi szintű szabályozása

A Bv. tv. az elítéltek munkáltatása kapcsán is meghatározó jelentőséggel bír. Nemcsak részleteiben történik meg a munkáltatás korábbi szabályainak felülvizsgálata és pontosítása, hanem már évek óta húzódoó, a munkáltatás szabályozását koncepcionálisan érintő problémákat is törvényi szinten oldották meg. A legfontosabb változás, hogy a szabályozás teljes egészében törvényi szintre került. A munkáltatás szabályai korábban csak részben szerepeltek a Bv. tvr.-ben, és már olyan alapvető rendelkezések is, mint a munkáltatáshoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek, rendeleti szinten, a Bv. Szabályzatban voltak megtalálhatóak.

Ezt az állapotot a büntetés-végrehajtási szervezetet ellenőrző nemzetközi szervezetek többször is kifogásolták, hivatkozva arra, hogy a munkáltatás szabályai az elítéltek jogait és kötelezettségeit oly mértékben befolyásolják, hogy az csak magasabb szintű jogforrásban (törvény) történő meghatározás esetén nyújt számukra kellő garanciát. A munkáltatás rendeleti szintű szabályozása azért is aggályos volt, mert ellentmondás állt fenn a munkajog azon elvárásával, hogy munkavégzésre irányuló jogviszonyt a Munka Törvénykönyvétől eltérő tartalommal csak

törvényben lehet szabályozni. Gyakorlati szempontból is előnyös, hogy a munkáltatás szabályozása egy jogforrásba került, mert ez az alkalmazhatóságot nagyban megkönnyíti.

A munkáltatás korábbi, rendeleti szintű szabályozásának logikája az volt, hogy generálisan visszautalt a hatályos Munka Törvénykönyvére (ez is jól mutatja az anomáliát, egy rendelet hivatkozott vissza törvényre). A korábbi logikával ellentétben a munkáltatás mint speciális büntetés-végrehajtási jogviszony az új törvényben teljes mértékben önállóan, a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényre utalás nélkül jelenik meg. Más jogszabályban részletszabályokat tehát nem szükséges – alacsonyabb szintűben nem is szabad – hozzá alkotni, legfeljebb az eljárási szabályokat lehet közjogi szervezetszabályozó eszközökben meghatározni.

A szabályok egységes, önálló megjelenítésének hatása, hogy a munkáltatás törvényi szintű szabályozása a korábbiakkal ellentétben rendkívül terjedelmes lett mind mennyiségében, mind a törvény többi részéhez mérhető arányában.

A munkáltatás szabályozása teljesen önállóan, a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényre utalás nélkül jelenik meg. A szabályozás terjedelme mind mennyiségében, mind a törvény többi részéhez mérhető arányában jelentősen megnőtt.

V. 30. 2. A munkáltatással kapcsolatos értelmező rendelkezések

A jogalkalmazás számára korábban komoly problémát jelentett, hogy nem volt konkrétan megfogalmazva, mi is a munkáltatás. Ebből fakadóan nehéz volt elhatárolni attól, hogy mi nem az. Sokszor a BVOP állásfoglalását, beavatkozását igényelte, hogy ne történjen jogsértés abban a tekintetben, hogy az elítélt foglalkoztatása munkáltatásnak minősült, de az elhatárolási problémák miatt az nem a munkáltatás szabályainak alkalmazásával történt.

A törvény 3. §-a számos értelmező rendelkezést tartalmaz, melyek között – az ismérvek pontos meghatározásával – megtalálható a munkáltatás és minden más olyan jogviszony (bv. intézetek tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munka, illetve a munkaterápiás foglalkoztatás) fogalma, amely az elítéltek munkavégzésére irányul.

A munkáltatás fogalma

A munkáltatás fogalma precízen meghatározza, hogy kik vehetnek abban részt, mely fogvartott kategóriák lehetnek az alanyai: az elítélt, a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető. (A továbbiakban szereplő „elítélt” valamennyi munkáltatható kategóriát magában foglalja.)

A fogalomban szerepelnek azok a legfontosabb ismérvek is, melyek a munkáltatást munkáltatássá teszik, így a *szervezettség*, a *rendszeresség* és a *haszon- vagy bevételszerzési cél*. E három elem nagyon fontos az elhatárolás szempontjából, mert minden olyan foglalkoztatást, ahol ez a három ismérv megjelenik, azt munkáltatásként kell végrehajtani, illetve további két ismérvnek is meg kell felelnie: *törvényben meghatározott feltételekkel* – ez alatt értve a Bv. tv. Munkáltatás fejezetében megfogalmazott valamennyi feltételt – és *díjazás ellenében kell történnie*.

Ez megoldja azt a korábbi gyakorlati problémát, ami az önkéntes munkáltatás kapcsán merült fel. Mivel az új törvény egyértelműen meghatározza a munkáltatás fő ismérveit, ezért minden munkavégzésre irányuló tevékenységet, ami rendelkezik ezekkel az ismérvekkel munkáltatásnak kell minősíteni, és díjazást kell fizetni érte. Az elítélt a díjazásról – mint azt a törvény 265. § (5) bekezdése ki is mondja – nem mondhat le előzetesen. Az önkéntes, díjazás nélkül történő munkavégzés tehát kizárt, az elítélt számára a munkadíjat ki kell fizetni. Természetesen az már nem tilos, hogy a számfejtett munkadíjának szabadon felhasználható részét az elítélt utólag jótékony célra fordítsa.

A fogalom meghatározás a továbbiakban tartalmazza még a munkáltatás mint kétpólusú jogviszony lehetséges alanyait. A jogviszony munkáltatói oldalán szerepelhet a bv. intézet, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaság és bármely bv. szerv szerződése alapján akár más gazdálkodó szervezet is (ebben az esetben az elítélt beleegyezése is szükséges), illetve a másik oldalon az elítélt.

A bv. intézetek tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munka

A fogalom meghatározás alapján egyértelműen elhatárolható e jogintézmény a munkáltatástól, pontosan meghatározták a törvény 135. §-ában és az értelmező rendelkezésben, hogy mely tevékenységek – tisztántartás, karbantartás és ellátás – esetén történhet munkadíj fizetése nélkül munkavégzés.

Fontos kiemelni, hogy a bv. intézetek tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munka alapvetően a bv. szervezet érdekét szolgálja, de oly mértékben védi az elítéltet garanciális szabályokkal, hogy az így nem ütközik a kényszer- és kötelező munkavégzés nemzetközi jogi tilalmába.

A 135. §-ban szabályozott jogintézmény alapvetően nem tér el a korábban díjazás nélküli munkavégzésnek nevezett jogintézménytől, maximuma maradt a napi négy, havi huszonnégy óra. Újdonság önmagában az, hogy ez a szabályozás is törvényi szintre került a tevékenységek között – igazodva az új törvény szellemiségéhez, a munkáltatás céljánál is megfogalmazott önellátáshoz és részbeni önfenntartáshoz – megjelenik az ellátás is, illetve garanciális szabályként rögzítették, hogy a munkaalkalmasság megállapításáig az elítélt a bv. intézetek tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munkában sem vehet részt.

A munkaterápiás foglalkoztatás

A Bv. tv. alapján egyértelműen elhatárolható a jogintézmény a munkáltatástól. A munkaterápiás foglalkoztatás célja, hogy kifejezetten a kényszergyógykezeltek és a munkáltatásban részt venni nem képes elítéltek – gyógyító-reintegráló csoportba helyezett, illetve megváltozott munkaképességű vagy egyébként az egészségi állapotuk miatt a munkáltatásban részt venni nem képes elítéltek – számára is biztosítsa a munkavégzéssel (is) járó foglalkoztatás lehetőségét. A munkáltatás ismérvei közül itt nem jelenik meg a haszon- vagy bevételszerzési cél, illetve nem munkadíj, hanem térítési díj fizetendő.

A 270. §-ban szabályozott jogintézmény szabályai a korábban terápiás foglalkoztatásnak nevezett jogintézményből indulnak ki, azonban alapvető változás, hogy meghatározták a mi-

nimális (napi négy és heti húsz óra) és a maximális (napi hat és heti harminc óra) munkaidőt. Ez garanciális szabály, mert a maximum védi a munkaterápiás foglalkoztatás speciális alanyait, ugyanakkor a minimum a térítési díj kifizetéséhez időkövetelményt támaszt, védve a bv. szervezet érdekeit is. Meghatározó szerepe van a bv. intézet orvosának, mivel ő tehet javaslatot a munkaterápiás foglalkoztatásra. Az időminimum teljesülése esetén fizetendő térítési díj mértéke nem változott (az alapmunkadíj egyharmada), és a munkáltatás szabályai szolgálnak háttérként továbbra is, megtartva azt a garanciális szabályt, hogy teljesítménykövetelmény nem írható elő.

- A Bv. tv.-ben kifejtésre került a munkáltatás, a bv. intézetek tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munka, illetve a munkaterápiás foglalkoztatás fogalma ismérvekkel.
- A munkáltatás fogalma precízen meghatározza, kik vehetnek abban részt, felsorolva a legfontosabb ismérveket és a lehetséges alanyokat.
- A korábban díjazás nélküli munkavégzéshez képest – a munkáltatás céljánál is megfogalmazott önellátással és részbeni önfenntartással összhangban – megjelenik a tevékenységek között az ellátás is.
- Meghatározták a minimális (napi négy és heti húsz óra) és a maximális (napi hat és heti harminc óra) munkaidőt, ami eddig nem volt előírva.

V. 30. 3. A munkáltatás általános szabályai

A korábbi szabályozással ellentétben a munkáltatás törvényi szinten rögzített célja a büntetés-végrehajtási szervezet számára kitűzött szervezési cél, amelynek értelmében az elítéltek munkáltatása, az általuk végzett tevékenységek kiválasztása és támogatása során úgy kell eljárni, hogy az elítéltek lehető legszélesebb köre vegyen részt a munkáltatásban és az ellátásukhoz szükséges lehető legtöbb terméket és szolgáltatást saját maguk állítsák elő.

A törvény reintegrációs céljainak megvalósítása érdekében a jogalkotó deklarálja, hogy adó- és járulékkedvezményel ösztönzi a civil munkáltatókat arra, hogy elítélteket foglalkoztassanak, illetve a szabadulás után számukra munkalehetőséget biztosítsanak. Ez a szabály törvényi szinten megerősíti a munkáltatás kapcsán már jelenleg is meglévő kedvezményeket (pl. a bv. gazdasági társaságok társasági és helyi adók alóli mentessége), az új jogintézmények és támogatási formák pedig várhatóan a törvény hatályba lépésével egyidejűleg kerülnek majd megalkotásra.

Az elítéltek munkáltatása, az általuk végzett tevékenységek kiválasztása és támogatása során úgy kell eljárni, hogy az elítéltek lehető legszélesebb köre vegyen részt a munkáltatásban és az ellátásukhoz szükséges lehető legtöbb terméket és szolgáltatást saját maguk állítsák elő. A jogalkotó deklarálja, hogy adó- és járulékkedvezményel ösztönzi a civil munkáltatókat arra, hogy elítélteket foglalkoztassanak, illetve a szabadulás után számukra munkalehetőséget biztosítsanak.

Általános magatartási követelmények és határidők számítása

E szabályok vonatkozásában korábban a Munka Törvénykönyvét kellett alkalmazni, tehát alapvetően a munkáltatás önálló, egységes kifejtése miatt kerültek bele a törvénybe.

A magatartási szabályok alapja, hogy a munkáltatás során az abban részt vevőknek az általános polgári jogi zsinórmértékeknek, az általában elvárható követelményeknek megfelelően kell eljárni. Ez kiegészítésre került a munkáltatás szabályszerű végrehajtása érdekében az elítélt információs kötelezettségével és azzal a követelménnyel, hogy az elítéltnak úgy kell a mindenkori munkavégzési kötelezettségét teljesítenie, hogy a munkáltató gazdasági érdeke érvényesüljön.

A határidők számítása kapcsán elsősorban a munkaidő, a fizetett szabadság és a munka díjazásának szabályozásánál alkalmazott időkeretek definícióit fogalmazták meg.

Munkáltatáshoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek

A törvény a megalkotásának alapjául szolgáló koncepció célkitűzéseinek megfelelően a munkáltatás kapcsán az eddig elaprózott és nem következetesen összefoglalt, több jogszabályban megtalálható alapvető feltételeket és tilalmakat önálló szakaszokba foglalta. Az jogviszony jellege nem változott, az elítéltet munkavégzési kötelezettség terheli, a kijelölt munkát köteles elvégezni, és ez alól csak jogszabályban meghatározott esetben mentesülhet.

Újdonságként jelentkezik, hogy az elítélt – a Btk. szabályaira is tekintettel – nem végezhet munkát olyan munkakörben, amely kapcsán jogerősen foglalkoztatástól eltiltásra ítélték. Egyértelműen, külön rögzítették a munkáltatás során a fogvatartottak közötti alá-fölérendeltség tilalmát. A 16 éven aluli elítélt – tankötelezettségére tekintettel – a munkáltatásban nem vehet részt. Bevezetésre került a külső munkáltatás során az elektronikus távfelügyeleti eszközök alkalmazhatóságának lehetősége. A munka kijelölésénél a munkáltatónak az új szabályozás alapján csak a szakmai képzettséget kell figyelembe venniük.

A munkáltató kötelességei

- az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeit a jogszabályokban előírtak szerint biztosítani;
- a munkavégzéshez szükséges tájékoztatást és irányítást megadni, az előírt oktatásokat megtartani;
- a munka jellegének és a munkában részt vevő elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak összetételének megfelelő munkarendet kialakítani,
- a munkát folyamatosan szervezni,
- a végzett munkáért díjazást fizetni,
- a munkafolyamatokat, illetve a munkaköröket munkavédelmi szempontból veszélyességi fokozatokba sorolni,
- a munkáltatásra vonatkozó jogszabályi előírásokat betartani,
- a munkába állítás előtt vagy azt követően a jogszabály előírása szerint az elítéltet munkaköri alkalmassági orvosi vizsgálatra küldeni, valamint
- az elítéltek számára a végzett feladatokra vonatkozó egyedi vagy csoportos munkaköri leírást és munkáltatási szabályzatot készíteni.

Újdonság a munkáltató számára a munkaköri leírás készítésére vonatkozó kötelezettség egyértelmű rögzítése, ez azonban elsősorban a munkáltató érdeke, hiszen a munkaköri leírás az elítélttel szemben megfogalmazott munkavégzési követelmények egyértelmű, rögzített alapdokumentuma.

Az elítélt kötelezettségei

- a törvényben meghatározott kivételtől eltekintve munkát végezni,
- a kijelölt munkát szakismereteinek és képességeinek megfelelően, fegyelmezetten ellátni,
- a munkabiztonsággal és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani,
- a munkát a kijelölt időben és helyen, a munkáltató utasítása szerint, az elvárható szakértelemmel és gondossággal, a munkájára vonatkozó szabályok, előírások és technológiai utasítások szerint elvégezni,
- megtéríteni a munkaalkalmassági vizsgálatok költségét, ha azok neki felróható okból szükségesek.

A kötelezettségek közül az első kettő a legfontosabb, mely a jogviszony jellegére hat. Fontos új kötelezettség, hogy – a gyakori szándékos önkárosítás miatt – az elítélt a munkaalkalmassági vizsgálat költségét köteles megtéríteni, ha az neki felróható okból vált szükségessé.

Az elítéltet megilleti

- a törvény alapján megállapított díjazás,
- munkahelyi vagy üzemi baleset esetén a baleseti ellátás és baleseti egészségügyi szolgáltatás,
- a rendszeresen végzett munka után fizetett szabadság.

A törvény rögzíti, hogy melyek a legalapvetőbb jogok, amelyek megilletik az elítélteket.

Mentesül az elítélt munkavégzési kötelezettség alól

- ha tankötelezett,
- ha várandóssága a hatodik hónapot elérte, a szülést, illetve a várandósság egyéb okból bekövetkezett megszűnését követő ötvenedik napig, és amíg gyermekével együtt kerül elhelyezésre,
- ha munkaképtelen,
- ha a rá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt betöltötte vagy a szükséges szolgálati időt megszerezte,
- amíg állampolgári kötelezettségét teljesíti,
- közeli hozzátartozója súlyos betegsége vagy halála esetén legfeljebb két munkanapon át, ha a rendelkezési jogkör gyakorlója a látogatást, illetve a temetésen való részvételt engedélyezte,
- a kötelező orvosi vizsgálat teljes időtartamára, valamint a véradás miatt távol töltött időre, de legfeljebb egy munkanapra,
- keresőképtelen betegség esetén,

- ha elháríthatatlan ok miatt nem tud a munkahelyén megjelenni, vagy
- a munkáltató engedélye alapján.

A törvény előírja, hogy az elítélt mely kivételes esetekben és milyen következményekkel mentesülhet a munkavégzési kötelezettség alól. Újdonság, hogy a női fogvatartottak várandósságához kapcsolódóan az érintett időszak meghatározását az orvostudomány jelenlegi állásának megfelelően módosították.

- A Bv. tv. a munkáltatás kapcsán az eddig elaprózott és nem következetesen összefoglalt, több jogszabályban megtalálható alapvető feltételeket és tilalmakat önálló szakaszokba foglalja, és egy egységben jeleníti meg.
- A női fogvatartottak várandósságához kapcsolódó mentesülési esetek kapcsán az érintett időszak meghatározását az orvostudomány jelenlegi állásának megfelelően módosították.
- A munkáltató számára a munkaköri leírás készítésére vonatkozó kötelezettséget egyértelműen rögzítették, munkaköri leírás minden esetben kötelező készíteni.
- Bevezetésre került a külső munkáltatás során az elektronikus távfelügyeleti eszközök alkalmazhatóságának lehetősége.

Más gazdálkodó szervezetnél történő munkavégzés

A munkáltatás fejlesztése érdekében továbbra is fenntartja a törvény azt a lehetőséget, hogy a bv. szervek szerződése alapján az elítélt más gazdálkodó szervezetnél is végezessen munkát azzal, hogy ilyen esetekben a munkáltatói jogok csak korlátozottan adhatók át, és a munkáltatáshoz szükséges az elítélt hozzájárulása is.

Fontos követelmény, hogy ilyen esetben a más gazdálkodó szervezet ugyan gyakorolhat munkáltatói jogokat, de a szerződésben a munkáltatói jogok kizárólag azon része ruházható át, amely a törvényben szabályozott jogok és kötelezettségek gyakorlását, illetve az elítéltek személyhez fűződő jogait nem sérti.

Az ilyen munkavégzés csak az elítélt írásbeli hozzájárulásával történhet, amit az elítélt az első munkába állításkor adhat meg, és azt utóbb bármikor visszavonhatja, ilyenkor soron kívül kell intézkedni a munkahelyről történő leváltására.

A más gazdálkodó szervezetnél történő munkavégzés két írásos alapidokumentuma a bv. szerv és a gazdálkodó szervezet által kötött szerződés, valamint az elítélt hozzájáruló nyilatkozata.

Az esetleges visszaélések és rendkívüli események megelőzése érdekében a törvény egyértelműen rögzíti azokat az összeférhetetlen helyzeteket, mikor az elítélt más gazdálkodó szervezetnél történő munkavégzése kizárt:

- ott a fogvatartás megkezdése előtt öt éven belül munkavállaló, vezető tisztségviselő vagy tulajdonos volt, üzletrésszel rendelkezett, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban állt, illetve a körülmények bármelyike a szabadságvesztés végrehajtása alatt is fennáll,
- olyan munkakörben foglalkoztatnák, amelyet jogszabály rendelkezése szerint csak büntetlen előéletű személy tölthet be,
- hozzátartozójával kerülne alá-fölérendeltségi vagy elszámolási viszonyba.

A munka díjazása

Az elítéltek díjazásánál alkalmazott alapmunkadíj mértéke a korábbi szabályozáshoz képest nem változott, azt továbbra is az előző évi minimálbér egyharmadában határozták meg. Az elítéltek díjazásánál mind időbér, mind teljesítménybér, mind a kettő kombinációja alkalmazható a megfogalmazott garanciális szabályok betartása mellett. A teljes munkaidő ledolgozása, illetve teljesítménybérezés alkalmazásakor a követelmény 100%-os teljesítése esetén az elítéltnak legalább az alapmunkadíjat meg kell keresnie.

A teljesítmény alapján díjazott elítéltek jövedelemhez való jogának védelme érdekében az alábbi garanciák lettek meghatározva:

- a munkáltató a teljesítménykövetelményt előzetes, objektív méréseken és számításokon alapuló eljárás alapján köteles meghatározni, amely kiterjed a követelmény rendes munkaidőben történő száz százalékos teljesíthetőségének vizsgálatára is,
- az elítélt számára legalább az alapmunkadíj ötven százalékát elérő garantált munkadíj megállapítása is kötelező,
- a teljesítménykövetelményt és a teljesítménydíj-tényezőt alkalmazásuk előtt közölni kell.

A besorolási rendszer nem változik, a munkáltató objektív szempontok – elsősorban a szükséges végzettség, jártasság és teherbíró-képesség – alapján kategorizálja a munkaköröket, és ezt megjeleníti az egyes munkakörökhöz kötődő díjazásban is. Garanciális szabály, hogy az elítéltet erről a besorolásról és a kapcsolódó munkadíjáról tájékoztatni kell.

A munkáltató a végzett munka jellegére tekintettel továbbra is alkalmazhat a munkadíjon felül járó pótlékokat maximum 30%-os mértékig. Az egyetlen kötelező juttatás továbbra is az éjszakai munkához kapcsolódó 15%-os pótlék, minden másról a munkáltató dönt a munkáltatási szabályzatban.

A munkáltató által anyagi ösztönzés alkalmazható. Kötelező formája nincsen, a munkáltató dönt az esetleges alkalmazásról a munkáltatási szabályzatban.

Ennek lehetséges formái:

- célfeladathoz kötött külön juttatás,
- a személyes szükségletekre fordítható összeg levásárlására kijelölt üzletben beváltható vásárlási utalvány az alapmunkadíj legfeljebb húsz százalékáig,
- pénzbeli elismerés,
- tárgyjutalom.

A munkadíj elszámolására vonatkozó szabályok kialakításánál a munkáltató és a fogva tartó bv. intézet érdekei kerültek figyelembe vételre annak érdekében, hogy a levonások teljesíthetők legyenek. A törvény az esetleges késedelembe esésre az általánosnál szigorúbb, a munkáltatóra nézve kedvezőbb kamatszámítási szabályt határoz meg. A munkadíj elszámolása során az elítélt jövedelmét garanciális szabályként védi, hogy abból levonásnak csak jogszabály vagy végrehajtható határozat alapján van helye, illetve az elítélt a munkadíjáról előre nem mondhat le.

A munkadíj elszámolásáról – összhangban a jogszabály alapkoncepciójával – az elítéltet csak térítés ellenében kell külön tájékoztatni, amivel költségmegtakarítás érhető el mind a papír, mind a munkaórák felhasználása tekintetében.

Az állásidő szabályozásával kezelték azt az esetet, amikor az elítélt valamilyen ideiglenes, a munkáltató érdekkörében felmerült okból (pl. anyaghiány, átállás) ugyan munkát nem végez, azonban az csak rövid ideig tart, vagy más okból nem érdekelt a munkáltató abban, hogy az elítél-

teket erre az átmeneti időre leváltásák. Ilyen időszakban csak az alaplunkadíj felét kell kifizetni az elítélt számára, aki ilyenkor a tartás költségéhez is ugyanebben az arányban járul csak hozzá.

Tekintettel az elítélte munkaerő gyakori változására, a munka minőségére és alacsony teljesítményére – amely a munkáltatás kezdeti fázisában különösen igaz – a munkáltatók alapvető gazdasági érdekére tekintettel a betanulási időre eltérő szabályok vonatkoznak. Az állásidőhöz hasonlóan csak az alaplunkadíj felét kell kifizetni az elítélt számára, aki a tartási költséget is ebben az arányban fizet. Garanciális szabály a tanulói idő tartamának hatvan napos felső korlátja és a hatvan százalékos teljesítménykövetelmény elérésekor történő megszüntetési közztelezetség.

A teljesítmény alapján díjazott elítéltek jövedelemhez való jogának védelme érdekében garanciák kerültek meghatározásra.

Az egyéb, eljárási szabályokban történt lényeges változások

A Bv. tv. 228. § (2) bekezdése meghatározza az *előkészítő vagy befejező tevékenység* fogalmát. Az egységes értelmezés érdekében egyértelműen rögzítették, hogy az előkészítő és befejező tevékenység, amely az elítéltek vonatkozásában a speciális biztonsági követelmények és bv. sajátosságok (körletről kivonulás és körletre bevonulás, motozás, veszélyes eszközök átadása és átvétele, létszám ellenőrzése, védőeszközök kiadása, munkaruházat ellenőrzése stb.) miatt sokszor rendkívül időigényes, nem képezi a munkaidő részét.

A 231. § (2)–(3) bekezdései kimondják az éjszakai munkavégzés tilalmát a várandós nők és a tizenennyolc éven aluli elítéltek vonatkozásában.

A 240. §-ban a reintegráció érdekében meghatározott garanciális szabály értelmében az *oktatás szempontjainak elsődlegessége érvényesül a munkáltatással szemben*, ha az elítélt képzésben is részt vesz, azt a munkaidő beosztásánál közztelező figyelembe venni.

A 243. §-ban a *munkaközi szünet* a korábbi szabályozással ellentétben, összhangban a munkajogi változásokkal, az új szabályozás alapján az elítéltek esetében sem képezi a munkaidő részét.

A 248–250. §-okban a *rendkívüli munkaidő* szabályozása kapcsán kiemelendő, hogy az a tizenennyolc éven aluli, a várandós és az egészségkárosító kockázatok között foglalkoztatott elítélt számára nem rendelhető el, az elrendelésről az elítéltet tájékoztatni kell, és speciális szabályként ilyenkor a munkáltató és a fogva tartó bv. intézet közös felelősségi körében gondoskodni kell az elítélt étkeztetéséről. A rendkívüli munkavégzés kapcsán egyértelműen rögzítették, hogy az elrendelése kizárólag a bv. intézet hozzájárulásával történhet.

A 253–255. § alapján a *szabadságot a munkáltató adja* ki, az elítélt erre vonatkozóan csak kérést terjeszthet elő számára. A szabadság kiadásának szabályait úgy határozták meg, hogy azok ne veszélyeztessék a munkáltató jogos gazdasági érdekeit, és a szabadság pénzbeli megváltására csak végső esetben kerülhessen sor.

Az egységes értelmezés érdekében egyértelműen rögzítésre került, hogy az előkészítő és befejező tevékenységek nem képezik a munkaidő részét. A munkaközi szünet, összhangban a munkajogi változásokkal, az új szabályozás alapján az elítéltek esetében sem képezi a munkaidő részét. A szabadságot a munkáltató adja ki, az elítélt erre vonatkozóan csak kérést terjeszthet elő.

VI. A pártfogó felügyelet végrehajtása

Feldolgozott jogszabályhelyek: 310., 312–314. §

VI. 1. A pártfogó felügyelet célja és a bv. pártfogó felügyelő feladatai a végrehajtás során

A Bv. tv. a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők tevékenységét nemcsak az elítéltek körében a bv. intézetekben végzett gondozási, és a szabadulásukat követő utógondozási feladatokkal bővítette ki, hanem – elsősorban a visszaesési kockázatok csökkentése hatékonyságának fokozása érdekében – a feltételes szabadság tartamára törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtását is hatáskörükbe utalta.

A pártfogó felügyelet végrehajtásának szabályozása körében a Bv. tv. az egységes szakmai követelmények alapján rendelkezik a pártfogó felügyelői szolgálatok és a büntetés-végrehajtási szervezet pártfogó felügyelőinek feladatairól, ugyanakkor a pártfogó felügyelet jogintézményének szabályozásában az elrendelő hatóság szerinti megkülönböztetés maradéktalanul érvényesül.

A Bv. tv. a pártfogó felügyelet végrehajtásának céljait az alábbiak szerint definiálja:

- a pártfogolt ellenőrzésével és irányításával annak elősegítése és megakadályozása, hogy a pártfogolt ismételten bűncselekményt kövessen el,
- segítségnyújtás a pártfogolt társadalmi beilleszkedéséhez és az ehhez szükséges szociális készségei kialakításához, valamint az ezekkel összefüggő feltételek megteremtéséhez,
- közreműködés a sértettek érdekeinek érvényesüléséhez.

A fentiekben megfogalmazott célkitűzések egyrészt a pártfogolt saját helyzetének analizálásával, másrészt a készségek fejlesztését szolgáló intézményi lehetőségek igénybevételével valószínűsíthetők meg eredményesen. A szociális készségek kialakítása elengedhetetlen a társadalomba való beilleszkedéshez.

A pártfogó felügyelők egyéni pártfogó felügyelői terv alapján látják el a pártfogó felügyelet végrehajtásával járó teendőket, és összehangolják a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek, szervezetek, személyek tevékenységét. A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő egyik kiemelt feladata a bv. bíró feltételes szabadságra bocsátás engedélyezéséről vagy annak elutasításáról szóló döntése megalapozásához pártfogó felügyelői vélemény készítése. A pozitív előterjesztés során a pártfogó felügyelet végrehajtása céljainak elérése érdekében – amennyiben indokolt – a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő külön magatartási szabályok meghatározását terjesztheti elő.

A Bv. tv. külön rendelkezik a rendőrségnek a pártfogó felügyelet végrehajtásában való közreműködéséről. Eszerint a rendőrség a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő megkeresése alapján, illetve a pártfogó felügyelet elrendeléséről és a rendőrség által ellenőrizendő magatartási szabályokról való értesítését követően közreműködik a végrehajtásban. A rendőrség tájékoztatja a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőt a külön és az általános magatartási szabályok ellenőrzése során szerzett tapasztalatairól, indokolt esetben javaslatot tehet a külön magatartási szabályok módosítására, amelyről soron kívül előterjesztést tesz.

VI. 2. A pártfogó felügyelet tartama és tartalma

A Bv. tv. a pártfogó felügyelet egységes végrehajtása érdekében meghatározza a pártfogó felügyelet kezdő napjának megállapítására, tartama meghosszabbodására, illetőleg meghosszabbítására, továbbá megszűnésére vonatkozó alapvető szabályokat. A pártfogó felügyelet végrehajtása feltételes szabadságra bocsátás esetén a szabadságvesztésből való szabadulás napjával kezdődik.

A pártfogó felügyelet tartama azonos a feltételes szabadság tartamával, de legfeljebb öt év, életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság esetén legfeljebb tizenöt év.

A pártfogó felügyelet megszűnik, ha

- a tartama letelt,
- a feltételes szabadságot a bv. bíró megszünteti,
- a pártfogó felügyelet fele részének, de legalább egy év eltelte után a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő javaslatára – amely szerint annak szükségessége már nem áll fenn – a bv. bíró megszünteti,
- a pártfogó felügyelet tartama alatt a pártfogolton szabadságvesztés-büntetést vesznek foganatba.

A pártfogó felügyelet tartalma körében a Bv. tv. meghatározza a pártfogolt jogait és kötelezettségeit.

A pártfogolt kötelessége a törvény alapján kötelező általános magatartási szabályok és a bv. bíró által előírt külön magatartási szabályok megtartása, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő rendelkezéseinek megtartása, valamint az általa meghatározott időközönként kapcsolattartási és jelentkezési kötelezettségének teljesítése.

A pártfogolt jogosult a társadalomba való beilleszkedésre ható ügyeiben segítség kérésére, így különösen:

- munkába állásához,
- letelepedéséhez,
- szállásbiztosításhoz,
- megélhetéséhez,
- tanulmányai folytatásához,
- gyógyító kezeléséhez és gyógyító eljáráshoz,
- csoportos foglalkozáson való részvételéhez,
- életvezetési tanácsadáshoz.

A Bv. tv. meghatározza a külön magatartási szabályok megváltoztatására irányuló eljárást. A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő az ellenőrzési tapasztalatai alapján hivatalból, a rendőrség kezdeményezése vagy az elítélt kérelme alapján tehet a külön magatartási szabályok megváltoztatásának indítványozására vonatkozó javaslatot az ügyésznek.

A gyakorlati végrehajtás elősegítése érdekében a Bv. tv. külön rendelkezik a feltételes szabadságra bocsátás mellett elrendelt pártfogó felügyelet vonatkozásában a magatartási szabályok megszegése esetén követendő eljárásról. Ha a pártfogolt a magatartási szabályokat megszegi, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő arról jelentést készít, amelyet a bv. felügyeleti és jogvédelmi ügyésznek (a továbbiakban: bv. ügyész) küld meg. A tényállás tisztázásához indokolt esetben további bizonyítási eszközök bekérésére kerülhet sor. Ha a magatartási szabályok megszegése

miatt indokolt lehet a feltételes szabadság megszüntetése, a bv. ügyész a pártfogó felügyeletet elrendelő bv. bírónak küldi meg erre vonatkozó indítványát.

A Bv. tv. a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtása körében fenntartja a hatályos szabályozás azon megoldását, hogy a felnőtt korú elítéltek pártfogó felügyeletének végrehajtási szabályait alapul véve csupán a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtására vonatkozó eltérő szabályokat határozza meg. Az eltérő szabályok rendelkeznek arról, hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét az erre külön kijelölt fiatalkorúak pártfogó felügyelője hajtja végre, amely megfelelő biztosíték arra, hogy a fiatalkorúak életkori sajátosságai a végrehajtás során érvényesüljenek.

VII. Az elzárás végrehajtása

Feldolgozott jogszabályhelyek: Bv. tv. 273–279., 432–433. §

VII. 1. Az elzárás a büntetés-végrehajtásban

A magyar szankciórendszerben az elzárás a szabadságvesztés, mint legsúlyosabb büntetés, és a szabadságelvonással nem járó szankciók közötti áthidaló szerepet tölt be, amelynek fajtái jogcím szerint elkülöníthetők. A közelmúlt jogszabályi változásai az elzárást több szempontból is érintették. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) a szabálysértés miatt alkalmazható joghátrányok területén a szankciórendszerben is lényeges változásokat vezetett be, mint ahogyan a Btk. a büntetőjog területén is. Mindezek eredményként jelenleg ötféle elzárásról beszélünk:

- *Büntetőjogi elzárás*: kisebb súlyú bűncselekmények elkövetése esetén szabható ki, tartama minimum 5 nap, maximum 90 nap (Btk. 33., 46. §). Fiatalkorúak esetén minimum 3, maximum 30 nap (Btk. 111. §).
- *Szabálysértési elzárás*: legrövidebb ideje 1 nap, leghosszabb ideje 60 nap, halmazati büntetés esetén 90 nap fiatalok esetén 30, illetve 45 nap. Szabálysértési elzárás kiszabását a Szabs. tv. 13. tényállás esetében teszi lehetővé, melyeket külön fejezetben szabályoz. Szabálysértések vonatkozásában az elzárás kivételes büntetési nem.
- *Pénzbírság helyébe lépő szabálysértési elzárás*: a pénzbírság a szabálysértések esetén alkalmazható általános büntetési nem. Ezt meg nem fizetése esetén a bíróság elzárásra változtatja. A pénzbírság minimális összege 5 ezer, maximális 150 ezer forint, az átváltás napi tétele 5 ezer forint.
- *Közérdekű munka helyébe lépő szabálysértési elzárás*: a közérdekű munka a szabálysértések terén vagylagos büntetési nem, tartama legalább 6 óra és legfeljebb 180 óra. Amennyiben az elkövető munkakötelezettségének (vagy annak egy részének) nem tesz eleget, a bíróság elzárásra változtatja. Hat óra munka egy nap elzárásnak felel meg.
- *Rendbírság helyébe lépő elzárás*: a bíróság által a büntető eljárás során kiszabott rendbíróságot (Be. 161. §) meg nem fizetése esetén a bíróság elzárásra változtatja. Ennek során ezer forinttól ötezer forintig terjedő összeg helyett egy-egy napi elzárást kell számítani; a rendbíróság helyébe lépő elzárás egy napnál rövidebb és száz napnál hosszabb nem lehet.

Az elzárás kapcsán két alapvető megállapítás tehető. Az egyik, hogy elzárást csak törvény állapíthat meg és csak bíróság szabhat ki tárgyaláson, mely olyan bv. intézetben hajtható végre, melyet a végrehajtására kijelöltek. A másik, hogy az elzárások „fajtáinak” növekedése ellenére egységesebbé vált a rendszer, a büntetésként kiszabható elzárások esetében a generális minimumát és maximumát meghatározták, illetve az átváltások esetén a napi tétel, illetve – a közérdekű munka esetén – az átváltott idő egységesen került megállapításra.

A Bv. Sztv. a bv. szervezet feladatai között – más szankciók mellett – a szabadság-elvonással járó büntetéseket (köztük a büntetőjogi elzárást), valamint a szabálysértési elzárás végrehajtását határozza meg, valamint meghatározza a fogvatartott fogalmát. A törvény szerint fogvatartott az, aki szabadságelvonással járó büntetést, intézkedést, büntetőeljárás kényszerintézkedést, elzárást bv. szervnél tölt. Az elzárás kapcsán különálló fogvatartotti csoportról beszélünk, melyre

nézve bizonyos eltéréseket tartott indokoltnak a jogalkotó. Ezek közül a büntetőjogi elzárásra vonatkozó szabályok a Bv. tv. VII. fejezetében kerültek részletezésre, illetve a törvény III. (Elzárás végrehajtásának elhalasztása), XXXII. (Rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtása) és XXXIII. (Szabálysértési elzárás végrehajtása) fejezetei is tartalmazzak rendelkezéseket e témakörben. A Bv. tv. elzárásokra vonatkozó rendelkezései közül a büntetőjogi elzárás az általános, melyhez viszonyítva a rendbíróság helyébe lépő elzárás, illetve a szabálysértési elzárás szabályai a különösek.

Az elzárás végrehajtása során (amennyiben külön rendelkezést nem tartalmaz a jogszabály) alapvetően a fogház fokozatra érvényes szabályok az irányadóak (Bv. tv. 273. §). Ebből következik, hogy az elzárás hatálya alatt állókat megilletik mindazon jogok és terhelik mindazon kötelezettségek, mint amelyek az egyéb fogvatartotti kategóriákra is irányadóak.

VII. 2. Az elzárás végrehajtásának szabályai

Ez az anyag rész a Bv. tv. VII. fejezetét tekinti át oly módon, hogy az általános szabályoktól való eltérések kerülnek említésre.

Az általános elkülönítési szabályok betartása mellett az elzárásra ítélték (büntetőjogi elzárás) és a szabálysértési elzárás hatálya alatt állók (elkövetők), valamint a rendbíróság helyébe lépő elzárás hatálya alatt állók (elzárásra kötelezettek) együttesen helyezhetők el [Bv. tv. 273. § (4) bekezdés, 432. § (1) bekezdés, és 433. § (1) bekezdés összevetése]. Ez azt jelenti, hogy a fentebb ismertetett elzárások között a jogalkotó nem tart indokoltnak olyan különbségeket, mint a jogerős elítéltek esetében a végrehajtási fokozatok között mutatkozó eltérések. A továbbiakban az egyes elzárásfajták hatálya alatt állók együttesen elzárást töltők megnevezéssel kerülnek feltüntetésre, melytől csak abban az esetben térünk el, ha az elzárás nevesített esetéről van szó.

A másik fontos, az általánostól eltérő rendelkezés szerint az elzárást töltővel szemben a biztonsági intézkedések közül nem alkalmazható a biztonsági zárkába, illetve részlegre helyezés.

Mivel a büntetőjogi elzárás a legenyhébb szabadságelvonással járó büntetési forma, így ha az elzárást kiszabó határozat időpontjában az elzárásra ítélt például javítóintézeti nevelést vagy előzetes letartóztatást tölt, az elzárást csak ezek megszűnte után lehet végrehajtani. Ennek természetesen a fordítottja is igaz: amennyiben az elzárásra ítélt esetében pl. előzetes letartóztatás elrendeléséről értesül az intézet, az elzárást meg kell szakítani, és a súlyosabb szabadságelvonást kell végrehajtani. Szabálysértési elzárás esetében a töltött szabálysértési elzárást akkor is meg kell szakítani, ha büntetőjogi elzárást vesznek foganatba az elkövetővel szemben (Bv. tv. 433. §).

Az elzárást töltők kötelezettségei (Bv. tv. 274. §) gyakorlatilag egybeesnek más fogvatartotti kategóriákkal, egy eltérést azonban ki kell emelni. Míg a büntetőjogi elzárásra ítélt és a szabálysértési elzárás elkövetője tankötelezettségének fennállása esetén köteles általános iskolai tanulmányokat folytatni, addig a rendbíróság helyébe lépő elzárásra kötelezett nem köteles tanulmányokat folytatni a végrehajtás ideje alatt [Bv. tv. 432. § (2) bekezdés].

A jogok vonatkozásában (Bv. tv. 275. §) már lényegesen több eltérést találunk, az elzárást töltők jogait érintően a törvény a különböző elzárási fajták között is határoz meg eltéréseket. Elsőként említendő, hogy az elzárást töltők saját ruhájukat viselhetik. Ez a jog kiemelten fontosá teszi az elkülönítési szabályok betartását, különösen olyan intézetek esetében ahol előzetes letartóztatást hajtanak végre. Látogatót az elzárásra ítélt és a szabálysértés elkövetője havonta

két alkalommal, míg a rendbírság helyébe lépő elzárásra kötelezett három alkalommal fogadhat. A kedvező szabályok tükrözik, hogy az elzárást töltők a társadalomra kevésbé veszélyes cselekményeket követtek el, és nyilvánvaló az a jogalkotói szándék, hogy ezek a fogvatartottak családi, társadalmi kötődésüket minél inkább fenn tudják tartani. A külvilággal fennálló kötelék megtartását szolgálják azok a további „engedmények”, melyek szerint az elzárást töltők hetente kaphatnak csomagot, illetve az elzárásra ítélt és a szabálysértési elzárás elkövetője részére heti négy óra, míg a rendbírság helyébe lépő elzárásra kötelezett számára heti nyolc óra kimaradás engedélyezhető. Valamennyi elzárást töltőre vonatkozó közös szabály, hogy húsz napot meghaladó elzárás esetén a kimaradás összevontan is kiadható, illetve az elzárást töltő kimaradás igénybevételére egyáltalán nem jogosult, ha ellene büntetőeljárás indul. Ugyanígy abban az esetben sem, ha az intézetelhagyással kapcsolatos szabályokat bármilyen módon megsérti, illetve egy éven belül újabb elzárást tölt. Látható, tehát hogy míg a jogalkotó egyfelől fontosnak tartja a kapcsolatok fennmaradását, beépíti azokat a fékeket, amelyek a végrehajtás alatt jogsértő magatartást tanúsítókat kizárja ezekből a lehetőségekből.

A fegyház, börtön, fogház fokozatú jogerős elítéltekhez képest lényeges különbség, hogy az elzárást töltők kivétel nélkül gyakorolhatják választójogukat. Továbbá e célból részükre – szükség esetén – három nap félbeszakítást kell engedélyezni.

A következő lényeges különbség, hogy míg az elítélt a számára kijelölt munkát köteles elvégezni, addig az elzárást töltők részt vehetnek a munkáltatásban, vagyis ez számukra jogosultságként jelentkezik. Ennek oka abban keresendő, hogy a szabálysértési elzárás legfeljebb 60 napig, míg a büntetőjogi elzárás 90 napig tarthat. Ez pedig a munkáltatás szempontjából igen rövid idő, hiszen a munkába állítást követően még be is kell tanítani a fogvatartottat. Főként a pénzbírság, illetve a közérdekű munka átváltása folytán kiszabott elzárások esetében gyakoriak az 5–15 nap közötti időtartamok. Érthető, hogy az elzárást töltő munkáltatása akkor kerül előtérbe, ha folytatólagosan hosszabb időt (több elzárást) tölt a bv. intézetben. Fontosnak tartotta ugyanakkor szabályozni a jogalkotó, hogy amennyiben sor kerül a munkába állításra, úgy az elzárást töltőt az egyéb szabadságvesztésre ítéltekkel azonos bérezés illeti meg. Amennyiben munkát végez, munkaruházattal kell ellátni. Az elzárást töltő külső munkában is részt vehet.

Az elzárást töltők jutalmazása és a fegyelmi felelősségre vonása (Bv. tv. 276. §) tekintetében szintén eltér a jogalkotó az általános szabályoktól.

- Az adható jutalmak köre szűkebb, mint az egyéb fogvatartotti kategóriák esetében. Ugyanakkor szerepel a rendkívüli kimaradás, mely igen komoly súlyú jutalom, hiszen az intézet elhagyásával jár.
- A fenytések sorában a már klasszikusnak nevezhető fenytések (feddés, személyes szükségletre fordítható összeg csökkentése, magánelzárás) mellett a kimaradás megvonásával is fenytethető az elzárást töltő.
- A magánelzárás legfeljebb öt napig terjedhet, a kimaradás megvonása pedig legfeljebb három alkalomra szólhat. Elzárásos esetében is természetesen helye van felülvizsgálati kérelemnek, melyet a határozat közlésekor be kell jelenteni, és halasztó hatállyal bír a magánelzárás végrehajtására.
- Érdekes, hogy míg fenytésként csökkenthető a személyes szükségletre fordítható összeg, a jutalmak között nem találjuk a személyes szükségletre fordítható összeg emelésének lehetőségét.

Az elzárás félbeszakítása (Bv. tv. 277. §) szintén jelentősen eltér az általános szabályozástól:

- Az intézetparancsnoki hatáskörben adható félbeszakítás harminc napig terjedhet. A félbeszakítás tárgyában hozott határozat ellen az elzárásra ítélt és védője három napon belül panasszal élhet. Fiatalkorú esetében a panaszjog megilleti a törvényes képviselőt is.
- Az elzárást töltő kórházi gyógykezelése estén (ha az külső egészségügyi intézményben történik) a bv. intézet parancsnokának a gyógykezelés tartamára az elzárást félbe kell szakítania. Ennek ésszerűségi okai vannak, hiszen az erők felesleges pazarlása lenne egy a társadalomra csekély veszélyt jelentő fogvatartott huzamosabb ideig való őrzése. Másrészt ez a rendelkezés tulajdonképpen határozatlan tartamú félbeszakítás engedélyezését teszi lehetővé.
- Arról már korábban a jogok kapcsán esett szó, hogy a választójog gyakorlása céljából, indokolt esetben három napra szintén kötelező az elzárás félbeszakítása.
- Az elzárást az elítélt kérelmére vagy hivatalból félbe kell szakítani a várandósság tizenkettedik hetét követően a gyermek egy éves koráig. Ennek feltétele, hogy az anya a gyermekét saját háztartásában gondozza, illetve gyermekgondozási díjban részesül. Ez utóbbi esetben legfeljebb egy évig terjedhet a félbeszakítás.

A jogszabályi feltételek bármelyikének hiánya esetén a félbeszakítást meg kell szüntetni. Látható tehát, hogy az elzárást töltő vonatkozásában a jogalkotó lényegesen megengedőbb, ezzel együtt az engedélyezőnek kevesebb mérlegelési lehetőséget biztosít, mint más fogvatartotti kategóriák esetében.

Az elzárás, illetve annak hátralévő részének végrehajtását a törvény bizonyos esetekben kizárja. Ezeket az eseteket taxatív felsorolja (Bv. tv. 278. §), melyeknek egy lényeges közös ismérve van: az elzárás jogerőre emelkedését követően kell, hogy a kizáró okok fennálljanak. (pl. Ha valaki letöltött öt év szabadságvesztést, majd/vagy a töltés alatt elzárásra ítélik, azt le kell töltenie. Az öt év szabadságvesztés akkor válik kizáró okká, ha azt az elzárás jogerőre emelkedését követően tölti le.)

A törvény ettől eltérő rendelkezést tartalmaz, lásd a büntetőjogi elzárásnál [Bv. tv. 62. §, 274. § (2) bekezdés, 278. §], illetve a szabálysértési elzárás esetében [433. § (3) bekezdés a) pontja].

Fontos eltérés, hogy a szabálysértési elzárást alapvetően bv. intézetben kell végrehajtani, de a jogszabály lehetővé teszi a rendőrségi fogdán történő végrehajtást is. Amennyiben a végrehajtás rendőrségi fogdán történik, az elkövető munkáltatását a törvény kizárja [Bv. tv. 433. § (3) bekezdés a) pontja].

A katonákra vonatkozó rendelkezéseket a Bv. tv. 279. §-a tartalmazza. Katonák estében az elzárást az erre kijelölt bv. intézet katonai fogdaként működő elkülönített részlegén kell végrehajtani. Az elzárás végrehajtása során a katonákat el kell különíteni más elzárást töltőktől, továbbá a végrehajtás során az egyes állománycsoportokat egymástól. Az elzárás ideje alatt előjárói, feljebbvalói joggal a katonák nem rendelkeznek, ez idő alatt rendfokozati és fegyvernemi jelzés nélküli egyenruhát viselnek.

VII. 3. A bíróság feladatai az elzárással kapcsolatban

A Bv. tv. nemcsak az elzárás végrehajtásáról szóló VII. fejezetben, valamint a különös elzárásokra vonatkozó XXXII. és XXXIII. fejezetében rendelkezik az elzárásról, hanem a bíróság és ügyész

feladatait tartalmazó III. fejezetben is megjelennek az elzárás végrehajtásához kapcsolódó részletszabályok, melyek az elhalasztáshoz (Bv. tv. 40. §). kapcsolódnak.

Az elzárás végrehajtásának elhalasztását kétfelé kell bontani. Az elzárás megkezdését a bíróság az elítélt kérelmére, fontos okból, legfeljebb három hónappal elhalaszthatja. Itt elsősorban a kérelmező személyes vagy családi problémáira kell gondolni, melyek megoldatlansága esetén a kérelmezőt vagy a környezetében élőket olyan hátrány érné, amely túlmutat a büntetéssel elérni kívánt célon. Amennyiben az elzárás végrehajtása az elítélt életét közvetlenül veszélyezteti, a bíróság három hónapnál hosszabb, de határozott tartamú halasztást is engedélyezhet. A jogszabály az ilyen halasztás maximális időtartamára nem tér ki. Ilyen egészségi probléma esetén arra is van lehetőség, hogy a fentebb említett három hónapos halasztást a bíróság meghosszabbítsa. Ebben az esetben a bíróság igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján dönt a kérelemről.

Az elzárás megkezdését bizonyos esetekben a bíróságnak hivatalból el kell halasztania. Ilyen eset, ha valaki a tizenkettedik hetet meghaladóan várandós. Ekkor a halasztás a szülés várható időpontját követő egy évig tart. Ha azonban a gyermek halva született, vagy meghalt, az elzárást a bíróság felhívására hat héten belül meg kell kezdeni.

Másik esete a hivatalból történő halasztásnak, ha valaki egy évesnél fiatalabb gyermekét gondozza. Amennyiben a gyermek tartósan, vagy véglegesen kikerül az elítélt gondozása alól, az elzárás végrehajtását haladéktalanul meg kell kezdeni.

A jogszabály arról is rendelkezik, hogy a felsorolt esetekben sem lehet elhalasztani az elzárás megkezdését, ha a halasztás a közrendet, közbiztonságot súlyosan veszélyeztetné, vagy az elzárásra ítélt szökésétől kell tartani.

A Bv. tv. befogadással foglalkozó része a befogadás megtagadása címszó alatt nem foglalkozik külön az elzárásra ítétekkel, és csak a szükséges iratokról, illetve azok hiányáról rendelkezik. Azonban az eddig tárgyaltaiból következik, hogy a Bv. tv. 90. §-ában tárgyaltaikon kívül is vannak esetek, amikor az elzárásra ítélt befogadását meg kell tagadni. Elég visszagondolni csak a kötelezően előírt elzárás félbeszakítás eseteire, vagy a szintén kötelező halasztásra.

Ezek figyelembevételével megállapítható, hogy az elzárásra ítélt befogadását meg kell tagadni, ha a tizenkettedik hetet meghaladóan várandós, egy évesnél fiatalabb gyermekét gondozza, illetve az elítélt kórházi kezelése szükséges, és az a büntetés-végrehajtás keretei között nem oldható meg. Az ilyen okok fennállását az elzárásra ítéltnek kell igazolnia.

Megjelenik a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának különálló szabályozása. (Bv. tv. 432. §)

Lásd „Az elzárás fajtáinak elhatárolása” című, 7. számú függelék!

VIII. A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtása

VIII. 1. A kényszergyógykezelés végrehajtása

Feldolgozott jogszabályi hely: Btk. 78 §; Bv. tv. 325–335. §

A Btk. szerint személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntetési hatósága esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni. A kényszergyógykezelést meg kell szüntetni, ha szükségessége már nem áll fenn. Mint ahogyan látható a jogintézmény szükségképpen eleme a személyi szabadság elvonása, ezért a jogalkotó a bv. szervezet kompetenciájába utalja annak végrehajtását.

A kényszergyógykezelés (KGYK) tehát *büntetőjogi gyógyító jellegű kényszerintézkedés*, amely végrehajtása hagyományosan a bv. szervezet feladatrendszerébe tagolódik. Az elmúlt évtizedekben igen gyakran folytak viták a jogintézmény működéséről, melyek fókuszában a bv. szervezet belüli elhelyezés megfelelősége állt, azonban ezeket a felvetéseket új Btk. megtartva a korábbi rendszertani tagolódást hosszú időre lezárta.

A kényszergyógykezelés *elsődleges célja a gyógyítás*, amelyet az erre kijelölt speciális bv. intézményben kell végrehajtani. E speciális tevékenység általános jellemzőiként megállapítható, hogy:

- alanyára betegként tekint a jogalkotó,
- nem büntető ítélet születik, hanem felmentő ítélet, amely mellett elrendelik a KGYK-t,
- a beteg jogi helyzetét az Eü. tv.-ben foglaltak és a pszichiátriai betegek jogaira vonatkozó rendelkezések alapján, a Bv. tv.-ben szabályozott eltérésekkel kell alkalmazni,
- a gyógyító tevékenységet az orvostudomány mindenkori lehetőségeihez mérten kell gyakorolni, annak érdekében, hogy a beteg állapotának további romlását megakadályozzák és állapotát a lehetséges mértékig helyreállítsák,
- preventív szerepe abban van, hogy a társadalom védelme érdekében az újabb büntetőjogi tényállás (büntetendő cselekmény) elkövetését megakadályozza.

A *végrehajtás helyeként* az IMEI van kijelölve, ez a bv. szervezet elmeorvászati szakkórháza, amely felett az egészségügyi miniszter szakmai felügyeletet gyakorol. Tevékenységi köre a KGYK-n túl kiterjed az ideiglenes kényszergyógykezelésre, az elmeállapot megfigyelésére és a kóros elmeállapotúvá vált elítéltekkel kapcsolatos teendőkre is.

A KGYK *kezdőnapja az a nap, amikor a beteget befogadják az IMEI-be*, ehhez azt a napot kell figyelembe venni, amikor a beteget az intézménybe szállították. Ha a beteg szabadlábon van, akkor erre az Országos Mentőszolgálat, szükség esetén a rendőrség igénybevételével kerül sor.

A *befogadási feltételei szigorú szabályokhoz* vannak kötve, melyek során vizsgálni kell az alábbiak meglétét:

- bírósági értesítés a KGYK elrendeléséről,
- kórrajz és orvos-szakértői vélemény másolata,
- jogerős és végrehajthatósági záradékkal ellátott ítéletkiadmány.

Fontos szempont annak megállapítása is, hogy a beteg *társadalombiztosítási helyzete* hogyan alakul, azaz van-e munkaviszonya, jogosult-e táppénzre vagy nyugdíjra, illetve van-e gondnoka.

Garanciális szabály, hogy a felmentő ítélet jogerőre emelkedésétől számított 6 hónapon elteltével *felül kell vizsgálni* a KGYK szükségességét. A felülvizsgálat nyilván orvosi szakfeladat, azonban a végső döntés jogi (bíróági) határozatban jelenik meg. Ennek előkészítése érdekében a befogadás napjától számított harmadik hónap folyamán az IMEI igazgató főorvosa kórrajz kivonatot küld az illetékes bíróság számára. Ezt az eljárást a KGYK megszűnéséig vagy megszüntetéséig 6 havonta meg kell ismételni. A bíróság arról dönt, hogy a *KGYK szükségessége továbbra is fenn áll-e, illetve megszünteti-e* annak alkalmazását. Megszüntetés esetén az erről szóló értesítőlapot a bíróság haladéktalanul megküldi az IMEI-nek. Az illetékes bíróság felülvizsgálati döntését tanácsban eljárva, tárgyalással egybekötve, végzésben hozza meg.

A *beteg jogi helyzetét vizsgálva* szembevetendő, hogy a Bv. tv. különös hangsúlyt fektet azokra a jogokra, amelyek az egészségügyi törvény alapján a betegetek általánosságban is megilletik. Ugyanakkor nem lehet elvonatkoztatni attól a körülménytől, hogy a beteg végeredményben a bv. szervezet fogvatartottja, ezért a jogállását e speciális élethelyzet tovább árnyalja. Mindezek figyelembe vételével a beteg jogi helyzete, azaz jogainak és kötelezettségeinek rendszere az alábbiak szerint vázolható fel.

A beteg jogai:

- a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezés, a beteg egészségi állapotához igazodó élelmezés és egészségügyi ellátás (beleértve a térítésmentes gyógyszerellátást),
- korlátozottan érvényesül a szabad orvosválasztás joga és a beteg egészségügyi önrendelkezési joga (ugyanakkor nem érvényesül a szabad orvosválasztás joga),
- saját ruházatát viselheti, ha az viselésre nem alkalmas, akkor az IMEI gondoskodik a megfelelő (elítéltekétől elkülönülő, tiszta, méretes, évszaknak megfelelő) ruhaneműkről,
- jogi érdekeinek védelmét biztosítani kell,
- pénztétjéből a jogszabályban meghatározott összeget saját szükségleteire fordíthatja, abból családjának vagy kapcsolattartójának átutalhat,
- amennyiben a bíróság ezt nem zárta ki (belátási képességének korlátozottsága miatt) választáson részt vehet,
- kapcsolattartás (levelezés, látogatás, telefonálás, csomag küldése/fogadása),
- vallásgyakorlás, de ez a beteg állapota miatt korlátozható vagy megtiltható, ha jelentős veszélyt jelent magára, illetve környezetére,
- munkaterápiás foglalkoztatásban részt vehet, ha ez a gyógyulását elősegíti, munkakötelezettsége egyébként és általában nincs; munkájához mérten havonként jutalomban kell részesíteni.

A *beteg kötelezettségeit* a Bv. tv. kevésbé kidolgozottan rendezi, hiszen belátási képességgel nem rendelkező személyekről van szó, ezért számukra a kötelezettségek szinte csak formálisan és általánosságban jelennek meg. A legfontosabb szabály az, hogy a beteg köteles az IMEI rendjét megtartani, illetve az okozott kárért a polgári jog szabályai szerint helytállni. A kóros elmeállapot ezt a követelményt folyamatosan egyedi elbírálás alá helyezi, melyet a jogalkotó is megerősít, amikor lehetővé teszi, hogy az IMEI főigazgató főorvosa méltánylást érdemlő esetben eltekintsen a kártérítéstől.

Ugyancsak a kóros elmeállapot határozza meg a beteggel szemben *alkalmazható kényszerítőeszközöket*. Természetesen az alkalmazás lehetőségét és mértékét az egészségügyi jogszabályokban meghatározott esetek és módok tükrében kell érvényre juttatni. Mindez praktikusán azt jelenti, hogy korlátozott testi kényszer (megfogás, lefogás) alkalmazható, és csak akkor, ha a beteg intézeten kívüli tartózkodás helyszínéről való engedély nélküli távozását másként nem lehet megakadályozni. A beteg, jogi értelemben, nem valósíthatja meg a fogolyszökés törvényi tényállását sem. Engedély nélküli eltávózása (kvázi fogolyszökés) esetén csak a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészt és a rendőrséget kell értesíteni.

Kizárólag a KGYK-ra jellemző engedélyezett intézet elhagyási mód a 30 napos *adaptációs szabadság*, melyet indokolt esetben ugyanennyi idővel hosszabbítani lehet. Erre abban az esetben kerülhet sor, ha már legalább 6 hónap eltelt a kezelésből, mindez a beteg gyógyulását szolgálja, az erre kijelölt bizottság támogatja, és az igazgató főorvos engedélyezi. Az adaptációs szabadságról értesíteni kell a beteg törvényes képviselőjét is, hiszen jellemzően ennél a személynél töltheti a beteg ezt az időszakot. Ugyanakkor a Bv. tv. megnyitja a lehetőséget minden olyan személy számára, aki a gondozásra alkalmas és ezt írásban vállalja. Szigorú előírások érvényesülnek az adaptációs szabadság ideje alatt, amelyek a főigazgató főorvos által meghatározott gyakoriságú, de legalább kéthetenkénti orvosi felülvizsgálatban realizálódnak. A szakorvosi kontroll eredményei alapján, vagy annak elmulasztása esetén lehetőség van az adaptációs szabadság megszüntetésére. Ugyancsak erre vezet, ha a beteg gondozását vállaló személy ezt kéri.

A beteg *előállításáról* a főigazgató főorvos intézkedik, amelyről a bíróságot és az ügyészséget is értesítenie kell, de – amennyiben az orvosi szempontok ezt indokolttá teszik – az ettől való eltekintést is lehetővé teszi a szabályozás.

Az IMEI-ből való *elbocsátás napja* mindig a KGYK megszüntetéséről rendelkező határozat megérkezésének a napja. Speciális helyzetet teremt, ha a beteg állapota súlyos, vagy egyébként önálló életvitelre alkalmatlan. Ebben az esetben a főigazgató főorvos megfelelő időben értesíti a törvényes képviselőt, illetve a gondozására vagy egyéb ellátására kötelezett személyt. Ennek célja, hogy biztosított legyen a beteg megfelelő körülmények közé való helyezése. Tekintettel arra, hogy az KGYK-t addig kell folytatni, amíg szükségessége fennáll, a megszüntetés kérdésében való állásfoglalás is orvosi szakkérdés, melyet jogi formában a bíróság jelenít meg. A tapasztalatok azt mutatják, hogy általában 5–6 év eltelte után fogalmazódik meg azon orvosi szakvélemény, amely lehetővé teszi a beteg IMEI-ből való polgári közegbe való elszállításának lehetőségét, és ezzel a büntetőjogi jogkövetkezmény hatálya alóli kikerülést is.

VIII. 2. Az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtása

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 424–426. §

Az ideiglenes kényszergyógykezelés (IKGYK) a személyi *szabadság elvonásával járó, jogerős bírói ítélet nélküli* büntető-eljárásjogi kényszerintézkedés. Elrendelésére akkor kerül sor, ha a rendelkezésre álló információk vagy a terhelt magatartása alapján megalapozottan arra lehet következtetni, hogy a bíróság kényszergyógykezelést fog elrendelni. Célja a további *bűnismétlés megakadályozása és a terhelt gyógyításának* mielőbbi megkezdése, tehát végső soron a társadalom

védelmének hatékony biztosítása. Mindemellett a két jogintézmény sok hasonlóságot mutat, amely azt eredményezte, hogy a végrehajtás tekintetében a Bv. tv. a *kényszergyógykezelésre vonatkozó szabályok* alkalmazását rendeli a *meghatározott kivételek mellett*.

Fentieknek megfelelően az alábbiakban csak a fontosabb különbségekre hívjuk fel a figyelmet. Az IKGYK *kezdőnapja főszabályszerűen a befogadás napja*, kivéve, ha a beteg elmeállapotát már korábban az IMEI-ben megfigyelték. Ez esetben a *kezdőnap az elrendelés napja* lesz, ugyanis az elmeállapot-megfigyelés időtartamát nem lehet beszámítani az IKGYK tartamába.

Az ideiglenesen kényszergyógykezelt *jogi helyzete* gyakorlatilag egybeesik a kényszergyógykezelt jogállásával, azonban néhány ponton eltérés tapasztalható, ezek közül a legfontosabbak:

- védőjével és hazája konzuli tisztségviselőjével az előzetes letartóztatásra vonatkozó szabályok szerint kapcsolatot tarthat,
- törvényes képviselőjével szóban ellenőrzés nélkül érintkezhet, hacsak a rendelkezési jogkör gyakorlója nem rendelkezik másképp,
- adaptációs szabadságra nem bocsátható.

Amennyiben az IKGYK elrendelésétől számítva 6 hónap eltelt, és az ügyész még nem nyújtott be vádiratot, a jogintézmény fenntartásának szükségességét a *bíróság felülvizsgálja*. A megkezdéstől számított 1 év eltelte után annak indokoltságát a törvényszék egyesbíróként eljárva, a vádirat benyújtásáig a nyomozási bíró eljárására vonatkozó szabályok szerint vizsgálja felül.

Az IKGYK *megszüntetésére* akkor kerül sor, ha megállapítást nyer, hogy nem kóros elmeállapotú annak alanya. Ebben az esetben a főigazgató főorvos haladéktalanul javaslatot tesz a megszüntetésre, és egyidejűleg gondoskodik a rendelkezési jogkör gyakorlójának utasításai szerint a biztonságos őrzésről és felügyeletről. Amennyiben ebben az időpontban a terhelt előzetes letartóztatását rendelik el, szabadságvesztésre vagy elzárásra ítélték, akkor haladéktalanul intézkedni kell a megfelelő bv. intézetbe való szállításáról.

A végrehajtás részletkérdéseit a 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet szabályozza, amely a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól rendelkezik.

Lásd „A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés elhatárolása” című, 8. számú függelékét!

- A beteg őrzését más bv. intézet is elláthatja (a korábbi szabályozás szerint a beteg őrzését, felügyeletét kizárólag az IMEI személyi állománya hajthatta végre).
- Külön hangsúlyt kapott a Ptk. cselekvőképességre vonatkozó elemeinek átvétele: törvényi szintre emelkedett a korábban rendeleti szintű szabályzás, miszerint a „ha a betegnek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan, teljes körűen hiányzik, vagy belátási képessége tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és nem áll gondnokság alatt, az IMEI főigazgató főorvosa a gyámhatóság útján kezdeményezi a gondnokság alá helyezés iránti per megindítását”.
- Törvényi szintre emelkedett a korábban rendeletben meghatározott – a kényszergyógykezelés megszűnésekor – az elbocsátással kapcsolatos szabályozás, valamint az, hogy az új kódex nem teszi lehetővé, hogy a beteg a kényszergyógykezelés megszüntetése után a tárgyalóteremből távozzon (vissza kell kísérni az IMEI-be).

- A beteg önrendelkezési joga korlátozott (főként az IMEI-ben történő kezelés visszatartásának joga, illetve a szabad orvosválasztás joga), ennek korábban IM rendelet szintjén történt a szabályozása, melyet az AB a 30/2013. sz. határozatával hatályon kívül is helyezett.
- A beteg a saját ruháját viselheti (korábban formaruha viselésre volt kötelezett).
- A munkaterápiás foglalkoztatás biztosítását, illetve annak pontos időtartamát törvényi szinten szabályozták (e tekintetben előzőkben rendeleti szintű szabályozás volt érvényben).
- A beteg a polgári jog szerint kártéríthető, melyről méltánylást igénylő esetben el lehet tekinteni (a beteg kártéríthetőségét a korábbi tvr. kategorikusan kizárta).
- Szabályzásra került, hogy a kényszergyógykezelt és gyermeke együttes elhelyezése nem lehetséges.
- A beteg intézetelhagyásának eseteit konkrétan meghatározza a jogszabály.
- Egy évről hat hónapra csökkenti a Bv. tv. az időtartamot, amelynek eltelte után a kényszergyógykezelt adaptációs szabadságra bocsátható, valamint részletesebben szabályozza az adaptációs szabadság egyéb előírásait (ezek korábban rendeleti szinten voltak szabályozva).
- Nóvum a kényszergyógykezelés során bekövetkezett rendkívüli események témakörének törvényi szintű szabályozása.

IX. Az előzetes letartóztatás végrehajtása

Feldolgozott jogszabályi hely: Bv. tv. 386–423 §

IX. 1. Az előzetes letartóztatás végrehajtásának helye

- *büntetés-végrehajtási intézetben*: Alapeset
- *rendőrségi fogdán*: Ha a nyomozási cselekmények elvégzése indokoltá teszi, az ügyész akként rendelkezhet, hogy az előzetes letartóztatás legfeljebb harmincnapi időtartamban rendőrségi fogdában is végrehajtható. Ezt az időtartamot követően a gyanúsított rendőrségi fogdán történő elhelyezéséről – további harmincnapi időtartamra – az ügyész indítványára a bíróság határoz.
- *javítóintézetben*: Fiatalkorúak esetén, különösen akkor, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be a fiatalkorú és a bíróság erről így rendelkezik.
- *katonai fogdán*: Katona esetén, katonai büntetőeljárásban.
- *szövetséges katonai alakulatnál*: Nemzetközi szerződés alapján a szövetséges fegyveres erő Magyarország területén állomásozó alakulata foganatosítja a letartóztatást.
- *IMEI-ben*: A Be. 141. § (2) bekezdése esetén, ha az előzetesen letartóztatott pszichiátriai kezelése szükséges, de ideiglenes kényszergyógykezelésének elrendelésére nincs alap.

IX. 2. Az előzetesen letartóztatott befogadása

Az előzetesen letartóztatott befogadására a bv. intézetben kerül sor. A bv. intézet az előzetesen letartóztatottat a bíróság végzése alapján kiállított értesítés, továbbá a tárgyalás előkészítése során hozott határozatig az ügyész (ügyészi rendelvény), azt követően a bíróság rendelkezése alapján fogadja be. Az iratok vizsgálata arra is kiterjed, hogy azok tartalmazzák-e az előzetes letartóztatás végrehajtására vonatkozóan az ügyész, illetve a bíró rendelkezési jogkörébe tartozó előírásokat, így például az egyes büntársi elkülönítést vagy a fokozott őrzésre vonatkozó rendelkezést.

Az előzetesen letartóztatottat hivatali munkaidőben kell befogadni, de az előzetesen letartóztatott befogadását akkor sem lehet megtagadni, ha

- a bíróság a szabadlábon lévő vádlott előzetes letartóztatásáról hivatali időn kívül határozott, és azt bv. intézetben rendelte végrehajtani;
- a bíróság a fiatalkorú előzetes letartóztatását – hivatali időn kívül – bv. intézetben rendelte végrehajtani;
- az előzetes letartóztatásnak a Be. 135. § (2)¹⁸. bekezdése szerinti időtartama hivatali időn kívül jár le.

¹⁸ A Be. 135. § (2) bekezdése szerint elrendelhető az előzetes letartóztatás foganatosítása rendőrségi fogdán 30 napi időtartamban, amely további 30 nappal meghosszabbítható.

Befogadási értesítések

Az előzetesen letartóztatott befogadásáról a bv. intézet *három napon belül* értesíti

- az előzetes letartóztatást elrendelő bíróságot;
- az előzetesen letartóztatott lakó- vagy tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitány-ságot;
- a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalát;
- az előzetes letartóztatott lakóhelye (tartózkodási helye) szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot, ha az előzetes letartóztatottat más ügyben közérdekű munkára ítélték vagy pártfogó felügyelet alatt áll.

IX. 3. Az előzetesen letartóztatott jogai és kötelezettségei

Az előzetesen letartóztatott jogosult

- büntetőeljárás jogainak korlátozás nélküli gyakorlására, ennek során védőjével – és ha nem magyar állampolgár, államának konzuli tisztviselőjével – szóban, írásban, telefonon ellenőrzés nélkül érintkezhet;
- hozzátartozóival és más személyekkel – a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezését figyelembe véve – kapcsolattartásra, ennek keretében
 - » levelezésre, a levelezés gyakorisága és terjedelme – ha a rendelkezési jogkör gyakorlója másként nem rendelkezik – nem korlátozott,
 - » legalább havonta két alkalommal látogató fogadására,
 - » kapcsolattartójával naponta, alkalmanként legalább tíz perc időtartamban telefonbeszélgetés kezdeményezésére,
 - » legalább havonta csomag fogadására, kéthetente a jogszabályban meghatározott összegért a letéti pénzből való vásárlásra,
- kérelmére – a fogva tartó intézet lehetőségei szerint – munkavégzésre, a munka minőségével és mennyiségével arányos díjazásra, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkakörülményekre,
- kérelmére – a fogva tartó intézet lehetőségei szerint – általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatásban vagy szakképzésben való részvételre,
- választójoga gyakorlására a fogva tartó intézetben; ennek során az előzetesen letartóztatott személyazonossága a fogva tartó intézet nyilvántartása alapján állapítható meg.

Ha az előzetesen letartóztatott ellen a Btk. XIX. fejezete (A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények) alá tartozó bűncselekmény elkövetése miatt indult meg a büntetőeljárás, részére – önkéntes részvételi alapon – fel kell ajánlani megfelelő viselkedésterápiát vagy más csoportos foglalkozáson való részvételt.

Az előzetesen letartóztatott – a rendelkezési jogkör gyakorlójának engedélyével – őrzéssel meglátogathatja orvos által igazoltan súlyos beteg közeli hozzátartozóját, és részt vehet a közeli hozzátartozója temetésén. Az erre irányuló kérelemről a fogva tartó intézet – véleményének csatolásával – a rendelkezési jogkör gyakorlóját haladéktalanul, indokolt esetben rövid úton értesíti, ebben az esetben az előállítás költségeit az előzetesen letartóztatott viseli. Ha az előzetesen letartóztatott a temetésen nem vett részt, a rendelkezési jogkör gyakorlója a temetést követő

harminc napon belül engedélyezheti, hogy az előzetesen letartóztatott lerója kegyeletét a közeli hozzátartozója temetési helyénél.

Az előzetesen letartóztatott csak a fogva tartó intézetben köthet házasságot vagy létesíthet bejegyzett élettársi kapcsolatot. A házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése megszervezésének és lebonyolításának során a rendelkezési jogkör gyakorlójának a kapcsolattartásra vonatkozó rendelkezéseit érvényesíteni kell. A házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése után a parancsnok – a rendelkezési jogkör gyakorlójának előzetes jóváhagyásával – a házastársak vagy a bejegyzett élettársak részére a tanúkkal és a hozzátartozókkal beszélgetést engedélyezhet.

Ha a fogva tartó intézetben szervezett általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatás vagy szakképzés folyik, továbbá a reintegrációs programok és foglalkozások valamelyikét biztosítják, a parancsnok az előzetesen letartóztatott részére engedélyezheti, hogy oktatásban, szakképzésben, programban vagy foglalkozáson részt vehessen, ha ezzel nem veszélyezteti a fogvatartás biztonságát, és az nem ütközik a rendelkezési jogkör gyakorlójának előírásaiba.

A látogatófogadással összefüggő általános kapcsolattartói feltételeknek a 72 órán belüli első látogatás esetében is érvényesülniük kell, így különösen:

- látogatónak minősül az általa megjelölt személy, akinek a rendelkezési jogkör gyakorlója a kapcsolattartási jogát nem korlátozta, illetve engedélyezte;
- A látogatásra érkező kapcsolattartó az intézetbe történő beléptetése előtt köteles kitölteni a kapcsolattartói nyilatkozatot;
- a 72 órán belül megtörtént látogatófogadás és csomagátvétel nem számít be a látogatófogadás és csomagküldés havi mértékébe;
- a 72 órán belüli látogatófogadást és csomagátvételt 15 perc időtartamban lehet biztosítani;
- a csomag kizárólag tisztasági, évszaknak megfelelő ruházati csomag, valamint gyógyszer lehet.

Az előzetesen letartóztatott köteles

- a fogva tartó intézet rendjét betartani;
- az előzetes letartóztatást a bíróság vagy az ügyész döntése alapján a fogva tartó intézetben tölteni;
- az önként vállalt és kérelmére kijelölt munkát ismereteinek és képességeinek megfelelően, fegyelmezetten, a munkahelyi és munkaköri szabályoknak megfelelően elvégezni, a munkavégzéssel kapcsolatos előírásokat megtartani;
- jogszabályban meghatározottak szerint forma-, illetve munkaruhát viselni;
- munkadíjából, illetve a letéti pénzből a tartására fordított költségekhez hozzájárulni;
- az intézet ellátásában, tisztán tartásában díjazás nélkül részt venni.

IX. 4. A rendelkezési jogkör gyakorlása

A büntetőeljárás szakaszától függően a rendelkezési jogkör gyakorlója dönthet az előzetesen letartóztatott

- kapcsolattartásának korlátozásáról vagy ellenőrzéséről (ebből a célból az intézet megküldi a levelet a rendelkezési jogkör gyakorlójának) a büntetőeljárás eredményessége érdekében,

- elkülönítéséről,
- fokozott őrzéséről vagy felügyeletéről,
- előállításáról, a fogva tartó intézetben való kihallgatásáról, a nyomozó szervek részére történő kiadásáról,
- más fogva tartó intézetbe történő átszállításáról, kivéve, ha az átszállítást az előzetesen letartóztatott egészségi állapota indokolja,
- a sajtó részére történő nyilatkozattételéről és annak közzétételéről,
- orvos által igazoltan – súlyosan beteg hozzátartozójának meglátogatásáról, vagy az előzetesen letartóztatott hozzátartozója temetésén való részvételéről, illetve a kegyeleti jog utólagos gyakorlásának engedélyezéséről.

Ha a bírói értesítőlap vagy az ügyészi rendelvény az előzetes letartóztatás végrehajtására vonatkozó valamely kérdésben nem tartalmaz rendelkezést, az intézet a rendelkezési jogkör gyakorlóját haladéktalanul értesíti a döntés szükségességéről.

A fogva tartó intézet haladéktalanul értesíti a rendelkezési jogkör gyakorlóját, ha az előzetes letartóztatás végrehajtása alatt annak jogkörébe tartozó döntés szükségességét észleli.

IX. 5. Elkülönítési szabályok

Az előzetes letartóztatás végrehajtása során *el kell különíteni*

- az előzetesen letartóztatottakat a többi, egyéb jogcímen fogvatartotttól,
- a férfiakat a nőktől,
- a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezésétől függően – az ugyanabban az eljárásban letartóztatottakat egymástól,
- a dohányzókat a nem dohányzóktól,
- a fertőző betegeket a nem fertőző betegektől,
- az előzetesen letartóztatott fiatalkorúakat a felnőttektől,
- az előzetesen letartóztatott katonát a többi előzetes letartóztatottól.

A közös elhelyezés lehetősége

- Ha az előzetesen letartóztatott elítéltekkel együtt végez munkát, a kijelölt körletrészen lévő zárkákban vagy lakóhelyiségekben közösen helyezhető el.
- Az előzetesen letartóztatott az általános iskolai, illetve középfokú iskolai oktatásban, szakképzésben, valamint a reintegrációs programokon az elítéltekkel együtt vehet részt.

Az együttes elhelyezésnél figyelembe kell venni a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezését, az előzetesen letartóztatott előéletét és a bűncselekményt, amely miatt ellene büntetőeljárás van folyamatban.

IX. 6. Rezsimszabályok

IX. 6. 1. Főszabályok

- Az előzetes letartóztatást az általános szabályok szerint kell végrehajtani, de a parancsnok az enyhébb vagy szigorúbb szabályok alkalmazását is elrendelheti. Ha a rezsimszabályokba való besoroláshoz szükséges adatok, ismeretek hiányosak, azok megszerzéséig az előzetesen letartóztatottat az általános rezsimkategóriába, valamint a közepes fogvatartási kockázati kategóriába kell besorolni. A fogvatartás biztonsága érdekében a parancsnok értékelés nélkül, közvetlenül határozhat a rezsimkategóriába, valamint fogvatartási kockázati kategóriába sorolásról.
- Az előzetesen letartóztatott az évszakknak megfelelő felsőruházatból és lábbeliből egy váltásra valót folyamatosan magánál tarthat. Ha az előzetesen letartóztatottnak nincs megfelelő saját ruhája, lehetővé kell tenni, hogy azt a letéti pénzből megvásárolja, vagy a csomagküldésre jogosultaktól megkérje. Amennyiben a saját ruházat az előzőek szerinti módon nem biztosítható, a bv. intézet az előzetesen letartóztatottat – segélyként – kérelmére az évszakknak megfelelő polgári ruházattal látja el.
- Az előzetesen letartóztatott magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége a rezsimszabályok alkalmazásán túl a házirendben foglaltak szerint az alábbiak miatt korlátozható:
 - » a fogvatartás rendje és biztonsága,
 - » egészségügyi ok,
 - » jogszabály rendelkezése (pl. járványügyi érdek).

IX. 6. 2. Az általános rezsimszabályok

Az általános rezsimszabályok alkalmazása során az előzetesen letartóztatott

- őrzését és felügyeletét fokozott gondossággal kell megvalósítani,
- a fogva tartó intézet területén csak engedéllyel és felügyelet mellett mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,
- az előzetesen letartóztatottak csoportos programjain kivételesen vehet részt,
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható,
- saját ruháját viselheti,
- látogatóját az erre kijelölt helyiségben alkalmanként hatvan perc időtartamban fogadhatja.

IX. 6. 3. Az enyhébb rezsimszabályok

Az előzetesen letartóztatott részére engedélyezhető, hogy látogatóját az erre kijelölt helyiségben alkalmanként legalább hatvan perc, de legfeljebb kilencven perc időtartamban fogadja, alkalmazása során az előzetesen letartóztatott

- fogvatartását őrzéssel és felügyelettel kell biztosítani,

- engedélyezhető, hogy a fogva tartó intézet kijelölt területén felügyelet nélkül mozogjon, ez esetben zárkáját nappal nyitva lehet tartani,
- részére – a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezéseit figyelembe véve – engedélyezhető, hogy részt vegyen az előzetesen letartóztatottak csoportos szabadidős, sport- és kulturális programjain,
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége a fogva tartó intézet rendjének megtartásával és biztonságának megőrzésével bővíthető,
- saját ruháját viselheti,
- látogatóját az erre kijelölt helyiségben alkalmanként legalább hatvan perc, de legfeljebb kilencven perc időtartamban fogadhatja.

Az enyhébb rezsimszabályok alkalmazása esetén a zárkaajtó nyitva tartása csak akkor engedélyezhető, ha a kijelölt területen engedélyezett mozgás nem veszélyezteti az előzetesen letartóztatottakra vonatkozó elkülönítési szabályok érvényesülését.

IX. 6. 4. A szigorúbb rezsimszabályok

A szigorúbb rezsimszabályok alkalmazása során az előzetes letartóztatott

- fogvatartását, a fokozott őrzés szabályira is figyelemmel, őrzéssel kell biztosítani,
- a fogva tartó intézet területén csak engedéllyel és felügyelet mellett mozoghat, zárkáját zárva kell tartani,
- részére – a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezéseit figyelembe véve – kivételesen engedélyezhető, hogy részt vegyen az előzetesen letartóztatottak csoportos szabadidős, sport- és kulturális programjain,
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége a fogva tartó intézet rendjének megtartásával és biztonságának megőrzésével korlátozható,
- saját ruházata viselésének joga a fogva tartó intézet területén biztonsági szempontból korlátozható.
- látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközökön keresztül hatvan perc időtartamban érintkezhet;

Ha a rendelkezési jogkör gyakorlója az előzetesen letartóztatott fokozott őrzését rendelte el, a BFB az érintettet a szigorúbb rezsimszabályra vonatkozó csoportba és magas fogvatartási kockázati kategóriába sorolja.

IX. 7. A védővel való kapcsolattartás és az irattanulmányozás

Az alábbiakban a Bv. tv. új elemeit emeljük ki. Az előzetesen letartóztatott a védőjével – ha nem magyar állampolgár, államának konzuli tisztségviselőjével – szóban, írásban és telefonon – a befogadás időpontjától – ellenőrzés nélkül érintkezhet.

A szóbeli érintkezésre a fogva tartó intézet hivatali idejében kerülhet sor, kivéve, ha a védővel való megbeszélés olyan eljárási cselekmény megtétele végett szükséges, amelynek elmulasztásához jogkövetkezmény fűződik.

Az előzetesen letartóztatott a védőt a fogva tartó intézet által kijelölt telefonkészüléken hívhatja fel. *A védő hetente egyszer* – az előzetesen letartóztatott büntetőeljárás jogainak gyakorlása érdekében – a fogva tartó intézet által a házirendben megállapítottak szerint – *egy óra időtartamban jogosult telefonbeszélgetés kezdeményezésére*. A védő telefonbeszélgetési kezdeményezését a fogva tartó intézet regisztrálja, és igazolhatóan értesíti erről az előzetesen letartóztatottat. A regisztrációról kiállított irat alapján – az előzetesen letartóztatott a fogva tartó intézet által házirendjében megállapítottak szerint – a kijelölt telefonkészüléken létesíthet kapcsolatot a védőjével, ahol a beszélgetés tartama nem haladhatja meg az egy órát. A teljesített kezdeményezés regisztrációs iratát nyilván kell tartani. Ha az előzetesen letartóztatott a védői kezdeményezést nem teljesíti, akkor az elmulasztott jogosultság a következő hétre nem vihető át.

IX. 8. Az előzetesen letartóztatott jutalmazása és fenyítése

Az előzetesen letartóztatott számára adható jutalmak megegyeznek az elítélteket érintő jutalmazási formákkal, értelemszerűen az egyes intézetelhagyási módok kivételével:

- dicséret,
- kondicionálóterem használatának díjmentes biztosítása,
- látogatófogadás soron kívül, a látogatási idő meghosszabbítása,
- a személyes szükségletekre fordítható összeg növelése,
- pénzjutalom,
- tárgyjutalom,
- a végrehajtott fenyítés nyilvántartásból törlése.

Az előzetesen letartóztatottal szemben alkalmazható fenyítések:

- feddés,
- a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése legfeljebb három hónapig terjedő időre, legfeljebb havi ötven százalékkal,
- a fogva tartó intézet által szervezett rendezvényektől, szabadidős és sportprogramokon való részvételtől eltiltás, amely meghatározott alkalmakra vagy legfeljebb három hónapra vonatkozhat,
- tizenöt napig terjedő magánelzárás.

Ha az előzetesen letartóztatott dolgozik, a magánelzárás tíz napig terjedhet. A fenyítés végrehajtása nem akadályozhatja az előzetesen letartóztatottat a büntetőeljárás jogainak gyakorlásában és kötelezettségeinek teljesítésében.

IX. 9. Az előzetes letartóztatott szabadítása – az előzetes letartóztatás speciális kategóriái

Az előzetes letartóztatott szabadítására vonatkozó rendelkezések megegyeznek a jelenlegi gyakorlattal. A tárgyalásról szabadulás esete szintén megegyező a jelenlegi gyakorlattal, de kiegészül azzal, hogy a bíróság személyazonosításra alkalmas igazolást állít ki az előzetesen letartóztatott szabadításáról, amennyiben a fogvatartott nem kíván visszatérni a bv. intézetbe.

A *fiatalkorúak* befogadási-szabadítási értesítői azonosak a jelenlegi gyakorlattal. A tanköteles fiatalkorú előzetesen letartóztatott esetén

- a rendelkezési jogkör gyakorlójának engedélyével átszállítható más bv. intézetbe, ahol alapfokú iskolai oktatás történik;
 - a bv. intézeten belül magántanulói jogviszony keretében részesülhet alapfokú iskolai oktatásban a fogva tartó bv. intézet és az érintett oktatási intézmény megállapodása alapján.
- A fiatalkorú előzetesen letartóztatott legfeljebb öt napig terjedő magánelzárással fenyíthető.

- Az előzetesen letartóztatott befogadására csak bv. intézetben kerülhet sor (tehát pl. kórházban nem).
- A befogadási értesítések egységesen 3 nap határidőhöz kötöttek (jelenleg 5 nap).
- A jogosultságok között nevesítve lett a havi 2 alkalommal történő látogatófogadás és a napi 10 perc telefonbeszélgetés lehetősége.
- A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények elkövetésének gyanúsítása esetén viselkedésterápia lehetőségét kell biztosítani.
- Általános, szigorú és enyhe rezsimszabályok bevezetése.

A rezsimszabályok alkalmazása során eltérő:

- az őrzés-felügyelet,
- az intézet területén történő mozgás, mozgatás,
- a látogatófogadás gyakorisága, tartama és módja,
- a saját ruházat viselésének lehetősége korlátozható,
- a magánál tartható tárgyak köre és mennyisége korlátozható,
- a szabadidős és kulturális programokon való részvétel korlátozható,
- a befogadástól számított 72 órán belüli első látogatás biztosítása, a letartóztatási sokk csillapítására,
- a védővel való telefonos kapcsolattartás bővülése – kintről érkező hívás fogadása,
- differenciáltabb jutalmazási-fegyelmi rendszer.

Lásd „Az előzetes letartóztatás helye a büntetőeljárás szankciórendszerében” című, 9. számú függelék!

X. A jövő szervezete

Amennyiben a büntetés-végrehajtási jogot *szakmaspecifikus megközelítésben* kezeljük, akkor azt a *büntetés-végrehajtási szervezet feladatrendszerével azonosíthatjuk*, melynek jellemzője, hogy csak a személyi szabadság elvonásával járó jogkövetkezményeket tartalmazza.

Kézenfekvő, hogy a jövőbeni fejlődést egyrészt e jogkövetkezmények végrehajtásában bekövetkező *változások vagy esetleg paradigmaváltások* alakíthatják, amelyekre megfelelően rugalmas válaszokkal kell reagálni. A Bv. tv. filozófiájában is új, amely a fentebb említett rugalmasságot már alapelvi szinten is rögzíti. Mindez azt jelenti, hogy egy *gyors reagálási és dinamikus büntetés-végrehajtást* kell kialakítani, természetesen a két klasszikus alapfeladat mind magasabb szinten való végrehajtása mellett. E két fundamentális alapérték egyrészt a fogvatartottak biztonságos megőrzése, másrészt a bűnelkövetők együttműködési készségén alapuló reintegrációs tevékenység. Ahhoz, hogy mindez sikerrel megvalósuljon, *fokozni kell a végrehajtási joganyag dinamizmusát*, ami a jogalkalmazási gyakorlat tapasztalataihoz igazodó folyamatos és átgondolt, további jobbító szándékú módszerek kidolgozását jelenti. A nemzetközi tendenciákat is figyelembe véve a jövőben biztosan erőteljes alakító tényezőként jelenik meg az a társadalmi elvárás, hogy *a fogvatartottak minél nagyobb számban dolgozzanak*. A munkáltatás és az elítélti munka új dimenzióinak feltárása, a feltételek kialakítása és a jogi környezet további megfelelő formálása bizonyosan prognosztizálható az elkövetkezendő évtizedekben.

A mai magyar büntetés-végrehajtás legnagyobb problémája a túlszűfolttság. Ennek csökkentése érdekében további kihívást jelent számunkra, hogy megkeressük azokat a módszereket és jogi megoldásokat, amelyeket a jogalkotó elé tárva, hatékonyan kezelhető e nemkívánatos helyzet. Természetesen figyelembe véve azt is, hogy e területen a bv. szervezet lehetőségei korlátozottak.

A büntetés-végrehajtási szervezettel szemben támasztott követelményrendszer meglehetősen komplex, és ebből adódóan igen nehéz feladat. A fokozott elvárásoknak csak *professzionális személyi állománnyal* lehet megfelelni, ennek érdekében az elkövetkezendőkben megkülönböztetett figyelmet kell szentelni a leendő munkatársak kiválasztására, a magas színvonalú kiképzésére és a folyamatos továbbképzésre.

Amennyiben az állami szervek rendszerében való elhelyezkedés oldaláról vizsgáljuk a büntetés-végrehajtási szervezet jövőjét, az bizonyosan elmondható, hogy a *büntető-igazságszolgáltatást követő végrehajtás intézményesített formájaként* továbbra is *meghatározó* jelentőségű állami szervként látja el tevékenységét. Nagyon fontos, hogy mindez megjelenjen a büntetés-végrehajtási szervezetről való közgondolkodásban és a szervezet megítélésében is, oly módon, hogy mindenki számára nyilvánvalóvá váljon: e szervezet értékek hordozója, mert az egész társadalom számára szolgál, és egy olyan szolgáltatást biztosít, amelynek célja alapvetően az arra alkalmas bűnelkövetők *reintegrációja, a jogkövető közösségbe való visszavezetése*.

XI. Ajánlott irodalom

Összefoglaló művek, monográfiák

- Belovics Ervin – Vókó György: *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*. Budapest, 2014, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 475 o.
- Boros János – Csetneky László: *Börtönpszichológia*. 2., átdolg. kiad. Budapest, 2002, Rejtjel Kiadó. 307 o.
- A börtön kultúrája – kultúra börtönben. Nemzetközi tudományos konferencia. 2010. október 28–29. Pécs. (Szerk. Korinek László, Kőhalmi László). Pécs, 2010, Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar. 168 o.
- Deák Ferenc – Pallo József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp*. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2014, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa. (Börtönügyi tanulmányok 1.) 249 o.
- Fiáth Titanilla: *Börtönkönyv. Kulturális antropológia a rácsok mögött*. Budapest, 2012, Háttér Kiadó. 249 o.
- Fliegauf Gergely – Ránki Sára: *Fogva tartott gondolatok*. Budapest, 2007, L'Harmattan. 181 o.
- Gaál Irén – Müller Anikó: *A büntetés-végrehajtási jogszabályok magyarázata*. Budapest, 2011, Complex Kiadó Kft. 462 o.
- Heinrich-Tamáská Péter: *Kis magyar börtöntörténelem*. Budapest, 2013, Unicus Műhely. 399 o.
- Horváth Tibor (szerk.): *Büntetés-végrehajtási jog*. 4., átdolg. kiad. Budapest, 2007, Rejtjel Kiadó. 340 o.
- Kabódi Csaba – Lőrincz József – Mezey Barna: *Büntetéstan alapfogalmak*. Budapest, 2005, Rejtjel Kiadó. 223 o.
- Lajtár István: *A büntetés-végrehajtás garancia- és kontrollrendszere Magyarországon*. Budapest, 2010, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 211 o.
- Lőrincz József: *A fiatalok büntetés-végrehajtása*. Budapest, 1998, Citoyen Kiadó. 259 o.
- Lőrincz József: *Büntetőpolitika és börtönügy*. Budapest, 2009, Rejtjel Kiadó. 223 o.
- Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon*. Budapest, 1997, BVOP. 265 o.
- Mezey Barna: *Régi idők tömlőci. Büntetések, börtönök, bakók*. Budapest, 2010, Rubicon Ház Bt. 175 o.
- Mezey Barna: *Fenyítőházak forradalma. A modern büntetés-végrehajtás alapvetése Európában*. Budapest, 2012, Gondolat Kiadó. 540 o.
- Módos Tamás: *A reszocializáció módszertana*. Nevelés-módszertani tansegédlet. Budapest, 2003, BVOP. (Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár 2003/3.) 151 o.
- Ruzsonyi Péter: *A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai*. Neveléseméleti tansegédlet. Budapest, 2003, BVOP. (Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár 2003/2.) 135 o.
- Vókó György (összeáll.): *Új európai börtönszabályok és magyarázatuk*. Budapest, 2007, Ügyészek Országos Egyesülete.

Tanulmányok

- Balogh Attila: Kábítószer-prevenációs részlegek a büntetés-végrehajtási intézetekben. *Börtönügyi Szemle*, 2005. 1. szám, 93–104. o.

- Batizi Ildikó – Balogh Attila: A „TEtt” program végrehajtása a büntetés-végrehajtási intézetekben. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 4. szám, 63–86. o.
- Béres Andrea Eszter: Csoportfoglalkozásokkal a beilleszkedés elősegítéséért. *Börtönügyi Szemle*, 2008. 1. szám, 69–74. o.
- Bogotyán Róbert – Veszeli Dániel: Bűnügyi nyilvántartás a büntetés-végrehajtásban: a múlt örökségének és a jelen kihívásainak hatása a közlejövő terveire. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 3. szám, 61–74. o.
- Budai István: Az elítéltek költségvetési foglalkoztatása. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 2. szám, 13–16. o.
- Budai István: „Semmi sem működik”, vagy mégis? (A Balassagyarmati Fegyház és Börtönben folyó reintegrációs programok hatékonyságának vizsgálata). In: Deák Ferenc – Pallo József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp*. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2014, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa. (Börtönügyi tanulmányok 1.) 43–58. o.
- Cséri Zoltán – Hirják András Péter: A fogvatartottak foglalkoztatása és a kapcsolódó gyakorlati problémák a Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézetben és az Annamajori Kft.-nél. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 2. szám, 17–24. o.
- Csiszér Balázs: *Elítélt munkáltatás múltja, jelene és jövője Magyarországon*. (Szakdolgozat). BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Külgazdasági szak, 2011.
- Csordás Dóra – Csordás Sándor: Az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzői. *Börtönügyi Szemle*, 2007. 1. szám, 1–28. o.
- Csóti András: A büntetőjog változásainak hatása a büntetés-végrehajtási szervezetre. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 2. szám, 1–12. o.
- Csóti András: A büntetés-végrehajtási szervezet múltja, jelene, jövője az új börtönügyi változások tükrében. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 4. szám, 14–17. o.
- Estók József: A büntetés-végrehajtás függelmi viszonyrendszerének, felügyeletének története 1867–1990. között. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 4. szám, 28–57. o.
- Farkas Ádám: A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és társadalom rendszereiben. *Hadtudomány*, 2012. 5. szám.
- Fiáth Titanilla: Édenkert a rácsokon túl. Fogvatartottak elképzelései a szabadulás utáni életéről. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 2. szám, 63–74. o.
- Fliegauf Gergely: A börtönpszichológia elhatárolása a kriminálpszichológiától. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 1. szám, 45–62. o.
- Forgács Judit: Merre tart a nevelés? A nevelői profil vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 1. szám, 63–72. o.
- Forgács Judit: Miért beteg a magyar büntetés-végrehajtási nevelés? *Börtönügyi Szemle*, 2013. 2. szám, 1–16. o.
- Garami Lajos: Élő halottak? (A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái). *Börtönügyi Szemle*, 1999. 2. szám, 56–63. o.
- Garami Lajos – Balogh Attila: Az enyhébb végrehajtási szabályok és a bv. intézet ideiglenes elhagyásával járó jutalmazási módok. *Börtönügyi Szemle*, 2004. 2. szám, 49–64. o.
- Heylmann Katalin: Tájékoztató a személyi állomány és a fogvatartottak egészségügyi ellátásról. *Börtönügyi Szemle*, 2007. 3. szám, 6–12. o.
- Hetyei Gábor: Új utakon a foglalkoztatás. A Pálhalmi Agrospeciál Kft. belső ellátási tevékenysége. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 2. szám, 55–62. o.

- Juhász Zsuzsanna: A fogva tartott szülők bebörtönzésének hatásai. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 3. szám, 49–60. o.
- Kelemen Gábor – B. Erdős Márta: Az addiktológiai terápiás közösségek keletkezés-története. Az átmenet kontextusa. *Pszichoterápia*, 14, 2005, 577–585. o.
- Kiszely Pál: Merre tovább, magyar életfogytiglan? Az extrém hosszú ítéletek végrehajtásának tapasztalatai a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 1. szám, 47–64. o.
- Kiszely Pál – Nagy István: Az idő rabságában. A hosszú időre ítélt büntetés-végrehajtásának helyzete a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 3. szám, 1–16. o.
- Kovács Mihály: Mesék a rácsok mögött. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 3. szám, 61–74. o.
- Kovács Krisztina: A holnap bűnelkövetői lennének? Speciálpreventív beavatkozások a fiatalkorú elkövetők reszocializációs gyakorlatában *Börtönügyi Szemle*, 2014. 2. szám, 19–32. o.
- Kovács Zsuzsanna: A visszaesés megelőzésével kapcsolatos kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben. *Börtönügyi Szemle*, 2014. 2. szám, 61–75. o.
- Kőszegi Szilvia: A fogvatartottak oktatása és képzése. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 3. szám, 55–62. o.
- Lajtár István: A büntetés-végrehajtás feletti kontroll modelljei. *Börtönügyi Szemle*, 2014. 1. szám, 8–14. o.
- Lehoczki Ágnes: Öngyilkosság és önkárosítás a börtönvilágban. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 3. szám, 33–40. o.
- Lőrincz József: Börtönügyünk a rendszerváltás időszakában. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 2. szám, 67–78. o.
- Makai Tibor: A Budapesti Fegyház és Börtön kábítószer-prevenációs körletének működése. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 1. szám, 69–76. o.
- Matiasovics Mária – Beck Gyöngyi: A tököli gyógyító-nevelő csoport tevékenysége. *Módszertani Füzetek*, 1988. 1. szám, 24–28. o.
- Matovics Csaba: A Szegedi Fegyház és Börtön hosszuidős speciális rezsimű (HSR) körletének működési tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 2. szám, 99–108. o.
- Mikolay Sándor – Seidl Tamás – Bársony Erika – Mihóczy Csaba: A terápiás közösség kialakítására tett kísérlet a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet dropprevenációs csoportjában. *Börtönügyi szemle*, 2010. 4. szám, 59–72. o.
- Módos Tamás – Gáspár János: Differenciált rezsim a Váci Fegyház és Börtönben. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 1. szám, 45–66. o.
- Nádasi Béla – Sztodola Tibor: Búcsú a fegyverektől? A lőfegyverhasználat változásának lehetséges okai, helyettesítő alternatívák. *Börtönügyi Szemle*, 2007. 3. szám, 45–72. o.
- Nádasi Béla – Sztodola Tibor: A 2009. évi LXXX. törvény hatása a biztonsági intézkedések körére. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 1. szám, 67–70. o.
- Nagy Ferenc: Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 1. szám, 1–16. o.
- Oláh Gábor: A szolgálati kutya alkalmazása a büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 2. szám, 45–52. o.
- Pacsek József: Zsúfoltság és magány. A fogvatartottak elhelyezésének időszerű kérdései. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 4. szám, 1–10. o.
- Pajcsicsné Csóré Erika: A büntetés-végrehajtás fogvatartottjainak jogai ombudsmani szemmel. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 3. szám, 1–10. o.

- Paksi Borbála – Arnold Petra: A jogerősen elítélt fogvatartottak droghasználata. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 1. szám, 1–23. o.
- Pallo József: Az elítéltek foglalkoztatása az európai büntetés-végrehajtási gyakorlatban. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 4. 35–58. o.
- Pallo József: Új szabálysértési törvény – változó szemlélet. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 4. szám, 1–19. o.
- Pallo József –Törőcsik Balázs: A magyar bv. szabályozási környezete az európai elvárások tükrében. (1–2. rész) *Börtönügyi Szemle*, 2011. 2. szám, 13–29.; 3. szám, 1–12. o.
- Papp Géza: Az ügyvédi és fogvatartotti jogok érvényesítésének aktuális kérdései. *Börtönügyi Szemle*, 2008. 2. szám, 29–32. o.
- Polt Péter – Vókó György: Az ügyészek és a büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatok Európában. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 1. szám, 1–14. o.
- Rácz Zoltán – Rácz Orsolya: A fogvatartottak munkavégzéséről. *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXVII/2. (2009), 573–579. o.
- Ruzsonyi Péter: A skandináv országok büntetés-végrehajtási rendszerének elemzése. *Börtönügyi Szemle*, 2011. 1. szám, 1–19. o.
- Schmehl János: A fogvatartottak kockázatelemzési rendszere. *Börtönügyi Szemle*, 2014. 1. szám, 32–37. o.
- Sisak Péterné – Barta Mária: Gyógyító-nevelő munka – nővérszemmel. *Módszertani Füzetek*, 1987. 3. szám, 29-31. o.
- Solt Ágnes: Agresszió a fogvatartottak körében: okok és következmények. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 1. szám, 24–37. o.
- Szabó Zoltán: A büntetés-végrehajtás központi ellátási tevékenysége. *Börtönügyi Szemle*, 2013. 3. szám, 39–47. o.
- Szűcs András: A végrehajtási fokozat megváltoztatásának elméleti és gyakorlati kérdései. *Börtönügyi Szemle*, 2009. évi 4. szám, 1–18. o.
- Tikász Sándor: A PPP-munkáltatás tapasztalatai a Tiszalöki Országos Bv. Intézetben. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 2. szám, 25–28. o.
- Tanács Eszter Tímea: A nők fogvatartásának speciális aspektusai. *Börtönügyi Szemle*, 2014. 1. szám, 44–47. o.
- Tóth Ferenc: *Innováció a bv. munkáltatásban*. Szakdolgozat. ELTE ÁJK, 2002.
- Tóth László: A gazdasági társaságok jelene, a gazdasági működés jövőbeni tervei. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 2. szám, 1–12. o.
- Tóth Mariann: Egyes alkotmányos jogok érvényesülése az elítéltek reintegrációja szempontjából. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 4. szám, 23-34. o.
- Tóth Tamás: Az esélyteremtés lehetőségei a büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 2010. 3. szám, 51–54. o.
- Varga Valéria: Önfenntartó börtönök – realitás vagy utópia? *Börtönügyi Szemle*, 2013. 1. szám, 17–32. o.
- Veszeli Dániel: A mozgáskorlátozott és fogyatékos fogvatartottak bv. intézeti elhelyezése. *Börtönügyi Szemle*, 2012. 2. szám, 63–70. o.
- Vincze Eszter: Vissza a társadalomba – társadalmi összefogás nélkül? *Börtönügyi Szemle*, 2008. 1. szám, 75–82. o.

- Vogel Attila: A drogprevenációs részleg működése a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. *Börtönügyi Szemle*, 2005. 2. szám, 41-44. o.
- Vókó György: Fogvatartotti jogokról emberi jogi követelmények tükrében. In: Deák Ferenc – Pallo József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp*. Ünnepi kötet dr. Lőrincz József 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2014, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa. (Börtönügyi tanulmányok 1.) 231–240. o.
- Vörös Erzsébet: Speciális, szabadulásra felkészítő tréning. *Börtönügyi Szemle*, 2009. 1. szám, 81–86. o.

XII. Függelék

1. sz. függelék: A magyar büntetés-végrehajtási rendszer jellemzői 1950-től napjainkig

IDŐSZAK	SZABADSÁGVESZTÉS CÉL- JA ÉS FELADATA	ESZKÖZ/TUDOMÁNYOS HATÓTÉNYEZŐK	MEGHATÁROZÓ JOGSZABÁ- LYOK, IRÁNYELVEK	VÉGREHAJTÁSI FOKOKZAT
50-ES ÉVEK (1949–1958)	elszigetelés – munkáltatás	munkáltatás/örzés szálini büntetőpolitika	1955. első Büntetés-végrehajtási Szabályzat	1. börtön 2. bv. munkahely
60-AS ÉVEK (1959–1969)	elszigetelés – erkölcsi/politikai átnevelés	átnevelés pedagógia	8/1959. BM utasítás 1966. évi 21. tvr.	1. szigorított börtön 2. börtön 3. szigorított bv. munkahely 4. bv. munkahely
70-ES ÉVEK (1970–1979)	társadalmi visszaüllesztés elő- segítése – személyiségformálás	nevelés (treatment) pedagógia, pszichológia, kriminálpedagógia	1973. évi jogpolitikai határozatok 1978. évi IV. tv. (Btk.) 1979. évi 11. tvr. (Bv. Kódex)	1. fegyház 2. szigorított börtön 3. börtön 4. fogház – szigorított őrizet – alkoholisták kötelező munkaterá- piás intézeti kezelése – gyógyító-nevelő csoport – átmeneti csoport
80-AS ÉVEK (1980–1989)	társadalmi visszaüllesztés elő- segítése – újabb bűncselekmény megelőzése	nevelés pedagógia pszichológia szociológia kriminológia	Nevelési koncepció (1983)	1. fegyház 2. börtön 3. fogház
90-ES ÉVEK (1990–1998)	társadalmi visszaüllesztés elősegítése – önbecsülés fenntar- tása/felelősségérzet fejlesztése	nevelés pedagógia pszichológia szociológia kriminológia	1993. évi XXXII. tv. ET börtönügyi ajánlások (1987, 2006) CPT	1. fegyház 2. börtön 3. fogház EVSZ KBK
1999 –	társadalmi visszaüllesztés elősegítése – önbecsülés fenntar- tása/felelősségérzet fejlesztése	nevelés korrekciós pedagógia szociális munka börtönpszichológia	Európai Börtönszabályok	1. fegyház 2. börtön 3. fogház
Új törvény, 2013	visszaesés csökkentése társadalmi visszaüllesztés elősegítése – önbecsülés fenntar- tása/felelősségérzet fejlesztése a munkakultúra központba állítása	pszichológia orvostudomány felhőtraktálás szociálpszichológia resztoratív szemlélet KEKR működtetése	Új Btk. vonatkozó kormányhatározatok Európai Börtönszabályok	1. fegyház 2. börtön 3. fogház Fontos új jogintézmények: 1. KKMI 2. célhoz igazított rezsiszemlélet

2. sz. függelék: Az EJEB bv. vonatkozású ügyeinek áttekintő táblázata (1993–2014)

SOR-SZÁM	NÉV	ÜGYLEÍRÁS	RÓMAI EGYZEMÉNY HIVATKOZÁSA		ÍTÉLET	KÁRTÉRÍTÉS ÖSSZEGE
			szám			
1	Sárközi Sándor	A panaszos a fogvatartásával összefüggő körülményeket róta a büntetés-végrehajtás terhére (az elhelyezés körülményei, a zárkátársak bántalmazása állítólagosan az őrszemélyzet biztatására, a nemzetközi emberjogi szervezettől érkező levélnek szabályellenes felbontása).	békes meg-egyezőssel zártult	–	Ebben az ügyben az EJEB nem hozott ítéletet, mert a felek megállapodtak, azaz békésen rendezték a vitás kérdést. Magyarország 800 000 Ft jóvátételt fizetett a panaszosnak.	HUF 800 000
2	M. P.	Sérlemzte, hogy a zárkában más fogvatartottakkal együtt helyezték őt el, akik bántalmazták az átható szag miatt, amelyet az okozott, hogy székletét és vizelét nem tudta visszartartani, s nem tudott tisztálkodni.	23636/94 sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke (kínzás tilalma)	Az ügyben egyezséget jóváhagyó döntés született. A Bizottság a panaszt elfogadhatónak nyilvánította, és megállapította, hogy évekig kereszttül fennállt a kérelmező gondozásának elégtelensége.	HUF 1 000 000
3	Szél László	A fogvatartott a zárkák túlszűfsősége miatt fordult az EJEB-hez	30221/06. sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke	A bíróság megállapította, hogy a hatályos magyar jogszabályokkal valóban ellentétes elhelyezés történt.	€ 12 000
4	Engel Zoltán Péter	A panaszos derékről lefelé béna volt, mely sérülést az elfogásakor történt lövöldözés kapcsán szerezte. Elhelyezése során a bevett ágyon ruhástól kellett aludnia, zárkátársai csak akkor segítettek neki, ha ezért fizetett, az őrszemélyzet közömbösséget mutatott állapotra iránt, szállítása minden esetben övbilincsben történt, mely során zúzódásokat szenvedett, volt olyan szállítás, hogy kerekesszékeből a kanyarban kiesett.	46857/06. sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke	Az EJEB megállapította az ember-telen bánásmódot, és ezért jóvátételt kellett fizetnie Magyarországnak.	€ 12 000
5	Csüllög Zsigmond	A kérelmező két évet töltött KBK-n, ahol állítása szerint kicsi volt a zárka, nem volt elkülönített WC, állandó videó megfigyelés alatt tartották, semmilyen személyes tárgyat nem tartott magánál, mindenhová bilincsben állították elő.	30042/08. sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke	Az EJEB Magyarországot elmarasztalta az ember-telen bánásmód miatt, illetve megállapította, hogy nem érvényesült a hatékony jogorvoslat-hoz való jog.	€ 6 000

SOR-SZÁM	NÉV	ÜGYLEÍRÁS	RÓMAI EGYZMÉNY HIVATKOZÁSA		ÍTÉLET	KÁRTÉRÍTÉS ÖSSZEGE
			szám			
6	Kovács István Gábor	Azt panaszolta, hogy a zárkák túlzásúfoltak voltak és az elhelyezés körülményei sem feleltek meg a jogszabályoknak. Sérrelmezte továbbá, hogy előzetes letartóztatása alatt csak havi egy órában fogadható látogatókat és azokat nem érinthette meg.	15707/10. sz. kérelem	Egyezmény 3. és 8. cikke (magán- és családi élet tisztelgésben tartásához való jog)	Az embertelen és megalázó bánásmóddal, valamint a családi élet tisztelgésben tartásának a látogatások ritkasága miatti megsértésével kapcsolatos panaszt egyhangúlag elfogadta a bíróság.	€ 10 000
7	H. Z.	A kérelmező sikertelne fogvatartott volt, aki fogvatartása során azért nem tudott kommunikálni az őrszemélyzettel, mert nem volt olyan személy (beleértve a hivatalból kirendelt jelöltmárcsot is), aki az általa használt nyelvet értette volna. A fogvatartás körülményei megsértették az Egyezmény a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát kimondó 3. cikkét.	28973/11 sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke	Az EJEB megállapította az embertelen bánásmódot, és ezért jóváértelt kellett fizetnie Magyarországnak.	€ 16 000
8	Hagyó Miklós	Azt panaszolta, hogy a nem megfelelő, súlyos egészségromlást okozó fogvatartási körülmények embertelen bánásmódnak minősültek, az életársával való személyes és telefonos kapcsolattartást megtiltották fogvatartásának utolsó három hónapjában, továbbá a lányával való többtelefonálási lehetőség megrágadása a családi élet tisztelgésben tartásához való jog megsértésének minősült.	52624/10. sz. kérelem	Egyezmény 3. és 8. cikke	Az EJEB megállapította – többek között – az embertelen bánásmódot és az életársával való kapcsolattartás korlátozását, ezért jóváértelt kellett fizetnie Magyarországnak.	€ 12 500
9	Fehér Sándor	Túlzásúfolt (két éven át 1,7 m ² /fő alapterületű zárkában volt elhelyezve) miatt fordult a Bírósághoz.	69095/10. sz. kérelem	Egyezmény 3. cikke	Az EJEB megállapította az embertelen bánásmódot, és ezért jóváértelt kellett fizetnie Magyarországnak.	€ 12 000
Összesen:						€ 80 500 HUF 1 800 000

3. sz. függelék: A KKMI működtetésével megjelenő új feladatok bemutatása

Korábban is meglévő, s az új bv. törvénybe is átemelt feladatok	Újjonnan megjelenő feladatok
adatok, iratok egyeztetése	tájékoztatás az összefoglaló jelentés tartalmáról, valamint a reintegrációs programokról
befogadó részlegbe helyezés	rezsimkategóriába sorolás, helyezés
biztonsági csoportba sorolás	rezsimbehelyezés felülvizsgálata
hosszúidős speciális részlegben történő elhelyezés, ill. annak megszüntetése	záró kockázatelemzési vizsgálathoz vélemény készítése
<i>gyógyító-terápiás</i> , illetve drogpreevenációs részlegbe sorolás vagy onnan való kihelyezés	reintegrációs gondozásba vétel, reintegrációs programba történő bevonás, ilyenbe helyezés, eredményesség értékelése
nem dolgozó és újonnan befogadott elítélt munkába állítása, munkahely és munkakör kijelölése	alacsony biztonsági kockázatú részlegben történő elhelyezés és megszüntetés
dolgozó elítélt munkahelyről történő leváltása, más munkahelyre történő áthelyezése	
orvosi vélemény alapján döntés terápiás foglalkoztatásról, annak munkaidejéről és rendjéről	
oktatásra, szakképzésre, továbbképzésre jelentkezők beiskolázása	
a jogszabályban meghatározott egyéb feladatok végrehajtása	

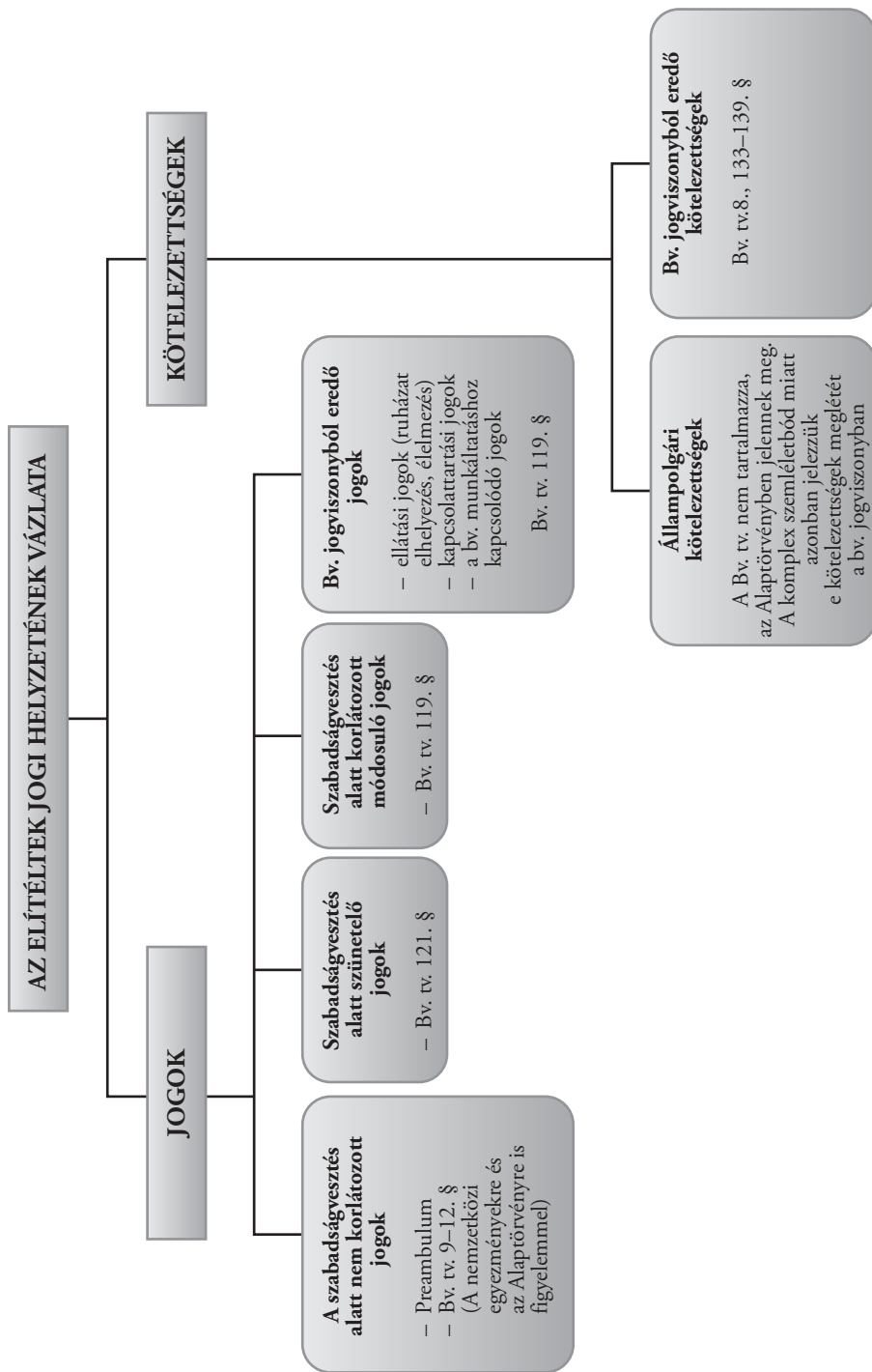
4. sz. függelék: A hosszúidős speciális részleg és a biztonsági részleg elhatárolása

Szempont	HSR	BR
Rendeltetés és célcsoport	sajátos kezelési igényű, együttműködő hosszúidős elítéltek	biztonságra kockázatot jelentő és/vagy személyes védelemre szoruló elítéltek
Célja	közösségbe helyezés vagy visszahelyezés, mögöttesen biztonság	biztonság és elszigetelés
Tartalma	a bv. jogviszonyból eredő jogosultságok szigorúbb keretek közötti biztosítása, illetve többletjogosultságok biztosítása	a bv. jogviszonyból eredő jogosultságok szigorúbb keretek közötti biztosítása
Elítélt meghallgatása	az első elhelyezés és a felülvizsgálat során	az első elhelyezés és a felülvizsgálat során, kivételesen első behelyezésnél a meghallgatás mellőzhető
Döntéshozó	BFB	Pk.* 1 évig – ezt követően OP**
Felülvizsgálat sorsosan	3 havonta	Pk. jogkörében 3 havonta OP jogkörében 6 havonta
Korlátozó intézkedésekben dönt	parancsnok vagy megbízottja	parancsnok vagy megbízottja
Jogérvényesítés	általános panaszjog	– a behelyező (hosszabbító) határozat ellen felülvizsgálati kérelem benyújtása a bv. bíróhoz – általános panaszjog egyéb kérdésekben
Döntés formája	írásbeli tájékoztatás	indokolt határozat
Fizikai körülmények	indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható	– indokolt esetben belső biztonsági rács alkalmazható – kommunikáció a látogatóval alapesetben biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül

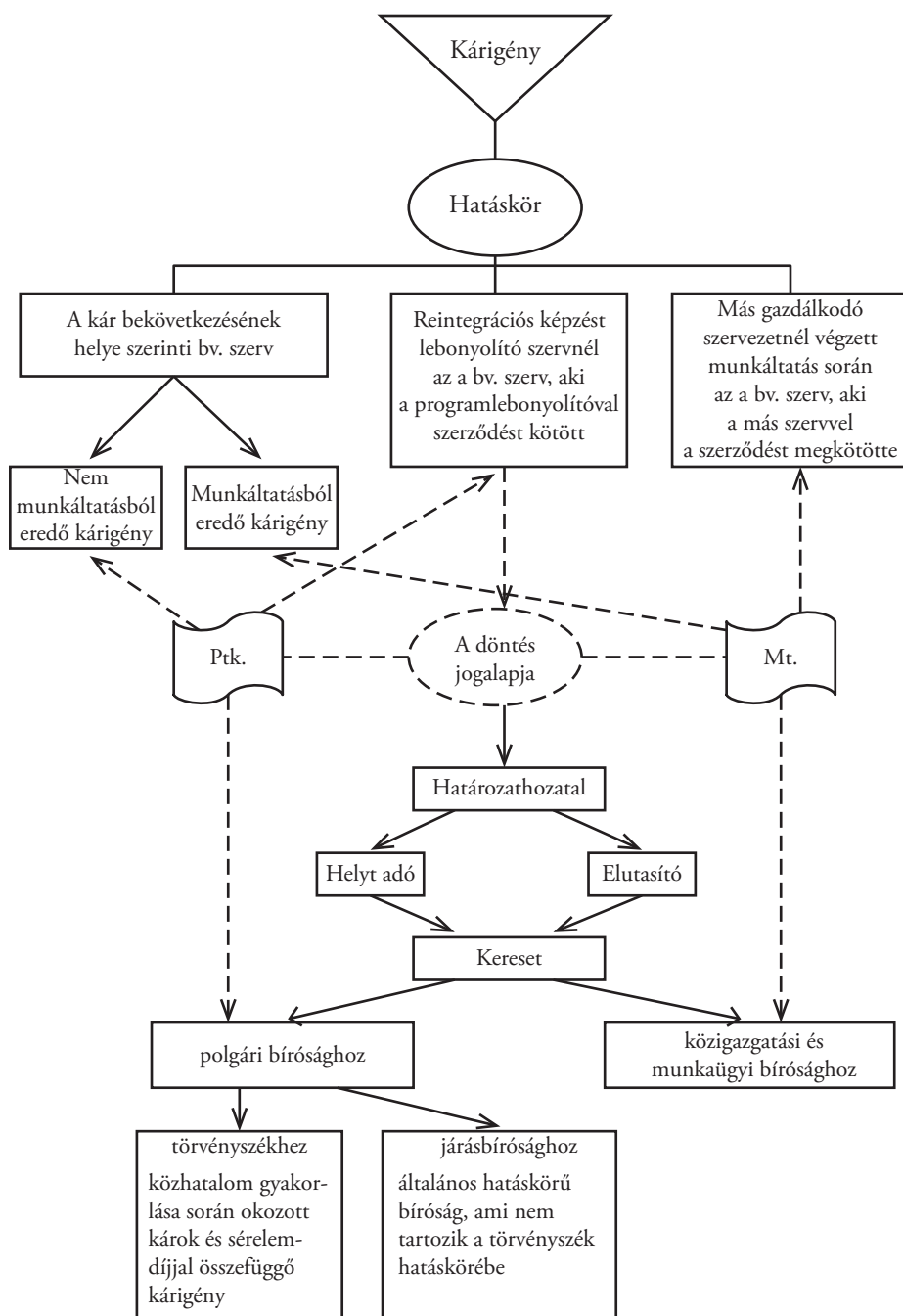
* parancsnok

** országos parancsnok

5. sz. függelék: Az elítéltek jogi helyzetének vázlata

6. sz. függelék: Az elítélt kárigényével kapcsolatos eljárás

7. sz. függelék: Az elzárás fajtáinak elhatárolása

Elzárás fajtája	Elzárás jogalapja	Szankció minimum	Szankció maximum	Szankció elzárásra átváltoztatása	Fogvatartott Bv. törvény szerint	Sajátos jogosultságok, jutalmak	Sajátos kötelezettségek	Féلبeszakítás különös szabályai
1. Büntetőjogi elzárás (elzárás)	Brk. 46. §	5 nap	90 nap	–	elzárásra ítélt	<ul style="list-style-type: none"> – részvétel joga a munkáltatásban és a külső munkában csomag hetente – látogató havi kétszer heti 3×10 perc telefon – heti 4 óra kimaradás – választójog – jutalom rendkívüli kimaradás 	<ul style="list-style-type: none"> – tankötelezettség esetén az iskolai tanulmányok folytatása 	parancsnoki hatáskörben 30 napig
2. Szabálysértési elzárás	Szabs. tv. 9. §	1 nap	60 nap	–	elkövető	<ul style="list-style-type: none"> – részvétel joga a munkáltatásban és a külső munkában csomag hetente – látogató havi kétszer heti 3×10 perc telefon – heti 4 óra kimaradás – választójog – jutalom – rendkívüli kimaradás 	<ul style="list-style-type: none"> – tankötelezettség esetén az iskolai tanulmányok folytatása 	parancsnoki hatáskörben 30 napig
3. Pénzbírság helyébe lépő szabálysértési elzárás	Szabs. tv. 12. §	Pénzbírság legalsó összege 5 000 forint	Pénzbírság legmagasabb összege 300 000 forint	5 000 forintonként 1 napi szabálysértési elzárás	elkövető	<ul style="list-style-type: none"> – részvétel joga a munkáltatásban és a külső munkában csomag hetente – látogató havi kétszer heti 3×10 perc telefon – heti 4 óra kimaradás – választójog – jutalom rendkívüli kimaradás 	<ul style="list-style-type: none"> – tankötelezettség esetén az iskolai tanulmányok folytatása 	parancsnoki hatáskörben 30 napig

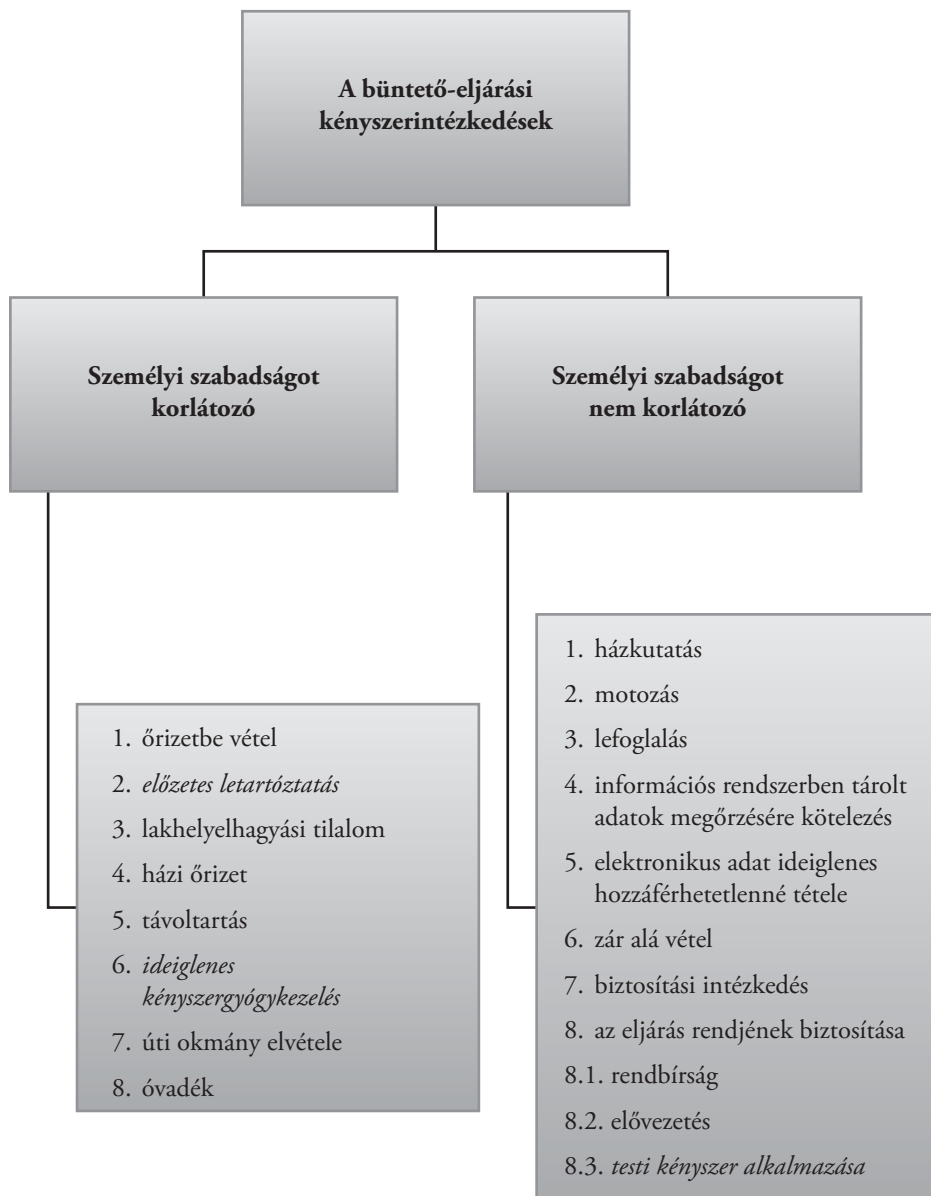
Elzárás fajtája	Elzárás jogalapja	Szankció minimum	Szankció maximum	Szankció elzárásra átváltoztatása	Fogvatartott Bv. törvény szerint	Sajátos jogosultságok, jutalmak	Sajátos kötelezettségek	Félszakítás különös szabályai
4. Közérdekű munka helyébe lépő szabálysértési elzárás	Szabs. tv. 15. §	Közérdekű munka legkisebb mértéke 6 óra	Közérdekű munka legmagasabb mértéke 180 óra	6 óránként számítva 1 nap szabálysértési elzárás	elkövető	<ul style="list-style-type: none"> – részvétel joga a munkáltatásban és a külső munkában – csomag hetente – látogató havi kétszer – heti 3x10 perc telefon – heti 4 óra kimaradás – választójog – jutalom rendkívüli kimaradás 	<ul style="list-style-type: none"> tankötelezettség esetén az iskolai tanulmányok folytatása 	parancsnoki hatáskörben 30 napig
5. Rendbírás helyébe lépő elzárás	Be. 161. §	Rendbírás 1 000 forint	Rendbírás 200 000 forintig, különösen súlyos vagy ismételt esetben 500 000 forintig	1000 forinttól 5000 forintig terjedő összeg helyett egy-egy napi elzárást kell számítani; 1-től-100 napig	elzárásra kötelezett	<ul style="list-style-type: none"> – részvétel joga a munkáltatásban és a külső munkában – csomag hetente – látogató havi háromszor – heti 3x20 perc telefon – heti 8 óra kimaradás – választójog – jutalom rendkívüli kimaradás 	<ul style="list-style-type: none"> nem köteles tanulmányokat folytatni 	parancsnoki hatáskörben 30 napig

8. sz. függelék: A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés elhatárolása

Kényszergyógykezelés	Ideiglenes kényszergyógykezelés
Elrendelése a Btk. 78. §-a alapján	Elrendelése: Be. 140. §
Végrehajtás helye: IMEI	Végrehajtás helye: IMEI
Tartama: amíg szükségessége fennáll	Tartama: amíg a kényszergyógykezelést el nem rendeli a bíróság
Mindig felmentő ítélet előzi meg (nem büntethető)	A büntetőeljárás alatti kényszerintézkedés
A fogvatartott betegnek minősül	A fogvatartott kvázi betegnek minősül
Kezelés: Pszichiátriai osztályos kezelés	Kezelés: Pszichiátriai osztályos kezelés
Költségei: Az államot terhelik	Költségei: Az államot terhelik
Befogadás: <ul style="list-style-type: none"> – OMSZ beszállítás – személyazonosítás – Az egészségi állapotának megfelelő tájékoztatás 	Befogadás: <ul style="list-style-type: none"> – OMSZ beszállítás – személyazonosítás – Az egészségi állapotának megfelelő tájékoztatás
Nem tartható tárgyak: Közbiztonságot veszélyeztető	Nem tartható tárgyak: Közbiztonságot veszélyeztető
Az IMEI rendjét és biztonságát, saját vagy mások testi épségét veszélyezteti	Az IMEI rendjét és biztonságát, saját vagy mások testi épségét veszélyezteti
Adminisztráció: Havi kórlapvezetés	Adminisztráció: Kétnaponta történő kórlapvezetés
Betegjogok: <ul style="list-style-type: none"> – Saját ruha viselése – A cselekvőképességének megfelelő pénzkezelés és választójog – Korlátlan levelezés – legalább hetente látogatófogadás – Kétnaponta telefonhasználat – Hetente telefonhívás fogadása, 20 perc időtartamra – Hetente csomag küldése 	Betegjogok: <ul style="list-style-type: none"> – Saját ruha viselése – A cselekvőképességének megfelelő pénzkezelés és választójog – Korlátlan levelezés – legalább hetente látogatófogadás – Kétnaponta telefonhasználat – Hetente telefonhívás fogadása, 20 perc időtartamra – Hetente csomag küldése
Nem pszichiátriai ellátás: <ul style="list-style-type: none"> – Őrzéssel és felügyelettel 	Nem pszichiátriai ellátás: <ul style="list-style-type: none"> – Őrzéssel és felügyelettel – A rendelkezési jogkör gyakorlójának értesítésével
Az IMEI elhagyása – felügyelettel: <ul style="list-style-type: none"> – Orvosilag indokolt esetben – Beteg hozzátartozóját meglátogathatja – Temetésen részt vehet 	Az IMEI elhagyása – felügyelettel: <ul style="list-style-type: none"> – Orvosilag indokolt esetben – Beteg hozzátartozóját meglátogathatja – Temetésen részt vehet
Adaptációs szabadság: <ul style="list-style-type: none"> – A főigazgató főorvos engedélyével – 6 hónap – kényszergyógykezelést követően 30 napra 	Adaptációs szabadság: <ul style="list-style-type: none"> – Nem engedélyezhető
Munkaterápia: két óra naponta, a heti 10 órát nem haladhatja meg	Munkaterápia: két óra naponta, a heti 10 órát nem haladhatja meg
Vallásgyakorlás: Veszélyeztető állapot esetén korlátozható	Vallásgyakorlás: Veszélyeztető állapot esetén korlátozható
Kártérítési felelősség: A polgári jog szabályai szerint	Kártérítési felelősség: A polgári jog szabályai szerint
Kényszerítő eszközök: <ul style="list-style-type: none"> – Korlátozás az egészségügyi jogszabályokban meghatározottak szerint – Korlátozott testi kényszer az engedély nélküli távozás megakadályozására 	Kényszerítő eszközök: <ul style="list-style-type: none"> – Korlátozás az egészségügyi jogszabályokban meghatározottak szerint – Korlátozott testi kényszer az engedély nélküli távozás megakadályozására
Felülvizsgálat: 6 havonta	Felülvizsgálat: 6 havonta
Véleményezés: a kezdettől számított 3 hónap elteltével	Véleményezés: Lejárat előtt 15 nappal
Elbocsájtás: <ul style="list-style-type: none"> – Bírósági értesítő alapján vagy a Btk. szerint a lejárat napján 	Elbocsájtás: <ul style="list-style-type: none"> – Lejárat napján – A nyomozás megszüntetése esetén – Ügyészi vagy bírósági értesítés esetén
Dokumentáció megküldése: A további ellátást biztosító egészségügyi szolgálatnak	Dokumentáció megküldése: A további ellátást biztosító egészségügyi szolgálatnak
Rendkívüli esemény: Jelentési kötelezettség a törvényeséget ellátó ügyésznek	Rendkívüli esemény: Jelentési kötelezettség a törvényeséget ellátó ügyésznek

9. sz. függelék: Az előzetes letartóztatás helye a büntetőeljárás szankciórendszerében

(dölt betűkkel a büntetés-végrehajtási feladatok)

XIII. Glosszárium

Ártatlanság véelme

Senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős ügydöntő határozata nem állapította meg (Be. 7. §).

Befogadó környezet

A társadalmi kötődés mértékének megítélése szempontjából vizsgálandó szociális közeg (család, szűkebb közösség, önkormányzat, munkáltató, társadalmi szervezetek), amelyben az elítélt szabadulását követően élni kíván, illetve amelynek segítségét igénybe kívánja venni.

Büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő olyan hivatalos személy, aki a támogató és kontroll funkciók érvényesítésével végrehajtja a Bv. törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyeletet, az igazságügyért felelős minisztérium, a törvényszék és a bv. szerv megkeresésére környezettanulmányt vagy pártfogó felügyelői szakértői véleményt készít a döntések megalapozásához, továbbá aktívan és hatékonyan részt vesz az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében, valamint segítséget nyújt a szabadult elítéltek részére a társadalomba való visszailleszkedésükben. Funkcióját tekintve bűnmegelőzési szakember, akinek legfőbb célja a szabadulás előtt álló és a szabadult elítéltek eredményes reintegrációja, ezáltal a visszaesési kockázatuk csökkentése.

Büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszere

Azon jogszabályi, tárgyi, személyi és szervezeti elemek összessége, amelyek biztosítják a bv. szervezet jogszabályokban meghatározott feladatainak biztonságos körülmények közötti ellátását.

Differenciálás

A rezsimek rendszerének és az egyéni kezelési eljárásoknak olyan kialakítása, hogy az minél inkább lehetővé tegye az egyéniesítést. Minél differenciáltabb a rendszer, annál inkább képes a kockázat- és szükségletkezelési forrásait hatékonyan felhasználni, ugyanakkor a differenciáltsággal arányosan a rendszer működtetése is egyre bonyolultabbá válik.

Egyéni reintegrációs programterv

A gondozás részeként elkészített reintegrációs programterv olyan eljárásrendet tartalmazó dokumentum, amely – figyelembe véve az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak eredményeit is – meghatározza az elítélt társadalomba való visszailleszkedésének elemeit, a végrehajtáshoz szükséges tervezett feladatokat és az azokhoz kapcsolódó munkafolyamatok összességét.

Egyéniesítés (individualizáció)

Egy büntetés-végrehajtási rendszerben rendelkezésre álló rezsimek és az egyéni kezelési eljárások lehető leghatékonyabb hozzárendelése egy adott fogvatartott kockázataihoz és reintegrációs szükségleteihez. Ennek értelmében az egyéniesítés magába foglalja a klasszifikációt is.

Elektronikus megfigyelési eszköz

Zárt rendszerű biztonságtechnikai eszköz, amely elektronikus formában kép, hang, vagy kép és hang együttes felvételére, továbbítására és rögzítésére alkalmas.

Elektronikus távfelügyeleti eszköz

Az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott mozgását nyomon követő technikai eszköz.

Előzetes letartóztatás

A terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt (Be. 127. §). Jelleget tekintve a személyi szabadság elvonásával járó büntetőeljárás kényszerintézkedés. Az előzetes letartóztatás eljárásjogi, a szabadságvesztés büntető anyagi jogi intézmény. Az előzetes letartóztatás ideiglenes jellegű, csak a bűnösségnek jogerős bírói határozatban való megállapítását megelőzően alkalmazható; társadalomvédelmi, megelőző célja van. Nem lehet előrehozott büntetés jellege. Alapvetően büntetés-végrehajtási feladat.

Fogvatartott

A szabadságelvonással járó büntetést, intézkedést, a büntetőeljárás kényszerintézkedést, az elzárást bv. szervnél töltő személy.

Gondozás – reintegrációs gondozás

Olyan egységes komplex folyamat, amelynek során az elítéltek szabadulásra felkészítése keretében már a szabadságvesztés végrehajtása alatt segítséget kapnak a szabadulást követő társadalomba való visszailleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez; kiterjed a befogadó környezet felkészítésére, más személyek és szervezetek bevonására. A gondozás reintegrációs program keretében valósul meg.

Házi őrizet

A házi őrizet a terhelt mozgási szabadságát és a tartózkodási helye szabad megválasztásának jogát korlátozza. Házi őrizet elrendelése esetén a bíróság által kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a terhelt csak a bíróság határozatában meghatározott célból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása vagy gyógykezelés céljából az ott írt időben és távolságra (úti célra) hagyhatja el. A házi őrizet akkor rendelhető el, ha a bűncselekmény jellegére és a büntetőeljárás időtartamára, vagy a terhelt eljárás során tanúsított magatartására tekintettel az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok ezzel is biztosíthatók. Nem büntetés-végrehajtási feladat.

Klasszifikáció (kategorizálás)

Azon szakmai eljárások, módszerek, döntések sorozata, amelyek során a fogvatartottakat – a velük kapcsolatban felmerült kockázatok, illetve reintegrációs szükségletek szerint – a rendelkezésre álló rezsimekbe soroljuk.

Kockázatbecslési eszközök

A kockázatbecslési eszközök olyan strukturált, szilárd empirikus alapokon álló kérdőívek, amelyek a bűnismétlés prediktorainak, előrejelzőinek felmérése révén fontos információkat nyújta-

nak arról, hogy az adott bűnelkövető milyen kockázati tényezők tekintetében veszélyeztetett, és milyen valószínűséggel fog újabb bűncselekményt elkövetni.

Kockázatelemzés

A kockázatelemzés olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amelynek során felmérik és elemzik az elítélt vonatkozásában egyes, meghatározott kockázatcsoportok kockázati értékét. A kockázatcsoportok a következők:

- fogolyszökés és annak kísérlete;
- öngyilkosságra irányuló magatartás;
- önkárosítás;
- bármely személy elleni erőszak vagy annak kísérlete;
- a bűnözői, fogvatartotti szubkultúrában betöltött, kriminális vagy a reintegrációs célokat veszélyeztető vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, amennyiben erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre;
- pszichoaktív szerrel való visszaélés.

Kockázatelemzési és kezelési rendszer (KEK rendszer)

Az elítéltek besorolása körében alkalmazott, a progresszív végrehajtást elősegítő, az egyéniesítést lehetővé tevő módszer, amelyben a befogadás és elemzés, az azt követő reintegrációs folyamat, annak időszakos értékelése, valamint a szabadulás egységes és szervezett, ellenőrizhető és értékelhető rendszert alkot.

Kockázatkezelés

A kockázatkezelés olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amely során a Kockázatelemzés címszóban meghatározott kockázatcsoportok felmérése alapján – figyelembe véve az elítélt reintegrációs szükségleteit és társadalmi helyzetét, valamint a fogvatartás rendjét és biztonságát veszélyeztető kockázati magatartásokat – az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak teljesítését biztosítják és követik nyomon. A kockázatkezelés a szabadságvesztés teljes tartamára kiterjed, annak egyes elemeit az elítélt teljesítményétől és eredményeitől függően módosulhatnak.

Kockázati tényezők (Rizikófaktorok)

Rizikófaktoroknak nevezzük a bűnisméltés valószínűségét növelő tényezőket, melyek két csoportját különböztetjük meg:

- statikus rizikótényezőnek számít a demográfiai változók (nem, életkor, rassz), a bűnözői előélettel kapcsolatos változók (a belépés életkora, a korábbi büntetések, stb.), a családi háttér, az intellektus és a szocioökonómiai státusz,
- dinamikus rizikótényezők közé soroljuk az antiszociális személyiséget és irányultságot, a kriminális kapcsolatokat, vagy pl. a szerhasználatot.

Lakhelyelhagyási tilalom

A lakhelyelhagyási tilalom a terhelt mozgási szabadságát és a lakóhely szabad megválasztásának jogát korlátozza; a lakhelyelhagyási tilalom hatálya alatt álló a meghatározott területet, körzetet

engedély nélkül nem hagyhatja el, a tartózkodási helyét, illetőleg a lakóhelyét nem változtathatja meg (Be. 137. §). Nem büntetés-végrehajtási feladat.

Lakóhelyiség

Az elítélt elhelyezésére szolgáló olyan lakhatásra alkalmas helyiség, amelynek nyílászáróinál a zárkára meghatározott biztonsági berendezés (felszerelés) mellőzhető.

Lőfegyver

Az a tűzfegyver, valamint az a légfegyver, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki.

Óvadék

Az óvadék a bíróság által meghatározott összeg, amely a terheltnek az eljárási cselekményeken való jelenlétét biztosítja. A bíróság az óvadék összegét a terhelt személyi körülményeire és vagyoni helyzetére is figyelemmel állapítja meg (Be. 147. §).

Önvédelmi fogás

Az intézkedő az intézkedés alá vont személy végtagján, testfelületén, ruházatán olyan rendvédelmi közelharctechnikát, illetve harcművészeti rendszerelemet alkalmaz, amely arányban áll az ellenálló személy tevékenységével, és alkalmas az intézkedés eredményes befejezéséhez.

Őrizetbe vétel

Az őrizetbe vétel a terhelt személyi szabadságának átmeneti elvonása (Be. 26. §). Az őrizet legfeljebb hetvenkét óráig tarthat. Nem büntetés-végrehajtási feladat.

Prediktív mérőeszközök (PME) alkalmazása

A KEK rendszer elemeként funkcionáló prediktív, előrejelző mérőeszközök alkalmazása olyan vizsgálati eljárások (személyes interjúk, kérdőívek, pszichodiagnosztikai tesztek, egészségügyi vizsgálati módszerek) elvégzését jelenti, amelyekkel előre jelezhető, megbecsülhető a fogvatartási és visszaesési kockázat. A PME egy standardizált és integrált döntés-előkészítő rendszer, amely hozzájárul a fogvatartási és reintegrációs kockázatokat csökkentő biztonsági és kezelési intézkedésekre vonatkozó döntések meghozatalához. Támpontot ad:

- a fogvatartottak mozgását, mozgását, fokozott ellenőrzését szabályozó kezelési utasításokhoz,
- a munkáltatás lehetőségeihez és korlátaihoz,
- a kimutatott kockázatokat csökkentő terápiás programokba történő bevonás vonatkozásában.

Prizonizáció

A börtönlethez való idomulás. Az a folyamat, amelynek során az egyén többé-kevésbé átveszi a bv. intézet gyakorlatát, erkölcsét, szokásait és általános kultúráját.

Progresszív rezsimszabályok

A progresszív rezsimszabályok olyan tevékenység- és teljesítményalapú osztályozási rendszer, amely az elítélt együttműködési hajlandósága és motivációja folyamatos fenntartásával és fejlesztésével hozzájárul a reintegrációs tevékenység hatékonyabbá tételéhez azáltal, hogy az elítélt reintegrációs folyamatban történő aktivitásának elérését szolgálja.

Reintegráció

A hatályos jogszabály fogalmi rendszerében a fogvatartottak társadalomba, közösségükbe való visszavezetését és ezáltal a bűnisméltés megelőzését, illetve mindennek esélyeit növelő rendszer-elemek, módszerek eljárások összessége. A fogalom jelentős átfedést mutat más társadalomtudo-mányi, szakmai megközelítésben előnyben részesített fogalmakkal, úgymint a reszocializáció, rehabilitáció, resettlement.

Reintegrációs program

Az elítélt munkaerő-piaci integrációjának elősegítését, a befogadást megelőző életkörülményeiből, életviteléből eredő hátrányok csökkentését, személyisége és szociális készségei fejlesztését célzó foglalkozások köre. Mindazon egyéni és közösségi foglalkozásokat, terápiás elemeket, tréningeket, irányított szabadidős tevékenységeket magukban foglalja, amelyek alkalmazásával az elítéltnak lehetőséget biztosít arra, hogy önmagát, személyiségét megismerje, önismeretét, valamint a prediktív mérőeszközök által feltárt készség- és képességbeli hiányait fejlessze, és ezáltal ellenállóbbá váljon az ismételt bűnelkövetéssel szemben. A magyar büntetés-végrehajtásban a reintegrációs programok között kiemelt jelentőséggel bír a fogvatartottak munkaerő-piaci kép-zése és munkáltatása.

Rezsím

Megkülönböztetjük a fogalom

- hétköznapi,
- szakmai, illetve
- a Bv.tv. szerinti értelmezését.

Hétköznapi értelemben a rezsím egy adott társadalomban vagy társadalmi alrendszerben a hatalom birtokosai által kialakított, az életviszonyokat szabályzó normák, szabályok összessége, illetve azok kikényszerítésének, érvényre juttatásának módja. Hétköznapi értelemben a rezsím fogalma gyakran kötődik diktatórikus, elnyomó, autokratikus politikai rendszerek hatalomgyakorlási módjához, ezáltal negatív jelentéstartalommal bír.

Szakmai értelemben a rezsím egy, a büntetés-végrehajtási rendszerek, intézetek, részlegek összességének vagy különálló egységeinek, a fogvatartás céljainak elérése érdekében bevezetett, a fogvatartottak életviszonyait meghatározó szabályok összessége. Jellemző tartalmi elemei a mozgástér, a fizikai, tárgyi környezet (elhelyezés, tartható tárgyak, ruházat), az aktivitás (napirend, munkáltatás, foglalkozások), a társas interakciók (látogatás, telefonálás, más fogvatartottakkal való kommunikáció) jellegének, módjának, kiterjedtségének meghatározását tartalmazzák. Az angolszász szaknyelvből azért került átvételre, mert a nemzetközi dokumentumoknak és a szakirodalomnak megkerülhetetlen fogalma és azonos jelentéstartalmú magyar kifejezés nem léte-

zik. A fogalom ebben az értelmében egyaránt lefedi a büntetés-végrehajtási fokozatokat és a Bv. tv. által definiált rezsimeket. Ellentétben a hétköznapi jelentéssel a szakmai fogalom negatív tartalommal nem bír.

A Bv. tv. értelmezésében rezsimnek tekintjük a bv. fokozatokon belüli, az ott fogvatartottak életviszonyait enyhébben, általánosan vagy szigorúbban szabályozó rendszert, valamint a speciális fogvatartotti részlegként működő szervezeti egységek hasonló szabályrendszerét.

Szubkultúra

A szubkultúra a társadalom egy csoportjára jellemző sajátos szokások, szabályok, meggyőződések rendszere, amely speciális értékrendhez kötődik, a többségi társadalomtól eltérő kulturális jegyeket is hordoz.

Társadalmi kötődés program

A családi kötelek fenntartására, a munkáltatásra és a szabad élethez közelítő fogvatartás megteremtésére irányuló reintegrációs folyamat, amelyet a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő koordinál.

Távoltartás

A távoltartás a terhelt szabad mozgáshoz és a tartózkodási hely szabad megválasztásához való jogát korlátozza. A távoltartás hatálya alatt álló terhelt a bíróság határozatában megállapított szabályok szerint köteles

- a meghatározott lakást elhagyni, és onnan a bíróság által meghatározott ideig távol maradni;
- a meghatározott személytől, illetőleg e személy lakó- és munkahelyétől, az e személy által látogatott nevelési és nevelési-oktatási intézménytől, gyógykezelés céljából rendszeresen látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során rendszeresen látogatott épülettől a bíróság által meghatározott ideig magát távol tartani;
- tartózkodni attól, hogy a meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve érintkezésbe lépjen.

Nem büntetés-végrehajtási feladat.

Terhelt

A terhelt az, akivel szemben büntetőeljárást folytatnak. A terhelt a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a büntetés jogerős kiszabása, illetve a megrovás, próbára bocsátás, jóvátételi munka végzésének előírása vagy javítóintézeti nevelés jogerős alkalmazása után elítélt (Be. 43. §).

